

GIB I. MIHĂESCU

O P E R E
III
R O M A N E

*Ediție îngrijită, note,
comentarii și variante*

de
AL. ANDRIESCU

CARTE FINANȚATĂ DE MINISTERUL CULTURII

SCRIITORI ROMÂNI
EDITURA MINERVA
București, 1995

II 594524

NOTA EDITORULUI

În 1978, la intervenția brutală a acelor care considerau că pot dispune după bunul lor plac de destinele culturii române, romanul *Rusoaica*, scrierea cea mai importantă a lui Gib I. Mihăescu, cade sub o imaginară culpă politică interzicându-se publicarea lui. Consecința imediată este oprirea procesului de tipărire, aflat în fază finală, a volumului al II-lea din Gib I. Mihăescu, *Opere, Scriitori Români*, Editura Minerva, 1978, care cuprindea primele două romane ale scriitorului: *Brațul Andromedei* (1930) și *Rusoaica. Bordeiu pe Nistru al locotenentului Raguiaic* (1933). Toate demersurile autorului ediției și ale editurii pentru salvarea volumului, așa cum fusese conceput inițial, au rămas zadarnice. Cules și având corectura făcută, volumul rămâne, cu pierderi financiare importante, multă vreme în tipografie, în speranța că se va găsi, până la urmă, o înțelegere minimă din partea autorităților de resort pentru a se autoriza apariția lui. După îndelungate tratative cu reprezentanți ai unor foruri care abuziv își ziceau „culturale”, pertractări soldate de fiecare dată cu un previzibil răspuns negativ, se decide scoaterea romanului *Rusoaica* din volumul al II-lea al ediției și transferarea lui în cel de al III-lea, în speranța unei ipotetice tipăriri. Astfel mutilat, volumul Gib I. Mihăescu, *Opere II*, colecția *Scriitori Români*, constituie o mărturie dureroasă a greutăților care se iveau în calea editării integrale a scriitorilor români, cu mici variații de tratament, în întreaga perioadă postbelică de până la căderea regimului totalitar în 1989. Voit sau întâmplător, volumul apărut în 1979 are o particularitate tipografică neobișnuită. Pe coperta interioară figurează ca an de apariție 1978, când tipărirea era practic încheiată, iar pe ultima pagină apare un surprinzător „Bun de tipar 11.IX.1979”. Acest „bun de tipar” tardiv este dat numai pentru *Brațul Andromedei*, nu și pentru *Rusoaica*. În felul acesta, din neconcordanța celor două date — anul „apariției”, (1978) precede anul aprobării imprimării (1979) — se deduce cu exactitate durata eforturilor care s-au făcut pentru ca măcar în ediția critică a operei lui Gib I. Mihăescu să figureze cea mai bună carte a sa.

Deși discuțiile asupra tipăririi romanului *Rusoaica* au fost mereu reluate, de-a lungul unui întreg deceniu, interdicția sub care a fost pus în 1978 n-a fost ridicată. În 1990, textul cenzurat în 1978 este din nou trimis la tipar de Editura Minerva și apare, în același an, într-un volum separat de ediția critică: Gib I. Mihăescu, *Rusoaica*, ediție îngrijită și postfață (*Rusoaica: lecturi paralele*) de Al. Andriescu. În același timp, Editura Echinox din Cluj se grăbește să scoată o ediție comercială a *Rusoaicei*, care reproduce un text tipărit în 1943, la mai mulți ani după moartea autorului, când existau atâtea ediții (cel puțin trei) revăzute

ISBN 973-21-0443-0

de autor. Folosirea unui procedeu de alegere a textului de bază neacceptat de practica editorială curentă este sumar scuizată într-o notă redacțională de la sfârșitul volumului: „Textul a fost îngrijit în redacție, fără pretenția de a se ajunge la o ediție critică”. Prefața lui Cezar Petrescu, credinciosul prieten al lui Gib I. Mihăescu, redactată în 1936, și fina postfață a lui Marian Papahagi din 1990 vin să dea o greutate nemeritată unui text „îngrijit” în mare pripă.

Lăsând deoparte aspectele de concurență neloială, observăm doar că prioritatea publicării „primei ediții de după război a unei cărți pasionante, interzisă aproape cinci decenii”, cum citim într-un anunț publicitar de pe coperta a doua, trece de la editorul în drept, îngrădit în trecut de cenzură și astăzi de atâtea bariere economice, la un întreprinzător particular mai bine plasat și mai mobil.

Ca și în cazul celorlalte volume, autorul ediției a încercat să pătrundă cât mai adânc în laboratorul de creație al scriitorului, prin cercetarea manuscriselor rămase de la acesta, păstrate la Muzeul Literaturii Române din București, la Academia Română (mai puține) și în arhiva familiei, la Drăgășani. Acestea din urmă sunt nu numai destul de numeroase, dar și foarte prețioase. Compararea manuscriselor, unele dintre ele inedite, cu textul tipărit ne-a permis să corectăm o imagine prestabilită a scriitorului, care și-a lucrat, mai temeinic, minuțios și într-un timp mai îndelungat decât se crede, cărțile. Considerăm că am reușit să stabilim, în aparatul critic al acestui volum, etapele elaborării romanului *Rusoaica*, de la sugestii vechi, care vin din unele scrieri din tinerețe ale autorului, și până la momentul construirii, din elemente atât de îndepărtate și de disparate, a unui impresionant întreg. Aceasta este singura prioritate pe care ne-o atribuim.

AI. ANDRIESCU

RUSOAICA

BORDEIUL PE NISTRU AL LOCOTENENTULUI RAGAIAC
1933

Când mi s-a dat ordin să trec cu detașamentul de pază pe Nistru, am salutat cu multă bucurie această noutate. Și m-am bucurat cu atât mai mult, cu cât vedeam mutra plouată a camarazilor mei de batalion: adio vinul bun, fetele vesele și
5 viața asta cu sindrofii, cu baluri, cu întâlniri furioase de orașel basarabean, care, la urma urmei, oricât de mic, oricât de strâmt și de noroios o fi, e totuși un orașel.

Pentru mine ordinul venea tocmai la timp. Într-o bună dimineată, zorile mă găsiră lângă o lungă masă, pe care
10 cărțile o ocoliseră de mii de ori în goana celui mai accelerat *chemin de fer* pe care l-am văzut vreodată, în proaspăta, dar încercata mea carieră de jucător de cărți. Aveam dinainte-mi exact suma de lei douăzeci, cu care începusem pontajul. În
15 timpul nopții suma asta crescuse fantastic, scăzuse brusc, ca un termometru sub năprăsnicia crivățului siberian, se ridicase iarăși, îmi îmbrâncise inima în aceleași subite și sufocante oscilații, pe care le făcea norocul zănatec, venind spre mine și părăsindu-mă, atât de nenumărate ori, într-un atât de restrâns timp!

Hârtiuța albastră de dinainte-mi, atât de lipsită de valoare în vremurile astea, tot atât de bune și tot atât de rele ca
20 oricare altele, mă dezgusta cu desăvârșire. Un semn pe care i-l făcusem cu creionul înainte de a o arunca în iureșul jocului, dintr-o curioasă obișnuință, îmi stârni un zâmbet de
25 silă pe buzele uscate de fumul țigaretelor și de vinul văpsit cu astringente boieli sângerii; aveam în față chiar hârtia cu care pornisem, cu douăsprezece ore înainte, în căutarea unui noroc factice.

Cu un gest teatral o arunca dinaintea noului bancher și,
30 fără să mai aștept care-i este soarta, plecai cu un aer de

inspirat, strângându-mi umerii înfiorați de plăcutul venin al
vârfulor de ace, pe care le înfig în sângele moleșit nopțile
pierdute. Însă înainte de a mă duce la cazarmă, mă îndreptai
spre poștă; și acolo, pe pupitrul scâlciat, în praful stărnit de
5 măturoiul omului de serviciu, am compus o vastă comandă
către una din cele mai mari librării din București. Am cerut
numai cărți serioase, mai mult de știință: istorie, filosofie,
chimie, fizică, matematică, *Sfânta Scriptură*, *Coranul*, *Iliada*
și o grămadă de texte latinești și grecești, cu două enorme
10 dicționare: atât cât să-mi ajungă pe doi ani de zile, ca să
mă satur de cetit și de învățat. De altfel nu eram la prima
mea hotărâre de a înlocui cărțile lui Grimaud cu cărți
propriu-zise, dar până acum nu făcusem decât mici încercări.
Comandam câteva romane și câteva volume de versuri și
15 cu asta credeam că am sfârșit-o cu nopțile pierdute. Chemam
în ajutor literatura să mă scape de setea de viață! Acum
însă, judecând după dimensiunile comanda și după
gravitatea obiectului ei, nu-mi mai rămânea nici o îndoială
că aceea ce întreprindeam era din cale-afară de serios.
20 Și ca o dovadă că însuși destinul se asocia cu mine, ca
să-mi arate că sunt merit unei căi cu totul alta decât celei
pe care apucasem, făcu astfel încât, după câteva zile, cărțile
să sosească în același ceas cu ordinul de plecare pe Nistru.

În primele momente mă gândeam nici să nu-mi iau rămas
25 bun de la Marusea. Un om hotărât s-o rupă cu totul de
ceilalți, deci și de prietena lui intimă, trebuie să pornească
în pas gimnastic și nici măcar să nu se mai uite înapoi. Dar
reversul gândului îmi spunea: un om hotărât trebuie să
revadă, până în momentul clipei finale, tot de ceea ce are
30 să se despartă și, dacă inima lui nu-i va da nici un brânci
înapoi, el va porni senin, mândru, conștient de tăria lui.

Am chemat deci pe Marusea – la ea nu mă mai duceam
deloc după cele petrecute – și dânsa s-a grăbit să vină într-o
stare de neliniște și de tristețe care mi-a dat imediat conștiința
35 superiorității mele. Mândria numai o împiedica să
izbucnească în plâns; dar dacă o clipă sprâncenele ei
încordate de încăpățânarea-i rusească și-ar fi destins arcurile
strânse la maximum, vedeam bine că lacrimile i-ar fi inundat
fața potop. M-a înduioșat mult această slăbiciune omenească,
40 ce se vedea tot mai clar pe măsura efortului pe care biata
fată o făcea ca s-o ascundă. Oricum, era pentru mine toată

această zbuciumare! Și pentru că ea nu răsfrângea asupra-mi
decât bucuria de a mă ști atât de adânc înfipț în sufletul ei,
fără ca sufletul meu din parte-i să poată fi reținut acolo de
nici o cătușe, înduioșarea mea avea într-însa ceva părintesc,
5 ceea ce o îndârjea pe ea și mai mult și-i prefăcea inima în
bucăți sângerânde, zvâcnind la picioarele mele.

O, sfântă fericire de a putea fi, tocmai prin seninătatea și
conștiința libertății tale depline, chinuitorul unei pâlpâiri de
viață pe care ai ingenuncheat-o, ai subjugat-o și o oprimi!
10 O compătimesti pentru că o oprimi și o oprimi și mai cu
tărie, pentru a simți până la maximum de intensitate
dulceața milei.

O pipăiam sub vraja acestui sentiment divin și-i striveam
șanii apăsând-o sub piepții bine vătuiți ai vestonului meu.
15 Îi sărutam părul cu sclipiri portocalii, care, seara, sub lumina
becurilor, se aprindea îndată de acest straniu și minunat roșu
aprins. Îi sărutam năsucul ei obraznic și-i simțeam pe
genunchi căldura coapselor pline, îi mângâiam alene fluierile
picioarelor subțiri, singurele de care aveam regretul că nu
20 sunt ceva, ceva încă mai lungi. Ca să fie pentru mine rusoaica
întregă. Să [se] asemene, să se apropie de rusoaica întregă
din gândurile mele. Dar pentru asta, hm... mi se pare că și
iubirea care-o mistuie ar fi putut să se arăte altfel, nu știu
cum...

25 După spița tatălui și după spița mamei, Marusea era
rusoaică sadea... și totuși pentru mine ea nu era decât o
basarabeancă.

Pe când rusoaica pe care o așteptam, rusoaica din visurile
mele... Doamne, ce distanță...

30 Sectorul meu fu hotărât, cu totul izolat, destul de departe,
și în dreapta și în stânga și în spate, de sate ori locuințe
omenești; nici măcar în față, dincolo, peste fluviul cu mers
molcom, în vasta împărăție a misterului, nu se zărea, oricât
puteai cuprinde cu ochii, vreun acoperiș.

35 „Aci, mi-am spus cu toată încrederea, aci voi deveni alt
om... Fii slăvită, sfântă singurătate!”

Și pentru a-mi stimula mulțumirea, amintirea îmi alerga
neconținut și acum la ofițerii, tovarăși de petreceri, de cari
tocmai mă despărțisem. Ei căscău și se întindeau dinainte,
40 antrenându-se pentru lungul repaos forțat la care fuseseră
condamnați. La ultima masă luată la popotă împreună, ei

studiaseră harta statului major cu atâta luare-aminte și pricepere, de parcă a doua zi ar fi fost chemați la o mare întrecere strategică. De fapt, nu făceau decât socoteala distanțelor, de la punctul fiecăruia de comandă până la satul cel mai apropiat. Nevoia de a se ști aproape de lume, de oameni, era frenetică pentru aceste ființe: oceanul singurătății, căruia eu așteptam să mă dau cu atâta poftă, pe ei îi îngrozea, îi ametea. Îi ascultam cu aerul de superioritate al celui ce știe găsi, tocmai în motivul temerei celorlalți, pedestalul tăriei sale.

– Fraților, eu sunt doar la doi kilometri de Tohatin...
– Ba eu chiar în Vadul-lui-Vodă. Voi ați văzut vreodată Vadul-lui-Vodă?... Putem zice că e un târg curat...

Dintre noi toți, unul singur nu-și găsea nici un fel de împăcare în revelațiile mângâietoare ale hărței. Pe el depărtarea de acest orășel, pe care aveam să-l părăsim cu toții, îl durea într-atâta, încât nici chiar apropierea de Chișinău, dacă ar fi fost cu puțință, de București sau de Paris, nu l-ar fi putut tămădui.

El se plimba îngândurat printre noi, cu mâinile în buzunarele pantalonilor. Părea că ascultă exclamațiile de surpriză ale cetitorilor hărței, zâmbea pentru fiecare în parte și zâmbea de asemeni când râsul era general, dar nu mai trebuia să ne spună nimeni atunci că gândul lui era cu totul absent de noi și de vorbele noastre.

– E gata, domnule căpitan! strigă din cadrul ușei, țeapăn ca o alcătuire mecanică, ordonanța, salutând cu mișcări cadențate de articulații, pocnindu-și călcăiele, învârtindu-se în loc și pornind în pas elastic.

Căpitanul îl urmă fără mișcări cadențate, deși tot așa de mașinal.

Ne îngrămădirăm cu toții la fereastră, ca să vedem pe căpitan apropiindu-se de strașnicul Volbur, calul cel negru, pe care încercase fără izbândă să-l cumpere și comandantul corpului. Volbur își primi stăpânul cu un nechezat de prietenie și cu mișcări sprintene și nervoase, alungând ape negre pe gâtul și pe crupa plușată.

– Toată nădejdea lui Bădescu a rămas iar în Volburul lui! exprimă cineva tare gândul care dăinuia în mintea tuturor.

– În patru ceasuri, pe vreme bună, cred că-l aduce înapoi calul ăsta, de-acolo de unde i-a dat colonelul sector... își dădu cu părerea un altul.

– Ați văzut, întrebă al treilea, că sectorul lui a fost hotărât anume cel mai aproape de aici?

– Colonelul închide ochii și aprobă ca el să mai vie din când în când... i-a dat și loctiitor...

Cu toții spuneam câte-un cuvânt sau chiar ne dam o părere întreagă despre căpitanul Bădescu și sectorul său, dar în închipuirea tuturor domnea atunci Ghenea Kersanova, numele sub care camaradul nostru ne prezentase pe amica lui, fiica unui evreu bogat, Kersanov Weiss, fabricant de lichioruri și ape gazoase. Ghenea Kersanova, pe numele semit Golda, n-avea nimic auriu în persoana ei. Înaltă și brună, de-un brun gălbui și asiatic, cu ochii largi, negru-verzui, gura de minuscule proporții, cu părul negru-castaniu, răsucit odată pentru totdeauna de sumbrul ei Dumnezeu în inele, pe care nici un meșter coafor n-avea să le mai realizeze vreodată, Ghenea Kersanova nu era chiar o frumusețe. Micul ei nas puțin gătuie spre vârful care căuta în sus și o dispoziție spre răs a pomeților stricau, sau poate, Doamne, agravau printr-un aer ștregăresc, foarte simpatic de altminteri, accentul tragic al sprâncenelor îmbinate pe ochii fără fund și priveliștea stranie a rotocoalelor de păr mătăsoase și schimbătoare sub incidențele luminei – ca fumul de cătuie al unei divinități negre – din împletiturile leneșe ale căruia apărea figura cea cu două măști. Chipul enigmaticului nepătruns și al veseliei cotidiene în acelaș timp. Avea piciorul înalt, poate prea plin, dar arcuit prelung și măestru, și toată silueta ei dură și vibrantă se bucura – pe cât îngăduia să se întrevadă decoltajul și brațele goale – de acea culoare, de acel brun tot așa de neobicinuit ca și figura aceea de Thalie contopindu-se cu trăsăturile sumbre ale Melpomenei.

Privind din acest unghi de vedere, cu toții înțelegeam pasiunea mistuitoare a căpitanului Bădescu, dar se mai șoptea de-o anume viață pe care barișnia Ghenea o depănase la Iași, la Cluj și la București, încercând anual câte o facultate și întorcându-se, după trei ani de viață studențească intensă, fără nici o diplomă, fără nici un examen, fără măcar atestarea unei frecvențe. În toată această vreme fusese văzută în companii dubioase, în locuri și la timpuri bănuielnice; se pronunțau nume, dintre care unele venind firesc și foarte repetat în diverse evenimente mai mult ori mai puțin vagi, ce se desprindeau din această perioadă obscură a biografiei ei; ba chiar pentru un destul de lung răstimp i se da ca

domiciliu garsoniera unui ziarist cu renume mai restrâns, care, după aceea, se abătuse de mai multe ori încoace, pentru a-și domoli în cele din urmă, definitiv, zelul nostalgic, sub temperatura glacială a intransigenței bătrânului bogat și habotnic.

Aceeași atmosferă polară întâmpină și pe căpitanul Bădescu din partea părinților fetei; dar acestuia, militar din cap până-n picioare, în loc să-i înghețe zelul, i-l ațâța la maximum. Căpitanul Bădescu era dispus la orice nebunie; domnișoara Ghenea era majoră și ar fi putut în cele din urmă să accepte, cu prilejul unuia din concediile ofițerului, o escapadă care poate ar fi forțat punerea la punct a lucrurilor. Dar fata nu vrea să audă așa ceva; mai mult, ea dăduse să se înțeleagă că bătrânul Kersanov ar fi rămas intransigent chiar dacă Bădescu ar fi acceptat până și extrema nebunie, unica desigur, de care poate nici căpitanul n-ar fi vrut să audă: escapada la templu.

Mulți credeau că domnișoara Ghenea răspândise acest zvon tocmai pentru a arunca în cumpănă și gravitatea unicului motiv, care ar fi constrâns pe oricare altul să bată învins în retragere, ceea ce ar fi dovedit că dânsa nu răspundea iubirei profunde și încăpățănate a ofițerului, decât cu un savant joc de cochetărie, pe care știa perfect să-l conducă și care o amuza. Alții, dimpotrivă, știau precis că domnișoara Ghenea refuzase mai multe partide, dintre care una din cele mai ispititoare, toate pe placul tatălui ei; se mai aflase apoi de lacrimi, de scene violente, de blesteme, de intervenția rabinului, de întreaga, în sfârșit, prea cunoscuta gamă a acestei străvechi și întruna noi drame de iubire.

Evenimentele acestea, cu multiplele lor variante, care trezeau din somnolența cotidiană societatea târgului basarabean, se plimbau vii acum, văzute ca prin ocularii de perspective diverse, în gândul camarazilor strănși la fereastră, ca să admire, chipurile, exercițiile ecvestre ale strașnicului călăreț Bădescu, propriu-zis ca să-i urmărească mai atent cristașurile feței prăbușite, adâncimea melancoliei ce i-o revărsau ochii, mișcările forțate și mecanice în care se întrededa silnicia și dezgustul. „Se dusesse căpitanul Bădescu!“ s-ar fi auzit răsunând din cugetul tuturor, dacă mințile le-ar fi devenit sonore. El, marele glumeț și curtezan, marele gimnast și ochitor fără pereche, marele chefliu și înfocat maestru al spadei! Silințele lui de a se ține în șea,

tot ca înainte, parcă ne făceau rău. Uitând pe nesimțite cum trebuia să se ție, capul greu se lăsa deodată ca o ghiulea de plumb spre coama lui Volbur, trăgând după el trupul de brad dinainte, acum deșirat ca o armonică. Și totuși omul ăsta domnea încă printre noi; multe din glumele lui răutăcioase, ba chiar sângeroase, nu mai răsuna sub tavanul popotei sau la întrunirile de joc. Dar acum nimeni n-ar fi îndrăznit să spună vreo istorisire cu evrei, în fața acestui până acum inepuizabil sac de anecdote, al căror erou principal era fiul lui Israel. Cuvântul „jidă“ dispăruse din pronunțarea noastră și se vorbea de Kol-Nidre, de Iom-Kipur, de Purim ori de Sărbătoarea Cuștilor, cu aceeași cuviință cu care s-ar vorbi de Vinerea Mare, de Înviere, de Crăciun, ori de Înălțare; mai mult chiar, se întâmpla adesea ca vreunul din aceste cuvinte din urmă, ori toate la un loc, să fie amestecate printre obișnuitele înjurături ofițerești; dar a fi amestecat printre ocări cuvintele sacre dintâi era totuna cu o provocare directă la adresa lui Bădescu, victima bigotismului fervent, al cărui respect îl impunea.

Astfel de metamorfoze omenești pentru întâia oară vedeam în viața mea; dacă acesta e amorul, îmi spuneam, atunci e sinistru! Noțiunea lui pentru mine era legată neapărat de cântec și de amfura cu vin. Ceea ce vedeam era pur și simplu o deviere bolnăvicioasă, o particularitate cu totul izolată. Dar față de această prăpastie ascunsă, care întâmplător mi se deschisese dinainte-mi, eu simțeam cu atât mai puternic aerul de înălțimi al libertății umplându-mi până în fund plămâni.

Eram cel mai liber dintre toți aceștia: nu numai că nu mă speria singurătatea, dar o doream acum cu aceeași pasiune cu care dorea căpitanul nostru pe Ghenea lui. Iar la dânsul, sârmanul, mă uitam cu o infinită milă.

.....
Cum mă uit și acum la imaginea lui, încă proaspătă și vie, ocupând ea singură cea mai mare parte din noianul de amintiri pe care-l rostogolesc fericit, ca un copil un nămete de zăpadă, în această sfântă și solemnă singurătate.

Detașamentul mi-era întins pe-o bună distanță; oamenii făceau cu schimbul. Când parte din ei plecau în patrulare, ceilalți rămâneau în jurul meu, formând rezerva de care aș fi avut nevoie la vreo împrejurare neplăcută.

Ca și mine – în afară de vreo doi-trei gradați, cari lăsaseră amintiri în orașelul de-abia părăsit – ceilalți, cei mărunți,

soldatii, păreau foarte mulțumiți de situația cea nouă. Mai întâi scăpau de instrucție sau aproape scăpau. Al doilea, aci, în pustietatea asta de văi ușoare și colnec presărate de cochete mănunchiuri de arbori, cu fluviul plin de răcoare și de sălcii la câteva sute de pași, cu cerul larg și nesfârșit deasupra, cu mirosul de iarbă și de câmp, ce năpădea de pretutindeni, nările lor avide se deschideau larg și ochii lor de țărani se aprindeau de beția naturei. Îi vedeam mai dârzi și mai sprinteni, mai veseli și mai firești, noua lor menire părea că-i intrigă și chiar îi asmute; vorbeau acum cu ton răspicat, ca acei cari au pe umerii lor o însemnată datorie și-și iau noul rost foarte în serios.

Când erau strigați să se așeze în linie, se repezeau agitând cu ușurință armele, pe care până aci le mânuiau cu greutate și cu pioasă resemnare, de parcă ar fi cântărit sute de kilograme.

Se aliniau acum grabnic și trânteau din călcâie, chiar mai mult decât ar fi trebuit, nerăbdători parcă să fie puși la isprăvi mai mari. Din toate gesturile lor se vedea limpede un prisos de energie, pe care nu știau cum să-l cheltuiască mai cu spor, cu bunăvoie, cu nețărmurită plăcere. Atunci, pentru a-i înnebuni cu desăvârșire, i-am asemuit cu niște voinici de pe malul Oltului porniți proaspăt după haiducie, iar eu m-am intitulat căpitanul lor; glumă pe care ei au primit-o ca niște veritabili haiduci, cu zgomot mare, cu chiote de vitejie, cu capele aruncate în înălțime.

Dar impresia asta de haiducie mă stăpâna și pe mine cu adevărat, mai ales când gradatul de serviciu se prezenta în odaia mea de scânduri, săpată într-un mușuroi de pământ, tapetată cu ziare ilustrate și împodobită cu rafturi de cărți, ca să mă anunțe, pocnind din tocure, că la punctul cutare, mai sus, sau mai jos, pe apa fluviului, a fost prins un grup de bolșevici, încercând să treacă pe furiș pe teritoriul nostru.

La început ordonam ca prinșii să fie aduși în fața mea. De obicei „bolșevicii“ erau niște bieți zdrențăroși, cu fața suptă de mizerie, cu ochii aprinși de frigurile fricei și oboselei celei mai crunte; cine știe ce distanțe enorme străbătuseră acești nenorociți, pe furiș, cine știe câtă artă istovitoare de nervi ca orice artă, întrebunțaseră pentru a se strecura pe dinaintea poliției celei mai bănuitoare și mai iscoditoare din lume. Ajungerea pe limanul românesc era pentru ei suprema fericire, termenul tuturor suferințelor; pe

țărnul celălalt, pe care abia îl părăsiseră, vedeau încă spectrul foamei și al mizeriei, privind în urma lor livid și neputincios, cu disperarea celui căruia i-a scăpat o bună pradă din gheară.

Dinainte-mi ei păreau acum mai liniștiți și mai siguri; translatorul îmi raporta calm și indiferent omagiile și efuziunile lor de simpatie la adresa țării și mai cu seamă a mea. După ce sfârșeau, le răspundeam și eu, adulmecând ca un veritabil căpitan de haiduci aspectele fizionomice pe care le produceau pe fețele lor cuvintele mele. Le răspundeam clar și meșteșugit, cu aceleași fraze șlefuite, până la perfecțiune, de deasa lor întrebuințare.

Îi lămuream că legile românești interziceau și reprimau trecerea clandestină a frontierelor, le arătam apoi maximum de pedeapsă pe care-o atrag contravențiile la legea pașapoartelor, dacă nu e vorba de vreo complicație cu pedepsele altor legi mai drastice, pentru mosafirul trimis dinadins sau adus de gânduri necurate.

La auzul acestor cuvinte, chipul lor părăsea și cele mai neînsemnate urme de neliniște, se colora cu pigmenții celei mai neașteptate fericiri și – dând din umeri pentru capitolul complicațiilor – întregul grup nu-și putea reține un murmur de satisfacție luând act de maximum de pedeapsă ce i-l rezervă legea pașapoartelor.

Venea atunci un moment de largă destindere și de mulțumire nereținută, care se materializa prin câte-o interjecție sau prin câte-o impresie fugară, pe care bieții oameni și le schimbau reciproc la ureche. Urma apoi așteptata și exagerat de severa corectare a ținutei, prin care ei voiau să-mi arate că n-au uitat că se găsesc în fața mea și se grăbesc să-mi acorde respectul, dus chiar până la umilință, ce cu drept mi se cuvine.

Reluam atunci cuvântul, fixându-i de astă dată cu și mai mare luare-aminte, în vreme ce translatorul și subalternii mei din preajmă tușeau grăbit și-și verificau distanța dintre picioare, pentru a-și asigura un echilibru cât mai stabil și mai comod în urmărirea părții a doua, și celei mai amuzante, din spectacolul ce li se oferea zilnic și gratuit, întruna acelaș, dar totdeauna variat, prin felurimea personagiilor și temperamentelor care jucau acelaș rol dureros.

Reluam deci cuvântul și le aduceam la cunoștință, tot așa de calm și lipsit de afectare ca până acum, că ei nu erau

cei dintăi refugiați din Rusia cari făceau cinste solului românesc să-l considere ca azil și să-l onoreze cu efuziunile lor de dragoste și cu prezența lor prețioasă. Dimpotrivă, numărul celor cari apucaseră să vină înainte era atât de mare, încât închisorile românești nu mai puteau face față aplicărilor
5 legeri pașapoartelor, oricât de restrâns ar fi fost termenul pedepselor, pentru ca toți noii-veniți să poată face comparație între cele două regimuri, comunist și burghez, începând cu partea cea mai grea a vieții; așa cum reîntorșii la viața de
10 apoi trebuie să facă în prealabil un mic stagiu în bine-încălzitele purgatorii cerești.

Dar, nemaiposedând mijloace de corecțiune și de sancționare a vinovaților și având adânc înrădăcinată în tradiția lui milostenie creștină, statul nostru se găsește față
15 de noii-veniți în imposibilitate de a-și încărca bugetul cu noi închisori, așa că-i iartă de vina lor gravă de a fi trecut frontiera clandestin și fără nici o formalitate (mare mișcare de entuziasm în auditor) și-i invită politicos să se întoarcă pe unde au venit...

20 Aci urmau obișnuitele exclamații de surpriză, de nedumerire, obișnuitele rugăminți către translator de a repeta ultimele cuvinte, ori de a controla, consultându-mă din nou, dacă nu cumva a transmis greșit, neauzind bine poate...

25 Translatorul însă, la fel cu sentinelele, se desfăta cu rânjet discret și, cu falșă duioșie, le împărțase că audiența a luat sfârșit; și, arătându-le grelele tomuri deschise pe masă, le da să înțeleagă că e timpul să fiu lăsat în pace. Dar tocmai acest lucru erau departe să-l înțeleagă bieții oameni, așa că soldații trebuiau să-i ia ușor în piept pentru a-i face să
30 evacueze.

La început soarta refugiaților mă înduioșă. Mă întrebam dacă aceste reprezentatii pe care le dădeam oștenilor mei nu frizau oarecum ridicolul și mai cu seamă cruzimea. Dar înainte ca să mă hotărâsc să le pun capăt, găsiu la un întins
35 de mână ideea care mi le scuza. Dacă i-aș fi trecut doar în revizie și, fără să le dau nici o explicație, i-aș fi somat apoi s-o ia îndărăt peste apă, ar fi fost oare mai blând ori mai civilizat? Pe când așa, după sarcasmul inevitabil al micilor spectacole aproape cotidiene, aveam grijă ca trecerea înapoi
40 a Nistrului să fie făcută în cele mai bune condițiuni de siguranță pentru ei; astfel lucrul nu se întâmpla decât spre dimineață, sau la ore când, după semnele și informațiile ce

aveam, pe malul celălalt al râului nu se găsea picior de grănicer rus – așa că până-n faptul zilei să aibe toată vremea să se îndepărteze de frontieră într-atâta, cât să nu trezească vreo bănuială propriilor lor autorități.

5 Mai pe urmă însă nici nu mai vream să știu de ei, atâta mă indignau noutățile ce le aflam despre acești indivizi, cari cereau azil cu lacrimi în ochi și cu smerite jurăminte de credință, pentru a începe să uneltească și să se întrunească în pivnițele orașelor vecine în conjurații secrete. Vestea
10 descoperirii unor recente comploturi, la cari în cea mai mare măsură luaseră parte tocmai mosafiri de aceștia îndoielnici, intrați în țară prin sectoare de frontieră aflate sub autoritatea unor comandanți mai puțin severi decât ai mei, mă făcu să
15 mă dezinteresez aproape complet de dânșii și să-i las pe mâna soldaților. Mie mi se raporta doar numărul celor prinși și toată grija pe care o aveam de acum înainte era ca, la pornire, să văd dacă numărul îmbarcaților era tocmai acel
20 ce mi se raportase. Iar singurele cuvinte pe care le adresam refugiaților înainte de plecare erau doar să-i întreb dacă, în afară de obiectele suspecte ce li se confiscase la percheziție,
li se oprise cumva bani ori lucruri de valoare ce le-ar fi avut
asupra lor. Pe urmă, plictisit și zorit, mă refugiam în mijlocul cărților mele și ceasuri întregi nu mai vream să mai știu de
nimeni și de nimic.

25 Aveam și eu un cal, cu care plecam în inspecție pe linia sectorului de pază. Când mă avântam în șea, mă gândeam la Volbur al căpitanului Bădescu și mă pufnea râsul. Pentru că Pafnute, calul meu, destul de dospit și el, nu făcea nici o mișcare când îl apucam de gât și-mi
30 înflegeam botul cizmei în scară. Pafnute pleca supus capul și cu siguranță, dacă ar fi fost cu puțință, s-ar fi lăsat și pe vine ca să-mi înlesnească ascensiunea pe spinarea lui largă. Pafnute mă jignea cu atitudinea lui docilă. Parcă ar fi fost un bunic, care primea fără nici o
35 împotrivire să se joace cu nepoții de-a calul.

Pafnute era calul sectorului. El își cunoștea bine meseria și mă ducea domol pe sub colnice, ferit de vederile malului dimpotrivă, ca și când și-ar fi dat seama perfect că în slujba pe care o îndeplineam amândoi, discreția este una din
40 cerințele de căpetenie. Cu Pafnute nici nu-ți trebuie călăuză, chiar la prima vizită făcută posturilor. Dacă lăsaî frâul în

voia botului său înțelept și amical, Pafnute te ducea prin viroage atât de ascunse, își croia drum prin tufișuri cu cărării întortocheate, atât de bine știute de copita lui, că rămâneai sedus de priceperea acestui animal a cărui bunăvoință de la început mă revoltase. Pafnute era croit pentru mica strategie; poate că, avansat în misiunea lui cotidiană, s-ar fi dovedit și în strategia de linii mari un bun conducător de generali. În orice caz, era un cal care nu-și greșise cariera.

Adesea ieșeam de sub dantelăria complicată a terenului și-n față mi se deschidea atunci largă perspectivă a împărăției tăcerii. Uneori pe malul vastului imperiu privirea îmi dădea de-o sentinelă cu capul tuguat, ca un corn în creștet. Soldatul roșu sta și visa și el ca și întinderea fără margini din spate-i. Țineam în loc pe Pafnute care se resemna să-și curețe crucele de muște plesnindu-le din plin cu pământul cozii, iar eu mă complăceam să fixez soldatul rezemat în armă, care nu mă vedea. Ca și când aș fi pândit să descifrez, în atitudinea și în mișcările pe care le va face întâi, misterul adânc ce păzea; iar nemișcarea aceea, întinsă până dincolo de răbdarea-mi obișnuită, și ochii aceia pierduți în nicăieri îmi măreau și mai mult nedumerirea.

Cravașam atunci cu putere un vlăstar tânăr de salcie și plesnetul scurt ca de explozie de armă sărea deodată râul ca să scuture pe somnolent din visuri. Surprinsul schița atunci în zig-zaguri de fulger gestul firesc al revenirii. Se trezea la realitate, ochii îi înviau, pumnii strângeau convulsiv arma în poziție de apărare. Să apere ce? Neantul propriilor gânduri sau golul nesfârșit din spate-i?

Era rândul meu acum să nu mai dau nici un semn de viață. În schimb grănicerul roșu devenea tot mai nervos cu cât se prelungea tăcerea. Ochii lui străpungeau zadarnic frunzișul înșelător al malului dincoace. Se agita pe marginea imensului gol ca umbra pusă de Dumnezeu la vămile văzduhului. Izbucneam atunci, fără să mă arăt, într-un hohot zgomotos și sarcastic, într-un hohot atât de voios și de poznaș, că umbra cu corn în frunte redevenea, deodată, un biet om, un biet flăcău, parcă surprins într-o postură nepotrivită, rușinat și zăpăcit. În fața eternului și nestăpânitului răs, până și-n ochii lui, zâmbitori acum și parcă cerând îngăduință, umflatul gol se prăbușea deodată la nivelul sterp al nimicniciei totale.

Mă podidea atunci și mai năvalnică veselie, la amintirea propriei mele amăgiri, care o clipă mă făcuse să disting un gol umflat de altul dezumflat, așa cum întrecutul cu băutura despică în două o nălucire unică.

Am ieșit la iveală și am fost salutat cu un răs și mai puternic decât al meu din partea cealaltă. Râsul amândorora creștea din sine însuși și a ținut multă vreme. N-a fost însoțit de nici un cuvânt tot timpul, de nici un alt gest, afară de acela pe care-l face omul din cap și din gât când bagă de seamă că s-a speriat degeaba sau s-a străduit din greu pentru nimic. Pafnute s-a asociat la veselia noastră cu câteva nechezături prelungi, el, atât de măsurat în expansiunile lui sufletești. Și câtăva vreme și-a permis chiar să mă ție pe creste, în văz liber, departe de frunzișul viroagelor. L-am bătut pe gât domol: calul e cal, chiar când e serios și strateg ca Pafnute. El se încrede în răs și în prietenie. Și pulpele mele l-au îndreptat din nou, înțelepțește, pe drumul cel ferit, pe care el știe să meargă așa de bine.

Grănicerii, cari s-au dat pe undeva la odihnă, cum mă simt, încep să ciulească urechile și să scruteze cu privirea încrunțată în toate părțile, arătându-și zelul. Se fac că nu-mi cunosc pasul calului și, cu toate că țacănitul potcoavelor le-a intrat de mult în auz, ei sar ca împinși de-un resort cu declanșare întârziată și strigă scrâșnit: „Cine-i, stai!“ Pe urmă, când mă văd, fața li se luminează cu stângace surpriză, liniște și prietenie. Nu era ceea ce crezuse! Câteodată însă vreunul e într-atât de pierdut în gânduri, de bună seamă în amintirile lui de peste Olt, că abia când simte aburul cald al calului pe ceafă tresare:

– Bine, mă nefericite, îi strig atunci, cum ai să-mi prinzi tu bolșevici, când dormi de-a-n picioare. O să te fure ei pe tine și abia peste Nistru o să bagi de seamă...

Mârlanul se scarpină în cap, pe față cu un răs care arată că n-are pasare.

– Care? răspunde el, pătruns de sine. Poate mort m-or duce acolo... Dar eu v-am auzit și știam că sunteți dumneavoastră... D-aia nu m-am întors...

– Da de ce ai rămas aci și nu circuli? Unde ți-e însoțitorul?

– E și el pe-aci, pe-aproape... Am mirosit ceva și ne-am pus la pândă...

Cu toate răspunsurile lor prompte, pe „visători“ îi țineam de obicei prin preajma pichetului. Spre flancurile sectorului dam drumul doar la cei cu urechea fină și cu pas de copoi, ale căror raite, prin posturile apropiate și printre patrulare, nu mai conteneau. Noaptea mai ales tot locul era bătut, iar schimbările obișnuite plecau la ore și pentru intervale de timp diferind cu totul de la o noapte la alta și chiar de la un schimb la altul. Astfel năvoadele mele prinseră la început cea mai bogată recoltă pe tot batalionul. Primii felicitări. Pe urmă, încetul cu încetul, vânatul se împușină, deși nici acum vămuitorii de oameni nu s-ar fi putut lăuda că mi-au dejucat sistemul de pază, surprinzând vreo regularitate ori periodicitate în mișcările patrulelor. Recolta se împușina, pentru că sectorul devenise periculos.

Eu nu avusesem decât să imprim aceste mișcări plutoanelor mele: cei doi plutonieri le prinseră și acum ei manevrau de minune. Eu nu serveam decât ca un simplu regulator, o supapă de siguranță care intră în acțiune numai când lucrurile amenințau să se încurce. Mă mulțumeam să supraveghez plecările și sosirile, încât îmi rămânea un timp incalculabil pentru cărțile mele.

Mai ales plutonierul Gârneață îmi era de prețios ajutor. Era socotit de toți aghiotantul meu și mâna mea dreaptă. De altminteri, pe el îl lăsam să-mi țină locul, deși era mai tânăr decât plutonierul celălalt, Cebuc, om vrednic și acela, dar care, când striga „trăiți!“ sau asculta vreun ordin, nu-și proptea ca Gârneață ochii drept în ochii mei. Pe când Gârneață era gândul și sufletul meu, dezbrăcat de toate clasele de școală și de toate teancurile de cărți din coliba de scânduri a „comandamentului“, cum era denumită de refugiații de peste fluviu. (Soldații îi spuneau pur și simplu: bordeiul domnului locotenent.) Mă vedeam în Gârneață, cum aș fi fost dacă aș fi rămas plugar și m-aș fi reangajat.

Amândoi eram bruni-negricioși, subțirați și înalți. El era și mai înalt decât mine, dar eu mai subțirațec și mai mlădios decât el. Amândoi aveam fețele lunguiete, dar aveam satisfacția să constat că trăsăturile lui erau mai plate și ochii, la fel de negri, mai puțin mobili. El mai își lăsa uneori câte-o muscă de mustață sub fiecare nară, apoi părul lui negru lucios era mai gros și lins, pe când al meu, poate cu o nuanță mai castanie, era fin și unduos.

Cebuc era mai scurt și mai legat. La figură era alb, dar părul i-era și mai negru decât al nostru. Își lăsa mustață ceva mai scurtă decât buza de sus și-i plăcea s-o înspece ușor în două cârlige drepte și ascuțite. Gârneață îi demonstra adesea că „nu se mai poartă așa“ și că trebuie s-o taie mai din scurt, dar Cebuc nici nu vrea să audă. El ținea de bună seamă mult la cârligele lui care scosese din țâțâni o vădană din târgul pe care-l părăsisem. Femeia își pusese țoalele mai de preț într-un car și pornise după plutonier, hotărâtă să stea cu el, în bordei, pe graniță, fie ce-o fi. Cu greu a fost convinsă să se aciuze în cătunul cel mai apropiat de sectorul nostru – mi s-a spus Tohatinul – dar la destui kilometri și acela. Nu știu cum se strecura Cebuc până acolo, pentru că oricâte străduinți depuneam nu puteam să-l gășesc vreodată în neregulă. Într-o noapte numai, mi s-a părut o amazoană, în stil rural, bușnind dintr-o viroagă. Am strigat, am somat și am tras. Dar patrulele și echipa mobilă atrasă îndată de semnalele mele și de zgomotul detunăturii n-au gășit nimic pe-o rază destul de întinsă. Mi s-a părut totuși că soldații șopăcăiesc ceva și privesc cu înțeles la Cebuc, care, foarte îngrijat la început și foarte zelos la această cercetare nocturnă, s-a întors să-mi dea raportul negativ, într-o dispoziție și cu un exces de vorbe care n-au putut să-mi scape. Am avut atunci toate motivele să cred că n-a fost vorba nici de-o refugiată de pe Nistru încoace, nici de vreuna care vrea să treacă dincolo. Cebuc înclina să creadă într-o nălucire, deși îl contrariau unele urme proaspete de copită și sfărâmurile de pământ pe locul de unde se ivise arătarea. Iar Gherăscu, țiganul, înalt, cu fața coajă de castană, ciugulită zdravăn de semnele vărsatului, își da cu părerea, primită cu severă căutătură de Cebuc, că trebuie să fie neapărat un „șpion“ în vestmânt femeiesc.

Înțelegeam și strâmbam ușor din buze. În definitiv, dacă era vorba numai de vădana lui Cebuc, chiar dacă soldații știau și ascundeau, mare lucru nu putea fi. Rămânea numai ca eu să nu înțeleg niciodată acest lucru. De altfel ori de câte ori mai pornii noaptea din bordei pentru inspecții inopinate, fantomatica amazoană nu-mi mai ieși înainte.

Amintirea ei mă făcea însă să-mi scape din când în când câte-un surâs. Pentru un om de simplitatea plutonierului Cebuc, o astfel de împrejurare putea să-l pună, în proprii

lui ochi, într-o postură interesantă. De asemeni în ochii subalternilor, cari de bună seamă îl admirau, nu atât pentru aventura în sine, cât pentru darul lui de a scoate până într-atâta o femeie – probabil o gospodină de treabă – din minți. Aș fi fost curios să știu cam ce păreri avea Gârneață, în chestiune. Însă nu-mi dam osteneala să fac aluzie; faptul că el, care-mi șoptea totul la ureche, întârzia să-mi mai dea și această noutate, mă lămurea deplin. Fiind cu neputință să nu fi aflat nimic și cunoscând bine la ce limită se oprește spiritul lui de camaraderie față de Cebuc, nu rămânea decât să fiu încredințat că Gârneață nu-i tocmai încântat de marele succes al camaradului său. Cu atât mai mult, cu cât își amintea că, mai înainte, mie-mi plăcea să subliniez vrednicia oștenilor mei și pe frontul sentimental. Chiar și acum, dacă am fi fost ceva-ceva mai departe de acest râu și de misiunea pentru care fusesem aduși pe malul lui, n-aș fi întârziat să bat pe umăr pe Cebuc și să-l încredințez: „Degeaba te mai ascunzi, băiete. Știu tot, ei bravo, îmi plăci... ești un adevărat oștean...”

I-aș fi vorbit, desigur, cu graiul celui care e conștient c-a avut la activ isprăvi de aceeași natură, în proporție directă cu gradul pe care-l poartă. Recunoști aptitudinile cuiva, întru atât, întrucât îți dai seama sau crezi că la tine aceleași aptitudini se găsesc într-o măsură în cel mai rău caz egală.

Dar acum, întrucât mă privea, nu mai putea fi nici vorbă de așa ceva. Pasul meu trecuse hotărât pragul dezgustului pentru astfel de nimicuri, cum din înălțimea mea sufletească aveam dreptul să le privesc, și tot excesul sufletesc, pe care aș fi putut să-l întrebuițez în afară, se concentrase asupra cărților mele și îndeosebi asupra matematicii.

Îmi plăcea s-o denumesc la singular, ca pe o persoană anume. Era Ghenea Kersanova a mea și eram măgulit peste fire, numai încercând să fac o comparație între aceste două înlănțuitoare de spirit. Iubirea mea era vastă ca infinitul, hotarul ei trecând nemăsurat chiar dincolo de nenumăratele jaloane de aur, pe care noaptea le înfîgea în depărtările ei din trilioane în trilioane de kilometri și mai departe. Pe când iubirea sârmanului căpitan Bădescu se izbea la fiecare întoarcere de pereții de granit al unei peșteri întunecoase, întortocheate și fără ieșire, mărginite din scurt de intoleranța religioasă a unui bătrân iudeu, fabricant de sifoane.

Rosteam ca orice amant cuvinte de delir ca: axa icșilor și axa igrecilor, integrală indefinită, somațiune, ecuație diferențială, iar pe măsură ce această amantă, învăluită în atâtea simboluri indescifrabile și formule, mă lăsa să-i descopăr câte-un nou mister al frumuseții ei – așa cum o femeie în carne și-n oase și-ar lăsa, rînd pe rînd, cu zgârcenie, la iveală maestratea unui umăr de marmoră sau dulceața infinită a unui vârf roz de sân –, pe aceeași măsură curiozitatea sfâșietoare mă făcea să bălbâi numele tot altor farmece ascunse și să mă pierd cu totul în acest simțimânt amețitor. Mă trezeam pronunțând cu voce tare, chiar numai pentru cadența lor, vorbe cu totul fără de înțeles pentru cineva care m-ar fi auzit, ca: „Philosophia naturalis principia mathematica“, ori „Analysis per aequationes numero terminorum infinitas“ sau alte titluri newtoniene, kepleriene ori copernicane, găsite prin introducerile istorice ale tratatelor mele, și care-mi plăceau îndeosebi pentru sonoritatea lor latină.

Dar nimeni nu putea să mă audă pentru că nu le rosteam decât în strictă intimitate. Pentru ostași eram tot domnul locotenent, care vorbea limba tuturor locotenenților de pe lume. Astfel îi strigam soldatului care trebuia să-mi execute un ordin urgent: „Haid, te-ai topit?“ sau „Aeroplan să te faci!“ Și așteptam, ca orice locotenent din lume, ca soldatul să plesască din călcâiele bocancilor și să răcnească convins: „M-am topit, să trăiți!“ sau „Aeroplan, să trăiți!“; iar dacă nu-mi plăcea mișcarea, răcnetul, ori dacă dobitocul căsca ochii în sus să vadă despre ce aeroplan ar putea fi vorba, atunci, ca și când nu m-ar fi așteptat în odaia mea de scânduri capitolul virgin al *Integrației prin serii*, îl chemam îndărăt și-l puneam să repete, sau îl dam pe mâna lui Gârneață, să-i arăte cum poate deveni un om aeroplan.

În odaia mea înotam însă în plin infinit și prin păienjeniișul de curbe și emoții priveam înapoi, în amintirile și relațiile mele cu lumea, cu o superioritate grandomană, care mă umplea de mine. Pe Marusea abia o mai vedeam, iar chipul de tragică veselie al Ghenei Kersanov mă făcea să zâmbesc cu milă. Nici domnul general, guvernator al Basarabiei, nu se afla, desigur, pe-o poziție atât de înaltă, cu un orizont atât de vast ca acela pe care mi-l deschisese mie, modest locotenent, calculul infinitezimal, pe malul înecat în tăcere și uitare al Nistrului bătrân.

Ascetismul matematic în care mă complăceam era mai pur decât oricare altul desigur. El se întâlnea poate numai cu necesitatea religioasă, înaltă, a solitarului credincios, retras pentru a găsi în liniștea deplină a Înțelepciunii pure, în afară de orice contingentă lumească și mai cu seamă sufletească, pe Cel de dincolo de orice limită. Dar era cu totul deasupra ascetismului barbar, a celui ce vrea să definească figura Începutului și Marelui Tot, din vechile cărți lumești și din precumpănirea unei stări de lăncezeală spirituală asupra tentațiilor inadins provocate ale cărnei.

La început și eu credeam că frumusețea clasică și măsurată a poemelor homerice îmi vor pune balsamul păcei pe sufletul meu ars. Dar era o cruntă greșală: zeii greci începură să frecventeze visurile mele. Brațele albe ale Junonei nu o dată se întinseră molatec în adâncul turburatelor mele vise, încrușându-se la ceafă și făcând să se ridice, într-o voluptoasă răsufare, un bust turburător din școala lui Fidias. Nu o dată, părul creț al blondei Venere îi înfășură goliciunea ei divină, punând capăt lăcomiei ochilor mei, asmuțiți în neființă. Dar cine nu mă vizita în nopțile acelea, de adâncă tăcere, pe malul singuratec al fluviului cu capricioase meandre și cu lascive convulsii! Frumoasa Elena și Penelope, zâna Calipso și demonica Circe, frumoasa Andromaca și, pasiunea mea deosebită, virginala zeiță Pallas, ale cărei trăsături de severă și gravă mândrie, al cărei profil ideal, sub coiful de războinică, îmi plăceau să le văd în vârtejul fantasmagoriilor stupide ce mă frământau, ca pe un nevrednic solitar, contractate de spasmiurile surprizei primului amor-sacrilegiu.

Dar și ziua, în namiaza mare de vară, avusei viziuni antice. Nu-mi fu dat oare odată, în rătăcirile mele prin zăvoaiele și colnicele sectorului, să întrezăresc prin tufărișuri picioarele goale ale sălbaticii Diana? Un fior mă străpunsese și mă țintuise în loc, pentru că nu mai era acum un vis, ci aievea, realitatea goală. Era Diana, linia perfectă a pulpelor ei celebre, genunchii ei ușor aduși în afară, gata oricând să fugă, și fusta ei sumeasă deasupra lor, ca în cunoscutele gravuri din textele clasice, mai apreciate de tinerii școlari decât textele înseși.

M-am apropiat de neașteptata arătare cu pași nesimțiți, de pisică sălbatecă, ca să-i descopăr fața, interzisă sub grav blestem oricărui muritor de rând. Diana era o țigăncușă

rumenă, din partea locului, care venise cu caprele la pășune. De la ea aflai că mă depărtasem mult de Nistru și nu-mi fu de mirare, de vreme ce se întâmpla pentru întâia oară să las acasă pe credinciosul meu topograf cavalin, Pafnute. Diana cea oacheșe mă împărtăși apoi, rând pe rând, la umbra sălciilor, cu farmecele ei divine, care, după atâtea mii de ani, cu toată tinerețea ei crudă, erau departe de a mai fi feciorelnice.

Și când, după scăpătat de soare, pornii, ușor și scăpat de viziuni antice, spre bordeiul meu, pe care-l găsii cu ajutorul stelilor, ca-n vremurile patriarhale, câinii lui Acteon nu mai mă ajunseră din urmă, nici nu-mi săriră în coaste din umbra desișurilor, și nici în nopțile ce urmară nu mai mă sfâșiară cu dinții lor, dătători de friguri lascive, ca pe nefericitul lor stăpân.

După un timp, pornii, de astă dată cu Pafnute, iarăși în căutarea Dianei. Dar n-o mai găsii. Nu mai găsii nici locul unde ea fusese atât de darnică cu mine. Asta mă năcăji mult. Pafnute părea că-mi spune: „Vezi, dacă mă luai cu tine, acum știam unde să te duc!“ Hotărât lucru nu aveam nici un talent la topografia aplicată pe teren. Pafnute, cel fără grai, mi-era superior din acest punct de vedere și asta fără ca-n viața lui să fi văzut vreo planșă sau să fi desemnat vreun crochiu.

Mă dusei și-n zilele următoare după umbra trecutului. Locul bucuriei trecătoare mi se păru că-l găsesc, dar descoperii altul și mai asemănător. Pafnute, care înțelegea, după modul cum îl opream, gândurile și starea mea sufletească, izbucnea la fiecare luminieș, care mă intriga, în nechezături sarcastice.

Renunțai la țigăncușă. Poate că făcea parte din vreo laie poposită în împrejurimi și, lăsându-se după voia caprelor, se răzlețise de căruțe. Poate chiar mă așteptase și-n zilele următoare – până când laia va fi înhămat de drum spre alte orizonturi.

Într-altă zi, răzbind la luminieș mai larg, văzui în zare profilul de cetate al unei mănăstiri. Poate mănăstire de maici, mă gândii, și poate caprele pe care le păzea Diana erau ale mănăstirii. Câteva zile dădui și pe-aci târcoale, dar în zadar. Cum să nu-ți vină să crezi că avusesem de-a face într-adevăr cu o zeiță preschimbata în păzitoare de capre și care nu se coboară de două ori pentru același muritor. N-aveam deci

decât să povestesc celor ce-mi împărtășeau soarta această stranie întâmplare, și iată-mă așezând fundamentul unei noi mitologii: nu-ți trebuie pentru asta decât un fluviu cu meandre bizare și cu bogăție de tufișuri și zăvoaie.

5 Dar poemele homerice au un sfârșit; am deschis atunci *Biblia*, spre mântuirea sufletului meu. Seninătatea spiritului nu se află în cărți – fie ele chair clasice – pline de aventuri romantice și pline de toate pasiunile omenești, de la cele mai curate, până la cele mai meschine și mai scandaloase!

10 Pe când *Biblia*, mi-am spus...

Dar n-am apucat să trec din *Cartea facerii* în *Exod*, că – după câteva zile de rătăcire prin pustiu, în impozantă caravană, călcând, în aerul libertății, mări și ținuturi – m-am încurcat de tot în acel mărciniș de legiuiri, împărțiri și ierarhizări, care parcă e pus anume în acest loc al *Vechiului Testament*, ca să-ți dea cu adevărat impresia pustiuului, a umblatului în deșert după miragii sociale și programe himerice și, evident, a căscatului...

20 Ajuns în pământul făgăduinței, am adus la rându-mi prinusul meu de recunoștință Tatălui Ceresc, că am trecut în sfârșit cu bine de *Numeri* și *Deuteronom*. Dar iată caravana, acum legiuită, împărțită, ierarhizată și încartiruită, s-a apucat să se dedea la o serie de măceluri, samavolnicii și sacrilegii atât de crude și de respingătoare asupra băștinașilor invadați, încât Sfânta Carte a lăsat cu mult în urmă grozăviile, încununate cel puțin de poezie, ale bătrânului orb din Elada. Iar mântuirea sufletului în această sinistă revărsare de sânge, de măruntaie și de mațe, mi-am găsit-o desigur, dacă se poate spune, în acele grozăvii mai puțin grozave, tocmai pentru că intervenea acolo un trup, fie chiar trădător, și o mână, fie chiar ucigașă, de femeie.

30 Erau pasagiile către care fatal filele se întorceau de la sine, chiar dacă ochii se odihneau acum în răcoarea sufletească a Sfințelor Evanghelii, ascultau sfaturile și amenințările Sfântului Pavel sau se îngrozeau de sinistrele făgăduinți ale Apocalipsului. De altfel, pasagiile Iuditei și ale Dalilei erau însemnate, odată pentru totdeauna, cu roșu, astfel că erau ușor de găsit; iar pasagiile alăturate câștigau printr-un fel de contagiune a curiozității, care deși mai fusese săturată odată în aceleași locuri, părea că ar mai avea ceva nou de înghițit, dacă ar reveni.

Captivat cu desăvârșire de această parte a Cărții Sfinte, sentimentele cele mai stranii îmi veniră. Era curios cum istorisiri atât de sacre putură să mă schimbe, atât de curând, dintr-un om liniștit și fără păcate prea mari, într-un monstru.

5 Cam pe vremea asta sugerai oamenilor mei că ei trebuie să se considere ca niște haiduci, stăpâni ai colnicelor și ai aerului liber, iar pe mine să mă considere șeful lor și judecătorul celor ce le pică în mână, fantezie desigur destul de periculoasă, ea putând degenera în cine știe ce urmări, la niște suflute atât de simple ca ale lor. Tot atunci începui să privesc mai cu luare-aminte la prizonierile din grupurile de refugiați vâdate de dâșii. Din fericire recolta feminină a voinicilor mei era foarte săracă, iar rarele exemplare te descurajau de la prima vedere. Așa că Sfântul și *Vechiul Testament* nu reuși să mă ducă în ispită multă vreme, chiar după ce trecui prin mai multe încercări.

Îmi plăcea adesea să mă așez pe undeva pe malul fluviului și să urmăresc jocul leneș al valurilor minuscule. Din drepturile astea, arar se vedea dincolo albul incandescent, în soare, al vreunei case la cine știe ce depărtări. Afară de patrulele rare, extrem de rare, cu chivăre țuguiate, părea că nimic nu mai însufletește peisagiul adormit ca-n basme. Și tocmai din peisagiul acesta încremenit, la un semn magic al destinului, avea să se întrupeze ea. *Rusoaica*.

25 Tactica mea strânsă împuținase repede loturile de refugiați. Chiar până într-atâta că uneori treceau zile întregi fără ca nimic să-mi mai tulbure lecturile. Și totuși așteptam. Ceteam Sfânta Carte și așteptam: „ea va veni“, îmi spuneam. „Ea va veni“ – mă întărea în credința mea și Sfânta Carte.

30 Când Gârneață venea să-mi raporteze că năvoadele au fost grele în noaptea abia trecută, inima îmi tresărea. Ieșeam. Dar în locul ei, al fetei gândurilor mele, găseam câteva figuri schimonosite de mizerie, pe care abia de le distingeai din ceata zdrențeroșilor masculini.

35 „Înapoi! La noapte, înapoi!“ Așa era ordinul.

Și mă refugiam în odaia mea, căutând pasagiile preferate, deși le știam pe dinafară. Iar timpul trecea iarăși.

40 Ea totuși trebuia să vie. Gândiți-vă! Să stai pe malul unui fluviu care desparte două țări. Dincoace domnește pacea și ordinea. Dincolo, groaza și haosul. Țăranii ăștia, cari mi se perindaseră până acum pe dinainte, sau negustorașii evrei

nu era desigur cei mai loviți de tragica domnie. Pe când ea, rusoaica, aceea pe care o așteptam eu, ea nu va mai putea să reziste multă vreme. Ea avea să caute repede să dea de câmpul larg și potolit al păcii de dincoace, de care avea

5 nevoie frumusețea și sufletul ei. Ea trebuie să vie.
De ce mă adânceam mai mult în lecturile mele, de aceea mă încredințam tot mai mult că ea va veni. Sufletul ei bizar și sălbatic de cazacă, dornic de libertăți de stepă, de galopuri sălbătice în inimi omenesti, de hârjonele viclene cu vârful

10 de migdală al ochilor oblici și străpungători ca un hamger tătarec, n-avea să mai suporte multă vreme spațiul strâns îngrădit și constrângerea mecanică la care era supusă.
Iarna trebuia să vină odată, mă gândeam. Atunci va sosi ea. Alunecând pe vadul de gheață lucioasă, printre tufișurile

15 de chiciură, în cadrul iernatic, în care poate să-i stea bine unei rusoaice. Acum trebuie luntre și lopată, trebuie înțelegere cu mijlocitor, lacom și trădător. Dar iarna ea va ghici drumul scăpării, îl va descoperi singură și va alege sectorul meu, pentru că încoace e cel mai ferit de locuințe

20 omenesti și – cum se vede – cel mai apreciat de fugari. Și pentru a o vedea mai bine, împrumutam fetei, mult așteptate, când trăsăturile Avdotiei Alexandrovna, sora lui Rascolnicov, când ale Zinei, ori Dariei din *Posedații*, ale Natașei

25 din *Război și pace*, ale Nastasiei Filipovna din *Idiotul*, ale Ecaterinei Ivanovna, ori Grușencăi din *Frații Karamazov*, sau ale Soniei, din *Crimă și pedeapsă*, pe care împrejurările de acum din țara ei o scuzau mai mult decât orice pledoarie dostoevskiană. Apoi mă gândeam la copilele enigmatice din

30 Andreev și din întreaga literatură rusă, fascinate de efectele sociale ale nitroglicerinei, ca fluturii de lumina lămpii. O subțirică studentă anarhistă aș fi vrut să se izbească de ușa mea, cu toată puterea corpului plâpând, speriată de realitatea idealului ei social. Însă dacă ar fi fost ca întâmplarea să se împlinescă întocmai, întocmai după gându-mi, eu visam o

35 subțire cazacă, palidă, cântând și acompaniindu-se din gitară, așa ca într-una din micile povestiri vânătorești ale lui Turgheniev.
La iarnă va veni. Soldații o vor aduce căpitanului de haiduci. Și pentru a-mi întări acum și mai mult această

40 impresie, simții nevoia literaturii de aventuri și miracol. Cum însă nu luasem cu mine romane, ci numai cărți serioase, găsii ce căutam, cu nemiluita, în Sfânta *Biblie*, în traducerea

lui Tacit (teribil de frământătoare, această sinteză, în stil sobru și majestos, de nelegiuiri și măgării!), în Tit-Liviu și-n Herodot, în Lavisse, Michelet, Maspéro, Charles Diehl, Iorga, Saint-Simon, Droysen, Suetoniu, Valerius Maximus,

5 Diodor Siculul, Salustiu și Machiavelli, atâtea cărți de istorie, pe care le comandasem din auzite și fără nici un sistem, preferând din fiecare anecdoticul îndeosebi picant și aventurier și, din toate, tot ce era în legătură cu Versailles, Roma antică și medievală, cele două Grecii străvechi și cu

10 deliciosul Bizanț.
Din toată această mare și adevărată poveste a omenirii, desprindeam, ca toată lumea care a cetit istoria, un singur învățământ: îndrăznește orice și vei putea, dacă nu te va ucide vreo clipă de ezitare. Și apoi orice mișelie izbită va fi un act de eroism.

15 Îleșeam deci sub marele cer plumburiu al începutului de toamnă continentală și, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, sfidam întregul răsărit. În fond, toată grozăvia, pentru care mă alimentam cu un curaj atât de universal, nu consta decât în aceea că, dacă ar fi venit rusoaica lui Turgheniev, a lui Dostoievski, a lui Tolstoi, a lui Kuprin, ori Andreev, aș fi înfrânt pentru întâia oară consemnul și n-aș mai fi trimis-o înapoi, întunerului din care a sosit. Nu cred că pentru atâta lucru s-ar fi făcut nou gaură în cer sau

25 că ar fi fost amenințare să se schimbe din nou harta Europei. De fapt consemnul nu era chiar așa categoric. În loc să trimiți înapoi pe cei ce-ți veneau pe nepusă masă, puteai foarte bine să-i dai pe mâna comandamentelor succesive, pentru a le încheia actele de dare în judecată. Ordinele nu arătau decât că „pe cât se poate“ nepoftiții să fie întorși. Iară dacă vorbeau bine moldovenește, sau dacă ar fi dovedit

30 că au rude sau proprietăți dincoace, atunci nu rămânea decât să fie judecați potrivit legii pașapoartelor. Dar dovezile nu se puteau aduce pe malul Nistrului. Cuvântul „dovedit“ era înlocuit deci, fatal, cu cel de „susținut“.

35 Autoritățile dinapoi n-aveau decât să-i expedieze iar, din treaptă în treaptă, până la noi, după ce se convingeau cu cine au de-a face.
Răstălmăcind neconținut toate dispozițiile primite în privința mosafirilor de peste hotar, căutam de-acum argumentul cu care să salvez pe mult așteptata mea prietenă.

40 „Vreau s-o iau de soție! era cam ieftin puțin. Și pe urmă dacă n-o luam? Hm!“...

Dar să rămână pe argumente! Ochii ei să fie frumoși, că argumentele țâșnesc numaidecât dintr-înșii, cu nemiluita, ca stropii dintr-o fântână arteziană.

5 Însă zilele treceau și Nistrul nu mai arunca nimic la mal. Nici chair plevușcă bună de dat pe gârlă, însă care să-mi aducă ploconul fără pereche al continuei asigurări că marea întâmplare este oricând posibilă.

Dar nimic, nimic. Îmi venea să regret măsurile prea strânse pe care le luasem. Hm, puteam oare să dau înapoi? 10 Puteam să-mi felicit soldații de strășnicia lor și să conced drept mulțumire că acum pot s-o lase mai ușor? Revedeam încurcat toate rezultatele acestei schimbări, până la cele mai îndoielnice, și mă refugiam zănatec și nehotărât de la unul la celălalt.

15 Toamna îmbufnată și rece de la început se preschimbbase într-o fată tânără și zâmbitoare ca o primăvară. Zăpada și înghețul de bună seamă se înghemuiseră la sfârșitul secolului, soarele luase drumul înapoi, spre eterna fericire a emisferului nostru și spre panica pinguinilor de la polul sud.

20 Această întâmplare mi-a dat prima dorință de a-mi redeschide cărțile de matematici. Dar eram atât de pătruns și înlăntuit de istorie sacră și profană, că seara, când ieșeam să reconstitui constelațiile, prima stea apărută la orizont îmi amintea deodată de patriarhi și de profeți, de templu și de regi, de *Biblie* și de asirologie, de lumea veche și de lumea medievală, de evenimentele cutremurătoare și de barbariile, acum lucide, ale celui de-abia ieșit din caverne. Din infinit și din nepătruns, cădeam iarăși ca pisica pe propriile-i 25 picioare, în omenesc.

30 Mă plimbam din ce în ce mai alert în noaptea cu sufluri de boare, care parcă alergau de departe să mă vadă, cum se adunau, tot mai multe, stelele cerului să deschidă ochii mirați la mine. Umblam în pas accelerat pe-o potecă pe care o croise, în dosul pichetului, piciorul meu prin iarbă, și acela era sfântul loc respectat de toată lumea, locul unde se plimbă domnul locotenent. În 35 închipuirea atârțată de marșul voluntar, mă vedeam luând parte la evenimentele trecute sau răscolind împrejurări noi, în care mă trezeam sâmbure de nebuloasă. Mă complăceam să mă văd în mijlocul întâmplărilor de demult, să naufragiez cu plutonul meu, 40 uneori chiar singur, dar bine echipat, pe coasta unui continent necunoscut, în care istoria a ajuns doar la piramide, la calul troian, la Nerone, sau chiar foarte aproape, la căderea Constan-

tinopolului. Apăream în momentul cel mai tragic și hotărâtor și puneam mitraliera în bătaie. Cu detașamentul meu și cu o mitralieră puneam în respect toate hoardele Asiei și schimbam fața 5 lumei. De la sine înțeles că urma apoi recunoștința împăratului, iar brațele molatece ale împărătesei desfăceau rotunjimi amețitoare din finele țesături bizantine, împreunându-se în chip de mulțumire către Domnul, și ochii i se ridicau spre cer, otrăvind de tumultul dorințelor toți ochii cari urmăreau plini de respect și 10 cuvioșie această pioasă mișcare.

15 Mă transportam cu plutonul și cu mitraliera mea imaginară, de cea mai recentă perfecțiune, în toate colțurile obscure ale istoriei, rezolvând cele mai cumplite conflicte și nenorociri, cu spirit de dreptate și-n interesul civilizației. Pentru umilul meu suflet, atât de modest, după săvârșirea unor atât de epocale fapte, mă mulțumeam, firește, ca tot omul singuratec, cu recunoștința femeilor timpului. Ceea ce 20 pentru despoții ajunși la ananghie, pe care-i ajutam atât de pe neașteptate, însemna nespuse de puțin lucru.

Când mă trezeam din aceste visuri duse pe două picioare, 25 în nervoasă străbateră de la un cap la altul a unei biete potecuțe, dinaintea mea se desfăcea deodată, în negura amurgului, împărăția cea vastă. În întunecimea crescândă vedeam răsturnându-se toată istoria, plămădindu-se poate în noi tipare sau scrumindu-se toată într-o combustione generală, ascunsă și lentă, fără măcar splendoarea incendiului definitiv. Un nou ev-mediu, cu toate grozăviile și nedreptățile lui fatale, se acundea până în depărtări uimitoare sub perdelele negre ale nopții care, asemeni luminei, venea tot de la răsărit. Și priveam într-acolo năuc, din mijlocul 30 minusculului meu detașament imaginar, care era totuna cu cel real, și de lângă mica mea mitralieră, care ar fi săvârșit atâtea minuni în celălalt ev-mediu, de demult.

Iar stelele mijeau în înălțimile nebănuite, ca să marcheze și mai mult această biată neputință, această marginare 35 depășită imaginar, acest gol care se umflă până dincolo de orice limită, fără ca să umple nimic. Nu-mi rămânea atunci decât stăruința în aceeași nimicnicie fără rost și fără Dumnezeu, populată de-a surda de noi imagini, de noi sforțări ale închipuirii, în care sceneta lubrică avea rol precum-pănititor. 40

Din acest măraciniș sfâșietor în care mă vâra tot mai adânc gândul, nedomolit stăpânitor și împărat al nălucirilor,

ca pe un biet năvălit amator de singurătate și de lecturi
suculente, mă scoase, într-un rând, caporalul magazioner
Marinescu.

5 Părăsind într-o seară potecuța plimbării mele obișnuite și
luându-o razna prin tufișuri, mă oprii lângă o dumbravă cu
foșnet misterios. Mi s-a părut că aud o voce, un grai spunând
ceva tare, apoi tăcând deodată, ca și când aș fi fost observat.
Am scos revolverul, am tras binișor piedica deoparte și n-am
mai făcut nici un pas. Din dumbrava de plopi sunetul veni
10 iarăși. Era un răs de huhurez. Am vrut să pornesc mai
departe, când în spatele meu se auzi lămurit o călcătură de
bocanc pe potecă. Pentru un om îmbibat de *Biblie*, de
mitologie și istorie medievală ca mine, n-a fost greu să cred
un moment că zgomotul pasului meu a pornit-o înaintea
15 pasului însuși. Mai ales că huhurezul răsese a treia oară sinistru
și scurt.

Pentru un ofițer însă, care comandă un detașament pe
Nistru, cauza acestui zgomot regulat putea să fie și pasul
altui individ, străin de detașament, pentru că, până la această
20 distanță de fluviu, vreun soldat de-al meu nu vedeam ce
avea de căutat, cu pas atât de liniștit. Mă întorsei ușor și
îndreptai țeava scurtă spre umbra care înainta.

– Stai...

– Cine ești tu, mă? mi se răspunse în cea mai perfectă
25 oltenească și umbra își mișcă mâinile spre șale. Dar
amenințarea mea că trag o făcu să încremenească așa cum
se găsea, cu torsul și cu mâinile răsucite într-o postură
nefirească, de păpușe stricată.

– Să trăiți, domnule locotenent...

30 – Tu ești, Marinescule?

– Eu, să trăiți...

– Da? Și unde mi-ai plecat la ora asta, părăsind postul...

Răspunde, băiete...

35 În loc de răspuns, caporalul Marinescu, după ce-și
recăpătase o poziție convenabilă și se apropie, își strâmbă
spre mine fața lui mică, spână și bălană, într-un răs laș și
tâmp, care caută îngăduință și prietenie.

– Unde te duceai? ridicai atunci tonul pentru ca să pui
capăt acestui început de familiaritate. Răspunde imediat...

40 Caporalul Marinescu strângea în mână pulpana ves-
tonului, înghițea în sec privind în jos și ridica spre mine

acelaș răs stupid, de astă dată diluat de spaima din ochii
holbați și rotunzi, pe care la lumină îi știam albaștri și șterși...

– Nu răspunzi? Bine, asta o s-o cercetăm noi la post.
Stânga împrejur și înapoi...

5 – Domnule locotenent, izbuti în cele din urmă să ar-
ticuleze Marinescu... Pofțiți și dumneavoastră cu mine...

– Cum!? Îndrăznești...

– Și n-o să vă *paie* rău, domnule locotenent.

– Unde să merg? îl întrebai răgușit.

10 Marinescu rânji cu mai multă încredere. Dar nu-mi
răspunse de-a dreptul. Ci întâi mă asigură că nu-i departe
acolo, că pot să n-am nici o grijă, că înainte de a se face
ziua suntem înapoi, că el are înțelegere cu toate cele trei
schimburi din noaptea asta să tragă, care s-o nimeri, trei
15 focuri în aer dac-o veni cumva vreo inspecție și că
înțelegerea o știe și Gârneață și Cebuc, care pleacă și ei, cu
rândul, în fiecare noapte câte unul. Așa că dacă o uita
plantonul să tragă cele trei focuri, ori Gârneață, ori Cebuc
vor face ei să se tragă.

20 – Iar d-acolo se aude, domn locotenent, și ziua, da
noaptea: hăuie toate văile... C-am încercat noi... Iar dacă se
întâmplă cu adevărat ceva cu bolșevicii, atunci tot încep să
tragă toți din toate părțile, așa că într-un ceas de pas alergător
suntem aci...

25 – Bun... Va să zică asta-mi faceți dumneavoastră... va
să zică gradații mei... părăsesc postul noaptea cu rândul și
au înțelegere secretă între ei... Tu știi ce însemnează asta,
băiete?... Tu știi că noi suntem în zonă de stare de asediu?
Tu ai fost vreodată pe la Consiliul de război? Tu știi ce va
30 să zică Codul justiției militare?...

– Știu, domn locotenent, c-am învățat la tiurie. Dar
eu și cu dom plotonier Gârneață și cu dom plotonier
Cebuc, ne-am gândit demult să vă spunem și
dumneavoastră, însă nici unuia nu-i venea curajul. Iacă,
35 dom plotonier Gârneață zicea: „Bietu dom locotenent,
trebuie să-i spunem și dumnealui, că prea se prăjește cu
cărțile alea... Eu zic să-i dăm pe Niculina lui Serghie
Bălan, că e ca bradul și e și cucoană... că e de alt neam...
Și când s-o nimeri să se întorcă Serghie, să-l ducem la
40 Măriuca... asta e văduvă...” Că dumneavoastră, dom
locotenent, ați merge totdeauna cu unul din noi... care
și când vreți, că noi știm seama...

– Bine, băieți... Acum am aflat ce vream să aflu. De mult bănuiam eu, d-aia tot dam târcoale pe-aici... E... mâine să știți că vă fac formele...

5 – Mai bine hai cu mine, dom locotenent, că n-o să fie nimic nici noaptea asta... Și dacă vă temeți, dau eu o fugă acum într-un suflet și vă aduc calul... Când ați auzit focurile, într-un sfert de oră sunteți înapoi....

10 – Mai bine uite ce zic eu: dă o fugă înapoi și rămâi acolo... și să nu te miști din post că pun plantoanele să tragă... Haid... la post, fuga marș!...

– Și o luai înainte hotărât, spre post, fără să bag de seamă că Marinescu nici nu începuse să execute ordinul. Venea la câțiva pași în urma mea și-l simțeam înaintând în silă.

15 – Va s'zică d-aștia îmi fac scumpii mei gradați, în timpul nopței... când toată lumea trebuie să încremenească la datorie...

20 – Păi care-i de serviciu rămâne, dom locotenent... Iar Gârneață și Cebuc, când se duc, se duc călare... Numai eu, ca magazioner, m-am gândit că ce să mai iau gloaba cu mine...

– Bine, bine, las' că vorbim noi... La Niculina lui Serghe Bălan... iar când vine bărbatu-său, la Măriuca văduva... Va s'zică necinstiți femeile măritate, în lipsa bărbaților...

25 – Nu, domnu locotenent, la *nașa Niculina* v-am duce pe dumneavoastră... că e de neam de târgoveți... Eu mă întâlnesc ca o fată și domnu plotonier Gârneață tot cu o fată... iar domn plotonier Cebuc are pe-a dumnealui, s-a luat după dânsul din târg, cum știți. Întâi se mutase la Tohatin și venea uneori ea călare până pe-aci prin împrejurimi... Dar de când am descoperit cătunul ăsta, am și făcut înțelegerea...

30 – Și va s'zică vreți să mă potriviți pe mine cu femeia măritată, ca pe urmă să operați liniștiți... Să mă aveți la mână, cum s-ar zice. Bravo, deștepți băieți, lasă că... vă potrivesc și eu... Să vedeți la ce mai Niculina o să vă trimet... Hm... nașa Niculina... zi, e încuscreală în regulă?

35 – Să trăiți, dom locotenent, îi zicem așa, că nu face să-i zicem pe nume... ca la orice țarancă... Dar dacă vreți dumneavoastră la Măriuca, vă ducem și la Măriuca, de, că e cumnată cu Niculina și e văduvă. Da nu prea face de dumneavoastră... Pe la Măriuca am trecut toți... Da... nașa Niculina nici n-a vrut să se uite la dom plotonier Gârneață... A zis că ea nu stă de vorbă cu niște soldați și niște...

vagmiștri... așa-i zice ea lui dom plotonier Gârneață... cum ar fi pe rusește. Da se cheamă că cu un ofițer i-ar place să stea de vorbă... Da e chipeșe, dom locotenent, și e de neam bun... e cam de mirare cum a venit și cum se-mpacă ea pe-aici... Zău, că face de dumneavoastră...

5 – Te rog... te rog... restul o să mi-l spui la post... după întrebările pe care ți le voi face...

10 Dar de ce simțea că mi se moaie pasul și glasul nu mai mi-e tot așa de energic ca la început, lucru de care eu însumi abia îmi dam seama, de aceea Marinescu dezvolta mai cu pasiune amănuntele pe care le înșira.

15 – ...e tot ca dumneavoastră de înaltă... și așa negricioasă... și subțire la pântec și calcă la fel ca bărbații... umblă cu pantofi ca cucoanele... se poartă ca la oraș. Pe bărbatu-său nu l-am văzut niciodată... E plecat dinainte de a veni noi aci, ne-a spus dânsa... da degeaba s-a tot înfipt domn plotonier pe-acolo... nu prea pare să știe de frică... Acum dom plotonier Gârneață s-a încurcat cu una tot semeață și cu pantofi... și mai tânără ca nașa Niculina... dar nu face prețul ei... și e de neam de-aci... Las' dom locotenent... știm noi ce vă dăm... Știm noi care-i datoria noastră... Încă, dom plotonier Gârneață i-a și spus: „Am să-ți aduc pe locotenentul nostru... Să vedem atunci ce-ai să zici?... De, a răspuns, dacă nu e frumos să nu-l aduci...”

25 – Ce tot spui la minciuni pe-aici! îi strigai cu prefăcută indignare, pentru că sângele mi se încropise cu totul și parcă se înclaiase, paralizându-mi mișcările. Crezi că, în felul ăsta, ai să mă faci să dau îndărăt?... Măine trimet raportul, cum s-o lumina de ziuă...

30 Caporalul Marinescu se opri însă în loc și-și încrucișă mâinile pe piept. A trebuit firește să mă opresc și eu.

35 – Să n-am parte, de ochii mei, domnule locotenent, de ce mi-e mai scump! Să orbesc pe loc, dacă n-a răspuns așa... Uite, să mergem la post, și să chemați pe dom plotonier Gârneață și să-l descoaseți fără ca eu să zic o vorbă... Să-l întrebați numai atâta: Gârneață, ce-a zis nevasta lui Serghe Bălan, când i-ai spus că ai să mă duci pe mine la dânsa?... Păi, stați să vă spun tot cum a urmat, dom locotenent... Și pe urmă să-ntrebați și pe dom plotonier Gârneață... și dacă eu am mințit o iotă, să trăiți, dom locotenent – își desfăcu el mâinile în lături – puteți să-mi faceți ce credeți... ce vreți

dumneavoastră... Eu, uite, plec capul și puteți să-mi cărați
la palme până mâine dimineată...

Pornii, dar fără strășnicia de la început, și nici nu izbutii
să ordon din nou caporalului Marinescu ca să nu mai
vorbească... În definitiv, ce importanță putea să aibe dacă
vorbea sau nu, când pasul meu o luase iarăși, ceva mai încet,
dar hotărât, spre post...

– Apoi cum să fie? a răspuns Gârneață, că atunci s-a nimerit
să fim amândoi pe-acolo... E nalt așa și negricios ca dumneata...
„Așa-mi place“, a răspuns ea... „Da mustață are?“ „N-are mustață
că e de neam boieresc... da părul e numai inele negre...“ „Să-l
aduceți, să-l aduceți!“ a strigat ea atunci... „Are ochi tot ca ai
dumitale de iuți și e mlădiu ca o fată mare...“

– Zi, tu crezi cu tot dinadinsul că mă încânți, hai, mă
dobitocule?... Vai de capul tău... Nefericită... neferi...

– Uit' dom locotenent, să chemați pe dom plotonier...
Eu stau afară și dumneavoastră să vorbiți cu el... Nu sunt
de față, ca să zici că-i fac vreun semn ori altceva... Da
de-atuncea dumneaei, când dă de vreunul, ne întrebă: „Când
aduceți pe domn locotenent?“...

– Haid... marș...

– Să nu mă mișc din loc, dom locotenent... Să n-am
parte de ochii mei... De-o săptămână și mai bine de când
ne bate capul. Întrebați pe dom plotonier... Se face că vine
pe la Măriuca, ori pe la Catinca lui dom plotonier, se duce
chiar pe la a lui dom plotonier Cebuc, ca să ne întrebe...
chipurile în glumă: „Când îl aduceți? De ce nu l-ați adus?...
Să știți că dacă nu-l aduceți mâine, glumește câteodată, mă
duc eu la el, într-o bună dimineată, și vă spun că veniți
încoace...“ Să n-am parte de ce mi-o fi mai scump, domnule
locotenent. „Apoi nu îndrăznim să-i spunem“, îi
răspundem... „Nu avem destul curaj... Poate Gârneață, că el
i-e mai în voie... poate dumnealui de-o îndrăzni, da noi...“
Și dânsa de ce ne-aude așa, că nu îndrăznim să vă spunem,
de-aia își strânge buzele de necaz: „I-așa de strașnic dum-
nealui?... i-auzi, i-auzi, ce strașnic ofițer...“

Bag de seamă că pasul abia mi se mai desface, pe când
acum Marinescu a luat-o mai repejor și eu trebuie să mă țin
după dânsul. Dar el e grăbit să ajungem îndată la Gârneață...

– Barim de când n-am avut de lucru și i-am spus că
sprâncenele vi se îmbină ca din condei, a înnebunit de-a
binelea... nu e seară să nu dăm de dânsa...

– Marinescule, cum îți permiți să mergi înaintea mea...
Marinescu rămâne un pas în urmă, dar se vede bine că
abia se mai ține pe loc de nerăbdare. Iar gura lui merge
înainte...

– Iaca, alaltăierea ailaltă, să nu mai fac un pas, domnule
locotenent, dacă nu m-a întreat: „Domnul locotenent al
vostru nu fuge cumva seara, pe undeva, pe la Tohatin?“...

M-am oprit. Adică pasul mi s-a oprit. Nu mai poate
înainta. Iar inima mi-a luat-o cu adevărat în buiestru. Din
nepotrivirea asta, simt că respirația mi se înăbușe, ca la un
apucat de astm. Toate scenele scandaloase din *Biblie* și din
istorie îmi dănuiesc dinainte. Marinescu se zbate în loc ca
un cal neastâmpărat între stănoage...

– Să ne grăbim, dom locotenent, își permite el să
opineze. Până ajungem la dom plotonier Gârneață, până-l
sculăm din somn, până una, până alta, trece bunătate de
noapte...

Nu răspund. În ochii mei Niculina lui Serghe Bălan s-a
înălțat dreaptă și poruncitoare. N-am văzut-o niciodată, dar
nu putea fi decât așa cum sta dinainte-mi. Iar mai târziu,
când am cunoscut-o, nu-mi amintesc să-mi fi părut altfel
decât așa cum o vedeam acuma...

– Sau să dau eu o goană și să vă aduc calul, dom
locotenent, izbutește din nou să articuleze Marinescu, in-
timidat de tăcerea mea... într-un suflet sunt înapoi...

– Fuga marș! răcnesc deodată, scos din sărite, și-n toată
cariera mea de ofițer nu știu dacă am mai văzut vreodată o
execuție atât de promptă, de elegantă, mai plină de inimă și
de energie.

Când am revenit din această expediție nocturnă, domneau
laolaltă în mine o mare senzație de ușurare și un profund
simțimând de dezgust. Cum nu se anulau reciproc aceste
două stări sufletești și cum puteau să subziste alături, era
pentru mine o mare minune. Oricât aș fi vrut să-mi las firea
în voia doar a unuia din cele două sentimente, celălalt se
juxtapunea îndată. Și nu mai izbuteam să mă înțeleg pe mine
însuși, pe care mă apuca o dreaptă și adâncă indignare. Ce
dracu mai vream?

Veneam încă în cântatul cucușilor de noapte, la pas;
caporalul, și el călare, mergea alături și aștepta, lingușitor,
cu ochii pieziși și cu gura lăsată într-un colț, efuziunile mele

de satisfacție. Dar aștepta zadarnic. Și nu-i era prea greu să ghicească de ce mă îndărătniceam în tăcere. De bună seamă că în gândul lui blestema oltenește pe Niculina Bălan. Deși mie mi se părea că-i surprind în ochi un firicel nestatornic de amor propriu satisfăcut: nașa Niculina rezistase și domnului locotenent. El era acum ștafeta acestei noutăți, care avea să întindă buzele lui Gârneață până la urechi.

Dar pesemne că Marinescu, ca orice subaltern, are darul de a descâlci gândurile celui de deasupra lui. Pentru că se grăbi să rupă singur tăcerea răcoroasă a dimineții.

– A naibilor muier, să trăiți, dom locotenent... eu zic că astea-s farafastăcuri d-ale ei. Și la urmă tot... Pentru că, să vedeți dumneavoastră... pe Gârneață nici nu l-a primit vreodată înăuntru, pe când dumneavoastră, iacă, ați rămas cu ea peste trei ceasuri încheiate înăuntru... Pesemne c-ați luat-o mai pe boierește... că dac-o luați de-a dreptul, pe țărănește, eu zic că era mai bine... Dacă e ea cucoană, cum de-a luat tocmai pe Serghe Bălan și cum de se mulțumește să stea mai mult singură... într-un cătunaș...

Într-adevăr stătusem trei ceasuri încheiate în odaie, singur cu Niculina, cea cu mișcări șerpuite și piezișe... Când am ajuns la poartă-i, casa toată era în întuneric, afară de fereastra încăperii în care m-a primit. Eu am așteptat în uliță și Marinescu a urcat scărița din curte ca să bată în ușă. A vorbit cu ea prin deschizătura ușei.

– Pofțiți, domnule locotenent...

Am intrat la lumină și ea a închis îndată după mine ușa, în nasul lui Marinescu... Ne-am examinat reciproc. Înaintea mea era cu adevărat o orășancă înaltă și brună, cu trăsături ferme, cu ochii puternici și mari. Pieptănătura neagră, lucioasă și linsă, se împletea într-un coc mare la ceafă. Rochia cenușie închisă îi ajungea până la pulpe, iar picioarele i-eră goale în pantofi cu toc săltat.

Când sfârși de examinat, operație pe care știu s-o prelungească, păstrând tot timpul un zâmbet voios, mă invită cu o satisfacție pe care nu căută s-o ascundă.

– Pofțiți, ședeți!... Am auzit că sunteți strașnic ofițer...

Odaia era dichisită cu gust și dovedea stăpâni cuprinși. Păretele de la răsărit era un adevărat paraclis, cu candelă și icoane de argint, păzit între perdelele de borangic, alb, curat, ca între două aripi de înger. Dulap cu oglindă, scaune de nuc sculptat, spălător de lemn cu scrin, divan larg, încărcat

de plocate pufoase și perini, covoare pe pereți cu ploși și ulcioare încondeiate măiestru, ca în încăperea unui colecționar de lucruri românești. Un covor de rară frumusețe acoperea întreg păretele din fund. În mijlocul lui, la loc de onoare, dedesubtul paraclisului, era portretul în negru al țarului Alexandru al II-lea, pe care locatarii îl mai păstrau desigur din bătrâni, de dragul ramei, puțin cam jupuite, dar cu multe înflorituri. Un colț întreg era ocupat de un cuptor enorm, de lângă care o fereștrică, mai mică de două palme pătrate și mată, dând în încăperi alăturate, mă privea stăruitor și suspect.

De la început fereștrică aceasta îmi strică toată dispoziția, ca și colțul acela cu cuptorul primitiv, care contrasta atât de vioient cu restul gătit și plăcut al odăii. Pe când ferestrele ce dau afară aveau perdele de pânză albă cu dungi roșcate, ca niște prosoape cochete încrețite și strânse mai jos de mijloc, transparente de trestie și chiar *brise-bise-e*, fereștrică de lângă sobă n-avea nici o perdeluță. Într-un rând mi se păru că clipește. M-apropiai de ea și băgai de seamă că nu era mată, cum lampa înaltă cu *abat-jour* de amici colorat, de pe masa din mijloc, mă făcuse să cred. Dimpotrivă, era neștersă demult și avea perdelețe, dar de partea cealaltă. Nu erau strânse la mijloc ca perdelele celelalte, ci căzute, lăsând să serpuiască printre ele o dără de întuneric profund.

Poate am mers prea repede dintr-un început; dar desigur nu putusem lua o cale mai ocolită, ea refuzând cu încăpățănare să-mi dea vreo deslușire asupra originii și rostului ei în această neștiută văgăună. Îmi răspundea în doi peri și avea chef de șagă, un fel de șagă ironică și provocatoare, care mă asmuți. Încât lăsa tonul și pusei mâna în joc. Iar ea-mi primi gesturile cu chicotiri de surpriză și dibace fereli. Când văzu că mi s-a tăiat avântul, luă ea inițiativa. Cu toate nebuniile Niculinei, fereastra aceea bizară îmi atrase de mai multe ori privirile ca un magnet. Avânturile se opreau exact la câteva clipe de momentul culminant. Fără să vrea, ochii-i cădeau pe fereștrică cenușie-lăptoasă, ca un ochi acoperit de albeață, și cu dără neagră la mijloc. Atunci frenezia ei schimba brusc de sens, devenind deodată o defensivă desperată. Se apăra ca o fecioară atacată pe neașteptate. Și pentru că era voinică știa să reziste. Pentru ca pe urmă, când turburarea mea cădea înfrântă într-o adevărată prostrație, Niculina să se preschimbe, ca prin farmec, într-o cocheta șagalnică și întreprinzătoare.

Jocul acesta putu de bună seamă să dureze trei ceasuri întregi și mai bine, dar în cuprinsul celui de al patrulea, pornii hotărât spre ușă, cu toată uimirea ei și cu toate că această uimire îmi păru cu totul neprevăzută. Zadarnice fură
5 totuși protestările și făgăduințele glasului și mișcărilor ei. Zadarnice, alunecările șerpuitoare și apăsate pe lângă pieptul și pe sub brațul meu întins ferm spre mânerul ușei. Apăsai și ieșii în săliță și de aci în curte. Și noaptea mă primi cu clipirea miilor de ochi și cu suflul larg și răcoros, din infernul
10 din care ieșeam la suprafață. Detunătura ușei, pe care Niculina o trânti în urmă-mi cu indignare, nu mă întoarce; nu mă făcu decât să zâmbesc. Dar zgomotul scârțâitor al porțiței, care-mi dădu drumul în uliță, mă opri să revăd – și să mă clatin amețit de viziune – toate minunile pe care
15 văzu-mi și pipăitu-mi le furase, într-un timp care mi se păru atât de scurt, aceluși trup de hoțoaică.

Șovăii. Totuși îmi dădeam perfect seama că a bate din nou în ușa, care se închisese atât de zgomotos pe urmă-mi, însemna înfrângere totală și sângeroasă umilință. Călcai
20 hotărât prin praful și glodul uscat, cu urme adânci de roate, al hudiței. Patru case – parcă pustii, cu largi ogrăzi – mai la deal, găseam pe Marinescu.

El îmi prinse glasul, pe care-l păstram dinadins scoborât, printre trilurile de plăcere pe care un răs feminin le arunca
25 la intervale repezi în întunericul dens.

– Ordonăți, domn locotenent... Pofțiți...

Învățându-mă cu întunericul, îl descoperii într-o rână, rezemându-se într-un cot. Lângă el, pe prisma înălțută a casei
30 țărănești, încă o formă omenească se desprinse din întuneric, înălțându-se asemenea într-o mână.

– Vino încoace...

Dar Marinescu nu se urni. Îl auzii numai:

– Să plecăm de acum, domnule locotenent? E prea devreme... Pofțiți și pe-aici...

35 Apoi, făcând o bruscă mișcare:

– Măriuca! Măriuca! Fă, n-auzi... Trezește-te c-a venit dom locotenent... Pofțiți și-aci, dom locotenent...

Înaintai. Umbra de lângă Marinescu își lăsă capul în jos, apoi când fusei aproape, îmi aruncă ferit doi ochi mari și vinoați.
40 Dincolo de latul prispei, pe chiar pragul tindei, o cămașe desfăcută vag la gât, susținând un cap ciufulit și somnoros, se ridicase pe-un maldăr de așternuturi întinse pe jos.

– Deșteaptă-te, fă, c-a venit dom locotenent! răsună iar, energică, dar strânsă bine, ca să nu ajungă mai departe, vocea caporalului.

Două brațe albe și dolofane se întinseră lung într-o parte
5 și într-alta ieșind din largile mâneci, pe care, în zăriștea nopței calde, se desemnau nelămurit altițele. Apoi capul zburlit se răsfrânse spre spate, lărgind deschizătura cămașei și împingând în ea cele două curbe simetrice, care porneau, adâncindu-se, să încunjure sânii... Brațele dolofane sprijiniră
10 la ceafă capul, descoperindu-se până-n subțiorile păroase. Apoi mâinile se desprinseră și pumnii strânși se învârtiră nervoși în găvanele ochilor.

– Unde e? răzbătu dulceag, de sub fața acoperită, vocea molatecă...

15 Apoi, ca și cum s-ar fi trezit deodată de-a binelea, înainte ca să răspundă Marinescu, glasul îi tresări bănuitor și hotărât:

– Unde a fost? Dacă a fost la Niculina, să nu vie...

Era să-i răspund: „Ba la Niculina am fost, dar poți să n-ai nici o grijă“... însă Marinescu îmi luă înainte:

20 – Ce tot Niculina trăcănești, fă... domnul locotenent, n-auzi, acum a sosit călare... Uite calu la poartă.

Măriuca își liberă ochii de sub pumni și, când mă văzu atât de aproape, smulse așternut de sub dânsa și se înveli în el cu pudoare, iar glasul ei protestă din nou, tot la persoana treia:

25 – Dacă a fost la Niculina, nu vreau... Mi-e cumnată... Ce dracu! Nu suntem câini...

– Ce, ești zmintită, fă năroado... Ce tot îi trăcănești cu Niculina... Deșteaptă-te bine...

30 Pe urmă caporalul Marinescu, care se ridicase și mă întâmpină ca un gospodar bucuros de oaspeți, îmi explică de ce Măriuca și-a așternut pe jos:

– Are și pat bun și odaie bună, domn locotenent, dar o să vă fie prea cald... e o bughineală noaptea asta...

35 Apoi, smulgând de jos, cu o smucitură sigură, făptura femeiască, de la care nu distingeam decât aceiași ochi privind pieziș și rușinat, dar atent, de lângă dânsul, îi strigă:

– Dă-te, fă, și tu, mai încolo... Ce tot zgâiești ochii la dumnealor. Că ești fată mare, nu ți-e rușine...

40 Ei se dădură ceva mai departe, tot pe prispă, iar eu mă lăsai într-un genunchi, lângă Măriuca văduva, care-și tot ascundea fața, descoperind numai câte-un ochi, prin despicătura preșului ce și-l aruncase în cap.

– Nu-ți fie teamă, Măriucă, grăii sugrumat, întinzând mâna tremurătoare în cuptorul de plăceri de sub așternuturile aspre...

– Jură că n-ai fost la Niculina... se apără ea hotărâtă.

5 Și pentru întâia oară în viața mea, fusei nevoit să deviu sperjur.

Coborând spre Nistru agale, îmi dam seama că, propriu-zis, nu era chiar o abatere de la datorie aventura de la care mă reîntorceam cu Marinescu. Distanța era prea mică de la

10 cătunul pe care-l descoperiseră oamenii mei și care nu figura pe harta statului major. De altfel, în Basarabia găsești uneori, unde nu te gândești, câteva ogrăzi strănse împreună, prea izolate de alte așezăminte omenești ca să poți da locului vreuna din denumirile consacrate.

15 Așa că nu tocmai acest lucru era ceea ce mă nedumirea pe mine mai mult în aceste clipe, când ziua se îngâna încă cu noaptea. Dar mă minuna mult faptul că, vrând să-mi reconstitui timpul petrecut acolo, nu izbuteam să alcătuiesc în memorie chipul Măriucăi-văduva. Statura

20 i-o vedeam, mișcările i le resimțeam, dar figura ei era neprecisă, ba chiar cu totul nebuloasă. Propriu-zis nici nu ne văzuserăm. Poate ea pe mine, dacă se bucura cumva de ochi mai pătrunzători decât ai mei. Dar, slavă Domnului! știu că am o vedere...

25 Biata Măriuca, semiîntunericul care domnise asupra-ne tot timpul mă împiedicase să văd pe cine iubisem în noaptea asta. În schimb, boiul alb al Niculinei era înfipt ca un stâlp de jar în creierul meu. Oricât, balsamul ușurător, pe care-l vărsase asupra-mi cu adevărată risipă Măriuca, ar fi putut

30 să-mi ajungă multă vreme; mândria înfrântă era mai puternică decât orice nebunie senzuală, ca imaginea Niculinei să nu-mi revină în minte, îndată ce mă desfăceam dintre brațele primitoare.

35 Mă gândeam numai dacă plecarea mea dărză nu trezise și-n ea tot aceeași stare de suflet. Și o vie curiozitate îmi da înbold să doresc cât mai grabnică apropierea nopții.

40 Revenii în mai multe rânduri și lucrurile se petrecură întocmai. Ochiul de albeață al ferestrei celei mici mă privi neconținut, cu ostilitate, și plecai din ce în ce mai îndârjit, ca să-mi potolesc bătăile inimei la pieptul primitor, moale ca două maldăre de cârpe și destul de dezvoltat, al Măriucăi-

văduva, pe care în cele din urmă putui s-o văd odată și înăuntru, la lumina lămpii.

Mai târziu îmi răii escapadele, iar de la un timp încetai vizitele sterile la Niculina, oricât mă ardea amintirea

5 lunecoaselor ei mlădieri. Neizbânda și necazul sufletesc le potolii iar în cărți, și cum revolta sângelui aveam acum unde s-o astâmpăr, Sfânta *Biblie*, cărțile de istorie și de mitologie nu-mi mai făcură nici o impresie, ba chiar mă plictisiră. Toată vloga lor, toată puterea lor de aprindere și de con-

10 vingere se scurse, ca orice vlagă omenească, în spasmiurile identice și mecanice, cărora mă lăsam cu regularitate bi ori chiar trisăptămânală în înlănțuirea de dulce toropeală și de delicioasă dobitocie a membrelor, ce abia se estompau în negură, ale unei analfabete rurale. Toate femeile celebre ale

15 vastei drame omenești se reduseră la elasticitatea de somieră lăsată a pântecului blond, pe care Măriuca mi-l puneu ca atâta dezinvoltură la dispoziție, la plăcuta albeață de puf, în noapte, a sânilor ei, care, apăsați fără îndoială de îndelungată vreme, încetaseră să mai opuiască orice rezistență. Binecu-

20 vântam pe Măriuca, pe biata văduvă săteană, care, cu atât de puțin, mă smulsea din înclăștarea de foc a cărților, dătătoare de insomnii haine, de ambiții nesăbuite și ațățătoare la păcat.

Revenind într-o dimineață de la ea, în pasul agale al lui

25 Pafnute, descoperii în calea mea floarea de lumină a stelei dimineței. Ea urca nesimțit pe boltă, parcă suflată din urmă de marea respirație a revărsatului de zori. În nopțile următoare, ea se ivi și mai din timpul nopții la întâlnire și obișnuii să plec din ce în ce mai devreme din așternutul cald și

30 muced, întins pe podea, pentru a ieși cât mai la timp în calea acestei fecioare, pe care în sfârșit mi-o da împărăția răsăritului.

Din mijlocul alaiului de constelații, care atunci îmi era indescifrabil, ea-mi stârni desigur curiozitatea fără nume a

35 misterului fecioriei ei divine. Picătură cu picătură, curiozitatea asta îmi dezmoști sufletul, ca un elixir miraculos, spre un amor cu totul nou și neașteptat. O sete de pur și ideal era acest amor de necunoscut și de nemărginire. În ce carte nouă de semne trebuia să-mi întrevăd pe noua aleasă?...

40 În dimineața aceea nu trăsei nici un somn zdravăn, ca de obicei, ci deschisei prima carte de matematică la care se întinse întâi mâna mea.

Făcusem încercările trebuincioase pentru a-mi împăca conștiința de ofițer. Închipuii alarme subite și pornii cu Gârneață în gapol zănatec ca să ajungem la post. În și mai puțin de zece minute eram acolo. El știa o cărauie foarte
5 dreaptă, în pământul ăsta bogat în vegetație și colnice și cu drumuri nestatornice. Alteori, reîntorcându-ne din cătunul fără loc pe hartă, o luarăm pieziș, în dreapta ori stânga, și puturăm să ne dăm seama cum patrulele îndeplinesc consemnul la ore cu totul matinal, atât de grele de controlat.
10 Stimularăm astfel zelul soldaților. Iar când avuserăm norocul să strângem în pieptul cailor un fel de cerșetor nocturn, cu răspunsuri suspecte, de sub zdrențele căruia scoaserăm revelații interesante pentru justiția militară și siguranța statului, micile mele abateri de la post, și oarecum de la
15 datorie, îmi apărură nu numai scuzabile, dar chiar necesare și obligatorii. Abia atunci îmi dădui seama că misteriosul cătun, din spatele sectorului, intra de-a dreptul în oblăduirea și răspunderea mea, cu atât mai mult cu cât scăpase până și ochiului scormonitor al Serviciului geografic. Astfel
20 vizitele mele la Măriuca deveniră de interes militar, lărgindu-mi de la sine consemnul. Ele, cu toată opinia contrarie și foarte stăruitoare a lui Gârneață și Cebuc, începură a fi menționate în raporturile mele, și felicitările comandanților nu întârziară să-mi măgulească spiritul investigator de care
25 dam dovadă.

Într-o noapte, dinaintea pasului agale al cailor noștri urcând colnicul spre cătun, o umbră înaltă se desprinse de sub pletele unei sălcii și doi ochi cu fosforescențe de piscică se mistuiră în întunec. Auzirăm un râs ușurel și îmbietor, care se topi de
30 asemenea o dată cu mișcarea unui vestmânt femeiesc.

– Mă iau după dânsa? Eu cred că e nașa Niculina, șopti Gârneață îmboldindu-și calul.

Dar îi apucaî repede hăturile și-l oprii scurt. Și eu bănuisem că era Niculina. Dar tocmai pentru aceea: înainte
35 la Măriuca! Gârneață încuviință cu larg semn de surprindere și cu lumină de admirație în ochi. Tactica mea îl intriga! Când caili pomiră, râsul ușor răsună iarăși, dar fu ca și când nici nu l-am fi auzit și cotirăm pe hudiță, spre Măriuca, la pas, nepăsători.

40 La raita următoare – și desigur că-n răstimp Niculina ne ținuse calea în fiecare noapte – ea nu se îndepărtă, până

când caili nu fură lângă dânsa. Se ținea dreaptă, deși aveam aerul că vrem să trecem și ni se pare îndrăzneț că nu ne face loc. Ea râdea într-o doară și apucă voinicește dârlogul lui Pafnute.

5 – Ce dorești? îi strigai răgușit...

Dar ea izbucni în râs sonor și se mistui după un plop. Îndrului cu genunchii pe Pafnute într-acolo. Ea râse iar și se mai depărtă încă...

– Oprește-te! îi șuierai.

10 Iar ea râdea ușurel, sărea ca o căpriță fermecată, oprindu-se din loc în loc să vadă dac-o urmez, apoi pornea mai departe chicotind înăbușit și făgăduitor.

Când dădurăm în hudiță, în dreptul casei lui Serghe Bălan, fu rândul meu să râd, cu răutate; întorsei brusc calul și-i dădui
15 pinteni de trap voios spre Măriuca. O clipă mă-ntorsei numai să văd silueta cenușie a păcăluitei, dreaptă ca un stâlp în cadrul porței: lumina stranie a ochilor ei întunecați mă ajunse până aci și ea nu putea să fie atât de tare decât desigur aprinsă de ciudă, ori de ură și de răzbunare. Dar eu – cunoscător vechi – știam în ce pot să se
20 prefacă toate acestea.

Îmi alcătuia sufletul de flacăra al Niculinei în zilele și nopțile când rămâneam la post. Exercițiile de algebră și somiera lăptoasă a corpului Măriucăi în noapte îmi dau tot sângele rece să intru nepăsător și sigur de mine în luptă cu
25 focul. Pe când Niculina nu avea de unde să afle puterea de balsam răcoritor a unei științe abstracte. Totuși, seara, înainte de a-mi cădea pleoapele, întinzându-mă molatec în așternut, cei doi ochi de păcură ardeau ca două candelă, oriunde-mi întorceam privirile, și din întunericul cămăruței de scânduri
30 șuiera ușor un râs ademenitor.

Mă așteptam, revenind mai apoi în cătunul fără nume, ca silueta nocturnă a Niculinei să nu-mi mai taie calea, după întâmplarea din urmă. Plecam cu acest gând și mi se părea
35 atât de firesc încât, stăpân pe seninătatea sufletului meu, credeam că plutesc deasupra lui Pafnute, strategul care acum învățase bine și acest drum și mă ducea cu mers sigur și liniștit... Cu un gât mai în urmă, calul însoțitorului înainta și el plecându-și capul voios, lăsându-se dus de înțelepciunea
40 patrupedului mai matur, ca un tovarăș mai tânăr care acum pornește la prima aventură.

Cu cât ne apropiam de micul cătun, cu atât însă simțeam în sufletul meu, scurmând straturile liniștei, degetul unui fior. Și cu

toate că mă scuturam pentru a alunga această dispoziție nevoită, totuși ochii căutau pe furiș colnicul pe care aveam să urcăm și unde câțiva plopî drepti și câteva sălcii pletoase ascundeau intrarea acestei neștiute așezări omenești. Privind într-acolo, îți dai mai bine seama de ce cătunelul fără nume nu figura pe nici o hartă, pentru că un val încovoiat lin, aproape nesimțit, de pământ tapisat cu dumbrăvi, îl ferea de orice rază lăaturalnică. Când urcai pe colnicul ușor, ți se părea că ai să dai de un platou, pentru că din partea de unde veneai puteai zări plopîi părelui din fund.

10 Abia sus, pe coama rotundă și agale, îți dai seama că platoul e scobit, și că-n fundul căldărei de lut înverzit, despărțite printr-o hudiță în formă de bumerang, abia se ridică de la pământ cele vreo douăzeci – poate și mai puține – căsuțe de humă văruiță. Doar casa ceva mai răsărită a Niculinei, pe-o parte, și alte două,

15 pe partea cealaltă, ocupau latura cea scurtă a bumerangului. Aci scobitura era puțin ridicată și era de mirare cum acoperișul casei lui Bălan nu se putea vedea din afară de colnicul rotund și ocrotitor. Coliba Măriucăi era cam la mijlocul laturei celei lungi, care se înfigea adânc sub pereții depresiunii, așa că intrarea și ieșirea din cătun era cu puțință doar la cotul bumerangului, pe unde veneam noi și toată lumea, ori peste hotarele din afară ale ogrăzii lui Bălan, pe unde bătătura era lină și ușor aplecată.

Făcând aceste considerații topografice, credeam că am să potolesc unghia scormonitoare a curiozității neliniștite, care creștea în mine cu cât ne apropiam de cotul bumerangului; mă va mai aștepta și acuma acolo, sub pletele ultimei sălcii, femeia neînvinșă și chinuitoare ca un drac?

Ochii mei împunseră cu nerăbdare întunericul, spre piciorul salciei cu ramurile vărsate; la început avusei o tresărire de deznădejde, pentru că nu distingeam nimic mișcător acolo, dar îndată apoi o revărsare de mare satisfacție mă umplu. Niculina era una cu trupul zgronturos al copacului. Stătea lipită de salcie, cu o ramură lungă în mână și, când fusei aproape, plecă ochii în jos, începând să smulgă frunzele lunguiete una după alta. Ochii nu se mai ridicară spre mine ademenitor și nici răsul ușurel nu mai șuieră. Am lăsat pe Marinescu să treacă înainte, iar eu am descălecat lângă ea. Dar când am fost alături, s-a smucit supărată și a pornit; am urmărit-o, cu calul de dârlog. Se ținea necontent înaintea, lăsând fără răspuns întrebările mele. Când am ajuns la casa lui Serghie Bălan, ea s-a dat în dosul porței, pe care a închis-o, spunându-mi ca unui necunoscut:

– Ce dorești dumneata?

Deși acele ambiții mă înțepau fără potol, totuși nu m-am aruncat pe cal și n-am dat trap îndârjit, cu toate că o toană de gând îmi da sfat să fac din nou astfel. Ci i-am răspuns poznaș:

– Mă rog, aici stă domnul Serghie Bălan?

– Da, aici stă, îmi răspunse ea, parcă plină de răutate. Și e plecat de două săptămâni, adăogă de astă dată, clătînând capul parcă în semn de muștrare...

– Lipsește de două săptămâni? mă minunai eu glumeț...

– De două săptămâni, întări ea, ținând cu o mână poarta și cu privirile pierdute prin ostrețe.

– Da, pe Niculina, soția lui, o cunoașteți? o întrebai râzând. Una înaltă și cu părul ca noaptea... Și cu ochii negri ca păcura... de te ard tot ca păcura...

– O cunosc, îmi răspunse ea, e o proastă și o rea, că-n lipsa lui bărbatu-său stă pe la ostrețe și pe la pârleazuri de vorbă cu striinii...

– Păi dacă bărbatu-său stă cu ea numai câte trei zile, și pleacă pe câte o lună... Nu se prea prăpădește nici el cu firea de dânsa...

– Ba, asta nu s-a întâmplat niciodată, să stea numai trei zile, șuieră ea, scuturându-și capul cu mândrie. Că la întoarcere nu ar mai găsi-o...

25 Nu știu, mi s-a părut sau Niculina și-a mușcat buzele și ochii i s-au mișcat în chip ciudat. Dar nu pricepeam de ce. A râs apoi cu stângace cochetărie și a schimbat repede vorba.

– Ce doriți dumneavoastră?

– Să deschideți poarta...

30 – Dar dumneata n-ai mână? Și chicotind deodată se mistui în fundul curței.

Mi-am oprit calul lângă scărița care da în pridvorul deschis. Eram încurcat cu Pafnute. Înainte, când mă abăteam pe-aci, îl lăsam în seama însoțitorului, care se întâmpla. Acum priveam nehotărât spre numeroasele acareturi ale ogrăzei acesteia, grajd, staul, magazie, cotețe, cotinețe, dintre care nici unul nu-mi da impresia să fie ocupat de titularii respectivi. Eram gata să strig pe Niculina ca să-i cer părerea, când fusei ușor apucat de mână: Niculina era lângă mine și mă privea zâmbitoare.

40 Mă lăsai dus de dânsa; străbăturăm ograda, în fundul căreia ea deschise o porțiță de scânduri. Intrarăm într-un fel

de grădină pătrată, cu urme de răzoare invadate de ierburi mari, într-un colț cu un nuc enorm, răspândind, prin frunzișul, încă necorupt de nici o pată galbenă, mirosul particular și dur al puternicei lui seve. Prin ulucile dispuse orizontal, care o îngrădeau, Niculina mai găsi o portiță. Ieșirăm pe un fel de dâmb ce se rotunjea atât de agale, că l-ai fi crezut câmp deschis. Câțiva nuci mai modești își ridicau ici-colo mogâldețele din fâneată. Dar mai departe dâmbul se lăsa repede și râpănos spre lunca Nistrului. Lângă un coborâș mai potolit, bine ascuns de ochii celor din vale prin bălării și prăbușituri de argilă, o salcie enormă lăsa să-i atârne atât de jos împletitura deasă a crengilor, că în jurul trunchiului ei scorburos se făcea ca un fel de tunel.

Acolo mă îndemnă Niculina să-mi leg calul; avea destulă iarbă de păscut sub vastul coviltir al sălciei. Și pe cărăruia abruptă, bine disimulată de tufe și mărăcișiuri, care făcea în jos, mă sfătui să cobor ori de câte ori îmi va spune că trebuie să-mi aduc calul aicea. Dar mă puse să jur că niciodată nu voi urca pe acolo, și de scoborât de asemeni nu voi scobori până ce nu voi avea încuviințarea ei. De jos, din vale, tăind câmpul, puteam da repede în urmele de drum – căci drumuri propriu-zise în părțile acestea erau cu neputință de găsit –, pe care veneam și plecam de obicei din cătunul fără nume. Într-adevăr, în fund de tot se distingea fașa sinuoasă și sugrumată din loc în loc a zăvoaielor Nistrului: în încolăcitura bizară de la mijloc era postul meu. Îi lămurii aceasta Niculinei și ea înclină din cap, cunoșcătoare.

Îi propusei să-i ținem de urât lui Pafnute sub minunata boltă de verdeață. Dar ea refuză să stea atât de departe de casă.

– Poate vine Serghie, îmi explică... Cum aud eu și unde să-i spun c-am fost?...

Pomirăm amândoi umăr la umăr; eu-i petrecui brațul pe după șale și ea făcu acelaș lucru cu mine. O apropiai și-o sărutai lung, până la înăbușire, strivindu-mi pieptul în piatra pieptului ei. Dar ea izbuti să se desprindă cu mișcări moi și preventivoare, care contrastau atât cu tăria cărnei ei, cu iuțeala caldă a sângelui ce-i bătea în gât, încât mi se părea că-l aud, și mai cu seamă, cu mlădierile ei furișe și dibace dinainte, când îmi scăpa de cea mai strânsă îmbrățișare, cu ondulări de șarpe. Acest început de cedare mă îndârji, dar

ea-mi șopti așezat să mă potolesc și mă trase după ea de mână, până-n îngrăditura grădinii pătrate. Ne oprirăm sub nucul cu miros pătrunzător.

– Să rămânem aci, îmi șopti ea. Dacă el vine, eu aud poarta și, când a intrat în casă, pătrund și eu după dânsul, de parcă am venit din ogradă... Iar dumneata o iei binișor la vale cu calul...

– Dar dacă vine pe dincoace? o întrebai. Și dacă-i dă de veste cumva Pafnute că sunt aci...

Ea-mi răspunse prompt, ca și când demult ar fi cumpănit lucrurile acestea:

– Poți să n-ai nici o grijă... numai să nu calci cuvântul meu... C-apoi e mare... poznă... înțelegi...

Mi se păru c-a vrut să spuie altceva în loc de poznă. Își încreți chiar fața, parcă surprinsă de-un gând subit și neplăcut, pe care nu-l prevăzuse. Dar repede se scutură și se întinse ademenitor, cu brațele în sus, râzând ușurel cu râsul ei de ispită. Sâni i se ridicaseră și ei și păreau că se freacă unul de altul, în întinderea leneșă și lascivă.

Dar aceste jurăminte și reticențe, cu fereala ei de acum de a mă duce în casă, cu grija de a-mi arăta ascunzătoare pentru Pafnute și drum de scoborât în grabă, se împreună în minte-mi cu acel ciudat răspuns al ei de adineaori, că rămăsese de două săptămâni fără bărbat. Atunci când plecase el? Căci tot pe-aproape acum două săptămâni, ea mă primea la dansa, pentru a mă înnebuni și a-mi rezista cu atâta înverșunare la insistențele mele dezlănțuite. Cât sta bărbatu-său la dansa, când venea? Doar o noapte, două... Și-atunci de ce n-ar veni tocmai pe ocolite, pe din dos, cum ar avea drept un om care-și lasă atâta vreme o astfel de nevastă singură?... Mi se pare că Niculina își făcea socoteala greșit, dar nici prin gând nu-mi trecea să-i stric cu astfel de controverse dispoziția ei cu totul deosebită din această minunată seară.

Căci acum Niculina, cu mâinile împreunate deasupra capului, cu brațele goale de căderea mâneșilor largi ale capotului ei cenușiu, cu pieptul arcuit înainte, se zbătea pe loc ca într-un fel de dans ciudat, un dans al nemișcărei, la care lua parte doar sticlișul ochilor și râsul ușurel. Un dans liniștit și tăcut, care-mi permitea să-i înșir încântarea mea cu glas scăzut și tremurat, cu brațele întinse și tremurătoare. Ea da însă îndărăt pas cu pas, în aceeași poziție, și ochii,

râsul ei șoptit vroiau să-mi arăte cât de puțin se sinchisește de trecătoarele mele jurăminte. Dar ochii aceia mă fixau în noapte cu strălucirea lor neagră și, cum mă trăgeam în pas târât după dânșii, ca un adormit, simții pofta-mi năprasnică, și de atâtea ori amăgită, zbatându-se zănatec ca o flacăra

5 suflată de vânturi, într-un vârtej de deznădejde și de rătăcire. Deodată Niculina, vroind să scape mișcărei mele celei mai desperate, se lăsă în genunchi, neconținut cu brațele întinse și împreunate deasupra capului, ca în executarea unei figuri noi din acelaș dans ritual. Când mă prăbușii asupra-i nu-mi făceam desigur nici o iluzie c-o s-o prind; cunoaștem doar bine dinainte, cum căzutul în genunchi era una din cele mai dibace figuri ale ei de apărare. Dar deși a avut la îndemână frântura de clipită ce-i trebuia ca să scape – am văzut bine, perfect de bine, acest lucru – Niculina, în loc să se ridice cu un vâslit de umăr în lături, cum i-era obiceiul, se întinse jos cât era de lungă și brațele se desfăcură, ca să i se împreune deasupra spinărei mele.

Atunci simții deodată aroma pătrunzătoare a nukului, și-n rostogolirile care urmară văzui stelele aprinzându-se de zvâcnirea lor firească, dar atât de puternic, că parcă dănuiau ca pe fundul unei imense tamburine pe care-o agita sălbatec deasupra infinitului un titan înnebunit. Formele cu rezistențe și flexibilități de oțel fin ale Niculinei îmi dădură bucurii nemaicunoscute; în schimb, îmbrățișarea mea îndelungă o covârși de tot și o preschimbă, dintr-o căprioară sălbatecă, într-o pisică nespuse de calină. Iar nukul era amețitor. M-așteptam ca până și Pafnute să sărbătorească izbânda mea printr-un nechezat triumfal, din peștera lui de ramuri plângătoare. Dar Pafnute, care simțea desigur, cu mirosul lui fin, bucuria mea nemărginită, era înainte de toate un cal discret, menit unei cauze, pe care el o credea superioară, și ca un militar adevărat ce se simțea, prefera să păstreze muțenia cea mai desăvârșită.

35 Cum stam tolănit în iarba deasă, alături de Niculina, sub coviltirul cu foșnet mătășos al coroanei nukului, mi se părea că suntem amândoi într-o lectică, care se leagănă în spații astrale. Și numai la această imagine, într-o clipă de răgaz a patimei răpuse, mi se întoarse gândul la prevenirile Niculinei, la jurămintele pe care mă puse să le repet că n-am să scobor decât cu îngăduință pe cărarea din măracinișuri, la ferestruica clipitoare din odaia unde mă primise până

acum, și care mi se păru că mă fixează de undeva din negură ca un ochi plin de albeață. Iubirea abia dezlănțuită dură însă mult și nici un pumnal neașteptat nu mi se înfipse în șale, răsărind din iarba și ridicându-se răz bunător deasupra jocului de plăceri al convulsiunilor noastre. Și nici în seara următoare și nici în toate serile care urmară, căci de-acum încolo, noapte cu noapte, venii să gust, cu o lăcomie fără de seamăn, minunea de arome a nukului patriarhal. Iar Niculina își arăta de fiecare dată recunoștință pentru îmbrățișarea mea îndelungată și savantă prin chiote înăbușite de surpriză, prin avalanșe isterice de pasiune, prin tributuri tacite de supunere oarbă, prin durata excesivă a despărțirilor matinale, prin timbrul tremurător și stins și înfricoșat cu care se interesa de ceasul întâlnirii de a doua zi.

15 Încât devenisem nespuse de curios să cunosc figura lui Serghie Bălan, de care, prin curioase asociații de idei, putusem să mă tem în treacăt. Trei săptămâni dură această nebunie istovitoare și-n tot acest timp vremea fu frumoasă. Primele frunze pălite de galbenul morței se lăsară pe spinările noastre încordate, iar din când în când câte-un fruct rămas cădea pe alături cu bufnet sec de amenințare. Dar nu ne păsa de nimic.

Locotenentul Iliad s-a abătut pe la mine, să-mi spună noutăți. El mi-este vecin la nord; a fost la oraș, chemat de comandament pentru felurite motive de serviciu. Îl primesc cu mare bucurie, cu pește proaspăt de Nistru și cu câteva sticle de vin înfundat. Privitor la pește, aflu de la el că domnul colonel e foarte supărat pe ofițerii și trupa de pe frontieră. Unele sectoare, a declarat domnul colonel, nu se îndeletnicesc decât cu prinsul peștilor, în loc cu al spionilor și al contrabandiștilor care-și fac de cap. Dar va face o inspecție inopinată – ha, ha, inspecția inopinată a domnului colonel, cu care ne amenință în van, de când suntem în Basarabia! Și cei cari vor fi prinși că au întrebuițat grenadele și munițiile statului, pentru prinderea șalailor și-a crapilor, vor trage grele consecințe...

– E, ce zici de cega asta, Iliad... Așa că e deasupra oricărei așteptări? Dacă domnul colonel mă calcă dimineață, până la prânz îi fac rost de-atâtea, ca la plecare să mai ia și cu el...

40 – Sunteți niște pescari! ne-a categorisit domnul colonel. Atât, niște pescari... Dar am să vă refac eu militari...

Domnul colonel Tătăranu e un personaj foarte militar și ursuz. Nu-i place să fie contrazis și, dacă se întâmplă să facem vreun haz de vorbe și de severitatea lui, nu mai încapem în două să așa ceva nu poate să se petreacă decât după o repede privire spre ușă sau chiar o scrutare fugară a ferestrelor. Aici, deși ne simțim la zeci de verste de comandament, instinctiv, când gluma ni-i mai îndrăzneată, ochii ni se îndreaptă spre orificiile bine înfundate ale încăperii. Dumnezeu, ce-ar fi dacă omul ăsta s-ar ține de cuvânt de fiecare dată când ne amenință cu inspecțiile...

Dar în afară de figura sumbră a domnului colonel, cu colțul stâng al buzelor gata să se schimonosească într-o fluturare de sarcasm, Iliad îmi mai aduce și imagini care-mi trezesc în suflet deosebit interes.

Marusea se mărită! A ținut să întâlnească pe Iliad și să i-o spună expres. Nu i-a pomenit nimic de mine, dar când Iliad a întrebat-o involuntar: „Dar Ragaia ce știe?” a dat din umeri, animată de-un zâmbet pe care el nu se pricepea să mi-l descifreze. Numai la urmă, și în altă ordine de idei, l-a întrebat foarte indiferentă dacă, reîntorcându-se în sectorul lui, trece fatal și printr-al meu...

– A, nu, pot să mă duc direct... însă dacă dumneavoastră doriți, fac cu plăcere un ocol...

– Vai de mine, n-am nici un motiv să doresc...

– Poate ca să-i fac... puțină durere camaradului meu... ah, cruzimea asta mă va determina să trec neapărat pe la el...

– Crezi că i-ar trezi vreun sentiment o așa noutate?

Iliad mă îndeamnă să cred că i-a ținut un întreg curs psihologic asupra felului meu de a fi. Miezul pălăvrăgelei era evident acesta: că sub o aparență de mândră, de încăpățânată indiferență, se ascunde un suflet mlădios și grozav de sensibil. Rezultatul a fost că la urmă fata i-a mărturisit că ea personal nu-i așa de grăbită: părinții precipită oarecum lucrurile. Dar ea va face să meargă astfel, să putem juca și noi la nuntă. A auzit că la vară o să fim readuși: tatăl ei, respectabilul domn Arcadie Nicolaevici Cuzmin, e prieten bun cu colonelul.

– Și pe cine ia, mă?

– Pe-un profesor... un profesor rus, Vladimir Antimov...

Marusea... Simt vag, prin epidermă, amintirea caldă și parfumată a apropierei ei; obsesia parfumului ei favorit, pe care nu știu cum îl cheamă, m-ar îmbăta poate și acum, sub

sufletul acestei evocări, dacă mirosul cert, care mă stăpânește până-n miezul creierului, al nucului cu salbatică aromă, nu l-ar preface în nimic. Biata Marusea, ea n-a putut fi rusoaica visurilor mele, cu toate că familia ei a purces încoace din nu-mi mai amintesc ce ținut de cazaci. Îi mai lipsește ceva, nu știu unde, la suflet, la corp?... cine dracu poate să spună... Mă gândesc un moment să-i scriu c-am auzit veselul eveniment și-mi pare bine că se mărită. Dar știu bine că n-am s-o fac... Din indiferență?!... sau ca să spun ca și dânsa... din teamă să nu precipit lucrurile... Dacă ea vrea să aștepte... să mă aștepte... evident, fără nici o nădejde și – cu siguranță – fără nici o schimbare a împrejurărilor... de ce să nu mă aștepte?... Și dând din umeri, închid discuția și afectez totală nepăsare...

În afară de peștii din Nistru, femeile, de asemeni, nu mai lasă pe domnul colonel să doarmă. Adică femeile care trec Nistrul, printr-un sector sau altul, momind pe ofițeri.

– Nu mai admit nimic... sunt informat... toată granița furnică de femei plătite de bolșevici. Domnișorii mi le țin două zile și mai cu seamă două nopți și pe urmă le fac scăpate încoace sau dincolo... dacă nu le conduc chiar ei singuri o bucată de drum... încotro vreau ele, nu încotro trebuie să le conducă ei... În rapoartele dumneavoastră eu n-am văzut că e vorba de nici o femeie... iar Siguranța prinde mereu... pe aici, pe la Chișinău, prin toate părțile... Pe unde intră femeile ăstea în țară? Și pe unde ies... căci s-au găsit scrisori de la ele... Ei bine, asta n-are să mai meargă... Orice femeie, perchiziționată până la piele...

– Să trăiți, domne colonel totdeauna se procedează astfel...

– Perchiziționată pentru găsit scrisori dom'le... nu pentru ce căutați dumneavoastră... dacă nu prezintă nimic suspect, expediată imediat înapoi... dacă da... aduse sub o puternică escortă...

– La comandament...

– Evident că la comandament întâi, locotenent Iliad... Dumneavoastră lucrați cu comandamentul... Noi, pe urmă, deferim justiției militare... Ei bine, nici o femeie... dar absolut nici o femeie... Adică n-au încercat să treacă Nistrul, de trei luni, de când am ocupat frontiera, atâtea și atâtea comuniste care forfotesc pe aici?... Unde sunt?... Eu n-am văzut nici una... Bărbați cât poștești, femei nici una...

– Eu singur v-am trimes, domnule colonel, șapte... acum trei săptămâni...

– Nu vorbesc de țărance de-alea, domnule, care vin să-și vadă rudele, sau să facă nițică contrabandă... Comuniste, spioane... asta aștept eu... Când sunt murdare și babe, gata sunteți toți unu și unu la datorie... Dar când dama e bine... se face scăpată... știi tot, locotenent Iliad, vai de acela pe care-l voi prinde... Bagă de seamă, nu numai cariera lui va fi periclitată, dar chiar îl voi deferi Consiliului de război pentru complicitate și trădare... Sunt unii cari, amețiți de-o vrăjitoare d-ăstea, sunt în stare chiar să nimicească ori să ascundă probele suspecte... Știi dumneata ce-nsemnează asta, locotenent Iliad?...

– Știu, domnule colonel, și tocmai de aceea sunt foarte surprins că dumneavoastră aveți astfel de bănuieli asupra...
– Nu zic că dumneata... și mulți alții... sau că dinadins... dar... amețiți... înțelegeți dumneata... femeia e lucru dracului, Iliade... din cele mai vechi timpuri istoria ne vorbește de astfel de cazuri... Ba chiar *Biblia*, cartea cea sfântă... Am să dau ordine severe... și am să *îndesesc* inspecțiile inopinate...
Conchiserăm că domnul colonel era sub impresiunea vreunei cărți cetite proaspăt, unui proces senzațional sau vreunui film de cinematograf de curând venit în orașul în care rămăsese cu cancelariile și trenul regimentar. Eu am răs cu multă poftă de această toană a domnului colonel Tătăranu, a cărui strășnicie și posomorâtă humoare o temem cu toții, după cum ne îngrozim de orice nouă idee îi cășunează câteodată. Înțelegeam de minune că dialogul ce-l avusese cu Iliad, și care trebuie să fi fost exact ca conținut, nu se desfășurase tocmai în ordinea pe care mi-o prezentase el și nici unul din cuvintele rostite între dânsii nu avusese, nici dintr-o parte, nici dintr-alta, vreun sens dublu ori echivoc. Dar camaradul meu de față avea o înrădăcinată înclinare de a trece un mucalită și un familiar în raporturile de patru ochi cu superiorii săi. În fond era și el un timid.
– Ar vrea să-i trimitem peșcheș ceva proaspăt, glumii, îmbiind pe Iliad cu culoarea de foc ce curgea din sticla cea nouă... I-aș trimite cu plăcere, dragul meu... Dar unde e, unde e? arată-mi-o... s-o mănânc...
Iliad căzu pradă unor gânduri adânci...
– Cum au alții noroc, Ragaia? grăi el după o matură gândire.
– Adică, tu crezi în bazaconiile colonelului?
– Măi băiatule... el pornește de la premise destul de temeinate... Cum de dă Siguranța peste ele?... Pe unde apar aceste femei? pe unde trec?...

– Prin țările vecine...
– Și asta se poate... dar s-ar putea...
– Să fie și cum zice colonelul... Oh, Doamne, împărtășește-ne și pe noi cu acest noroc! Dar ia spune, Iliade, cum ai proceda la un caz atare?...

– Cum să procedez?... Conform ordinului: perchiziție până la piele... timp, evident, de vreo două-trei zile, după caz... și pe urmă sub escortă la colonel... că e băiat bun, orice-ai zice... e el sever... se cam întrece el uneori cu mânia, dar când îl iei mai de-aproape, monșer... știi... și mai piepțiș... o mai slăbește și dumnealui... Ambiția lui e să nu-l iei în răspăr când sunt mai mulți de față, înțelegeți dumneata, ca să nu i se știrbească autoritatea. Dar între patru ochi e o grădină de om, dacă știi să-l iei, mă-nțelegi...

– Ar fi o minunată surpriză...
– Ba bine că nu... zău că m-am și gândit, m-am gândit mult, de când colonelul mi-a băgat în cap, cum aș proceda eu dacă mi-ar cădea așa ceva în mână... Foarte simplu, înțelegeți, m-aș face că nu bag de seamă ale trei... patru zile de... perchiziție... ha, ha... înțelegeți cu cine am de-a face... pe urmă, după ultima noapte, înțelegeți: „Madam, ți-ai închipuit cumva că-ți găsiseși omu, ha, ha, ha... îmi pare rău, madam, dar cu toată drăgălășenia, înțelegeți... a dumneavoastră... am onoare să vă trimet Consiliului de război...”

Și Iliad mă privi cu un fel de bravură vagă în ochi, pentru a nu mă lăsa să cred, o cât de infimă parte de clipă, că el n-ar pune, în cele din urmă, datoria înaintea de toate...
– Dar ale trei zile... vorba colonelului... perchezitie, nu glumă, ho, ho, ho... Și pe urmă: „Ce să-i faci, madam, așa e valsul vieții...”

Răspunsei alene și indiferent, privind într-altă parte:
– Nu-ți face nici o iluzie, că nu va veni niciodată... nu va mai veni –, și zâmbind gândurilor mele trecute complectai: ... rusoaica...
– Rusoaica?...
– Rusoaica gândurilor noastre... așa cum am închipuit-o fiecare, când am venit încoace...
– Spioană, vrei să zici?...
– Poate că nu va fi spioană... ah, Doamne, atunci ar fi îngrozitor... Dar tot ar fi ceva...
Iliad mă privi pe furis, pe urmă examină fugar și îngrijorat ușa și ferestruica...

– Ar fi mai greu așa... atenuai, plictisit de mișcările lui, pentru că într-adevăr peste trei zile va trebui s-o predau mai departe...

5 – La urma urmei și după patru... sau o săptămână, rânji el lubric.

– ... pentru că dacă ea vine cu intențiile ăstea, niciodată nu vei izbuti să joci în gândul ei decât rolul unui vasilache... Și tocmai pentru ca să nu rămâi în ochii ei un biet vasilache – bătui cu pumnul în masă – înțelegi, Iliade, va trebui neapărat s-o dai peșcheș, peste trei zile, sau peste patru, sau peste o săptămână, colonelului...

10 – Pentru asta... și pentru... mi se pare, un jurământ... pe care... – Jurământul de a nu te lăsa vreodată să fii vasilache... nici în ochii altora... nici în ai tăi... nici mai cu seamă în ai ei...

15 Despovărat deodată parcă de temerea de a auzi de la mine ceva subversiv, Iliad îmi turnă voios în pahar. Dar privirea mea vagă, fixată într-un colț de odaie, îl făcu să-și reție încă toastul porcotos pe care buzele lui erau gata să-l frământeze...

– Dar nu trebuie să mergem neapărat cu gândul la situații de-acestea tragice, Iliade... Gândește-te că rusoica n-ar fi decât o biată refugiată, gonită de spaima zilelor pe care le-a îndurat... O rusoică a vremii dinainte, din romane și din visuri... Tu nu te-ai gândit la o astfel de apariție, așa cum stai aci, la hotarul unei mari frământări omenești?... O femeie înaltă sau cum îți va fi plăcând, cu un pas lung și maiestos, dezmințând vestmintele de contrabandă în care s-a deghizat...

20 Și târăganată, vocea mea povesti și descrise vreme îndelungată întâmplarea stranie, care ar putea să survină... alcătui și descrise figura și silueta necunoscutei, care va aduce cu ea, în vestmintele, în mișcările, în sufletul ei, o mireasmă mai puternică decât toate parfumurile cunoscute, decât tăria amară și sălbatecă a nucului secular, decât orice altă tărie știută și aspirată până la fund.

30 Seara veni repede. Convorbirea, după ce dăinui astfel multă vreme în ipotetic, se reîntoarse la real, păstrându-și totuși obiectul, lipicios prin natura lui... Abia acum aflai de interdicția pe care colonelul o impusese căpitanului Bădescu, pentru că începuse să-și facă de cap cu îngăduința de la început. În ultima vreme stătea mai mult în oraș decât la post. Pentru a-i arăta că nu se gândește deloc să revină,

40

colonelul i-a luat chiar loctiitorul eventual, pe sublocotenentul Ilieș, pe care la trecerea noastră pe graniță i-l lăsase anume...

5 Această nouă împrejurare dăduse de vorbă târgului pe câteva bune săptămâni. Barișnia Ghenea trecea pe străzi foarte absorbită de gândurile care o copleșeau firesc, din cauza acestui zbugium pe loc al destinului ei – însă trecea foarte des pe străzi, plimbându-și figura, despre care n-ai fi putut spune niciodată dacă e cu totul tristă ori cu totul veselă.

10 Iliad crede că barișnia Ghenea se simte încântată de drama mută a cărei eroină s-a pomenit deodată. Acțiunile ei au crescut enorm de mult din această întâmplare, mai ales de când cu interdicția pe care un zvon nespuse de grăbit a purtat-o repede pe la urechile tuturor, din inima târgului și până la câteva verste împrejur. Cel care suferă cu adevărat de această nepotrivire a soartei, în afară de căpitan, e bătrânul Kersanov, om onorabil și măsurat, a cărui față, mută de împietrită durere, i-o contemplă în tăcere și respect coreligionarii săi la întrunirile de la sinagogă. Bătrânul se teme ca lucrurile să nu ia cine știe ce întorsătură, care ar putea periclită cumva sănătatea ori viața fetei sale, pe care o iubește mai mult decât orice pe lume; dar pentru orice ar putea să se întâmple, el e pregătit sufletește și nimic, nici cea mai tragică perspectivă nu l-ar putea determina să se abată o iotă măcar de la conduita pe care nu el personal și-a impus-o, ci pe care îngerul neînduplecatului său Domn i-o impune în fiecare seară, când mâna lui cerească aprinde prima stea în vastitatea împărăției celei fără de hotar.

20 Încăpățânarea lui feroce, dar cuviincioasă și demnă, a atras asupra-i admirația nu numai a evreilor vârstnici, dar chiar a multor creștini, printre care în primul rând domnul colonel Tătăranu, care-l consideră ca pe un vrednic păstrător al tradiției și al datinelor sfinte, punându-le mai presus chiar de fericirea copiilor lui.

30 – Cu astfel de oameni, un neam dovedește că nu e sortit pieirei, afirmă domnul colonel, pentru care exemplele patriotice, religioase și morale sunt cea mai înaltă expresie a înțelepciunii omenești. Cel mai în drept să se pătrundă de exemplul acestui bătrân ovrei, a mai spus domnul colonel, ar fi tocmai domnul căpitan Bădescu, a cărui lipsă de mândrie contrastează așa de vehement cu atitudinea de clasică prestanță a unui bătrân onest, simplu negustor de sifoane și siropuri.

40

Dar tineretul amândoror confesiunilor nu împărtășește acest chip de vedere. Cu ușurința vârstei, el privește cu ochi luminoși desfășurarea conflictului, cu strania plăcere cu care te așezi în fotoliul de teatru ca să te delectezi cu cruzimile vieții omenești.

5 Iar căpitanul Bădescu, din unghiul său de vedere, face o disociațiune, poate destul de justă, între datoria ce-o are de îndeplinit și pasiunea sa lumească. Singura concesie ce-o face celei din urmă, din dreptul convenit celei dintâi, e – spun relele guri – că, și după interdicția colonelului, el tot mai încearcă agilitatea

10 niciodată zorile nu l-au mai prins la târg, iar – mai ales în acest timp din urmă – tocmai pe sectorul lui s-au făcut câteva capturi extrem de interesante. Totuși tineretul celor două confesiuni zumzâne întruna că întâlnirile au loc cel puțin o dată pe

15 săptămână, în cel mai deplin mister, la prietena și confidenta Ghenei, barișnia Manea Balaban, ai cărei părinți au concepțiuni mai puțin intransigente asupra dreptului celor tineri la viață...

Lucrurile poposesc deocamdată la acest punct și toată lumea e în așteptarea unor noi și senzaționale evenimente; toată lumea, binevoitoare ca în toate târgurile, vorbește

20 numai în șoaptă, iar șoapta se întinde... într-o parte spre urechea surdă a habotnicului, într-alta spre auzul la pândă al domnului colonel...

Până noaptea târziu suntem departe de tot de aceste neguroase și mocnite evenimente. Rubiniul nostru se ridică la răstimpuri dese să ia foc la lumina lămpii, în cinstea rusoaicei...

Rusoaica fiecăruia nu va fi nici spioană, nici evreică, sau dacă va fi evreică, va sosi singură din împărăția soarelui-răsare.

– Dar când, când?... se impacientează între două înghițituri

30 Iliad, pe care îl muncește tot mai sălbatec nostalgia neprevăzutului...

– Asta se va întâmpla la iarnă, Iliad, când Nistrul va îngheța și când totul încoace și într-acolo va fi mare de zăpadă... atunci piciorul ei va cârmi ușor pe puntea gheței

35 încoace... piciorul ei, Iliad... și l-ai închipuit tu cum poate fi piciorul acela, Iliad?...

Iliad bea trei pahare unul după altul, însă cu articolul ăsta sunt aprovizionat berechet... Iar termenul care l-am pus și care nu e prea îndepărtat – al înghețului – pompează sânge

40 aprins în vinele cele mai ascunse ale corpului său, parcă iluminat de-o năprasnică revelație...

– Tu nu poți să te plângi, mă măgulește el, că n-ai cunoscut rusoaica adevărată... Marusea e visată de mulți alții... Mă mir cum...

– H... Marusea... dac-ai fi văzut pe Niculina...

5 – Niculina?... dar cine-i Niculina?...

– În sfârșit, n-are importanță... Pe Marusea și-o cedez ție, Iliad... Mie lasă-mi pe rusoaica cealaltă, cu picior înalt și ochii oblici, care va veni înfășurată în șuba ei enormă din împărăția gerurilor.

10 Și vorbesc înainte ca în prada unei halucinații, cu glas voalat și ritmat de accentul vinului generos.

– Las-o să înainteze prin tufișurile de chiciură ca o prințesă a iernei... Să sosească cu spaima nopței în spate...

Și să găsească lumina scăpării în bordeiul ăsta de scânduri...

15 S-o întâmpin sprinten ca un husar, Iliad, s-o ajut să-și scoată din buleandra siberiană liniile lungi ale trupului ei și mlădierile de călăreată a stepei...

Ochii lui Iliad au rămas nemăsurat de căscați, spre ușă. Ca și ai mei. Întru târziu, el pocnește cu pumn greu în masă.

20 – Sectorul meu e cel mai puțin căutat de soldații lor, Ragaiac, mă împărtășește el. E drept că și de refugiați... Dar un astfel de loc retras își va căuta ea. Ai dreptate, ai mare dreptate, băiatule... Nu e cătuși de puțin exclus ca la iarnă... a... ce vorbești, domnule... dar toată lumea asta... a vechiului

25 regim... în fiecare an caută ieșire încoace... Se zice că la granița poloneză... iar la noi iarna... cel mai puțin expus ești iarna... Dragă, dar în fiecare iarnă sunt cazuri întâmplare... am auzit camarazi din batalioane...

30 Și dogoriți de focul rubiniului, în bordeiul scăldat de căldura prieteniei, ascult surâzător cum Iliad îmi explică... „nu așa cu visuri... dar cu date certe, domnule...“, că fantezia mea e probabilă, ba chiar posibilă... hotărât lucru, e mai mult ca sigură...

În seara care urmă, ducându-mă la Niculina, îmi tot potriveam gândul cum s-o împac mai bine pentru absența

35 mea din ajun. Intrați puțin cam stânjenit în ograda cu numeroase și inutile acareturi, urcai tiptil pe prispa îngrădită și cercetai ferestrele luminate. Niculina era înăuntru. Ciocăniți ușurel în geam. Ea veni repede la fereastră, făcu semne de alarmare și de discreție și ieși degrabă la mine în

40 cerdac. Îmi primi scuzele, cu vădită măgulire, dar și cu vădită

dorință de a termina mai iute. Nu despre așa ceva era acum vorba: bărbatu-său venise. Momentan era pe la vecini, dar putea să sosească în orice clipă. Trebuia deci să plec.

5 Peste trei zile în schimb, puteam să revin, dar cu condiția să ciocănesc tare în poartă, că dacă se întâmplă să-mi iese el înainte, să par că am venit în vizită ca lumea.

– Vizită, noaptea!?

– Seara, când mântuiți lucrul... Ce poate să fie? Am să-i spun că te-am cunoscut când ai venit în cercetare, să descoperi pe unde-ți fug noaptea vagmiștrii și *saldații*. Numai că în fața lui trebuie să ne spunem dumneavoastră...

– Foarte bine, dacă e numai atât. Dar de ce n-am juca puțin comedia chiar în astă-seară?...

– Nu. În astă-seară hotărât nu. Și nici înainte de trei zile.

15 Hm. Noaptea asta era desigur destinată celui revenit. A, perfect... Peste o jumătate de ceas el trebuie să se întoarcă, poate și mai curând... Refuzai deci categoric să plec, dacă nu mă însoțește până sub nuc. Și mă arătai atâta de îndârjit, fusei chiar gata să pătrund în casă, că ea trebui să mă însoțească și, în cele din urmă, văzând că sunt hotărât să mă țin după dânsa oriunde, trebui să se lase apucată și trântită în culcușul nostru de iarbă.

– Nu-i pentru cine se pregătește! Îi râsei în ureche, dar ea se făcu că nu m-aude. Mă opri să mă îndrept spre salcia pletoasă. Și când ne despărțirăm la poartă. Îmi șuieră la răndu-i în ureche, înainte de a se pune pe fugă în casă:

– Asta se plătește.

Hotărâi să nu mă întorc când s-or împlini cele trei zile fixate. Și mă dădui cu furie studiilor matematice. Acest bărbat, pe care-l uitasem, interveni atât de neașteptat și de stupid în rosturile mele, că mă simții extrem de săturat de escapadele nocturne în cătunul fără nume. Viziunea cea scumpă, țesută numai din fuiorul fără prihană al închipuirei și stărnită de iznoavă de vizita lui Iliad, se înstăpâni iarăși absolută și exclusivă în sufletul meu. Niculina nu-i putea fi cel mult decât o palidă întruchipare pur fizică.

Și a treia noapte izbutii să nu mă duc; dar în noaptea următoare, mă avântai în șea. Niculina era o perfectă întruchipare fizică...

40 Lăsați calul în grija lui Marinescu, care mă însoțea. Bătui în poartă la Niculina de mai multe ori, agasând zăvozii de prin vecini, care răspunseră cu mârâituri și pe urmă cu

lătrături. Eram gata să plec, pentru că întârzierea ei mă făcu s-o închipui cu membrele amestecate într-ale bărbatului legitim pe crivatul din odaia unde mă primise întâi, și avusei mulțumirea să constat că resentimentul pe care-l încercai la 5 această idee nu era câtuși de puțin de gelozie, ci pur și simplu de scârbă. Murdărită de acel țărănoi sălbatec și călător, fratele Măriucăi-văduva, Dumnezeu-Doamne, Niculina nu trebuia să-mi mai trezească nici o bucurie. Făcui trei pași înapoi și zăvodul ogrăzii din față dădu la mine, 10 încercuindu-mă în reflectoarele mici și albaștrui ale ochilor lui turbați și mușcând ștacheții porței cu albul perfect al dinților nimicitori.

Nu știu cum îmi veni atunci în minte râsul sănătos și dantura puternică a Niculinei, că ideea mădulelor amestecate mă năpădi 15 iarăși și mă toropi; năuc, deschisei poarta și în curând eram dincolo de pălimar. Gândul că bărbatu-său ar fi iarăși la vecini și că ea ar fi putut ațipi, așteptându-l, mă îndemna la îndrăzneală. Abia acum se făcu lumină la fereastra din fund. Sunt amândoi împreună? I-am deșteptat din somn? Nu, este încă devreme... și 20 ieri n-am putut să viu...

Niculina îmi ieși înainte. Era singură și-mi simțise pașii.

– Am bătut la poartă... îi șoptii.

– Bun, bun, bun, poftiți...

– Adormisei?...

25 Ochii ei răsău și înclină capul încuviințând, dar nu părea deloc somnoroasă.

– Adormisei?

Niculina aprobă și de data asta.

O apucați de mână și-i strecurai la ureche:

– La nuc!

30 Niculina își smulse brațul și-mi astupă îndată gura, dar tot așa de repede își retrase mâna, privind îngrozită spre poartă și prin curte. Afară se lăsase destul întunec. Energică și hotărâtă, ea apăsă ivărul ușei și deschise:

– Da, poftiți, vă rog...

35 Și-mi făcu semn imperativ că trebuie să execut tot ce-mi spune ea.

Intrai după dânsa.

– Dacă nu dormeai, de ce n-ai ieșit când am bătut în 40 poartă?

Ea-mi aruncă, drept răspuns, o privire teribilă, care m-amuți. Apoi examinează cu grijă fereștriuca suspectă și păru

c-ascultă. Fără voie mă pipăii la buzunarul de la spate, unde-mi țineam browningul.

– Dacă nu începi să vorbești, cum ți-am spus, nu mai poți rămâne aici...

5 Și după o pauză de încruntare, îmi explică repede și-n șoaptă...

– Am crezut că-i el afară și are să-ți deschidă.

– Va să zică, el știe de mine... i-ai spus că vin pe aici...

– I-am spus că te-am poftit într-una din serile astea... pentru că știam că el va fi aici...

10 Îndată veni până la noi zdupănitul greu al porței în ușori, apoi pași tropăiți și voinici în bătătură și pe treptele scăriței.

– Vine, mă asigură, fără să mai fie nevoie și cu dulceață în glas, Niculina, iar mâna mea rătăci din nou spre buzunarul înarmat.

15 O statură zdravănă, înaltă și sfruntătoare, umplu tot cadrul ușei. O figură pe care o mai văzusem undeva. Unde? Imposibil de amintit. El avu o surprindere calmă și calculată când ni se întâlniră ochii. Dar în pumn eu simțeam walterul mic cât un mâner de cuțit, și-n adâncul buzunarului degetul cel mare împinse ușor piedica deoparte.

Serghe se pregăti să spună o vorbă, dar bărbia și fălcile lui se mișcară degeaba, de parcă ar fi isprăvit numai ceva de mestecat. Pe urmă se mai uită în dreapta și-n stânga, dar fără nimic agresiv în mișcări. În cele din urmă izbuti să articuleze:

25 – Dumneavoastră sunteți domnul locotenent?

N-avusei timp să răspund, că Niculina îmi luă înainte:

– Faceți cunoștință! Soțul meu Serghe Mihailovici și Gheorghe Ivanovici... domnul locotenent de la Nistru...

30 Gheorghe Ivanovici era denumirea pe care mi-o dăduse la începutul întâlnirilor noastre, când se interesase de numele meu și al tatei. Mai pe urmă, din seara petrecută sub nuc, mă numea scurt Gheorghe...

– Bucuros de cunoștință, poftim ședeți, mă îndemnă Serghe Bălan, întinzându-mi mâna.

35 Abia acum băgai de seamă că samovarul mare de alamă lucitoare scotea pe coș un abur ușor.

Serghe Bălan purta cămașă rusească de postav verde, încheiată pe umăr, și era încins peste mijloc cu nouă și scumpă curea. Pantalonii, de aceeași culoare, intrau în cizme lungi și strâmte, care-i ajungeau până la genunchi. Era roșcovan la față și închis la păr, cu mustăți galbene, subțiriindu-se spre ascuțiturile ridicate.

Fusei servit cu prăjituri de nuci, de dovleac și cu plăcintă cu brânză, pregătite de Niculina, iar după ceai Serghe ieși afară să aducă o sticlă mare de cinci chile, cu minunat vin, roșu închis ca sângele de iepure.

5 Îi câștigai atât de repede prietenia, mai ales că mă purtai față de Niculina cu o cuviință din cale-afară de protocolară și ingenuă, încât femeia trebui să-mi recunoască meritul printr-un zâmbet elocvent, pe deasupra capului acestuia haiducesc.

10 Abia acum aflai, spre marea mea stupoare și bucurie, că Niculina era o cetitoare, ba chiar că începuse și învățatură gimnazială. Mă surprinse cu atât mai zdravăn această noutate, cu cât mai demult, când mă cercetase cu ce-mi petrec ziua și-i vorbisem de cărți, ea păruse că acordă un interes respectuos spuselor mele, dar nu se grăbise să-mi arate că nici ea nu e o ignorantă, cum ar fi făcut orice femeie din lume. Dinaintea bărbatu-său ea dovedi 15 însă mult interes acestui subiect în convorbirea noastră. Cunoștea câteva romane de seamă rusești și foarte multe de autori fără însemnătate, sau de autori pe care eu îi ignoram. Cetise și traduceri, desigur, în rusește: *Mizerabilii*, *Germinal*, *Contele de Monte Cristo*, *Madame Bovary*, *Quo Vadis*, *Bel Ami*, mult 20 *Dumas*, *Sienkiewicz* și *Zola*, punea pe același plan *Cei trei mușchetari* cu *Război și pace* și mărturisea foarte natural că *Manon Lescaut* a impresionat-o la fel ca *Frații Karamazov* ori *Anna Karenina*, ba se părea că poate și mai mult. Serghe cetise 25 și el ceva și arăta nelimitată admirație pentru *Suflete moarte*, *Taras Bulba* și câteva povestiri de Pușkin și Lermonotov, adică pentru întreaga lui lectură; acorda de asemeni o cuviincioasă atenție răsunsetului atâtor nume ilustre, mai ales streine, și se simțea nespus de onorat că astfel de convorbire avea loc sub acoperișul lui. Îi făgăduii că-i fac rost de moș Creangă și ceva Sadoveanu.

30 E de la sine înțeles că din clipa acestor revelații, ochii mei învăluiau pe Niculina în lumini irizate de culori cu totul noi. Mă simții nevoit să aduc vorba despre Olt și despre locurile mele, despre originea, trecutul și viața mea de-acuma, să fac comparații între obiceiurile de-acolo și cele de pe-aici, micșorând diferențele și mărinind apropierea. Fusei ascultat cu luare-aminte și cu discretă rezervă când fu vorba de apropiere. Despre Serghe putui afla, ceea ce de altminteri știam, că e de fel chiar din acest cătun; cât despre obârșia 35 Niculinei, în afară de afirmația vagă că e fată de răzeș cu stare, nu mi se mai spuse nimica, deși curiozitatea care mă devora cumplit mă împingea la întrebări hazardate.

Pentru a-i îndemna să-și deschidă mai mult sufletul, mai dădui încă drumul la al meu*. Dar nu primii nimic în schimb. Mă ridicai să plec deci, oarecum contrariat, mai ales că se făcuse târziu, când, spre complecta mea uluire, mă pomenii rugat de Serghe nici
5 de-acum înainte să nu uit casa lor. Oricând doresc, ea mi-e deschisă – mă asigură el – și cum mă știe singur-singurel prin părțile astea, s-ar bucura mult când ar ști că din când în când, și anume ori de câte ori mi-o pofti inima, voi veni ca să cinstesc și masa lui. Chiar și fără veste, când nu mi-o place fiertura de la
10 cazan a bucătăriei trupei, pot să vin aicea și „se va pricepe ea, Niculina, să pregătească îndată ceva pe gustul dumitale“.

Puțin îmi mai trebui să-l întreb: „Chiar în lipsa dumitale?“ dar pentru că el nu făcea nici un fel de deosebire, mă crezui în drept să interpretez lucrurile oricum îmi conveneau mai bine.

15 Auzisem eu, nu-i vorba, și avusesem, slavă Domnului, destule prilejuri să mă conving de ospitalitatea basarabeană și de dulcea filosofie, de largă toleranță, de nemărginită încredere pe care soții și părinții de aci o acordă soțiilor și fiicelor lor. Nu o dată condusesem câte-o barișnă acasă, după miezul nopții, și o
20 predasem părintelui ce venise să-mi deschidă și să-mi mulțumească, în persoană, că-i distrasem și mă ocupasem atât de mult de odrasla lui. Dar ca să capăt carte albă de la un soț cu aspect așa de haiduceșc, asta chiar că întrecea de-a dreptul orice închipuire. Grăbii luarea bunului rămas de teamă să nu urmeze
25 îndată și oarecare mici restrângeri.

Dar alungând de pe față o vagă lumină de răs, Niculina se asocie repede dorinței bărbatului ei, care, cu o ultimă strângere de mână, mă asigură că „încă“ de la început poartă o dragoste deosebită ofițerilor moldoveni, „cum se zice, românești...“

30 Nici când m-am trezit singur pe uliță nu-mi venea să cred că totul a putut ieși așa de frumos. Pășii voios înainte, prin praful umezit de noapte, fluierând un marș triumfal. Fugarele zâmbete ale Niculinei, pe care mi le aruncase pe deasupra capului și înțelegerei soțului său, îmi luminau calea ca niște
35 licurici. Niculina, Niculina, comoară pe care n-am știut s-o prețuiesc, cât de fericit sunt că am descoperit în sfârșit sufletul tău! Eu așteptam rusoaica de peste Nistru și ea era doar la un întins de mână departe de mine. Iliad, băiatule,

* În ediția a III-a: „drum a lui meu“. Am preferat, în acest caz, varianta A2. Vezi p.294, ediția noastră: „mai dădui încă drumul la al meu“ (n. ed.).

rusoaica mult așteptată a venit, închipuie-ți, și ea era o moldoveancă... Iar sufletul ei s-a deschis acum pentru întâia oară: degetul meu l-a atins și el s-a deșteptat. Cu atât mai bine, el e încă fraged și nou, el încă ignorează cumpăna
5 valorilor și ordinea ierarhiilor, dar lasă să se întrevadă bogate zăcăminte și posibilități surprinzătoare. Cu atât mai bine, cu atât mai bine, o humă proaspătă și fină, atât de minunată, pentru cel dintâi modelaj!

Am ajuns în cotul bumerangului, pradă acestor lirice efuziuni, și m-am ridicat pe dâmb ca să am în ochi linia
10 întunecată a zăvoaielor. Înțelegi tu, Iliad, chiar și domnul colonel n-ar avea ce să zică în cazul de față... totul e în regulă... nu-i la mijloc o venetică de peste Nistru... și, precum vezi, sunt invitat formal chiar de domnul soț în persoană...

15 Mă mustrai repede însă, pentru ușurința cu care adusei în această divagație glumeată imaginea alcătuită din putere și bunăvoință a lui Serghe Bălan. Simții pentru el o simpatie bruscă, pe care mă forțai s-o traduc în vreun fapt de recunoștință, care să se poată ridica la înălțimea bunăvoinței lui. De bună seamă acest
20 om, pe care l-am înșelat și pe care-l voi mai înșela, va merita totdeauna respectul meu cel mai neprecupețit; mă simțeam în stare să înfrunt pentru dânsul orice pericol, și aș fi dat mult să-i cunosc vreo nevoie care-l încercă, pentru a-i dovedi cât poate să se bizuie pe ajutorul meu.

25 Fratele Măriucăi... hm... curios... ce poate fi cu omul ăsta! Unde a întâlnit el pe Niculina și cum a determinat-o să-l urmeze... Cum a izbutit s-o facă să-l aștepte în lungul deselor lui absențe în acest cătun fără nume și cu mai puțin de douăzeci de locuințe... Al acestor sfinte absențe, pe durata
30 cărora el mă face deplin și netăgăduit stăpân.

Doamne, Dumnezeuule!... unde-l duc pe el aceste absențe... în ce loc... în ce... unde... în care...

Eram așezat pe iarbă, rezemat de salcia unde mă așteptase Niculina, când îmi puneam aceste întrebări. Și priveam linia
35 neagră a zăvoaielor și nelămuritul întunecat ce se întindea și mai departe...

Fatal, acest răspuns trebui să-mi vină în minte; dar mă scuturai de el ca de o presimțire rea... Haida-de... e cu neputință... un om atât de binevoitor... și care, totuși... dacă ar fi vrut... un om... care... cu atâta mărinimie... cu atâta
40 bunăvoință... cu atâta dragoste... pentru ofițerii... pentru toți ofițerii moldoveni... cum se zice... românești...

Am sărit ca ars, de parcă salcia pletoasă din spate-mi s-ar fi încordat deodată ca o imensă caracatiță, gata să mă apuce cu chica ei enormă de nenumărate și flexibile picioare: ha, va să zică eu nu eram primul... va să zică... obiceiul casei cerea... ca în vreme ce soțul... am înțeles... am înțeles până-n miezul miezurilor... Ha, ha... să vedem... să vedem...

Și pornesc ca dus de-o sălbatecă vijelie... dar mă opresc și râd, și pulpanele vijeliei mă înfășoară și trec pe delături... Mă întorc, parcă să-i țin piept... nu; dinspre Nistru s-a stârnit o vie suflare.

Mogâldeața caracatiței agită și amestecă picioarele negre în fundul oceanului de întuneric... Cu cine am venit în astă-seară?! Cu Marinescu... el poate fi găsit la Măriuca...

Pornesc într-acolo și mintea mea nu e răscolită acum decât de picioare care se-nlănțuie și se amestecă în întunec; imaginea grațioasă a picioarelor ei de hamadriadă încolăcindu-se și zvârcolindu-se între membrele lui țărănești... imaginea scabroasă și răscolitoare, revelatoare și torturătoare.

De mult n-am mai venit însoțit de Marinescu și nu mai știu ce-o mai fi cu Măriuca. Ușa de la mijloc o văd acum închisă și o tăcere mare domnește în ogradă. Noaptea se făcuseră ceva mai răcoroase și de bună seamă de aceea Măriuca nu mai dormea pe prispă. Dar unde se vârâse Marinescu cu iubita lui?... Și unde-mi era calul? Câteva șoapte sugrumate îmi atraseră luarea-aminte asupra unei clăi cu fân. Ascuții urechea. Cineva gemea... o femeie... un geamăt de plăcere... Va să zică nimerisem.

Starea de surescitare, în care mă adusesese tabloul nocturn al îmbrățișărilor Niculinei, renăscu deodată, drept în miezul creierului, amețindu-mă atât de puternic, că trebuia să mă țin de gard. Simțurile mi se ascuțiră toate ca lama de brici și mă tăiau la cea mai neînsemnată mișcare. Și totuși, în loc să fug de geamătul stins și răscolitor, îl ascultam înainte, îl adulmecam, îl degustam. Ați cunoscut această curiozitate bolnavă, care, la chemarea câtorva zgomote suspecte, vă face să puneți urechea, într-o cameră de hotel, pe perețele vecin, sau în garderobul care maschează o ușă condamnată?

Efluvii de zgomote inconsistente îmi veneau la ureche, odată cu odoarea fânului uscat, pe care mirosul meu, ridicat la puteri copoiești, mi-o aducea în conștiință, rafinându-mi imaginația până la nesuferit. Pumnul inimei îmi bătea

dinăuntru în coșul pieptului cu lovituri de ciclop. Mă strecurai prin deschizătura potrivită a porții și mă prelinsei de-a lungul gardului, până-n dosul clăii cu fân, care, când ajunsei aproape, îmi mai descoperi alături și foarte apropiat o clăie mai scundă, parcă o mânăză lângă maică-sa. Între cele două clăi, ca între sânii unei gigante divinități a amorului etern, Marinescu și cu iubita lui. Însă mizerabilii dovedeau că nu știu să sfințească locul pe care-l ocupau cu nevrednicie. Capetele le erau unul la înălțimea celuilalt, dar așezate invers. Picioarele lui Marinescu se întindeau în partea opusă, iar picioarele fetei se lungeau spre mine. Se lungeau și se strângeau; fusta și cămașa urmau aceleași mișcări, dar uneori pierdeau ritmul, descoperind albul pielei până deasupra genunchilor și uneori mai mult. Corpul lui Marinescu se strângea și el și se dezumfla ca o armonică, dar contopite la ființele acestea nu erau decât capetele; obișnuindu-mă cu întunericul, observai că gurile le erau împreunate ca două ventuze și făceau eforturi ca să cuprindă și mai mult, iar mâinile orbăceau în neștire, căutând sinuozitățile trupului advers. Mai târziu, una din mâinile lui Marinescu se împântă adânc în deschizătura de la piept a cămășei fetei și rămase mult acolo. Fata gemea, se zvârcolea, răpusă dinainte de această încleștare fără sens. Din când în când un cap se ridica deasupra celuilalt: din cauza mișcărilor brusce fusta se descoperea până la obscurități amețitoare. Totuși mâna fetei se grăbea cu instinctivă pudoare să pună la locul lor poalele rebele, cu toate că nu prinsese câtuși de puțin de veste că-mi dă o atât de copleșitoare reprezentație.

Instinctul fetei nu se înșela; cu ochii debordați din orbite, eu urmăream această zvârcolire de șerpi, cari se întâlneau între sânii zeiței împietrite, venind din părți opuse, și se întredevorau. Totuși priveștița mă nemulțumea profund; și cu cât se prelungea, cu cât întârzia ceea ce eu așteptam să se întâmple, cu atât mă scotea din sărite. Pieptul mai avea puțin până să mi se spargă, eram sufocat: mă mir cum bătăile de berbec ale inimei nu se auzeau de la o distanță așa de mică. Iar mișcărilor poalelor erau singura parte a spectacolului care mă intriga cu adevărat. Dar mă exaspera Marinescu. Îl injuram cu cele mai odioase ocări și-i comandam în gând să se mai răsucescă și altfel. La câte-o zvârcolire a lui, care strângea unghiul celor două trupuri, mă încordam ca-n așteptarea unei mântuiri, dar când unghiul creștea iarăși,

întinzându-și laturile într-o linie dreaptă, mă prăbușeam ca-n deschizătura unei trape. Îmi venea să mă reped, să-l iau la palme, ca pentru un exercițiu neconținut greșit pe câmpul de instrucție. Iar timpul înainta greu ca un enorm camion încârcat peste măsură. Înnebuneam. Și cei doi inconștienți continuau să nu bănuiască ce furie imensă planează asupra trupurilor lor nătânge.

Ah, în sfârșit capetele încleștate și-au desfăcut veriga. Doamne, Doamne, ai milă de mine, păcătosul! Ei răsufală ca două perechi de foale, unul în sufletul altuia. Acuma... momentul hotărâtor.

Dar momentul hotărâtor se prelungeste idiot și nici o mișcare din nici o parte. Răsufлам la fel cu ei. Respirația lor se calmează... Dacă nici acum nu m-or auzi...

15 Fata se ridică într-un cot, Marinescu și-a acoperit ochii cu palmele.

– Ah, nu mai pot, bâlbâie ea cu un glas turbure ca o drojdie.

– Era să mor, șuieră el...

20 Tăcere. Se ridică și el într-un cot... Se târâște spre ea, se apropie... ea nu se îndepărtează... Doamne, Dumnezeule, miluiește-ne pre noi... dacă s-ar îndepărta, aș sări s-o opresc... Marinescu se apropie ca un șarpe și ochii lui albicioși și șerpuitori acum sunt altfel, au sens în noapte, sunt drăcești, sunt adorabili... Se apropie fixând-o ca un șarpe... A paralizat-o cu această privire... Așa... apropie-te, Marinescu... apropie-te, iubitele Marinescu... am să te propun sergent...

30 Fata s-a așezat pe șezut. Dar se întinde, se întinde lung și lasciv și nu se îndepărtează. Coatele lui înaintează, ducându-l ca picioarele de crocodil, și ochii lui... să-i fi văzut ochii... splendorii lui ochi albicioși... Ah, cine a spus că ochii negri sunt cei mai teribili în noapte... vai, acela n-a văzut ochii lui Marinescu... Capul lui a ajuns deasupra mijlocului fetei. Se înalță, se întinde spre săni neconținut, agale... ah, acest bandit știe să prelungescă o fericire... 35 Marinescule, tată, asta-i direcția firească... dar ce-ți spun eu ție... savantule... iubitele... banditule...

Fata nu se mișcă... Marinescu face deodată un salt; acum nu mai e timp de lungit...

40 Dar saltul lui Marinescu a fost scurt, n-a fost decât să se așeze cu pieptul spre cer. Și-a lăsat capul în poalele ei și-acum o îndemnă:

– Caută-mi în cap...

5 De bună seamă fata îi va da una zdravănă în capul sec, în capul acela blond și spălăcit, de neputincios... Dar mâinile ei se abat vrednic în părul auriu și vocea ei, acum înviorată și plăcută, îl îndemnă:

– Acum mai cântă-mi p-așela cu:

Puse mâna mai în gios...

– Mama voastră de mămăligari. Măine te voi tunde no. 1, Marinescule...

10 Mă îndepărtați ușor spre poartă și răcnii de-acolo cu indignare:

– Marinescu...

– Ordonăți, răsună automat răspunsul.

15 În zorul lui, Marinescu ieși dintre clăi alergând în genunchi, apoi sări ca-n zbor în picioare și mă ocoli în traiectorie, încheindu-și vestonul și curățindu-se de paie. Apoi, la distanță reglementară, trânti bocancii unul în altul, scurt și sec, cum scrie la carte, în semn de salut.

– Erai cu fetița ta acolo?

20 – Da, s' trăiți...

– Să-mi evacuați terenul și să vă mutați sus în cerdac... Și să-mi aduci pe Măriuca văduva în paie, trează ori adormită... Executarea...

25 Dar Marinescu nu se mai învârti pe călcâie cu promptitudinea de la început. El mă vesti că și astăzi a venit vorba cu Măriuca despre mine și ea nici nu mai vrea să audă. De mai multe ori l-a însărcinat să mă înștiințeze că n-am ce să mai caut pe la dânsa; și-l întreba de fiecare dată dacă m-a înștiințat. Iar el îi răspundea afirmativ, deși nu-mi spunea nimic...

30 – Pentru că vedeam, dom locotenent, că nu mai dați interes...

– Du-te și scoal-o... Adică stai... rămâi...

Și pornii eu în odaia Măriucăi. Întorsei butonul lămpii electrice de buzunar și mirosul stătut și mucigăit, care domnea în casă, nu scobori cu nimic surescitarea în care mă găseam.

35 Măriuca dormea greu și nu simți nimic, când conul luminos, care țâșnea din pumnul meu, o cuprinse în gâlbuiul lui violent. Dormea cu capul căzut dincolo de perină, cu gura căscată, cu trăsăturile încordate, respirând nesimțit de profund, fără nici o mișcare, fără o tresărire, ca o asasinată.

Un colț de velință îi mai dăinuia pe pântec; restul se lăsase spre părete, descoperind movilița albă a unui sân și-un picior întreg gol până la încheietură. Oprii lumina, mă așezai într-un genunchi și, în vreme ce-i mângâiam piciorul, îi sărutai îndelung sfârcul aspru al țâței. Femeia își revenea pe îndelete. În cele din urmă mâna ei mi se înfipse în păr... Gemu copleșită...

– Oi dus pe Anuța?

Anuța... adică...

10 – Anuța?...

Anuța, da, da... Anuța era fata cu care se juca în paie Marinescu... Va s'zică, după... Va s'zică de-aceea...

– Da ce te-o apucat?... își reveni ea brusc, retrăgându-și mâna. Hait, lasă-mă... Fă-i seama Anuței dacă ți s-o făcut de-așeea...

15 Vroi să-și desprindă sânul din sărutarea mea, dar eforturile i-erău din ce în ce mai stinse. Se întinse lungă sub velințe și-mi apucă, în strânsoarea coapselor, mâna care-i mângâia piciorul.

20 – Se ține bine Anuța, reflectă ea... Da să știi, când oi fi gata cu dânsa, la mine n-ai șe mai căuta... S-o sfârșit d-amu... Mi-e și ea rudă și la mine nu merge cu păcat... Eu nu sunt Niculina...

25 Asta era în chip de concesie; păcatul avea să înceapă deci din momentul în care Anuța va ceda. Dar Măriuca își da seama că Anuța va ceda odată. Astă însă n-o privea pe dânsa; privea pe Anuța, era păcatul Anuței...

30 – D-apoi, zi șeva... Ce-ai rămas așa ca un pește!... Pentru că găsisem că e mai prudent să joc rolul lui Marinescu, până la capăt, crezui de cuviință să-i răspund tot cu fapta. De altminteri era și timpul. Dar fie că această muțenie încăpățânată îi dădu de bănuț, fie că ochii ei izbutiseră să se dumirească, se smuci odată și dădu un țipăt:

– Șine ești... Șe vrei?...

35 Mă năpustii asupra-i spre a nu-i lăsa răgaz de rezistență...

– Spune șine ești, că țip. Apoi băgă de seamă singură: Domnul locotenent... Aah, așa ți-i vorba...

40 Și Măriuca grăsună se încordă pentru apărare. Nu mai spuse nici o vorbă. Nu se auzeau decât răsufările noastre scurte și șuierătoare. Măriuca era departe de-a avea flexibilitățile și șiretlicurile alunecoase ale Niculinei; mișcărilor ei erau rotunde și scurte, rezistența ei înverșunată. Nu mă

5 așteptam ca în brațele-i rotunjite să descopăr atâta putere. Pentru că lupta se prelungea inutil și strânsoarea corp la corp îmi ridicase la desperare starea mea sufletească, începui tratative de pace. Dar Măriuca nu vrea s-audă. Fusesem la Niculina, la nevasta fratelui ei. Asta era mare păcat. Dacă Niculina n-a știut că înainte mă culcasem cu cumnată-sa, păcatul ei era mic. Dar pentru Măriuca nu există scăpare; ea știe bine că eu fusesem la Niculina în lipsa bărbatului ei, așa că vina ei, cedându-mi, ar fi fost considerabilă în fața lui Dumnezeu.

10 – Astea-s minciuni de-ale tale, îi strigai cu vocea sugrumată... Pe Marinescu de ce-l primești în pat la tine, după ce se desparte de Anuța...

15 – Minte, nu l-am primit niciodată, protestă ea, fără înconjur, uitând ce bălbăise înainte de a băga de seamă cine sunt. Dacă ei ți-o spus aiasta, am să-i scot ochii! răgi scandalizată, simțind parcă o nevoie atât de furioasă de a mă desconvinge, că-mi umflă iar de nădejde sufletul clocotitor. Auzi șolticu răului... Ș-apoi cu Anuța se poartă ca cu o fată... Iar Anuța nu mi-e cumnată, mi-e rudă de departe...

20 – Păcatul e mai mic desigur, convenii eu... Dar va s'zică l-ai primit...

Ea încercă din nou să-mi alunge această bănuială cu atâta ardoare, că socotii partida ca și câștigată.

25 – Ei bine, te cred, Măriuco, îi spusei, întinzând brațele ca s-o cuprind, însă nici eu cu Niculina n-am avut nimic.

Dar ea și sărise în picioare și mă întâmpină cu un strigăt teribil:

– Aiasta nu... Nici moartă...

– Ce, ești nebună?...

30 Lupta începu, de astă dată în lungul și-n latul odăii, unde Măriuca dovedi adevărată sălbătecie. În lupta corp la corp eram desigur mai puternic; o cuprindeam, o ridicam în sus, o trânteam pe crivatul de scânduri. Dar aci orice efortare era de prisos.

35 Mă simțeam covârșit, bătut, zdrobit. Măinile îmi tremurau, nu mai eram stăpân pe ele. Cocoșat și șovăitor, băjbăii spre tindă, căci îmi trebuia aerul curat și mult de afară. Îl găsii și, prăbușit jos, îl sorbii cu atâta nesăț și atât de mult, că parcă aș fi băut cu găleata, la fântâna unde se sfârșea pustiiul.

40 Binefăcătoarea lui tărie mă întremă. Era de tot rece, mai acum spre dimineață, și era minunat. Era tot ce poate fi mai

bun pe lumea asta. Mă mângâie matern pe la tâmpile și-mi potoli bătăile necruțătoare ale inimei. Mă ridicai reînviat și dispus și gata să mă arunc tot mai adânc în sânul lui imens și reparator. Dintre clăi, abia acum mi se limpezi în ureche
5 falsetul înecat în bemoli al lui Marinescu:

Ce-ai aicea, fată mare...
Ti-ri bum sam sam...

și chicotirile fericite ale Anuței. Îmi fu scârbă profundă și-mi pregăteam mintal accentul imperativ cu care să-l trezesc din această toropeală senzuală, în care idiotul se vâra fără nici un folos. Cu răutatea interzisului și-a nesatisfăcutului, hotărâi în minte edictul de revocare a oricărei escapade nocturne, ori diurne, în cătunul fără nume. Ba chiar plănuii și un raport mai amănunțit asupra posibilităților suspecte pe care poziția
10 acestei grămăjoare de locuințe trebuia să le sugereze oricărui vizitator.

Cu această din urmă rezoluție, pornii. Dar din spate-mi, glasul Măriucăi mă șfichiui peste urechi:

– Aiasta ți-e toată voinișia...

20 Îi arunca o căutătură dușmană, pe care însă, mai mult pentru mine, o prefăcuî repede într-una de mândrie disprețuitoare. Și pasul mi se desfăcu elastic, drept și elegant.

– D-apoi stai odată, mă cheamă ea din nou. Iaca ți-ai uitat aiasta... ornicu...

25 Mă pipăii la mână. Catarama slabă a curelei de la ceasornic se desfăcuse în zbenguială și căzuse în pat. Întinsei mâna, dar ea nu-mi dete ceasul, ci vru să mi-l pună dânsa. Întârzia.

– Mai repede, făcui nerăbdător.

– Da stai să nimeresc, râse ea, cu înțeles obscen...

30 O ajutai. Degetele ni se împreunară. Ea mi-le prinse pe-ale mele și mi le strânse. Apoi mi le alungă ca să termine singură lucrul. Iar când termină, mă sărută deodată, dintr-o săritură dibace, pe bărbie, și se refugie în casă chicotind ademenitor...

35 Șovăii amețit și simții cum tot aerul curat de deasupra se desface ca o tencuială stricată și cade astupându-mă sub moloaz. Intrai. Și aerul stătut și muced, care mă întâmpină ca un suflu vrăjmaș de pivniță părăsită, nici acum nu putu să mă repeadă înapoi. Măriuca se refugiase în crivatul ei de lemn, dar când fusei aproape, ea se ridicase pe el în picioare,
40 lipită de perete. Mă avertiză:

– Dacă nu te astâmperi, chirăi...

O apucaî de picior și-o doborâi în pat. Ea se prăbuși cu haz mare, dar rezistența îi fu tot așa de dârză ca la început.

5 „Își bate joc de mine“, îmi spusei aproape tare, ca să mă conving în cele din urmă de acest adevăr. Și rămăsei prostit pe marginea patului. Ea se ridică și se așeză lângă mine.

– Așa, vezi, hii de treabă... iacă ce bine îți stă flăcău de treabă... Stătea alături de mine, în cămașa aproape căzută, mângăindu-mă pe mână și asigurându-mă: Nu se mai poate
10 acum. E păcat mare. Dar putem sta și așa... Dumneata nu știi decât cu rușine. Iaca ce bine e așa...

De-afară răzbătea acum cântecul lui Marinescu, care se întărase în voce:

Dar aicea fată mare
15 Bum bu-rum sam sam...

Idiotul o ținea astfel de mai bine de un ceas. Anuța chicotea. Măriuca trăgea cu urechea, amuzată. Aerul de-afară da năvală înăuntru, dar era neputincios în fața mirosului de mucigai, de sudoare veche, de secrețiuni trăsverse, care ieșeau din țoalele crivatului, ca dintr-un așternut de sugaci. Iar în această atmosferă viciată, eu continuam să rămân și mă miram singur, cum nu pot să mă scutur deodată, să mă ridic desperat, să scuiș și să plec. Atingerea de apă caldă a brațului Măriucăi mă reținea ca și mirosul ei de sudoare. Și
25 simțeam lămurit cât mi-e de imposibil să mă desfac din această încheiere. Un smoc mărginaș de raze mi se desfăcu din gând și reflectă cu slabă lumină, ca dintr-un trecut îndepărtat, fericirea neașteptată, din care mă rostogoleam, tot așa de neașteptat, cu două ceasuri înainte.

30 Măriuca râse lângă mine.

– Vezi, dumneata nu-mi cânti niciodată, mă dojeni ea. Dumneata nu știi decât una: să te-arunci deasupra femeii. Iaca, zi și dumneata cântecul aista.

35 Nici acum nu mă scuturai să plec. Ba chiar putui să-mi arăt regretul că nu cunsoc acest cântec, pentru a-i face plăcere. Începu atunci să-l șoptească ea, ținându-se după glasul lui Marinescu, de la care probabil prinsese mai dinainte cuvintele. Ea râdea cu poftă, la fiecare din necuviințele ariei, și se uita la mine provocându-mă să râd
40 la rându-mi. Iară eu râdeam la rându-mi, aspiram mirosul

așternutului și-mi reconstituiam cu răutăcioasă voluptate în minte mecanismul integrării prin serii sau recitam în gând versuri ca acestea:

5 Deasupra casei tale ies
Și azi aceleași stele...

Sau:

Cupidon, un paj șagalnic, va ascunde cu-a lui mână
Vioriul glob al lampei, mlădioasa mea stăpână...

Sau:

10 Nu credeam să-nvăț a muri vreodată
Pururi tânăr înfășurat în manta-mi
Ochii mei căutau visători la steaua
Singularității.*

15 Contrastul mă amuza. Și deodată, dus de-o inspirație
șireată, începui să fredonez la rându-mi, spre marea satis-
facție a Măriucăi, a acestei bucăți rotunde de carne și său,
care fermentează:

Puse mâna mai la vale
Bum bu-rum sam sam.

20 Și însoții, cu gestul, gradația cântecului, ceea ce aduse
bucurie Măriucăi până la paroxism:

Ce-ai aicea fată mare?
Bum bu-rum sam sam.

25 Iar în sufletul meu cădeau, ca într-o fântână adâncă,
reminiscențele visurilor sublime din anii școlilor, stelele de
aur ale ritmului antic:

Odi profanum vulgus et arceo
Favete linguis sacerdos musarum

* Citatele sunt din memorie, cu unele inexactități (n. ed.).

Carmina non prius audita
Virginibus puerisque canto

.....
Bum bu-rum sam sam
E barba sfinției-tale...

5

Și când mâna mi se încleștă de fier la extremitatea cântecului,
Măriuca, scuturată de haz, încercă tardiv să se zbată.

– Eu nu vreau, se împotrivi ea. Să fie păcatul dumitale... Eu
nu te las...

10 Dar ea se lăsa cu încetul, înverșunându-se încă, și șoptind
rătăcită:

– E păcat mare, nu vreau... Nu te las... Să cadă asupra-ți...

15 Nici dinspre clăi nu mai venea acuma murmur de cântec.
Numai în gândul meu, odată cu recrudescența acidă a
fermentațiilor, picura înainte ecoul eternelor frumuseți:

Sic te diva potens Cypri...

20 În fapt de ziuă, înaintam, doi călăreți tihniți, prin bruma
care se depunea pe buruieni, pe părul și pe efectele noastre.
Victoria reputată, al cărei miros încă îmi dăinuia prin nări,
ca și pișcătura brumei îmi dau o dispoziție deosebită. În
fond totul se redusese aci la această impresie olfactivă. Afară
de asta, Niculina, în ultima analiză, nu mi-a oferit mai mult.
Și avusesem tot ce putea să ofere și aceea. Aveam deci toate
motivele să mă simt atât de fericit de oboseala dulce pe care
25 o duceam în spinare. Începui deci să tachinez pe Marinescu.
Îi mărturisii cum l-am surprins între clăi și el răsă cu liniște.

– Bine, mă leat, flăcău ce te găsești tu, caporal în armata
română, bați tu drumul ăsta de-atâta amar de vreme și n-ai
ajuns decât aci; am să propui să te degradeze în fața
30 întregului regiment!... Necinstești armata...

– He, domne locotenent, dac-aș fi vrut...

– Hei! Dac-ai fi vrut... parcă merge după tine... Ești un
papă-lapte...

35 – Oricând aș vrea, domn locotenent, poarta mi-e deschisă...

– Zi, tu nu vrei, șmechere? Și de ce nu vrei, mofturosule?

– He, dumneavoastră vă vine să luați cu glumă, dom locote-
nent; da de când poama e coaptă... Da iaca ba, nu vreau eu s-o culeg...

– Aștepți să se facă mălăiață și să pice singură în gurița
dumitale...

– E he, nu *sîntem* chiar așa de prost, dom locotenent...
Da e mai bine așa cum fac...

– Mă, învață-mă și pe mine să mă mulțumesc numai cu atât și-ți dau leafa mea pe trei luni...

5 – E mai bine, dom locotenent... Așa cum faceți dumneavoastră, face toată lumea... Și pe urmă ți se urăște... pe când așa... ca mine... parcă nu te-ai mai sătura...

– Mă, îți dau leafa mea pe un an... dacă mă faci tu să mi se urască...

10 Dar Marinescu o ține într-a lui: cu muierea trăiești o viață întreagă, pe când o fată e cu totul altceva...

– Bine mă, tu vrei s-o iei... asta-i altă socoteală atunci.

– Ba n-o iau... ce s-o iau... că nu m-oi însura pân ăste locuri... da se cheamă că dacă am găsit-o fată... să mă bucur și eu de lucru

15 ăsta... nu se mai găsesc acum fetele așa ușor, dom locotenent.

– Vai de bucuria ta... tu oltean ești, mă zăbăucule...

– Păi așa e și la noi, dom locotenent... întâi petreci cu fata, că dacă greșești încep copiii și pe urmă ai altă grijă...

– Bravo, mă deșteptule... Dar dacă vine ordin de plecare...

20 – Ș-apoi dac-a veni? Mai rău o să-i paie ei de mine așa...

Ne apropiaram de posturi. Pe alocuri bruma se întindea în plăgi mari, fosforescente, la lumina ultimelor stele. Marinescu rămase puțin mai în urmă, după ce mă întrebuse îngrijat:

– Dar e vorba să ne mutăm, dom locotenent ?...

25 Iar la răspunsul meu negativ și distrat el insistă:

– Vă rog să-mi spuneți și mie, dom locotenent, barim din ajun...

– Parcă eu o să știu...

30 Pe urmă, repezindu-și scuipatul hăt departe, cu un bobârnac sigur din vârful limbei, el încheie și pentru mine, dar mai mult pentru el:

– Dă-o dracului de viață, dom locotenent. Dacă nu-i mai pune omu nițică frumușăță, ce dracu să mai alegi dintr-însa?

35 Nu-i răspunsei; pe dispoziția mea de animal satisfăcut, începuse întâi să fulguie și apoi să ningă straturi dese de cenușe.

Mă revăzui în odaia cu odor alterat a Măriucăi, mă revăzui zbatându-mă ca un turbat, dedându-mă la giumbușlucuri și

vicleșuguri lubrice, cântând cântece obscene, ca să-i fac voile și să-i surprind farmecele-i flasce. O clipă, în seara ce trecuse,

40 crezusem că am descoperit la rându-mi o *frumușăță*, poate trecătoare, poate cine știe cum, propriei mele vieți. Dar totul se mistuise în neant, în acelaș straniu galop în care venise. Singura

mea izbândă, din toată această noapte și din toată această aventură și din toate aventurile mele, rămânea prin urmare doar Măriuca văduva, cu cărnurile moi, în care-și găsiseră potolul de-a valma soldații și căprarii mei. Pe aceasta o cucerisem cu adevărat cu cântecul și cu sufletul...

5 Iar alături de mine mergea acest țăran cu ochii ca albușurile ouălor de rață, și care cu drept cuvânt nu găsea decât o ușurare josnică în îmbrățișările Măriucăi; dar care, tocmai de aceea, nu se grăbea să facă o Măriucă din fetișcana lui. Chiar aicea, atât de departe de satul lui, în cătunul fără nume și fără loc pe hartă, pe unde el era trecător și unde nici nu visa să se aciuieze, el ținea totuși dinadins să prelungească acest început de iubire fragedă, cu prețul

15 cumplitelor zbućiumări dintre clăile propice, el continua să idealizeze ceea ce ar fi putut oricând să transforme într-o albie de porci. Începând să refac domol bilanțul trecutului, constatai că eu nu făcusem decât să mă complac într-o astfel de albie, la care el nu recurgea decât din extremă necesitate; alergai speriat de-a lungul întregului trecut, de la caz la caz, dar peste tot mă întâmpină porți zăvorâte, gol imens, smârc

20 perfid și lacom. Cum? Fusesem într-adevăr atât de singur?... Doamne, n-aș fi crezut-o... Poate numai Marusea... care vrea să mă pedepsească cu măritișul ei...

Aud de-aici vuietul râului... Nimeni, nimeni, nimeni!

Dar îmi mai rămânea rusoaica...

25 Și înviorat de această supremă nădejde, smucii hățurile și dădui pinteni lui Pafnute ca și când aș fi știut c-o găsesc la capătul galopului care începu.

Mă duceam des la Niculina, dar între noi acum nu puteau fi decât ușoare strângeri furișe, sărutări focoase, dar repezi; 30 când o înlănțuiam, trupul ei tresărea tot timpul și vibra ca o vargă, iar ochii fugeau neconținut spre aceeași blestemată ferestruică. Era de neînțeles! Dacă Serghe Bălan nu era cu adevărat acasă, atunci cum ar fi putut intra în odaia de alături decât trecând prin curte, bătând poarta, troncănind pe scări

35 și făcând zgomot pe sălița cu pălimar. Chiar dacă ar fi sosit în vârful picioarelor și tot l-ar fi trădat broasca ușei vecine, pe care o încercasem și eu de mai multe ori, ca din întâmplare, găsind-o totdeauna încuiată. Îmi lămurii că obișnuința o făcea pe Niculina să îndrepte ochii repezi 40 într-acolo; dar fără a fi convins deplin, mă ferii să-i cer explicații, nici s-o întreb dacă din șopronul foarte solid și

bine fieruit, care se sprijină pe perețele din dos, nu răzbate cumva vreoa intrare într-una din celelalte încăperi ale casei.

Serghe Bălan ne găsea de obicei într-o conversație animată, ne privea încruntat și preocupat și se grăbea să se intereseze de subiectul vorbirii noastre, schimbându-și dispoziția ca prin farmec. De câte ori mă hotăram în gând să bag de seamă că trebuie să-mi rădesc vizitele, de atâtea ori, la despărțire, el se plângea că vin prea rar și mă asigura că s-ar simți prea fericit dacă aș lua masa obișnuit la dânsii.

Dar privirea Niculinei avea atunci eclipse vagi, clătănări înșelătoare, o nesiguranță pe care se străduia în van să o gonească prin râsul ei clar și hotărât, că rămâneam decis să fiu cu mare băgare de seamă. Când eram singuri, vream să fac să-mi împărtășească temerile pe care ar fi putut să le aibe, dar ea-mi primea cuvintele cu sclipișuri ironice în râsul ei nepăsător, ba chiar uneori se prăpădea de haz cu atâta zgomot, că nu știam dacă trebuie să râd voios la fel cu dânsa sau să mă consider de-a dreptul jignit de puțină pă sare ce arăta când era vorba de mine.

Totuși în lipsa lui Serghe – se întâmplă odată să mâncăm fără el – putui potoli una din cele mai grele nedumeriri ale mele: aflai, fără date precise, despre trecutul Niculinei. Era cu adevărat fata unor răzeși bogați precum bănuisem; ei trăiau și-acuma în stare tot așa de înfloritoare ca înainte, dar nu mai vreau să știe de dânsa. Aveau nu numai moșie, dar și case în târgul unde Niculina începuse gimnaziul. Ea tocmai terminase trei clase, dar la începutul celei de a patra întâlnise pe Serghe, pe atunci năcealnic de năloguri – un fel de funcționar al fiscoului, probabil un simplu agent. Îi plăcu flăcăul chipeș, mai mare ca ea cu vreo șapte ani, și-l aduse părinților, care alungară îndată pe pretendent, iar pe dânsa o pedepsiră zdravăn. Fata avu totuși curajul să se refugieze la dânsul, iar Serghe, destul de abil, singur o readuse la părinți. Cum jocul se repetă nu o dată, lucrurile mergeau poate spre împăcare, când un eveniment năprasnic se ivi pe nepusă masă: năcealnicul de năloguri nu putu răspunde de oarecare fonduri cu prilejul unui control și ca atare fu îndepărtat din slujbă și pus o vreme la păstrare. Părinții se făcuseră foc și-și turnau cenușe în cap; dar Niculina știa, fără a mai aștepta explicațiile lui, că numai pentru a ajunge la mâna ei, el confundase visteria țarului cu avutul propriu. Așa că, peste un an și mai bine, fu de ajuns un răvaș adus

de un milog, o șuierătură în noapte, ca ea să-și ia într-ascuns bocceaua și să purceadă pe drumurile nestatornice ale Basarabiei, spre cătunul fără nume.

Încetul cu încetul, cu stăruinți și dibuiri oarbe, ghicind dinainte fiecare nou amănunt, o făcu să ducă povestea până la capătul unde fu cu neputință de ajuns chiar din prima zi. Totuși, când cunoașterea fu complectă, Niculina păru sincer amărâtă de limbuția ei; îmi aruncă acum aceeași privire vrășmașă, cu care mă împărtășise sub nuc, unde trebuise să mă urmeze, în prima seară, după venirea soțului ei. Mai târziu ea căută să-mi schimbe părerile, dând drumul iar râsului ei limpede și sonor, bătând din palme și strigându-mi că mi-a înșirat o poveste de roman...

– N-ai văzut... tot ce-ți trăsnea întâi ție prin minte, eu spuneam că e așa...

Dar se gândise prea târziu la această stratagemă. Și chiar dacă s-ar fi gândit mai devreme...

Iar seara pe care o așteptam cu atâta nerăbdare veni în sfârșit. Înțelesei că a venit chiar din chipul cum Niculina deschisese ușa. Era acuma iarăși întreagă și numai a mea. Dar timpul nu îngăduia nici o întârziere, oricât luasem din vreme cele mai strașnice măsuri. Mi-era grozav de greu să mă desfac din această îmbrățișare fierbinte și setoasă, doborâtoare și neconținut avântată, al cărei potol era cu greu de ajuns după atâtea zile de așteptare. Mă desprinsei totuși, încleștându-mi toate fibrele voinței într-o supremă efortare, folosindu-mă de o clipă a ei de ațipire.

– Unde te duci, tresări speriată, ridicându-și bustul gol din așternuturi.

– Mă duc să arestez pe bărbatu-tău...

Ea bulbucă niște ochi cât nucile de vară, dar atitudinea mea rezolută și gravă o puse cu adevărat pe gânduri.

– De ce trebuie să-l arestezi?

– Pentru că e contrabandist...

– A...

Zâmbi cu răutate.

– Și de unde ai să-l iei?

– De la Nistru... Am să ți-l aduc legat, îndată!...

– Dumneata, când ai venit în casa lui, nu te-a legat nimeni.

Nu-i răspund și strâng hotărât ultimele catarama. Niculina coborî din pat și-și petrecu cămașa.

– Vezi, grăbește-te, glumi batjocoritor.
– Fii sigură c-ajung la timp, îi întorsei tonul cu promptitudine.
Când fu să ies, mă opri cu mâna pe umăr.
– N-ai să faci asta...
5 – Ba încă cum...
Și luând-o de mijloc:
– Ca să văd pe cine iubești tu, puicuță...
Și-mi lovii pintenii zornăitori ca un militar vesel și plin
de foc, care pune datoria lui deasupra oricărei afaceri de
10 inimă... ceea ce place și mai mult la femei. Cu toate că s-ar
părea dimpotrivă, dac-ai judeca după aparențe și după
Niculina, care se grăbi să mă avertizeze:
– Dacă-i faci ceva, să nu mai vii aci, că-ți scot ochii...
Răspunsul meu fu un răs larg, franc, milităresc, care părea
15 că spune: „Ho, ho, fetițo, fii pe pace, vom vedea noi la urmă
toate astea...”
Ea mă înlănțui deodată și mă trase spre mijlocul odăii:
– Vezi, asta spuneam eu!... O desprinsei cu eleganță și
îndelungi sărutări... Ai răbdare, copilițo... peste un ceas, mult
20 două, sunt înapoi... dacă nu cumva îl găsesc legat gata pe
scumpul vostru soțior... ah, o să fac un haz cu dânsul... Care
pe care, nene Serghie? am să-i spun...
Și răsai cu poftă adevărată. Sărutai iar pe Niculina și,
ținând-o la piept, îi șușotii în ureche, gâdilând-o cu răsufletul
25 meu cald:
– Și, după ce-l plasez cu pază bună în magherniță, îți garan-
tez că-l voi asigura: „Despre Niculina să n-ai grijă... sunt eu aici...
Ha, ha, ha... și-acum, noapte bună, nene Serghie...” Aci luai mâna
Niculinei și o scuturai... Noapte bună, eu mai mă duc așa puțin
30 prin împrejurimi... Ha, ha, ha...
Niculina mă privi tot timpul cu un zâmbet imprecis,
oarecum zeflemitor. Nu puteam ști dacă-mi admiră cinismul,
dar nu găseam altă definiție acestui zâmbet, care aci îmi
încuraja exuberanța, aci parcă mi-o îngheța sub joasa
35 temperatură a sarcasmului.
– Ei, Niculina, nu mai spui nimic?...
– Du-te, du-te... Dă-i zor...
Și se îndepărtă singură spre pat, dând drumul unui hohot
atât de voios că mă ului de-a binelea.
40 Mă îndreptai totuși spre dânsa, o strânsei zdravăn la piept,
cu toată împotrivirea ei, strigându-i: „Bindecuvântează-mă!”
și pornii în pas cadentat, care trebuia să-i amintească și de

afară că de la ea pleacă un militar la datorie. Ea deschise
ușa repede după mine și-mi strigă:

– Fii binecuvântat!...
Iar hohotul care însoți aceste vorbe mă urmări și mă împrășcă
5 până departe în noapte. Eram doar eu singur cu el pe ulița satului,
în drumul spre Gâmeață și spre Pafnute. Singur, grozav de singur
în această noapte, care deborda ca o apă agitată de întunec, se
întindea până la începutul vieții mele.
Scârșnii. Totuși eram cel dintâi, cel dintâi sosit în fața
10 femeii aștia, pe care hohotele ei nu-l puteau orbi. Ea trebuie
să vadă lucrul ăsta și să deschidă alți ochi dinaintea chipului
meu. Alți ochi... pe care-i și vedeam mari și uimiți...
„Haiduceaso, credeai că ai de-a face cu...” ori cum îl
chema pe înaintașul meu aicea... pe locotenentul... pe... cum
15 dracu îl cheamă. Doamne...
Noaptea aceea fu un iureș peste tot malul Nistrului de
sub paza mea. Găsii pe Cebuc, care era de serviciu, dormind
și pedeapsa lui fu să mai fie de serviciu încă trei nopți în
șir; îi dădui timp de odihnit ziua, cu recomandăția expresă
20 să nu părăsească pentru nici un motiv pichetul și sectorul
în toată această vreme. Cebuc îmi răspunse cu un rânjet
sarcastic, de șmecher care mă are la mână. Era tocmai ceea
ce așteptam cu mare nerăbdare. Îi vârâi mutra mea,
contractată într-o expresie la fel, drept în mutra lui, și dincolo
25 de limitele vizibilității distincte, ceea ce, desigur, dădu
trăsăturilor mele aparențe schimonosite și exagerate.
– Dacă-ți închipui tu că am să permit cuiva să-și lase
datoria în rândul al doilea, apăi te înșeli amarnic, camarade.
Te leg și te trimit în lanțuri la Consiliul de război, ai
30 înțeles?... Închid ochii la multe, complectai rezolut și
suveran, dar serviciul înainte de toate. Iar pentru c-ai răspuns
obraznic la darea ordinului, ai să faci patru nopți...
– N-am răspuns nimic, să trăiți...
– Atunci cinci...
35 Și mă îndepărtai calm, așteptându-l să văd, dacă mai e
curios să vadă până unde i se poate întinde pedeapsa. Dar
Cebuc rămăsese stei de piatră în poziție de drepti...
– S-a înțeles?
– Înțeles, să trăiți!...
40 Acum găsii de cuviință că e cazul să-i explic că pentru
mine și rânjetul sarcastic e răspuns obraznic. Disciplina era
salvată.

Pe urmă mă abătui ca o vijelie de-a lungul întregului sector. Nu mai găsii nicăieri prilej de dat pedepse, dar nici urmă sau știre de Bălan. Soldații erau cu toții în febrilă patrulare și mă întâmpinară cu toată rigoarea cuvenită.
5 Risipii în vânt totuși câteva înjurături zadarnice, la care soldații îmi răspunseră cu ridicări din umeri. Lucrul era posibil; Nistrul face atâtea cotituri, că ți-ar trebui un regiment întreg să-i supraveghezi fiecare meandru, în partea asta.
10 Toată noaptea băturăm ca să găsim locul pe unde trecerea ar fi fost mai cu putință și găsirăm, numai pe-o întindere de doi kilometri, treizeci și opt de ferite întortocheri.

Interdicția căzută pe capul lui fu pentru Cebuc o mare lovitură. Dar o suportă încruntat, însă cu resemnare. Lucrurile mergeau acum strună și regularitatea lor mă făcea
15 adesea să-mi arăt mulțumirea. Cebuc tresărea atunci și mustăcioara lui neagră și lucioasă se zburlea sub nasul gras și ușor acvilin, parcă adulmecând în aer o recompensă ceva mai pipăibilă, ca bunăoară ridicarea interdicției. Firește, așteptarea fu zadarnică.

20 Femeia care-l urmasse din târg și pe care-o instalase în cătunul fără nume veni să-l vadă într-ascuns. Totuși fu văzută, și de astă dată mi se raportă.

Dădui ordine severe, chiar în fața lui, de urmărire, arestare și chiar tragere, în caz când, „oricine-o fi să fie“, persoana urmărită nu dă ascultare somațiilor legale. Continuai totuși
25 să primesc rapoarte asupra unei călărețe care nu se supune somațiilor, ci o ia la galop, îndată ce întâlnește patrula, fără să se teamă de gloanțele ce se trag după ea. Pe de altă parte, Gârneață mă informă că Cebuc i-a trimes vorbă acestei
30 nebune, chiar printr-însul, că dacă mai cutează să vie, va trage chiar el, Cebuc. Notai în carnetul meu sufletesc cu satisfacție această strășnicie a plutonierului, care deocamdată nu era decât platonică, dar nu ridicai pedeapsa. O zării chiar eu pe nebună, dispărând și reapărând după tufișuri, și Pafnute
35 trebui să facă în zadar dovadă de zburdălnicia picioarelor lui. Trăsei chiar în sus cu revolverul, dar femeia nu opri. Și înțelesei cu acest prilej că și soldații mei, când o vedeau atât de aproape, ca unii ce-o cunoșteau, greșeau cu o iotă linia cătărei.

40 Când mă hotărâi, în sfârșit, să mă duc la Niculina, pierdui la intrarea cătunului curajul de a-i înfrunța sarcasmul și,

drept pretext de amânare a întâlnirii care mă neliniștea, căutai s-o văd pe această amazoană furibundă. Era și ea de asemenea o moldoveancă răsărită și dospită din plin, cu dezvoltată decât Cebuc. O chema Matrona, pronume pe care
5 abia și-l îngăimă. Tot timpul cât îi vorbii, amenințându-o cu oprirea definitivă a îngăduințelor de până acum, dacă mai îndrăznește să mai calce linia de pază, stătu cu capul în pământ, cu ochii aproape acoperiți de valurile încruntărilor.
10 Maxilarele i se strângeau energic, parcă ar fi vrut să se răpună unul pe altul, dar nu scoase un cuvânt. Nu ridică ochii și nu făcu tot timpul altă mișcare decât să comprime și dezdoaie o băsmăluță colorată, pe care-o avea întâmplător în mână. Cred că nici nu m-a văzut. Când plecai, amenințările
15 mele deveniseră din cale-afară de teribile. Asta n-o opri să fie surprinsă în noi cavalcade desperate... Fericitule Cebuc...

În sfârșit, iată-mă-s dinaintea Niculinei. Stătea pe jumătate tolănită în pat și cetea. Mai târziu văzui că cetea o carte de Amfiteatrov. (Ce nume; acum auzeam întâi de el.)

20 Știa că trebuie să fiu eu cel care am bătut la ușă; ridicase ochii de pe carte și mă aștepta cu zâmbet liniștit.

– L-ai adus pe Serghe? fură cuvintele cu care mă întâmpină ridicându-se. E legat afară?... Și pe urmă se porni pe râs: Vai, ce strașnic e locotenentul meu... Vai... Vaiii...

25 – Păstrează-ți laudele pentru când se va întoarce...

– Cum, ai să-l iei și de-aici?

– Nu, dacă a ajuns aici e scăpat... Dar să vedem dacă are să treacă linia zăvoaielor.

– N-ai să faci una ca asta! mă amenință șăgalnic cu degetul.
30 Haide, făgăduiește aici că n-ai să-i faci nimic, dacă-l prinzi...

– Eu sigur că n-o să-i fac nimic... Dar nu știi ce i-or face acolo unde-l voi trimete...

– Leagă-te aici că n-ai să-l trimeti! Îmi întinse ea mâna molatec...

35 – Ba poți să nu-ți faci nici o nădejde, nevestică dragă... Dacă sunt eu aicea, ce nevoie mai e de el...

Și m-așezai lângă dânsa, cuprinzând-o de mijloc...

– Dar e casa lui aici...

– Ne vom muta în altă parte...

40 – Eu nu plec din casa asta niciodată... Îl aștept aci... Pentru că va veni... cu toți vagmiștrii și toți saldații tăi... Pe

urmă se puse iar pe răs, mă sărută și-mi trase capul pe sâni. Cât de copil ești... ți-a năzărit așa pe-un biet om... Nu-nțelegi că el e plecat la oraș... la Bălți... el face afaceri acolo... noi din ce vrei să trăim?... Nu e frumos să bănuiești așa și să urăști pe-un om care te-a primit cu atâta bunătate... Hm... pentru asta ți-ar trebui o bună urecheală... Ai noroc că te-am lăsat să intri prea mult în sufletul meu... altfel ți-aș fi tras zăvorul pentru totdeauna...

Mă uitai adânc în ochii ei, să văd până unde jocul apelor din funduri era al sincerității și de unde începeau cercurile minciunei și ale bății de joc, dar cine putea vedea în aceste negre fântâni fără sfârșit? Atât doar înțelegeam acum: un mic cerc, unul singur cel puțin ondula și creștea acolo și pentru sufletul meu...

Și de aceea, pentru prinderea lui Bălan aprinsei din nou, până la exces și sălbăticie, zelul plutoanelor mele. Oamenii erau acum ca zăvozii ciobănești în lanțuri; așteptau doar semnalul Niculinei ca să le dau drumul, turbați și înfometați, de-a lungul zăvoaielor. Prevenită în mod obișnuit de Serghe, sau de rarul ei instinct, Niculina trebuia să-mi înfrâneze iarăși, în noaptea asta sau în noaptea următoare, dar totdeauna la timp, avânturile râvnei fără saț pentru frumusețile minunatului ei trup. Un bizar rest de pudoare, sau eterna perfidie feminină, o făcea să lase neapărat, la apropierea soțului ei, o distanță între ea și amantul eventual, pe care interesele acestuia îi permiteau să-l aibe. Era poate și această naivă stratagemă un imbold mai mult pentru dânsul, să pună în sufletul lui de soț, ce se resemnează a fi ultragiât, deasupra a orice, interesele comune și dorința izbândeii finale. Ceea ce-mi asmuțea și mai mult nerăbdarea de a ști, în sfârșit, ce întreprindere finanța dumnealui cu un capital atât de scump! Și teribila perspectivă, ce mi se deschidea acum, mi-o pune înaintea ochilor întrebarea care-mi rămânea de făcut privitor la Niculina, în cazul când m-aș fi trezit pe nepusă masă în fața unui bine organizat sistem de spionaj. Avea ea să-și însoțească bărbatul, în plimbare pedestră și cu alai, la Chișinău?

Minunea se împlini repede; Niculina însăși băgă de seamă la urmă că, fără să vrea, a fost nevoită să-și vândă astfel bărbatul. Îi primii povestea cu negoțul de la Bălți, amuzat nespun, și o bătui pe umăr recunoscător:

– Îți mulțumesc, îți mulțumesc... Mă duc să-i ies înainte...

Ea făcu uimită un gest de oprire, apoi își mușcă mâna, apoi întinse brațul spre mine, în semn de conjurare, pentru

a-l lăsa în cele din urmă în jos și a da drumul unui răs pirpiriu:

– Dacă îl cauți la Nistru, poți să-l aștepți mult și bine...

Zăvozii fură dezlegați. Timp de trei nopți nimeni nu mai știu propriu-zis ce-i somnul în detașamentul meu. Iar în a treia noapte, către zori, Serghe Bălan fu prins. Mi-l aduse chiar Cebuc, care-și făcuse un punct de onoare din arestarea contrabandistului. Pentru că, spre marea mea liniște sufletească, după excesiva perchiziție ce-i făcurăm, trebuirăm să conchidem că în nici un caz nu putea fi vorba de un spion. L-am dezbrăcat la piele, i-am pipăit cu luare-aminte toate cusăturile, i-am examinat tabacherea, cartoanele țigărilor, tutunul din ele, cutia cu chibrituri, cutele cizmilor și crăpăturile tălpilor, negrul de sub unghie – dar n-am găsit nimic. Drept care, i-am comunicat cu o mare, cu o imensă satisfacție:

– Gaspadin Serghe, am marea plăcere să te previu că, de la munca grea de ocnă, te-ai învățat la o bagatelă de câteva luni închisoare corecțională.

Dar Serghe rânjea calm, cu aerul că ascultă o șotie de-a mea. Un musafir al lui, un intim al casei, nu putea face decât o glumă cu astfel de amenințări, chiar făgăduind pedepse mai reduse.

Celelalte două persoane, pe care mi le adusesese plocon Serghe, ascultau vădit de acru pronosticurile mele penale, își apropiau capetele și începeau să turuie pe limba lor. Erau probabil soțul cu nevasta. Nu-mi dădui osteneală să mă informez de la tâlmaci sau de la Cebuc, care îi cercetase. Nu mă interesau; principalul era Bălan. Bărbatul, mai scund decât însoțitoarea-i, dar mai spătos, era îmbrăcat cu dolman greu, cu căciulă de miel brumărie și cu cizme crețe, trecând de genunchi. N-aș fi putut spune dacă era neras de trei săptămâni sau dacă așa avea obiceiul să-și poarte barba. Femeia era neverosimil de albă și zdravănă – prin locurile astea era un făcut cu arătoșenia și voinicia femeilor! – purta palton bărbătesc cu guler de blană, motololit și plin de noroi, pe cap avea căciulă tot de blană. Din când în când se oprea din conversație și mă privea cu ochi largi, coborând fruntea, de parcă ar fi vrut să mă vadă pe deasupra unor ochelari închipuți.

– Noi cât o să luăm pedeapsă, domnu ofițer? mă întrebă ea pe rusește, limbă pe care o cunosc foarte puțin...

Îi răspunsei românește și Serghe Bălan se grăbi să-mi servească de tâlmaci:

– O să luați câteva zile de închisoare sau, dacă aveți rude pe-aici, o să vă alegeți numai cu amendă. Dar dacă n-aveți pe nimeni în Basarabia, după ce vă ispășiți pedeapsa, o să vă treacă înapoi peste Nistru... Ar trebui să vă trec de-acuma înapoi, dar deocamdată sunteți necesari la ancheta ce se va face lui gospadin Serghe, prietenul meu.

Bărbatul crezu că trebuie să repete în idiș soției sale ceea ce Serghe îi transmisese pe rusește după dialectul meu; iar femeia, cu toate că știa rusește și înțelesese limpede de la cel dintâi, totuși îl asculta cu atenție și pe el și aproba din cap în răstimpuri...

– Avem, avem rude destule, mă asigură ea pe rusește și, schimbând o privire cu soțul, începură deodată repezit să facă bilanțul neamurilor de dincoace de Nistru...

Serghe Bălan mă privi rânjind cu înțeles, clipi din ochi pe furiș spre mine și grăi:

– Dacă domnul locotenent ar vrea, ar putea să vă trimeată de unde-ați venit, cu toate rudele voastre... Dar domnul locotenent e bun...

Nu înțelesi rostul acestei lingușeli și-l privii nedumerit.

– E bun, îi răspunsei, cum putui, pe rusește, dar își face datoria.

Și-i lăsați pentru a-mi continua redactarea raportului. Cu percheziția, cu interogatoriile se pierduse ziua toată, așa că trebuiau expediți abia în dimineața următoare.

Amurgul cobora acum devreme, iar din seara asta aerul deveni apăsător. Cu toate că fusese senin până acum, stelele nu mai apăsură, decât vag, sub o pojghiță lăptoasă ca ochii lui Marinescu. Pe urmă nu se mai văzură deloc. Suflări foșnitoare începură să curgă printre sălcii dinspre fluviu. O atmosferă grea și neliniștitoare plutea peste tot.

Când revenii la dâșii, Serghe Bălan continua să vorbească rusește cu femeia; îndată ce mă văzu, el îi făcu semn din cap spre mine și continuă să-i turuie înainte rânzând. Femeia mă privea din când în când pe sub sprâncene, apoi se uită spre bărbatu-său. Acesta era la oarecare depărtare și întors cu spatele. Părea preocupat de alte lucruri și privea, șuierând printre buze, spre sălciile și spre tufișurile care-și trăgeau deasupra așternuturile nopței, estompându-și contururile; dar urechea lui se vedea bine cum caută, precum o floare amorțită lumina, spre convorbirea celor doi.

Ea-i spuse ceva în idiș și el îi răspunse de asemenea în idiș, sumar și răstit, întorcându-se și mai mult cu spatele.

Pe urmă îi mai spuse ceva și tăcu iarăși brusc, pentru a reîncepe în mai multe rânduri, scăpând cuvintele în răpăneli scurte de mitralieră. Nu mai erau, în afară de noi, pe bățătura îngustă a pichetului, decât paznicul lor și mai încolo cele două sentinele. Gârneață surveni un moment pentru a-și căuta ceva în baracă și se îndepărtă în grabă.

Atunci femeia se apropie de mine zâmbitoare, întrebându-mă de când am învățat rusește – limbă pe care ea mă încredință c-o înțeleg foarte bine – și dacă-mi place Basarabia. Conversația se prelungi mult, femeia râdea și-și da ochii peste cap. Prin negură observai privirea lui Bălan licărind spre mine. Caporalul Marinescu se ivi și conduse pe cei doi prizonieri în baracă; paznicul luă loc la ușă. Apoi Marinescu se învârti pe-alocuri, căutând să-mi prindă vederea, de bună seamă privitor la femeia care mă ținea de vorbă. Dar pentru că nu-l întrebai ce dorește și cum partenera mea devenise foarte volubilă în cuvânt, el se îndepărtă. Streina se amuza de ruseasca mea, mă corija, făcând haz mare, și ținea mult să știe de la mine deosebirile de impresii pe care mi le făcuse femeia rusă, evreică și moldovancă – curiozitate pe care încercai zadarnic să i-o satisfac, vocabularul meu rusesc neajutându-mă să alcătuiesc un răspuns atât de complex. Noaptea se lăsase compactă și pâcloasă. Când începui să dau semne că a sosit momentul încetării unei atât de plăcute conversații, ea se precipită spre mine, rugătoare:

– N-aveți să ne treceți înapoi, domn ofițer...

– Nu, doamnă, v-am spus!... dacă aveți rude pe-aci nu veți primi decât o ușoară pedeapsă...

– Avem destule... și la Chișinău, și la Călărași, și la Bender... la Bender avem pe...

Îi amintii că mai mi le înșirase de trei ori până acum, așa că era inutil... De altminteri lucrurile astea rămăneau să fie spuse și dovedite autorităților prin fața cărora aveau să treacă...

– Putem dovedi tot, mă asigură femeia... Numai să aștepte până facem scrisorile... ca să vină toate rudele noastre și să ne cunoască... Numai dumneavoastră să nu ne treceți înapoi...

– Nu, doamnă, vă promit... v-am promis... s-a terminat. Și acum, pentru că e târziu... poate sunteți obosită...

– A, nu, eu nu sunt obosită... o, dacă e vorba de mine...

– După atâta drum, cât ați făcut...

– O, asta nu e nimic, față de ce am pățimit noi până acuma... și ca să ne întoarceți îndărăt peste noapte... să ne deștepte și să ne treacă înapoi... să suferim iarăși... mă

gândesc la el, la soțul meu... pe el are să-l împuște... numai să vă spun, domnule ofițer...

La gândul că iar are să-mi îndruga o poveste interminabilă și semiinteligibilă, făcui un semn ceva mai larg spre a fi zărit prin întuneric de sentinelă. Femeia îl prinse și, îngrozită, se precipită iarăși spre mine:

– Mi se pare că v-am obosit destul, domnu ofițer... Iertați-mă, vă rog... dar să ne trimiteți la dumneavoastră în țară... facem și închisoare și tot... numai la el, numai la el mă gândesc...

Sentinela s-a apropiat și așteaptă în tăcere...

– Trebuie să vă las să vă odihniți, nu-i așa? adăugă ea, apropiindu-se și mai mult și coborând privirea în pământ, ca și când ar fi așteptat ceva, mi se păru, un răspuns al meu de protestare, de reținere.

Dar pentru că îmi acoperii cu mâna, semnificativ, un îndelung căscat, ea, după ce privi iarăși neliniștită la sentinelă, arătă spre baraca mea de scânduri:

– Aicea stați dumneavoastră, domn ofițer... Aveți odăița aici... Ah, tare aș fi curioasă să văd cum își poate aranja un bărbat tânăr o odăiță, fără ajutor femeiesc... Îmi dați voie, domn ofițer...

Și înainte ca să articulez ceva, ea și dispăru înăuntru...

– Aveți *spișchi*, domnule ofițer?...

Dar înainte ca să-i răspund, degetele ei le și dibuiră pe masă. Aprinse lampa, privi în juru-i, râzând și frângându-se din șale. Își dezbumbi mantaua, fără s-o scoată încă, și începu să-mi aranjeze cărțile, turuind neconținut câte ceva în legătură cu fiecare gest săvârșit... Apoi își ceru voie să-și scoată mantaua, pentru că-i era cald. Pe dedesupt avea o bluză roșie-deschis, care strângea din greu un bust zdravăn și debordant. Brațele erau voinice și rotunde, de sub tivul rochiei se iveau pulpe cărnoase, precis arcuite și dârdâitoare. Mă apropiai tremurând și ea mă primi în moliciuma pieptului, cu aceleași cuvinte fricoase:

– Nu-i așa că n-aveți să ne trimiteți înapoi, domn ofițer?...

Răspunsei doar cu o mișcare plictisită din mâini, dar destul de elocventă, și brațele ei mă închiseră îndată în zdravăna lor carapace.

Bucuria asta neprevăzută i-o datoram deci lui Serghie Bălan.

Afară, darabana ploii bătu câteva tacturi răzlețe pe acoperișurile de scânduri. Pe urmă toate darabanele cerului porniră, se amestecară, continuară să se repete, până nu se mai auzi decât un singur huiet, apăsător, înăbușit, monoton.

Dis-de-dimineată prizonierii erau gata de plecare. Mă așteptau învăluți în zdrențe de ceață joasă, decorând compacte ziduri de fum, de care linia ochiului se spârgea la câteva zeci de metri, fragmente de copaci și de acoperișuri, ca într-un teatru sfâșiat, pavoazat de molcome fâlfâiri cenușii. Soții conversau liniștit lângă o rădăcină. De câte ori traversam bătătura, ochii lor mă urmăreau neliniștiți, pe urmă ea spunea ceva și soțul înclina barba nervos și afirmativ. Serghie Bălan rânjea. El încă nu credea că-l voi trimite la comandament. La asigurările mele repetate, clătina din cap neîncrezător.

Îi explicai din nou: ocupația lui avea o rubrică specială și destul de ardeiată în lege. Dar Serghie râdea; mai ales când îi spusei că pentru el o să dau sentinelă deosebită, asta pentru dânsul însemna tocmai trăsătura de burete.

Dar atunci o discuție vie, aproape violentă, izbucni între cei doi soți, ca din senin. Ne uitaram cu toții într-acolo, fără să înțelegem nimic. Soțul gesticula perorând cu o ardoare neobișnuită și cu cea mai sinceră indignare. Soția răspundea cu frânturi de vorbe, dacă mai putea să-și facă loc și cuvântul ei în această avalanșă de mânie.

Brusc, gaspadinul se îndreptă spre mine cu pas ferm și începu să-mi declare ceva prea complicat și prea repede pentru puțințele noastre de înțelegere reciprocă, încât dădui în mai multe rânduri din umeri. La drept vorbind, ceva mi se părea că înțeleg, dar tocmai ceea ce înțelegeam eu mă îndemna să arăt că habar n-am de ce-mi vorbește. Atunci doamna porni și ea încoace, cu pas și mai ferm decât bărbatul ei:

– Domnu ofițer, mă întrebă ea mai rar, mai rezumat și precis... Nu v-am spus eu că sunt sora de la dumnealui? – și arătă pe domnul...

Cuvântul rusesc care corespunde noțiunii de soră mi-era necunoscut și de aceea rămăsei încă nedumerit. Reconstituții însă rostul acestei ciudate convorbiri, când doamna întoarse întrebarea, în chipul care convenea cunoștințelor mele în limba lui Tolstoi...

– Nu v-am spus eu aseară... că dânsul... frate la mine?... Și-mi zâmbi imperceptibil.

Zâmbii și eu tot așa de imperceptibil. Iată de bună seamă ceva ce uitase cu adevărat să-mi spuie. Ba mi se pare că mă lăsase să aflu cu totul altfel. Cum era de altminteri evident...

– Ah, da, răspunsei cu promptitudinea care mă caracterizează în astfel de împrejurări... Domnul... frate de la doamna...

5 Și mă grăbii să lămuresc pricina care mă împiedicase să răspund așa de la început. Domnul zâmbi și înclină din cap. Apoi păși cu demnitate spre Serghie Bălan. Iar doamna îl urmă după ce-mi mai aruncă încă un zâmbet furiș...

10 Mi-amintii de pasagiul biblic al Sarei. Și dădui ordinele de plecare. O rază de soare se înfipse biruitoare prin nămeții de ceață și-și menținu cu vrednicie drumul câștigat. Fu atunci o adevărată rumoare mută printre armatele de neguri. Urniri de coloane greoaie, manevre de învăluire, o întreagă strategie de umbre materiale; pe urmă fu o panică adevărată, când noi și tot mai multe raze sosiră și boabele de ploaie se

15 aprinseră de bucurie printre ramurile pălite. Întâi porniră soții cu o sentinelă. Văzând că se îndepărtează cu adevărat de Nistru, ei îmi trimiseră salutări grăbite, iar degetele ei se coborâră de mai multe ori fugar până în dreptul buzelor. Dincolo de bătătura întărită a pichetului, încălțăminte li se înfunda adânc în moalele pământului desfundat de ploaie. Cu fiecare pas botforii cărau ocale de pământ negru, basarabean. Dar înaintau voioși și hotărâți să se îndepărteze de apă, chiar dacă tot pământul li s-ar fi agățat de picioare.

20 Bălan era nu se poate mai dispus. Faptul că-l distanțam de ceilalți era pentru el și mai semnificativ. Orându-i să-l conducă țiganul Gherăscu, mai înalt decât dânsul, și de temut cu figura lui neagră, buzată și ciupită de vărsat ca un strat de pământ moale îngăurit îndesat de ploaie. La vederea lui, bucuria lui Bălan se ogoi. Și când soldatul îl pofti s-o ia înainte, figura cea blondă se înroși deodată, vinele i se umflară pe tâmple, iar mustața lui se zburli ca o flacără. Din ochii albaștri mă săgeta cea mai sfredelitoare mânie...

25 – Haide, Bălan, lasă necazul... datoria e datorie... Se repezi subit spre mine și mâna i se ridică din cot cu pumnul strâns. Dar se opri la deschizătura de unghi drept cu antebrațul.

– Hai, *mai baiete*, rosti atunci calm țiganul Gherăscu, că ne-apucă nămiazu...

40 Dar printre dinți, Bălan îmi șuieră sfidător:

– Mă arestezi, hai... ca să poți intra nestingherit în casa mea... D-apoi dacă crezi că are să-ți meargă... Eu unu am să povestesc și eu șeva acolo undi trebuie... Știu că amu ai

să ameninți și să sudui, dar să nu te bucuri dejaba, că mult n-are să-ți meargă, măi răule...

– Dacă vrei, pot să adaog și asta în raport, îl întrerupsei măsurat și calm, că-ți pui nevasta să atragă ofițerii în casă...

5 Bălan tresări și mă fulgeră cu trăsnetele privirilor; dar la cuvintele care urmară, capul îi căzu pe umăr ca la un executat prin împușcare; buzele nu-i scăpară decât un sughiț încet de muribund.

10 – O lași să se culce cu ofițerii ca să poți trece apa nestingherit... Și soră-ta, la fel, cu gradații... Povestește asta acolo unde zici, dacă vrei să ți le-aducă pe amândouă plocon după tine... Mi-e scârbă să te văd... Îți împrumuți femeia ca să poți trece spionii la bolșevici... Marș de-aici, păcătosule... Mai bine pune-o de-a dreptul la meazt că tot atâta ai câștiga... 15 barim ești ferit de gloanțe și de pușcărie...

Vorbele mele cădeau ca lovituri repetate de măciucă în creștetul aplecat al contrabandistului. Mâna îi căzu moale în jos; în locul roșului aprins al mâniei și al sănătăței lui debordante, se așternu pe figură-i galbenul pal al stupoarei, apoi negrul cadaveric al veninului.

20 – Mînți, nimeni nu s-a culcat cu nevastă-mea! șuieră el, țintindu-mă drept în lumina ochilor.

25 Și glasul indignării lui, care nu-și mai găsea loc de ieșit prin orificiul gâtului, părea că cere, sufocându-se, suprema favoare acestor ochi de la care aștepta o dezmințire, o zare de îndoială pentru vorbele prea grele cu care îl miruisem.

– La nimeni nu s-a lăsat... și-a bătut joc de tine, atât... N-o să ajungi tu niciodată să te culci cu ea și nimeni din voi, veneticilor, rase el aspru și stins – iar lumina ochilor mei îi răspunse la rându-i cu râsul ei, care ia înaintea oricărui grai, oricărui semn, oricărui cuget, și care niciodată, în prima ei lucire cel puțin, nu poate să mintă.

30 Coborâi ochii, ascunzându-i de această căutătură scor-monitoare, căutându-le alt luciul, de împrumut, dar zadarnic, lumina lor spusese ce avea de spus. Iar Bălan, cu simplitatea instinctului său, cetise acolo ce avea de cetit. Se clătină, cât era de zdravăn, ca un bețiv care pornește pe picioarele deodată încovoiate.

40 Gherăscu, uimit peste fire de acest dialog, îl îndreptă cu un pumn solid în șale:

– Așa se vorbește cu dom locotenent... mama ta de bolșevic. Marș înainte... că-ți mut căpriorii...

Rămăsei nemișcat, privind după dânsul. Mi-amintii de ferestruica suspectă din iatacul Niculinei și de înfricoșarea subită cu care o privea în unele momente. Dar era uimitor... Oare o namilă atât de bine zidită a putut să creadă că și în lipsa lui...

De foarte departe... sora și fratele îmi mai făcură pentru ultima oară semn de mulțumire, cu basmalele colorate.

O curiozitate vie, lucidă, bolnavă mă împinse în cele din urmă spre cătunul fără nume. O noapte crunt opacă ni se puse dinainte și la fiecare pas al lui Pafnute ea făcea de asemeni un pas spre noi și mai cătrănită și mai compactă. Dar ne mâna din urmă vântul stepelor, care-mi arunca, în ceafă și într-o ureche, stropi fini și reci ca niște vârfuri microscopice de gheață. Legănându-mă domol pe spinarea lui Pafnute, pe care începutul de crivăț siberian nu-l scotea din mersul lui tacticos și înțelept, îmi tot dregeam în gând convorbirea ce voi avea în curând.

Primele cuvinte, primul aranjament de cuvinte cu care aveam să intru în vorbă, cu care aveam să-i aduc vestea, pe care ea poate n-o aflate, se așeză și se strică de mai multe ori în mîntea mea. Și-n suflet îmi furnica, în acelaș timp cu nerăbdarea cea mare, o stânjenire, o dorință de întârziere, cu cât distanța se micșora; în sufletul meu curgeau două cuiburi de furnici în sens contrar.

„Doamne, de-ar fi aflat“, îmi ziceam pe urmă –, și apoi iarăși: „Doamne, de n-ar fi aflat...“

Nerăbdarea și neliniștea de a o vedea cât mai repede, dorința intermitentă de a amâna întrevederea pentru o noapte mai limpede sau a doua zi, pe lumină, mă făceau când să dau pinteni brutali lui Pafnute, când să-l domolesc, după câțiva pași, cu smucituri violente din hățuri, încât bietul strateg nu mai înțelegea nimic –, după cum pe mine această stare de spirit mă enerva și mă zăpăcea într-un chip nefiresc, și de care credeam demult că m-am dezobișnuit.

Dar în fața porței de lemn toate șovăielile zburară și mă trezii deodată dârz și strașnic, cum îmi plăcea și cum în sfârșit mă obișnuisem să fiu în fața femeilor, care de departe îmi pricinuiau nelămurite și supărătoare neliniști. Intrați cu întunericul și cu o volbură bubuitoare de vânt, tragic și calm ca un arhanghel ce-a descins de pe-o aripă de nor. De la prima vedere înțelesei că Niculina nu aflate încă nimic. Și

din nou mă încerca gândul laș să-i dau vestea ceva mai târziu, după ce perdeaua avea să se lase pe urma primului act de dragoste. Ba chiar o obsesie perversă stăruie, într-o scurtă învârtire de clipe, să mă îndemne ca să proclam noutatea chiar în plină beție a spasmului.

Ambiția de a cântări adevăratul ei sentiment față de mine, de a folosi acest moment unic de spontană destăinuire, pe care nimic nu mai avea să-l stânjenească, mă determină să încep cu vestea însăși. Și-n gât simții cum mă îneacă nesiguranța, ca și când, în clipa care urma, avea să se aleagă chiar soarta mea; Doamne, în clipa când această bizară aventurieră avea să-și trădeze adevăratele sentimente față de mine... Articulai inegal și stângaci:

– Ei, ce veste-ți trimete domnul...

– Care domn...

– Domnul... domnul Bălan, soțul...

Ah, Serghie.. el nu e chiar așa domn, dar nu e nici mujic, răspunse ea simplu. Lasă-l acolo unde-o fi, cu necazurile lui, săracu... Că el nu-și câștigă pâinea așa ușor ca dumneata... Aici făcu o pauză: Care ești boier... și ofițer...

Niciodată nu-mi vorbise astfel... Găsii că momentul se oferea minunat. Dar pe când îmi rotujneam fraza hotărâtoare în minte, ea răsede deodată, parcă să împrăstie bruscheța și asprimea răspunsului și, așezându-se pe marginea patului, mă dojeni cu blândețe:

– Dacă m-ascuți frumos, n-ai a te teme niciodată de dânsul. De ce-l desprețuiești atunci?

– Nu mi-e teamă deloc, nici astfel...

Ea mă privi cu un răs șiret al ochilor, pe care se sili să-l alunge cu închipuită grabă.

– Sigur? mă întrebă, ferindu-și șăgalnic privirile în pământ.

– Mai sigur decât crezi...

– Dumneata ești ofițer, de ce ar putea să-ți fie teamă...

Dar privirile le ținea neconținut în pământ.

– De trei nopți îl aștepti să vie? Și doar nu-s la capătul pământului Bălțile acelea.

– Poate o veni la noapte, ori poate mâine noapte... ori poate mai târziu... Asta nu ține de el când se întoarce... Dar n-ai nici o teamă, nu s-a înnoptat așa de multă vreme și i-om spune că ne-a prins vremea tot vorbind despre cărți...

– Și el crede totdeauna ce-i spui, toate poveștile care-ți trăsesc prin minte?

– Va crede, de ce să nu creadă...
– Mare gogoman... oare e adevărat că toți bărbații din Basarabia sunt atât de gogomani și cred orice le spune nevasta?...
– Nu știu, dar el crede... Și dădu din umeri cu neînțelegere.
5 Nu e mai bine așa? De ce să-și facă sânge rău de ce i-o spune unul și altul. Sau să se lase la șele gânduri negre.
În zilele când apropierea de dânsa mi-era oprită, conversația noastră devenea fatal mai rezervată; acum ea se zbârlea de-a binelea în cotituri colțuroase, pe care nici unul din noi nu se arăta dispus a le ocoli.
10 – Ei bine, acum nu va mai crede, strigai în sfârșit. Acum a aflat totul... acuma dacă ar fi să se întoarcă, nu ne-ar fi bine la nici unul. Înțelegeți, la nici unul, nu numai mie singur... poți fi sigură de asta...
15 – Ce știi dumneata... încercă ea să râdă iarăși.
– Știu, el mi-a spus azi-dimineață...
Ea ridică deodată fața încremenită brusc spre mine.
– Ai vorbit dumneata cu el?
– Azi-dimineață. Lângă Nistru... Se încurcase pe-acolo.
20 Greșise drumul de la Bălți tocmai pe la bolșevici.
– Nu-i adevărat.
– Pe ce vrei să-ți jur?
Se întunecă și plecă fruntea cruntă în pământ; iar eu tăcui așteptând cu încordare primul ei cuvânt sau gest. Auzirăm
25 vântul hohotind pe la geamuri, apoi răbufni pe undeva, în pod, ca o rostogolire de trupuri grele, cu chițcăituri caraghioase ca o sarabandă nocturnă de șobolani enormi, în număr nesfârșit. Abia într-un târziu mă întrebă:
– Unde-i acuma?
30 – La oraș.
Apoi, după ce ezită puțin, punându-mi drept în coșul pieptului ascuțișul unei priviri de fier: Mort sau viu?
– Viu... Lăsă iarăși capul în pământ. Viu și nevătămat...
Afară dacă nu l-o fi pus necuratul să încerce dacă e mai
35 repede la picior decât glonțul paznicului ce i-am dat...
Stătu mai multă vreme astfel, în urmă se ridică, își netezi poalele, ca într-un gest de hotărâre, fără să mă privească, și ieși. Rămase multă vreme afară. Eu așteptam cu pumnul strâns în buzunar pe micul revolver walter. Mă lăsă singur
40 mai bine de o jumătate de ceas. Regretam că n-am urmărit-o. Când reapăru părea că-și uitase de prezența mea aici. Părea că nu mă vede. Potrivii ceva prin colțuri. Ieși din noua afară

și iar veni, aducând ceva, o cofă cu apă, pe care-o așeză într-un colț...

„Din cauza ta l-am arestat“, voiam să spun; dar nu izbuteam; severitatea înlemnită a obrazului ei îmi interzicea
5 orice cuvânt. Mă indignai pe subita mea timiditate, dar când văzui că mi-e cu neputință s-o alung, mă îngrozii cu desăvârșire. „E nevastă de contrabandist“, îmi spuneam. „Ești un idiot“, îmi răspundeam. „Asta a fost tot ce-a simțit ea pentru mine... și-a făcut nevoile cu mine... dar n-are nici
10 o importanță, e o soție, o complice de contrabandist“, îmi spuneam ca să-mi stimulez nepăsarea. Dar nepăsarea mea era stângăcie, nătângie, mă simțeam muiat până-n gât în ridicol și mă gândeam că dacă voi face vreun pas spre ușă, mă voi îneca de tot. În timp ce, încăpățânându-mă să rămân,
15 nu mă hotăram la nimic, nu eram în stare să găsesc un cuvânt. Iar femeia se învârtea la distanță și mă ocolea, găsindu-și de lucru pe afară, întârziind, așteptând să plec. Nimic, nici o revoltă, dar luciul de-acum al ochiului ei și imobilitatea adâncă a dungilor care despărțeau obrajii de
20 gură îmi spuneau că nu mai e nici o viclenie femeiască la mijloc, nici o cochetărie prefăcută, ci că trebuia să plec. Dar ea nu grăia nimic, nu se văita, nu țipa, nu mă alunga.

Cu un curaj forțat, pe jumătate amețit de această indiferență complectă, umilitoare, izbutii să fac primii pași, mă apropiai de
25 ea... dar trecu repede pe lângă mine, fără să se ferească... Fără măcar să se ferească... ca și când n-aș fi fost.

O așteptai din nou să treacă, însă acuma se ținea și mai la distanță. Mă apropiai cu pas ferm de dânsa, tăindu-i ieșirea, cu buzele mânjite de un rânjet fricos.

30 Se opri, oprindu-mă cu ochii, fără nici o clintire în privirile ei atât de mobile, de femeie ce se știe frumoasă, dorită.

– Ce doriți, domnule?

De ce nu puteam să-i spun: „la vezi, că te leg și pe tine cu mâinile la spatel!“ De ce-i spuneam ca un amarez
35 caraghios de teatru prost:

– L-am arestat, ca să rămânem noi singuri, să fii numai a mea!...

Ah, eram strigător de caraghios. Ea-mi răspunse cu o mișcare atât de disprețuitoare din buze, că mă năpustii
40 asupra-i. Ea mă îmbrânci cu putere până-n păretele din contră, cu o putere neașteptată, bărbătească. Dar revenii la ea, strigându-i:

– Nu va avea cine să te scape, ești a mea, înțelegi, ești numai a mea.

Strigai astfel, dar îmi păream lamentabil cu această nouă umilință, cu care vream să-i dovedesc că pentru dânsa
5 făcusem totul; stângacea, stupida umilință ce mi-era atât de brutal refuzată.

Dar asta mă scoase de tot din sărite:

– Mi-am făcut datoria! îi strigai victorios că am găsit cuvântul mântuitor. Puțin îmi pasă de tine!

10 Dar era prea târziu. Cu totul târziu. Din neînsemnata tresărire pe care i-o surprinsei atunci, înțelesei că dacă aș fi început astfel, drumul ar fi cu totul altul. Poate mai greu. Dar drept, fără ocol, pieptiș. Mândru.

– Dacă vreau, te arestez și pe tine, îi strigai, când fusei
15 pentru a doua oară repezit în părete. Ea-mi răspunse cu un surâs atât de amar, de disprețuitor și de sfidător, că-mi fu rușine de această amenințare. Nu mai era nimic de pierdut mă repezii înainte orbește. Și dădui peste un scaun... pe care-l ridicai și mă așezai. Vântul bubui deodată în apropiere,
20 plesni geamurile ca o coadă piezișe și se îndreptă în zbor fâlfăitor. Îl ascultarăm cum se îndepărtează tot mai mult până când nu se mai auzi.

– Pe tine nu te arestez, îi spusei calm, decretând armistițiul. Deși ar trebui... M-ai atras aici, în casă, în înțelegere cu el... ca să
25 puteți trece spioni și... Tu știi ce te-ar aștepta?

– Nu te oprește nimeni, îmi răspunse sec și fără pă sare. N-ai decât să arestezi.

Întorsei scaunul și-l încălecai, pentru a-mi sprijini bărbia de spetează. O priveam mișcându-se calmă, ca și când nu
30 s-ar fi întâmplat nimic. Calmul ăsta mă exaspera mai ales.

– Dacă vreau, o fac, pentru că pot...

– Ți-oi spune ce-aș face... pe puterea ta...

Era pentru prima oară când Niculina lui Serghie Bălan își permitea o necuviință față de mine. Și prima dată când
35 tutuitul nu mai era o marcă de concesie sufletească, de intimitate, de discreție amoroasă. Dar în schimbul de vorbe ce urmă, cuvântul „dumneata“ reveni în glasul ei, distant, rece, sarcastic parcă.

– Va s'zică asta ți-a fost tot aleanul pentru mine, glumii
40 la rându-mi batjocoritor.

– Aiasta a fost... Dumneata credeai altfel?... Și începui să râdă amuzată...

– Minți, strigai.

Dar ea râse și cu mai multă voieșie.

– În definitiv, puțin îmi pasă, îmi luai revanșa cinic...
5 Mi-ai folosit ca să-mi potolesc fierbințeala din pântec... Și tu și cumnată-ta... sora lui...

N-am primit răspuns...

– Vă mulțumesc la amândouă...

– Să-ți fie de bine și să mai poțfești și altă dată, răspunse alene, complet indiferentă.

10 – Însă mulțumirea mea se îndreaptă mai mult la tine... N-are a face Măriuca cu tine... încercai să reiau ofensiva pe porțița amorului propriu. He, he... ea e o biată țărăncuță, bună de întrebuințare când era bărbatu-tău aicea. Pe când tu... ah, trebuie s-o spun... ești delicioasă; se cunoaște că nu te tragi din teapa
15 țaranilor ăstora, din mijlocul cărora tot am să te scot eu odată și odată... Nu vezi că ai început să întrebuințezi și grosolăniile lor...

Ea căscă lung, se întinse. Vorbeam înainte, o apreciam, punând culori calităților ei văzute și ascunse, care de care mai minunate. Mă întrerupse, căscând iarăși zgomotos:

20 – Soldații dumitale or fi dormind toți acuma... Vai de paza țării, pe mâna cui a fost lăsată...

Aspirai adânc și zgomotos aerul. Ea chicoti...

– O, n-avea nici o grijă de paza țării... Și acum te mai
îndoiești că e bine păzită?

25 – S-a întâmplat o dată... în timpul ăsta de câte ori n-a mai trecut el pe sub nasul dumitale... Iaca, dacă am o mulțumire, e că pe urma mea, și-a ce zici c-ai găsit sub fustele mele, au putut și bieții de ei, bieții soldați, să doarmă...

Amintirea a ceea ce am găsit sub fustele ei mă traversă
30 deodată, din moalele capului și până-n șale, ca un curent de foc. Dar mai ales acest mod rud de a-mi aminti, acest calm și această sfidare. O, dacă Niculina ar fi vrut cu adevărat să se răzbuie, n-ar fi avut de făcut decât să reînnoiască amintirea nopților trecute, ba chiar să înceapă să se dezbrace și să-mi reziste cu orice preț, așa goală și înverșunată.

35 Vrusei să ocolesc acest gând drăcesc, dar un demon neînțeles mă îndemna acum să i-l sugerez eu însumi. Și începui iar, în neștire, să-i înșir bunătățile corpului ei. Ea râdea după fiecare, întrebându-mă: „Nu așa?“ Iar eu, năucit,
40 întrebam la rându-mi, după fiecare: „Cum și asta n-o s-o mai văd niciodată?“... Iar ea râdea și se frângea din mijloc, lăsându-se de-a curmezișul patului...

Când conversația deveni extrem de obscenă și când ea fu scuturată de un acces mai lung de râs, țâșnii de pe scaunul meu, care căzu cu zgomot, și mă năpustii asupra-i. Dar electric parcă, ea reveni în poziția de apărare. Stăteam

5 amândoi, unul în fața altuia, arătându-ne colții ca niște fiare.
– Și cu toate astea, reluai o iță părăsită a convorbirei, împreunându-mi resemnat mâinile la spate, cu toate astea, dacă Bălan ar veni acum la fereastră și te-ar vedea așa

10 voinică și hotărâtă, ascultă-mă pe mine, tot te-ar omori!

– Nu știu pe mine, dar pe dumneata cu siguranță.
– Și pe tine... Am cetit-o în ochii lui, când ne-am despărțit. Mi-a strigat că mă va pâri la șefii mei, că-l arestez ca să pot nestingherit să-i necinstesc casa. „Ia seama, să nu-ți arestez și nevasta“, i-am spus, „când or afla că ți-o

15 împrumuți la militari, ca să poți trece Nistrul în vreme ce ea se culcă cu ei“. A, cum a sărit, atunci, parcă aș fi turnat jăratec pe dânsul. Niculina tresări de asemeni, privindu-mă cu adâncă, stăruitoare curiozitate. „Și-a bătut joc de tine!“ mi-a strigat el atunci, „asta a făcut ea, dar nu s-a culcat cu

20 nimeni. N-o să ajungi tu niciodată să te culci cu ea și nimeni din voi, veneticilor.“ Vai, și cum urla!...

– Și ce i-ai răspuns? întrebă ea, cu glas stingherit, înecat...
O privii lung, tăcut. Iar ea mă privea de asemenea adânc,

25 stăruiitor, ochii îi creșteau, trăsăturile ei de piatră deveneau mobile, omenești, femeiești. Fără să-i răspund, începui să mășor încăperea în lung și-n lat. Se apropie de mine și mă opri, apucându-mă de braț. Repetă întrebarea, țintindu-mă drept în luminile ochilor:

– Spune, ce i-ai răspuns?
30 Dădui din umeri și vrusei să-mi urmez drumul.
– Nu i-am răspuns nimic, ce să-i răspund... Regretam că-mi scăpase și ceea ce apucasem să-i spun...

– Nu-i adevărat! Ce i-ai răspuns? șuieră ea, scuturându-mă de braț.

35 – Îți spun, nu i-am răspuns nimic. Dar trebuia să-i înșir atunci... Ha, ha, ha, nenorocitul credea că eu sunt ca Marinescu, să mă mulțumesc doar cu câteva pupături... Ha, ha, ha, ce idiot... Asta nu mi-a mai fost dat să văd... Să ai o nevastă ca tine și s-o crezi...

40 – Nu i-ai răspuns nimic? îmi tăie ea, încă neîncredătoare, firul cuvintelor.

– Nimic, îți spun.

– Nu-i adevărat...

– Îți spun, nimic... numai că nu m-am putut stăpâni să mă uit uimit la dânsul. Asta a fost fără voia mea. Îți spun drept, eu credeam că el știe, că el singur îți îngăduie înadins...
5 ca să-și poată face contrabanda...

Ea lăsă ochii în pământ. Păru că gândește adânc. Încă nu-mi dăduse drumul de braț. Adăugai:

– El se uita mai mult în ochii decât în gura mea. Și ochii n-am putut să-i opresc să nu spună adevărul.

10 Ridică repede capul spre mine, examinându-mă cu atenție extremă și strângându-mă nervos de braț.

Pentru că tăcusem iarăși, mă îmboldi cu vocea tăiată, înecată la fiecare cuvânt.

– Crezi c-o fi înțeles?...

15 – Eu cred c-a înțeles...

– ?

– Când l-a tras soldatul de mână, din țanțos și amenințător, cum era la început, picioarele i se muiaseră de tot și capul i-a căzut pe-o parte, ochii i s-au deschis ca la un spânzurat... abia mai putea merge...

– A înțeles... bolborosi ea după o tăcere. Și pe urma vorbelor ei, iar se întinse tăcere. Mai târziu mă lasă de braț și se mișcă greu spre pat, cu ochii în pământ. Se așeză pe marginea patului și clătină afirmativ din cap.

25 – El a înțeles că s-a întâmplat și pentru că l-ai arestat... Dacă nu se întâmpla, nu puteai să-l arestezi...

– Crezi?...

– Nu știu, dar el crede... Nu te-ai fi pus rău cu el, dacă nu se întâmpla... tocmai păstrând nădejdea că se va întâmpla cândva...

30 – La început el a crezut că vreau să glumesc... Pe urmă mi-a strigat că dinadins vreau să-l depărtez de casă... dar n-am să izbutesc nimic...

– Tocmai așa s-a întâmplat cu ofițerul care a fost înaintea dumatăle... Acela era altfel de om, se vede că era din altă parte de țară...

35 Mi-l reaminteam acum bine pe locotenentul pe care-l schimbasesm. Îi întâlneam adesea numele lui prin dosarul pichetului și acum îl rețineam: îl chema Mătăsaru Florea.

40 Era un roșcovan zdravăn, cam lăbărțat și cam butucănos. Probabil unul din beneficiarii activărilor cu duiumul și fără selecție, din timpul războiului. Când mi-a dat în primire sectorul, m-a însoțit binevoitor de-a lungul lui, însă măsurat

la vorbă și parcă ținând să-mi arăte că alt raport între noi n-ar exista, decât acela impus de situația noastră. La despărțire mi-amintesc bine că mi-a spus aceste vorbe, pe care i le repetai Niculinei: „Îmi pare bine că scap de-aici...
 5 Dacă mai rămâneam, cred că înnebuneam de urât.“
 – Avea dreptate, confirmă Niculina, privind în gol... Dacă mai sta înnebunea... Dar mie nu-mi plăcea deloc... De altminteri, după a treia, a patra noapte, când a văzut că nu-i va merge așa ușor, cum s-o fi socotit, îmi cădea la picioare și plângea ca un
 10 copil ca să plec cu dânsul în lume, la nimereală...
 – În Rusia?...
 – N-am dat seama unde... Dar de ce în Rusia? Îmi spunea că legea nu l-ar opri să mă ia de nevastă... dacă m-aș împăca cu
 15 părinții mei și i-aș aduce o zestre. Dar până atunci el m-ar ține ca și pe o nevastă. Numai să-mi părăsesc cât mai degrabă bărbatul. Era sigur că dacă îl voi îndruma la părinți, el îi va îndupleca să mă ierte: bătea din pinteni și se lega pe cinstea lui că nu se va lăsa până nu va aduce lucrurile la bun capăt. Îmi mai spunea că are și
 20 el avere, la el la țară, undeva, nu știu unde... Serghe auzea toate astea pe acolo, arată ea ferestruica suspectă, căci îl prevestisem de toate. Uneori intra peste noi pentru că se împrietenește cu el ca și cu dumneata. Ba chiar îl primea foarte bine, îmi făcea cu ochiul să-l rugăm să mai stea, ori să mai poftescă și altă dată, în zilele când trebuia... Câteodată se ducea chiar la el, acolo la Nistru, să-l
 25 vadă... Soldații începuseră să-l cunoască și când îl întâlneau pe-acolo, ziua, seara, ori dimineața, nu-i ziceau nimic... iar el își vedea de treabă... Poate l-or fi pârât vreodată, dar domnul ofițer nu-i asculta... Pe urmă, când v-ați schimbat, Serghe a fost strașnic de mâhnit, și-mi spunea întruna: „Păcat de locotenentul nostru...
 30 Ofițeru ista nou trebuie să fie rău al dracului... Și saldații lui nu stau oleacă*... Aiștea-s grăniceri... Îs oameni ai dracului, veniți din partea ailaltă a țării... Și ofițerul lor e așa și pe dincolo...“ Că el te-a văzut... Și nu știu cum, dar îmi plăcea tare să ascult, când spunea cât ești de rău și neastâmpărat...
 35 O lăsasem să vorbească în voia ei. Nu mă privea. Din când în când făcea o pauză ca și când ar fi măsurat dacă nu mi-a spus cumva prea mult. Pe urmă mai adăuga ceva. Și iar se oprea. Când tăcu de tot, o întrebai:
 – Dar și mai înainte...

* În text: „o iacă“ (n. ed.).

– Cum mai înainte!...
 – Înainte de ofițerul care a fost înaintea mea... când a mai fost pe-aici tot un detașament din regimentul nostru...
 – Atunci Serghe nu mă amesteca în treburile lui. Abia
 5 de-mi spunea câte ceva...
 Asta doream eu să știu în primul rând. Dacă fusesem singurul. Pe urmă vrusei să știu mai departe: când a fost cu mine înăuntru – atunci la început, căci mai pe urmă era cu neputință – Serghe a privit vreodată la noi pe ferestruică?
 10 Dar nu mai putui să-i descleștez gura. M-așezai lângă dânsa, pe marginea patului. De astă dată nu se mai feri.
 – Va să zică am fost singurul?
 Însă surâsul ei ironic mă făcu să regret această întrebare. Îmi răspunse mai târziu:
 15 – Nu trebuia să fac asta!
 – Dar nu înțeleg, revenii la nedumerirea mea, atunci de ce te uitai tot la fiecare cinci minute la ferestruică... la început... la început...
 – Așa luasem obiceiul de la celălalt. Dar, ce vorbești?
 20 De-ar fi văzut el măcar atâta... cât a fost la început. El atât m-a îndemnat; dacă nimerești cumva pe la noi, adus de vreo bănuială, să te poftesc cu multă stăruință. Dar tot povestindu-mi cât ești de strașnic, m-a făcut să te chem eu singură, că se potrivea cu ce-mi spuneau și vagmiștrii tăi... Pe urmă rămase mult pe gânduri, clătînând capul cu convingere... A
 25 înțeles, chiar dacă a fost numai așa cum zici... Simt eu c-a înțeles... Și-l simt pe aproape... Are să vie în curând...
 Izbucni în hohot voios...
 – După vreun an, doi, dacă nu și mai mult...
 30 – Va veni în curând... Îl simt pe-aproape... Nimic nu-l poate opri...
 Privea în gol și vorbea. Voioșia mi se diluă. Dar profitai de prilej, ca să-mi trec brațul pe după șalele ei. Și mirarea mea nu fu mică, când nici de data asta nu întâlnii împotrivire.
 35 Privea neconținut în gol.
 – Cel puțin să ne găsească împreună, dacă e așa pe aproape, glumii.
 Ea zâmbi ceva mai târziu. Poate nu de gluma mea.
 – Mă va sudui și mă va frământa mult, știu bine, continuă
 40 ea, privind în același fel, nelămurit. Ca să afle... dar eu n-am să-i spun nimic... Însă dacă e vorba să se întoarcă la închisoare, iarăși... Se opri speriată și mă privi pe furiș, să vadă dacă această

întrerupere m-a neliniștit. N-avea teamă, am să-i spun că te-ai lăudat. Apoi se scutură ca să-și alunge gândurile. Se întinse, întinzându-și brațele în sus, și-mi surâse. Pe urmă brațele se abătură asupra-mi și mă cuprinseseră.

5 – O fi afară?! glumii, strângând-o.

Dar ea dădu din cap cu încredere și mă asigură:

– Acuma nu... și iacă nici în noaptea ce vine... dar într-una din nopți... peste o săptămână sau poate două, nimic nu-l va opri... Tare nerăbdare am... să văd ce va zice el
10 întâi... ce va face... Apoi, întorcându-și brusc spre mine fața, mă întrebă de-a dreptul: Ți-e frică?

Răsei puțin cam circumstanțial. Ea mă sărută și se desprinsă, privindu-mă cu adâncă luare-aminte până în fundul ochilor.

15 Pe urmă buzele noastre se căutară cu furie și căzurăm zvâcnind ca niște fulgerați pe patul nesațiului. De-afară nu ne privea decât întunericul invariabil.

Dimineața ferestrele s-au tivit cu alb, și când am ieșit afară, vaea Nistrului zăcea imensă sub totala candoare.
20 Pafnute a pornit să ia în piept troienele, în vreme ce crengile încă nedespuiate de frunze ne sorcoveau în treacăt, vărsând asupra-ne grămezile reci de microscopice stelute. Dar până să ajungem la post, soarele a răsărit hoțește și a prefăcut magica priveliște într-o mlaștină informă.

25 În nopțile următoare venii la Niculina, statornic, prin gălețile de ploaie, atras și mai mult de flacăra misterioasă a necunoscutului pe care ea-l simțea pe-aproape și trebuia în curând să apară. Răzbăteam prin văzduhul împânzit de ape ca o mitologică apariție, călare pe-un animal marin. Prin
30 noul element, dezlănțuit de norii cari nu se mai goleau de zile întregi, Pafnute se comporta cu aceeași bravură lentă și cu aceeași bunăvoință, care-l făceau neprețuit tovarăș. Picioarele lui subțiri nu cunoșteau pișcăturile prompte ale reumatismului din băltoace și desfidau amăgirile cleioase
35 ale cernoziomului basarabean.

Aruncam în urma mea poarta cu zgomot și nu știam dacă o fac tocmai pentru a sfida orice teamă sau, poate, pentru a surprinde vreo mișcare, a provoca o întâmpinare fâțișă, a primi vreo înștiințare tainică din ochii vorbitori și încercănați
40 ai Niculinei. Îmi va trimite ea oare această înștiințare tainică sau privirea ei nu-mi va dezvălui nimic, mă va lăsa să calc

înainte, în neștire, spre prăpastia ascunsă, mă va îmbărbăta să pășesc orbește, cu zâmbetul ei indescifrabil, întruna egal cu sine însuși?

Curios. Niculina era acum mai iubitoare ca niciodată și
5 totuși, nu știu cum, această expansiune sentimentală, acest piept și aceste brațe care nu se mai săturau de străngeri, acești ochi, căscați până-n înfiorătoare abisuri negre, mă făceau să mă simt deodată izolat, fără nici un reazim sub picioare, gata să mă rostogolesc într-o beznă fără fund... Mă
10 strângea cu o furie neînțeleasă, pentru a-mi reaminti în fiecare seară și de mai multe ori pe seară, că simțirea ei n-ă înșelat-o niciodată și deci n-o va înșela nici acum: că *el* dacă n-a pornit încă încoace, într-o bună zi va porni și într-o bună noapte va ajunge.

15 O informai că sentinela mea l-a condus, fără nici o bătaie de cap, până la postul central și că el s-a lăsat dus blând ca un miel; îmi dădui cu părerea că dacă până acolo n-a făcut nici o mișcare de scăpare, de-acolo înainte nu mai poate fi nici o nădejde. Acolo l-au luat în primire jandarmii și ăștia
20 nu prea știu de glumă. Escortații au atâta groază de dâșii, că se țin de pulpanele lor, de frică ca nu cumva să trezească vreo bănuială, dacă din nebagare de seamă ar lua-o ceva mai repede la picior. Când jandarmii le strigă să se țină mai departe, escortații o fac de-a-nderete și cu mâinile ridicate
25 în sus. De altfel unul ca Serghe Bălan nici nu poate fi dus cu mâinile și poate nici cu picioarele libere...

Dar toate amănuntele astea, pe care o nevoie nelămurită mă îndemna să le evoc, n-au nici o importanță pentru Niculina. Ea dă din cap neînșelată de credința ei și m-asigură:

30 – Într-o noapte va fi aici...

– Bine, să poftească! îi spun râzând.

Alteori își amintește de ofițerul care-a păzit înaintea mea. Era, cu adevărat, om din popor, ajuns ofițer prin război. Fusesse pe vremuri învățător. Tatăl lui era țaran chiabur, dar
35 Niculina nu-și putea aminti în ce parte de țară își avea ogorul: ofițerul îi spunea adesea, dar ea uitase. Nu da nici o luare-aminte pentru că știa că n-are să-l urmeze. Dar dorința lui, pe zi ce trece mai vie, de-a o duce înapoi la părinți, pentru ca după despărțire s-o poată lua de soție, părea s-o fi afectat mult. Îi înșira cu poftă mare planurile lui de viitor,
40 mângâind-o pe picior, ca pe-un copil pe care vrei să-l adormi, îi descria viața pe care ar fi dus-o ca soție de ofițer, îi

povestea de boii tatălui său, al cărui singur fecior era, de cireada de vaci, de cai, de via care „la noi crește altfel, pe haraci“, de livadă, de pogoanele de ogor din vale, semănate
5 alternativ, se gândea că a venit vremea să dea ajutor tatălui său, să-și ceară mutarea în cea mai apropiată garnizoană de dânsul.

Observai că, de la un timp, Niculina revenea prea des
10 asupra acestei idei. Ea mă privea semnificativ și mă asigura: dacă înaintașul meu ar fi fost altfel, poate, cine știe, gândul plecării ar fi muncit-o cu adevărat. Dar așa cum a fost, nici nu vrea să gândească prea mult, se învățase aici cu Serghie, cu plecările lui pe neașteptate și cu întoarcerile lui nocturne, cu afacerile lui misterioase, despre care nici ei nu-i spunea
15 nimic mai înainte, dar de pe urma cărora aducea bănet bun în casă. Acum însă, când aflase, îi plăcea și mai mult.

– Avem bani să ne mutăm la oraș și să ne facem o casă, îmi spunea ea, casă și mai bună ca a părinților mei. Iar aici, dacă am vrea, am cumpăra iară toate locurile astea până
20 departe la mânăstirea de maici; ele au mai fost odată ale tatălui lui Serghe, care a fost răzeș bogat, dar un bețiv și muieratic, a nimicit totul și și-a lăsat copiii săraci, după ce a fost pălit de dambla la tractor. Și copiii i-au semănat, afară de un frate al lui Serghe, care era doctor la Odesa, dar a pierit în război. Măriuca era stricată de mică, a lepădat un
25 copil la treisprezece ani; bărbatu-său a luat-o doar cu casa care o are și cu puțin ogor. Iar Serghie de asemeni a fost mare șoltic și bețiv, l-au alungat din școli, dar de când m-a cunoscut pe mine nu s-a mai îmbătat niciodată.

30 – Și acum de ce nu vă duceți la oraș? Ca să nu se întoarcă la vechile obiceiuri?...

– După atâta timp nu se mai poate întoarce... M-am învățat cu viața asta... cu plecările lui... La oraș ce să facă? Negustorie? Doară sunt ovrei destui, pe-așeia nu-i poate
35 întrece nimeni... Să se bage iar năcealnic? Asta cred că nu s-ar mai putea și nici n-aș vrea eu... Dacă ar sta neconținut cu mine, dacă n-ar răzbate lumea, să lupte și să-mi aducă... cine știe... hm... asta cred că o înțelege și el... eu nu m-am dat niciodată cu el în vorbă de așa ceva... dar vede că-mi
40 place astfel și el singur n-ar vrea să mă ducă de-aici...

A... dac-ar fi ofițer... un ofițer așa ca dânsul, mai că i-ar plăcea. Ofițerul își duce viața tot la câmp, umblă, aleargă,

poruncește, bate pe cei mici, e temut și la nevoie trage cu arma... Numai că atunci toate astea le-ar face pentru comandament... nu pentru dânsa...

O ascultam zâmbitor. Și pe buze îmi juca întrebarea: dar
5 un ofițer așa ca mine? Însă glasul îmi rămânea mut. O curiozitate extremă, un amor propriu împins la paroxism îmi înăbușea cuvântul în gât; așteptam să-l rostească întâi ea. Iar ea aștepta de asemeni și mă privea îmbietoare. Privirile noastre își vorbeau limpede; înțeleseserăm deci reciproc că
10 dintru început, cel puțin, nimeni dintre noi nu va ceda cei dintâi. Cunoscuserăm o adevărată dezlănțuire de plăceri și ea mă privea recunoscătoare și fericită, printre genele întrețesute, când o păraseam copleșită și sfârșită de prelungile-mi îmbrățișări. Mângâindu-mă uneori pe păr, în această
15 stare letargică, tresărea deodată, părea că stă gata să-mi vorbească și eu o fixam, cu încordare ridicată la maximum, cu stranie lucire în ochi. Dar renunța numaidecât și, fără să zică un cuvânt, cădea cu capul în perne. Zâmbea amar. Pe fața mea trecea atunci o lumină fugară de tristețe și sarcasm.
20 Atunci, cu zâmbetul acela, pe care aș fi vrut să i-l smulg odată din suflet, deși era piesă scumpă în salba-i de podoabe, încorda deodată auzul și părea că dibuie cu antene invizibile necuprinsul întunericului de afară.

– Nu te teme, că nu va mai veni, mă grăbeam s-o asigur, nu va veni înainte ca...

– Înainte ca... repeta ca un ecou vocea ei de argint.

– Înainte de a-și ispăși pedeapsa... care nu cred că va fi mai mică de cel puțin un an... și asta știi... cu mare
indulgență... consiliile de război nu prea glumesc...

30 – În curând va fi aici, îmi răspundea cu suier de bici care plesnește obrăjii, cu o încredere atât de îndărătnică, încât mi-era cu neputință să opresc un scrâșnet de înfrângere și ciudă.

Atunci îmi zâmbea dulce și trist, întindea mâna să-și strecoare degetele prin vițele părului meu. „Niculina“, îmi
35 venea să-i strig... „dacă tu n-ai mai vrea să știi de dânsul...“

Dar zâmbetul ei mă amuțea. Nu, nu va răspunde niciodată după vrutul gândului meu. Sau poate, la rândul-i, se teme ca și mine... dar nu, zâmbetul ei spunea limpede că nu se teme de nimic...

40 Mă trase pe pieptul ei și, gură în gură, îmi șopti:

– Trebuie să-l aștept aicea... Trebuie să văd cât mă lasă să-l aștept...

– He, he, din închisorile noastre e greu de scăpat...
– Cu atât mai mult îmi va arăta că nimic nu poate să-l împiedice. Deocamdată poate se așteaptă la o pedeapsă mai mică... Dar va veni fără multă zăbavă, dacă pedeapsa-i va fi așa cum spui...

Trebuia s-o copleșesc cu năprasna străngerilor ca să alung din ochiul ei această lumină rece și fixă, care însoțea încăpățâna-i prevestire, dar în sufletul ei vedeam tot mai mult că e cu neputință să mă așez singur și biruitor stăpân.

Atunci un eveniment extraordinar se petrecu pe Nistru, evenimentul mult așteptat. Un frig aspru și posomorât se lăsase de câteva zile și apele leneșe ale fluviului prinseră pojghiță pe maluri. Apoi, într-o bună dimineață, valea se drapă întreagă în vestmânt de nuntire. Un vânt greu și întunecat începuse o năvală căzăcească dinspre răsărit și soarele trebui să stea multă vreme ascuns după norii cari vărsau nămeți. Apele Nistrului curgeau murdare, cu sfaturi greoaie și încete ca niște hoarde adormite în șea.

Pe maluri însă începutul înghețului se amuza să descrie festoane albicioase și neregulate de pojghiță, suprapunându-le uneori ca ardezia pe case.

Zăpada conteni, dar simunul căzăcesc îi suflă multă vreme pe deasupra și pe dedesupt, repezind-o în viscole turbate dintr-o parte într-alta încă zile în șir, până când îngheță el însuși și căzu la pământ, șarpe de sloi, care se preface în bucăți. Atunci pustiul alb încremeni cu magnificele-i și candidede-i dune și Nistrul încremeni însuși, iar văzduhul rămase tot posomorât.

Oaspeții începură să se îndesească; îi găseam dimineața la ieșirea din bordei, pâlcuri de mujici nerași și nedormiți, bărbi patriarhale, căciuli căzăcești jegoase și cu blana jupuită prin stuful mițelor sălbatic. Unii se descopereau respectuos, dar cei mai mulți duceau doar un deget, maximum două, spre numele tatălui. Primul lot al acestor clienți matinali, învăluit în promoroacă, îl salutai cu simpatie și-l tratai cu ceai fierbinte. Apoi, după o percheziție sumară, îl îndreptai de cum veni noaptea pe cărăruia sticloasă care împreună acum cele două maluri.

Dar loturi noi soseau unul după altul și-n așteptarea nopții, în afară de câte-o bucată de pâine, nu mai aveam cu ce să domolesc foamea lor sălbătică de frig, de drum, de

peripețiile prin care trecuseră. Tot ce graia moldovenește era ales și drumul i se deschidea spre apus: chiar dacă vreunul mai încherba acolo câteva fraze mai mult ori mai puțin românești și dacă ochii i-erău limpezi și cugetul senin, mai ales dacă părea să fi umblat pe la noi, indulgența se cumpănea asupra-i, atingându-l îndată sau după vreo zi, două, de gândire. Dar acei cari nu puteau răzbate prin acest ciur destul de găurit, cu părere de rău, erau aliniați în acel trist convoi, care, în fiecare noapte, trebuia să treacă înapoi limanul tuturor suferințelor, spre care înota de la sute și mii de verste.

În fiecare noapte, jalnicul pahod trebuia să defileze pe sub ochii mei. Pentru a nu atrage vreo luare-aminte dinspre partea cealaltă, nu aprindeam nici o facă, la această înmormântare de oameni vii. Albele palori ale straturilor de zăpadă, solidificate până la extrem, dau împrejurării toată aparența sepulcrală de care era nevoie. Iar deasupra, în nopțile limpezi, bolta avea reflexe de sticlă: stelele fixe nu mai tresăreau de nici un suflu și în gerul interspațial, printre bancurile de fantasmă, convoiul aluneca în lumea de apoi – figuri rude și bărbi grele, ochi secați de orice speranță – ca printr-un peisagiu lunar.

Ochii acela indiferent, mai ales, trebuia să-l sufăr în fiecare noapte. O, dacă el m-ar fi privit cu ură sau chiar încă implorător, și tot ar fi fost un chin mai puțin. Dar această privire îndobitocită, ternă, de om care nu mai are nimic de așteptat de la semenul lui, se înfigea adânc în fruntea gândului meu, rămânea acolo apăsându-mă noaptea în meninge, dându-mi insomnii.

Mă refugiam atunci la sânul imaginării mele zeițe, ce trebuia acum să coboare, căci, când marele alb mă copleși sub fluturarea vălurilor nesfârșite de speranță, Niculina redeveni pentru mine doar trupul arzător al străngerilor sălbatic de sub nuc. Sufletul i-l lăsa tot lui Serghe și eu însufleții această comoară de plăceri cu visul negrit de frumos al cărui grai de serafim trebuia să rostească, el întâi, și pentru mine, cuvântul așteptat. O, putea acum Niculina să-și treiere în voie noianul ei de vedenii și amintiri; la sânul ei, pe care știam acum să-l răscolesc de cele mai cumplite patimi, eu îmi torceam dulcele fir al nădejdei reînnoite, trăgeam din fuiorul necunoscutului imaginea care să se întrecă pe sine, mă închipuiam refăcând întruna cele mai subtile dialoguri, clădeam episodul cel mai minunat, singurul minunat

al vieții mele. Amuțiți de grozava tăcere a imensităților albe sau înfiorați de jalea vânturilor călătoare, strânși unul într-altul la scrâșnetele de mânie ale viscoalelor turbate, suspinele patimilor noastre se îngânau în aceeași tragică așteptare.

5 – El adastă să-și vadă întâi pedeapsa; dacă e ușoară, de ce să și-o mai îngreuneze sau să-și încerce viața... răzbăteau uneori, din pâcla gândurilor ei, aceleași și aceleași cuvinte.

„Ea se apropie neconținut de podul de gheață, pe care Dumnezeu l-a aruncat între sufletele oamenilor“ – răspundea ca un ecou, dar numai pentru auzul meu, gândul acum în mine singur domnitor.

10 În plocoanele de oaspeți, pe care potecile înghețului mi le aducea din țara necunoscutului, erau prea puține femei. Nu puteai ști, sub aceeași stambă decolorată și scrobită de ger, sub aceleași șaluri jerpelitate și soioase, sub acelaș bariș negru, sau sub aceeași căciulă bărbătească, dacă se ascunde o țărancă sau o orașancă. Trăsături chinuite, ochi păstrând încăpățânat lumina groazelor trecute sau celor așteptate, ori aceeași opacă perdea de îndobitocire, asta era tot ce-mi

20 vărsau punțile ce-mi pusese spre visul meu Dumnezeu. Dar ea trebuia să vină. Mi-o spuneau asta figurile uneori puțin dure, mai cioplite, mai subțiri la piele, ajunse aci din înspăimântătoare depărtări pentru a fi în rândul întâi la întoarcere: mi-o spuneau ordinele noi primite prin fir de telefon, ori prin mesagiile directe ale agenților de legătură. Domnul colonel ne atrăgea serios atenția asupra numărului mare de nepoțiți, pe care a început și va continua să-i aducă iarna: ne soma categoric să nu greșim cu o iotă la normele prestabilite pentru selecționarea refugiaților și, spre marea mea recunoștință, nu uita să sublinieze

30 niciodată cazul unic, care i se părea dumnealui că ar constitui pricina unor interpretări greșite sau răuvoitoare a ordinelor din partea tinerilor ofițeri.

Iar cazul unic, care putea fi altul decât rusoaica, rusoaica mult așteptată!

35 Considerațiile asupra numărului spioanelor descoperite în ultimă vreme, la Chișinău și-n alte orașe și sate din Basarabia, formau un capitol foarte dezvoltat în instrucțiile ce nu ne mai dau răgaz acum. Iliad avusese deci dreptate: un nețărnut sentiment se-ntoarse din inimă-mi spre dânsul, cu toată puterea.

40 Dar zilele Crăciunului sosiră plumburii și deșarte. Soldații chicotiră, traseră câteva focuri în sus, iar când noaptea lungă,

fără nici o nădejde, își dădu cea mai mare măsură a opacității sale, ei aruncară două rachete spre slăvi în onoarea lui Dumnezeu. Păsările de lumină își luară deodată zborul triumfal, cu largi fâlfâiri de aripi ce se întinseră peste maluri, ca doi arhangheli ai mării credințe. Dar se izbiră de tavanul de catran al cerului care nu mai primea și căzură mânjite de păcura nopții, zbătându-se la pământ cu zvâcniri tot mai potolite, ca două păsări săgetate.

5 Soldații chicotiră din nou și traseră iarăși focuri de arme; o grenadă cu bombănit armonios, ca o puternică lovitură de tobă, vibră nota-i profundă deasupra colnicelor și vâlcelelor, care-i răspunseră cu surprinse și repetate ecouri. Dar de pe țărnul celălalt al fluviului nu răspunse nici o bucurie și nici o pasăre de lumină nu încercă zboru-i zadarnic spre

10 înălțimile zăvorâte. Întunericul domni dușmănos și rece acolo, despărțind parcă pentru totdeauna cerul de pământ, ca în noaptea fără veac a începutului. Și mâhnirea mă înăbuși atunci și-mi strivi și ultimele fărâme de nădejde. Nimic nu va mai veni, de nicăieri, niciodată, nimic nu se va mai

15 împlini; nici un vis, nici o minune. Norul opac al perdelei de apoi a fost tras. Lăcrămi calde mă podidiră în întunericul bordeiului și le ascunsei de mine însumi, înfundându-mi fruntea în moalele perinei.

20 A doua zi, de Sfântul Ștefan, o nouă groaznică ne învioră un moment închipuirea pentru a ne poticni apoi și mai adânc în nemernicia monotonului destin.

Căpitanul Bădescu și Volburul său năprasnic fură găsiți în stare de schelete, la mai puțin de-o verstă de ieșitul codrului, care punea întinsă stavilă între sectorul datoriei și orașul Ghenei lui. Ba nu, din căpitanul Bădescu mai rămăsese întregi picioarele de la genunchi în jos, ferite bine în șantiurile cu care făcea furori prin oraș. Dar din Volbur nu mai rămăsese decât carcasa întreagă, gata s-o iei, s-o nădești cu sârme și s-o așezi în muzeu. De jur împrejurul acestor eroice rămășițe, oamenii dimineții mai găsiră vreo câteva semicercuri concentrice de stârvuri de lup, la număr nouăsprezece, țifără egală cu totalul încărcăturilor unui steier zdravăn și a unui browning mic. Amândouă armele zăceau de tot aproape de cei doi viteji: steierul și o încărcătură

35 goală de browning lângă Volburul care, judecând după direcția copitelor, căzuse cel dintâi, însă neconținut ținând înainte; browningul gol și-o încărcătură plină, care n-apucase

să fie introdusă în trupul revolverului, stăteau aruncate la mică distanță de osemintele căpitanului Bădescu, care mai făcuse sau fusese tras o bună distanță de credinciosu-i animal. Aci urmele nu mai spuneau nimic, lăsaseră o

5 încurcătură informă în zăpada înghețată. Numeroasă haită!

Învălmășeala sinistră de gloanțe și incisivi de fiară avusese loc între a doua și a treia noapte de Crăciun, de bună seamă între al doilea și al treilea cântat evanghelic de cucuși, la același număr de verste de aci până-n țărnuț fără Crăciun

10 al fluviului, cât de aci până-n orașul unde robul unui Dumnezeu al răzbunării aștepta, ascultând cu talăsul pe spate și cu cornul credinței în cap, cu cartea de rugăciuni în mână, glasul ecurilor nepătrunse, înfăptuirea minunei în care el singur credea. Aci, la răspântia acestui codru, care nu se mai sfârși niciodată pentru dânsul, muri căpitanul

15 Bădescu, asasinat de-o năprasnică întâmplare nocturnă, departe de mama și de credința lui. Poate el nici nu știa dacă în noaptea aceea e Crăciun; dar eu mă gândesc neconținut de atuncea la ultima lui clipă. Ce-a rămas definitiv

20 întipărit pe creierul lui? Expresia răzătoare a năsucului, a guriței senzuale și a bărbiei barișnei Ghenea, sau partea de sus a feței, fruntea și ochii ei tragici? Dumnezeule, dacă reflexul de fatalitate al privirilor ei nemăsurat de mari și de negre a prezidat clipa supremei despărțiri, eu cred că

25 de-acolo, de departe, de dincolo de Olt, un dangăt de clopot i-a adus aminte de însemnătatea nopții, despre care se spune că acei ce se rătăcesc pentru totdeauna în înălțimile ei găsesc poarta deschisă la locuința lui Dumnezeu...

Și zilele trec.

30 Iar dacă rusoaica mea întârzia, în schimb imaginea ei proteiformă mă vizitează chinuitoare toată noaptea, căci de la un timp rădesc vizitele la Niculina. Adorm cu privirile ei înfipite în cuget, cu privirile ei adânci și negre, care deodată se aprind de pâlpâiri fosforice și se înconjoară de un șirag

35 de dinți albi ca de lup, ca dinții sănătoși ai Niculinei – cu care am petrecut pe furiș în prima noapte de Crăciun – dar eu nu fac nici o împotrivire, nu fac nici o mișcare spre steierul și spre browningul meu, unul sub pernă și altul pe măsută, și mă las devorat, cu o voluptate care mă înfioară,

40 la acest ospăț al făpturei cu infinit de multiple, de frumoase, de nestatornice fețe, cu răs nemaistăpănit și sigur de norocul lui, ca al Niculinei, în noaptea de Crăciun.

Într-o dimineată cu moină, care mă îngrijorează și mă face să scrutez cu aplicație de inginer crusta de sticlă a apei, primesc o vizită uluitoare, considerabilă: domnul colonel, domnul colonel Tătăranu în persoană.

5 Fălciile lui sunt acum tot atât de proeminente ca atunci când l-am văzut întâia oară; mustața căruntă, tunsă scurt, și dantura puternică pe care o ghicești chiar când nu-și mușcă buzele subțiri, îi dă acea aparență severă care nu contrazice deloc lăuntru-i sufletesc. Soldații se mișcă dinainte-i mecanic

10 și prompt și-n ochii lor citești un fel de teroare, pe care în zadar încearcă s-o acopere, îmbărbătându-se unul pe altul prin șoapte furișe.

Domnul colonel declară că a venit în inspecție, dar nu-mi face nici o inspecție; de câte ori aduc vorba de felul cum mi-am orânduit detașamentul pe graniță, el dă din cap aprobător, înainte

15 ca să sfârșesc. De ce a venit atunci domnul colonel?

Am impresia că vrea să spună ceva, dar nu începe să spună nimic și mă privește întrebător, mirat că nu-l întreb nimic. Tocmai domnul colonel, care nu admite să fie întreb

20 așa cu una, cu două, și încă de lucruri care nu sunt în legătură cu serviciul. Domnul colonel parcă simte nevoia unei destăinuirii, unei explicații, dă semne de nerăbdare și, pentru că disciplina militară mă împiedică să-i ușurez calea, în cele din urmă se hotărăște tot dânsul.

25 Desigur. Calamitatea femeilor basarabence îl îngrijorează nespus, fie că vin de peste graniță, fie că sunt de dincoace de hotar. Ofițerii mai ales dovedesc față de ele o slăbiciune care nu cadrează cătuși de puțin cu demnitatea și tăria de militar. Cazul căpitanului Bădescu, „a acestui bloc de energie și inteligență“, este elocvent. Cei mai buni militari, cei mai merituoși subalterni ai săi devin cârpe în fața femeilor; părăsesc postul, își periclitizează viața care e juruită unui scop

30 cu mult mai sfânt. De aceea e hotărât „să taie în carne vie“. Va cere mutarea disciplinară pentru cele mai neînsemnate abateri, va propune la reformă și va deferi consiliilor de război pe cei cari acoperă trecerea clandestină a femeilor ori părăsesc postul ca să le viziteze în mod clandestin. Căpitanul Bădescu și-a primit pedeapsa de la Dumnezeuul creștin, în noaptea de Crăciun (eu credeam că de la Dum-

40 nezeul iudaic, pentru că acela a fost solicitat să intervină, dar nu pot contrazice pe domnul colonel). Dar domnul colonel va lua măsurile cele mai drastice chiar de la început,

pentru ca Dumnezeu să nu mai aibe timp să intervină; iar sub raportul onoarei militare și poziției sociale a ofițerului, dânsul asigură că pedeapsa aceasta nu va fi întru nimic mai prejos decât a Celui de sus... „mai teribilă încă, pentru că
5 cel ajuns de ea va trăi, ca s-o vadă, și ca s-o simtă“.

Oțelul din ochii săi și proeminența de jos a figurei nu-mi mai lasă nici o iluzie că domnul colonel ar ezita cumva să-și pună în aplicare, la orice abatere ce ar mai surveni, severele sale promisiuni. De aceea tot timpul cât mai zăbovește la mine, imi
10 joacă pe buze cuvintele, pe care nu i le voi spune niciodată: „Regretul meu, domnule colonel, e că n-am nici un noroc, că ea nu există încă pentru mine, și marea temere, care mă încearcă, e că nu va mai veni niciodată. Iată, azi a fost moină și tremur de rezistența gheței... Încolo, dracul nu e chiar așa de negru cum îl
15 vezi dumneata, la vârsta dumitale... o, cui îi dă mâna îl poate face să nu fie așa de negru“...

Domnul colonel a pornit-o spre sectorul lui Iliad și chiar în noaptea aceea, prea târziu ca să mai iau însoțitor, am
20 zvârlit așternutul de pe mine și am pornit singur prin zăvoaie și tufișuri, cu Pafnute al meu, spre Niculina, pe care gheața asta, făuritoare de-atâtea miragii, m-a oprit s-o vad de-o bună bucată de vreme. Aveam cu mine toate trei revolverele și de data asta mai luasem și carabina și baioneta pe
25 deasupra. Mărturisesc însă c-a fost o nebunie și dacă n-ar fi arătat atât de mohorât domnul colonel, cu siguranță că n-aș fi făcut-o. De câteva ori Pafnute s-a oprit sforăind, iar sticlișul înghețat m-a privit tot timpul prin milioane de ochi mobili și fosforici, de haită.

O, soarele ăsta, care-mi dă atâtea tresăriri, atâtea neliniști!
30 Câtă lumină s-a apucat să verse pentru niște dimineți de miez de iarnă ca aceasta, e nemaipomenit! Parcă s-a pus să răstoarne toată logica lucrurilor și-a fenomenelor naturale. Crusta balaurului amorțit, de apă, se ține însă bine, e prea
35 groasă și prea compactă ca s-o străbată câteva săgeți piezișe, fie ele chiar de foc. Dar în mine simt o dușmănie surdă contra oamenilor mei, cari întâmpină fiecare răsărit aureolat și ușor pudrat de ceață cu exclamații de fericire, ca invocățiile sacerdoților de demult. S-au cam păgânizat măgarii
40 ăștia; trebuiesc aduși la dreapta credință ortodoxă, care dă fiecărui anotimp și fiecărui fenomen al naturei ceea ce este al său.

Însă pâlcurile mușteriilor de seară și de noapte continuă să-mi pună regulat inima la loc. Ce dracu, suntem acum de-abia la sfârșitul lui ianuarie - mâine e ziua celor trei sfinți ierarhi – și, după toate calculele astronomice, iarna se sfârșește pe stil nou la
5 21 martie. Și nu e exclus ca o toană dumnezeiască s-o țină chiar până la aprilie, ca-n anul războiului; trebuie să fie o regulă cu iermele astea care încep prea târziu.

După colonelul nostru, iacă, primesc vizita unui colonel autentic al țarului; îmi arată documentele care se pare că au
10 impus și tălmăciului și lui Gârneață, musafirul fiind scutit de percheziție. Am, la rândul-mi, toată considerația pentru hârțile polcovnicului, dar pretind ca dispozițiunile să fie respectate. Asist chiar eu la percheziție și, după rezultatul ei nul, îmi cer scuze și invit pe colonelul la masă. Regret
15 mult că nu-i pot satisface plăcerea de a-i încuviința trecerea pe teritoriul nostru, dar sunt lacom să aud de la dânsul ce s-a făcut cu toată *lumea bună* surprinsă de revoluție, cu atâția oameni de seamă ori numai de treabă, cu atâtea...
20 femei respectabile, cum se împacă ele cu noul regim, cum poate toată această lume să rabde stăpânirea care a deposedat-o, să nu-și găsească o ieșire, să răzbească, oricâte
25 obstacole i-o sta împotriva, la lumină și la civilizație. Cum s-au putut resemna așa de repede, atât de ușor, acești oameni, acele rusoaice mândre din romanele pe care le cunoaștem
cu toții, încât vedem că încoace, la noi, nu încearcă să treacă decât lume de jos, mujici ori muncitori, pentru care noul regim nu poate în orice caz fi rău, ca unul ce s-a realizat pentru binele lor, pentru stăpânirea lor, ca unul ce este al
lor?

Domnul colonel, care vorbește perfect franțuzește, mă ascultă cu luare-aminte, încuviințează la fiecare cuvânt, iar la urmă râde prietenește și mă bate pe umăr, apoi își înfige degetul în piept:

– Cum să încerce? Când își ia câte unul curajul, iacă îl trimeteți înapoi... Lucrurile acestea se află repede; și atunci
35 cum să mai pornească și alții să străbată stepele degeaba. Cei mai mulți încearcă pe la nord, prin Polonia, Finlanda...

Domnul colonel nu se milogeste deloc pentru soarta lui, ca droaiele de mujici, și nu-i trece prin minte să-mi pretindă
40 vreo concesie, care ar semăna cu o călcare de ordine. Se cunoaște că am de-a face cu un colonel veritabil. E totuși foarte binevoitor și-mi dă ample observații asupra păturei sociale care mă interesează. O prezintă în culorile cele mai

sfâșietoare și chiar își șterge câte o lacrimă la aceste penibile evocări. E atât de maltratată și atât de zdrențuită această lume, care făcea odată „farmecul și poezia sfintei Rosii“, că nu pot să nu-i împărtășesc mila și indignarea. După mai multe sticle, pe care cu plăcere le jertfesc acestui atât de mișcător subiect, domnul colonel devine chiar violent. Izbește cu pumnul în masă și mă întreabă direct:

– Ce face Evropa? Cum nu se ridică în masă pentru salvarea sfintei Rosii?

Sunt foarte încurcat de atitudinea Europei și nu-i găsesc nici o scuză pentru nepăsarea ei, ba încă înclin să îndreptățesc pe domnul colonel.

– *L'Evrope* – o dă nițel domnul colonel pe rusește, în loc să-i dea ajutorul, pune bariere la hotare celor ce voiesc să scape de urgie. Asta o face *l'Evrope*. Ca pe contaminării de ciură; ne încercuie și împuşcă pe cei ce vor să scape de moarte. Asta e tabloul cel mai înfiorător cu putință; să rămână cu toții acolo, să moară grămadă! Ce lipsă de umanitate! Europa civilizată! Ei da, cu tot asiaticismul nostru, noi, domnule, am fi avut alt suflet...

Și cu gestul, domnul colonel o dă și mai mult pe rusește. Sticlele goale clănțane la fiecare punct, pe care pumnul său, după fiecare frază – și acum, la urmă, după fiecare cuvânt – îl pecetluiește pe masă. Încât numai gesturile acestea, atât de firești pentru o atât de justă indignare, îmi atraseră atenția asupra îmbrăcămintei domnului colonel, care, oricât lipsită de epoleți și de galoane, contrasta într-un chip săritor în ochi cu starea jalnică a clasei sociale din care făcea parte și pe care tocmai mi-o descriesese.

M-am ferit, evident, să-mi exprim această nedumerire; numai în treacă am căutat la cizmele tăiate, vorba ceea, ca-n vremurile bune, la căciula și la mantaua din cuier. De bună seamă, trebuie să adaog că domnul colonel era cu totul departe de a fi elegant; dar se prezenta, la un drum atât de nesigur, într-o ținută corectă, curată, rămasă complect teafără din rechizițiile repetate și din pārjoalele din care, atât de dramatic, îmi povestise că scăpase.

Un gând bățios mă îndemnă atunci să mă prefac câștigat de gaspadin polcovnic și să-i dau să înțeleagă că s-ar putea totuși să nu-l expediez înapoi. Ba potrivesc astfel ca în amurg să vie Gârneață și să-mi raporteze, chiar în fața dumnealui, că refugiații sunt gata de plecare; ordon deci plutonierului

să scoată pe domnul colonel din numărul lor, lăsându-l deocamdată pentru lotul de mâine. Gaspadin polcovnic Vladimir Nicolaevici Volinsky pare nespus de încântat și sigur de izbândă și, ca un brav militar ce e, pornește din nou ofensiva asupra sufletului meu pe cele două fronturi: soarta femeilor burgheze sub noul regim și înverșunare cumplită contra uzurpatorilor.

Abia într-o târziu găsesc că e timpul să iscodesc pe domnul colonel, dacă n-ar putea invoca vreo rubedenie prin Basarabia și dacă nu și-ar putea pregăti o serie de răspunsuri convenabile pentru multiplele instanțe de control, pe dinaintea cărora avea să treacă și al căror număr și rigurozitate le exagerez pe cât îmi stă în putință.

Nu, așa ceva nu-i convenea domnului colonel – era prea plictisitor; el se aștepta să aibe drum complect liber de acum înainte. Dacă știa așa ceva se reîntorcea cu convoiul; însă era gata să treacă Nistrul și singur înapoi. Prefera să-și încerce norocul pe la polonezi. E rândul meu să protestez; nu se putea renunța așa de ușor la o companie atât de prețioasă. Îi cerui deci favoarea de a-l socoti și mâine oaspele meu, ceea ce el admise nu fără a-mi scruta ochii și a-mi cântări rezonanțele glasului cu o luare-aminte pe care îmi dăduri toate silințele să par că n-o observ.

Găzduii pe domnul colonel chiar în maghernița musafirilor simandicoși – unde aș fi găzduit și pe colonelul meu dacă nu s-ar fi grăbit – și peste noapte, când somnul binefăcător, după atâtea verste și pahare, îl cuprinse în sfârșit pe zbuciumatul drumeț, mantaua lui cu guler de blană, căciula și cizmele trecură din nou la revizie. Deși, ca o marcă pentru găzduirea ce-i acordasem, oaspele își scoase și pantalonii și cazaca lui verde, acestea totuși nu ne prezentau atâta interes, pentru că, mai ușoare la control, le cercetasem dimineața, centimetru cu centimetru. Mai degrabă mă tenta pieptarul gros de flanelă ce și-l păstrase și care încă îmi da de bănuț, dar pe care nu i-l puteam desigur scoate fără să-i întrerup tocmai odihna ce-i oferisem și de care beneficia în mod așa de zgomotos, de parcă în patul de scânduri și-ar fi găsit loc de culcuș tot polcul de husari ce va fi comandat pe vremuri, cu strălucire, ca veritabil colonel.

Cu ajutorul lui Marinescu, magazionerul, care fusese și abagiu în civilitate, și mai ales al unei calfe de croitor ce-și făcea stagiul, mantaua adormitului fu despuiată de maginifica ei căptușală. O găsirăm compusă din două straturi

de flanelă, pe care, la piepți, șomoldocuri zdravene de vatină le despărțeau de postavul propriu-zis. Dar nimic suspect înăuntru. Cum să mai ai așadar inimă să mai strici și admirabilul guler de blană pe care de altminteri îl pipăiseră și-l mototoliseră fără folos atâtea mâini de dimineață.

- Măi, puteți s-o faceți la loc până la ziuă?
- O facem noi și mai de mântuială, răspunse Marinescu.
- O coasem bine, domnule locotenent, mă asigură croitorul.
- Haid, bagă foarfeca!...

Blana, precum mă încredință Gogălea, calfa de croitor, era tivită cu mare meșteșug. Sub ea venea postavul, care, ca toate gulerile, era lucrat din două bucăți.

- Îl desfac, domnule locotenent?
- Lasă-l... dacă nu s-a găsit nimic sub blană... acolo

ascund ei de obicei hârtiile, că dacă pipăi să crezi că foșnește pielea... Să încercăm căciula...

- Parcă s-ar simți ceva, domnule locotenent.
- Și Gogălea ridică gulerul la ureche.
- Sunt hârtii înăuntru, domnule locotenent. Zău dacă nu sunt.

– Ia desfă-l, mă...

Vârfurile foarfecei ciupiră cusăturile unui colț; pe urmă degetele abile ale croitorului apucară de urechile de postav – un efort mai zdravăn, un părâit scurt și dur, care făcu lumina feștili să tremure și umbrele de pe pereții de scânduri să danseze – și din mijlocul zgomotului aspru, un pachetel întins și subțire sări. Ne repezirăm.

Găsirăm aci economiile lui gaspadin polcovnic în dolari americani. De la prima vedere, un total, socotit pe-o valută nestatornică și modestă ca a noastră, extrem de copios. Pe o bancnotă de cincizeci, găsirăm, după obiceiul cărciumarilor și-al mărunților mânuitori de bani, o iscălitură, un nume: Ifrim Igorovici Ignatiev; o dată, 31 (sau 35, nu se distingea bine) octombrie goda 11914 (un 1 era intercalat desigur ca din greșeală) și o reflecție care pe românește ar echivala cu întrebarea: „Prin câte mâini vei trece, iubito, până în anul 11954 sau până-n anul 21007 și 7 când eu voi fi făcut în 457321695430257893275644 de mii și mii de mii de milioane de părțicele“. 1 cădea deci regulat după prima cifră a fiecărui număr de ani, ca dintr-o rea obișnuință grafică. Dar numărul enorm al părțicelelor în care Ifrim Igorovici Ignatiev avea să se vadă împărțit, în goda 2007 și 7, era edificator pentru mine. Mai ales că totul era înconjurat, după

același gust, în curbe și volute complicate, ca-n parafele de demult, aranjamentul întreg părănd a avea tot scop artistic, dacă trăsăturile n-ar fi fost întrerupte din loc în loc, după un anume sistem, pe care nu-mi mai bătui capul a-l înțelege.

Dădui ordin să se coase totul la loc și să se pună vestmintele la locul lor în încăperea oaspetelui; bănetul tot găsit în guler, în frunte cu bancnota autografată de vremelnicul ei posesor, alcătuiesc în schimb anexele raportului meu.

Gaspadin polcovnic întâmpină a doua zi, cu forțată expresie de plăcută surpriză, vestea că-l voi trimete, însoțit de-un om al meu special, să lege cunoștință cu domnul colonel Tătăranu.

– Un om ca dânsul va înțelege tragedia unui camarad de arme și cu siguranță că va dispune cele ce se cuvin, mai ales în urma raportului meu! îl îmbărbătez eu vag, și gaspadin polcovnic, precaut ori înțelegând că e de prisos, nu mai insistă ca să-l rețin până la noapte spre a-i face cale slobodă înapoi.

Croitorul îmi raportase că la aducerea hainelor dormea, dacă nu tot așa de sforăitor ca înainte, dar profund și cu respirația regulată; la prima întâlnire a ochilor noștri, înțelesei că domnul colonel, fie că a simulat somnul în acel moment, fie că a prins de veste mai târziu, era deplin încredințat că echipamentul său suferise o nouă și severă revizie. Totuși cele două puncte întrebătoare, cu care privirile-i îmi sfredeleau ochii, îmi lămuriră că nici el nu era deplin încredințat dacă examinarea gulerului se mărginise numai la descusutul blănei; foșnetul particular al acesteia îl putea amăgi acum și pe dânsul, după cum îl lăsa în complectă incertitudine pretextul pe care i-l serveam pentru a-i motiva hotărârea mea cea nouă.

Foarte prudent, gaspadin polcovnic mă încredință că și lui întunericul și repaosul îi dăduseră același sfat, peste noapte, pe care mi-l dăduseră și mie; și că se simțea cu atât mai fericit că nu mai era nevoit să mă convingă de a-l trimete colonelului meu, cu cât, în grupul refugiaților expediați aseară înapoi, abia acum își dădea seama că se găsea o pereche de ochi, cari se încrucișaseră cu ai lui de mai multe ori în lungul drumului spre scăpare. Hotărât, prefera neplăcerile administrative și judecătorești, care-l așteptau, perspectivei de a fi pus la zid, peste două zile, de agenții Cekei.

La despărțire, gaspadin polcovnic proclamă convins reînvierea sfintei Rosii, vesteji profetic indiferența Europei și-mi aduse exagerate laude pentru generozitatea mea de a

nu-l fi lăsat pe mâna călăilor. Dar dacă toate aceste zadarnice și uneori cam fragile eforturi nu putură să-mi mai schimbe nici o părere, în schimb rămăsei cu convingerea nezguduită, ținând socoteala nu atât de documentele cu parafe antebelice, cât de pecetea clară a cuvintelor și înfățișării sale spirituale, de accentul pur al primei sale înduioșeri și indignări, că prin fața mea trecuse un colonel autentic, din cea mai aleasă clasă a Rusiei de odată.

Și astfel trecu și aceasta; dar Avdotia lui Dostoievski tot nu vrea să apară. Dumnezeu, după această insolită vizită, sunt înfinit mai curios s-o văd și pe aceea. Cine știe, sângele meu rece și calmul cu care-mi place să mă văd împodobit adesea vor trece poate prin crudă încercare în fața noii și mult așteptate apariții...

Deocamdată nădejdea tot mai luminoasă a întruchipării ei e înger salvator pentru mine. Dumnezeu, cum n-aș înnebuni altfel alături de aceste smintite vedenii ale Niculinei, cum nu m-aș vedea singur rupt în bucăți, strivit de această grozavă și perpetuă cădere, de această neputință îndârjită de a stăpâni locul din care am crezut că odată cu trupul pot izgoni și un suflet.

Ironiile și contrazicerile mele mai mult întetesc această așteptare, ce a devenit un fel de mit de înviere, de reîncarnare, și el se înstăpânește cu atât mai adânc în sufletul ei, cu cât întruchiparea lui se vestește groaznică pentru dânsa, pentru această halucinantă. Caut să-i înfig cât mai temeinic această idee înfricoșată, dar în aceeași măsură nădejdea ei devine aprigă și fără răbdare: să se prosterne umilită sub lovitura de grație a arhanghelului, care-a rupt lanțuri de temniță, a desfundat porți de fier și a călcat în picioare toate zăgazurile morții.

Intr-o seară a desprins deodată colacul brațelor de după gât-mi și a sărit de pe genunchii mei, drept lângă perete. Ușa era zguduită cu mare zgomot de-o forță sălbatecă, nepregetătoare. Lămpa era stinsă, dar la revărsarea roșie a jarului enorm i-am văzut acea figură stranie care lua rând pe rând, cu repeziciune insensibilă, culoarea groazei desăvârșite, a nădejdei împlinite, a dorinței impetuoase, a deziluziei amare. Pentru că nu era decât vântul barbar din stepa înghețată, care acum întrecuse orice margine.

Izbucnii în râsul silnic al necazului crâncen, al obidei de moarte.

– Ți-a fost frică? mă întrebă înfiorată.
– Ți-a fost ție, replicai cu dispreț, cu batjocură, cu ură.
– Poate că n-ar trebui să-mi fie... fu tot ce-mi răspunse, ca-n vis. Sigur că nu trebuie să-mi fie.

Ne întinserăm unul lângă altul în pat și ne strânseserăm cu toată puterea...

– Nici acum? întrebai.

– Nici... răspunse rătăcită.

Și prăbușită sub arsura plăcerii de-abia consumate mă mângâie pe obraz cu blândețe.

– Ție ar trebui însă să-ți fie... de ce vii... de ce mai vii?... acuma nu mai pot să te vestesc din vreme dacă trebuie sau nu să vii...

Îi răspund cu îmbrățișări brutale, sălbatece, o fac să sufere, dar ea mă mângâie dulce pe obraz și-mi șoptește blând:

– Nu, n-ar mai trebui să mai vii...

– Mă gonești pentru că ți-e frică ție...

– Nu, comoara mea... nu mi-e frică, nu mi-e frică... oricât poți să rămâi... oricând îți voi deschide... Dar mi-e milă de sufletul tău... Și-apoi aș vrea să mă găsească singură, singură, fără nici un ajutor... Crezi oare că m-ar omori?

Mi-e cu neputință să mai suport. Și totuși trebuie să revin neconținut aci, cu pieptul întins, cu voința neștrămutată. Sunt sigur acum că el va putea să se smulgă din lanțuri. Și jur pe Dumnezeu cel adevărat că nu simt decât îndârjire; dar nicidecum teamă. Mândria jignitului meu suflet îmi spune că trebuie să-i ies neapărat înainte.

Și tot aceeași mândrie mă face să simt tot mai mistuitor nevoia celei așteptate. Să mi se vorbească de rusoaică! Să am neconținut tot mai aprinsă imaginea ei în minte, să fiu amăgit de perspectiva pentru mine a epocii ei iviri!

Ordinele colonelului, care dă dovezi de-o adevărată manie, s-au întetii acum mai rău ca picăturile de ploaie. Dar ele m-au plictisit de tot, sunt o adevărată cobe... cu siguranță, ele contribuie ca sfânta gheață, întinsă de Dumnezeu spre îndrumarea unul către altul a sufletelor rătăcite, să se subțieze pe zi ce trece. Aș vrea o vorbă bună, un pahar de vin, nori de tutun și de nădejdi palpabile, cuvântul unui prieten care să dorească aceeași înfăptuire a zeitei mele, a zeitei noastre... care să dea visului poiză împlinirii. S-o vedem apărând la invocațiile noastre, ca un vis feeric, în norii de opium ai nepoftitelor iluzii...

Iliad! Mă duc la Iliad... chiar mâine... ba chiar astăzi... Haide!... pregăteți pe Pafnute...

– Bună ziua, locotenentul Iliad, imit intrând pe colonelul nostru. Călcam cu pasul lui rar și marțial. Întrebam cu aerul lui măreț și grav chestiuni de serviciu. Dar de la început trebuia să observ că lui Iliad nu-i ardea de glumă; ba avusei limpede impresia că tocmai gluma pe care mi-o alesesem i se părea camaradului meu de-un gust îndoielnic.

Redevenii eu însumi, când mă așezai pe scaunul pe care mi-l arătă. Cu toate că în colibă era extrem de cald, el își păstra mantaua pe umeri și se lăsă cu jumătatea trupului pe-o rână în pat.

– Ești bolnav, Iliad...

– Cam.

N-aș fi putut spune că vizita mea inoportuna pe Iliad. Ochii lui păreau aprinși, cum nu-i văzusem, de prietenie, dar trăsăturile feței făceau sforțări grele ca să se așeze în aceeași lumină. Zâmbetul lui era deplorabil: o schimonositură a colțului gurei care-ți făcea jale... Desigur inspecția colonelului nu lăsase amintiri plăcute prin aceste locuri.

– La tine se mai ține gheața, Iliad?... Am înțeles, frățioare, încercăi să virez conversația spre țărnelul împăciuitor și alinător al visului nostru; asta te-a adus în halul cu care mă întâmpini... Soarele ți-a făcut fazonul... ți-o fi topit podul iluziilor... Haida-de, la mine se ține încă bine de tot...

Iliad mă privește cu durere mare și pe urmă se încruntă....

– Dar se va topi în curând, Iliad, și cu ea se va topi totul... bah... mă așteptam ca destinul meu să-mi tot joace la renghiuri – și aci îi adresai o vorbă grea și rușinoasă destinului meu – însă cu siguranță că la alții, ca bunăoară la tontul ăla de Mălăeru, rusoaica a trecut... Ah, și când oi afla c-a fost așa, chiar c-o să-mi dau drumul pe Nistru la

vale. Iliad mă privește îndobitocit. Toți imbecilii au parte... continui eu să mă aprind... și când mai aud și pe colonelul ăsta al nostru pisându-ne cu ordinele și cu obsesiile lui...

Iliad și-a ascuns fața în pernă. Mi se pare că l-am văzut scuturat de-un fior. Mă apropii și-i pun mâna pe umăr: Iliad, ce e cu tine?... Dar fiorii îl scuturau acum și mai energic. E bolnav rău, săracul! trebuie să conchid, când trupul lui se îndreptă și ochii umeziți se desfăcură din valvele ascuțite ale gulerului mantalei.

– La mine... a fost... începe el stins și se oprește cu privirile pleoștite într-un punct al miciei distanțe care ne separă...

– A fost... colonelul... vrei să zici?... îl complectez, stimulându-l la vorbă, ca să se ușureze. Și la mine a fost...

Iliad nu putu opri o mișcare de neplăcere.

– ?...

– A fost... rusoaica...

Pentru prima oară am văzut atunci, prin oglinda înclinată deasupra patului lat și scurt, ce însemnează propriu-zis a rămâne cineva cu gura căscată.

– A trecut pe la tine o rusoaică? rostesc după ce izbutesc să înghit un nod cât o nucă. O rusoaică mai...

– Rusoaica! mă corectează el iluminat și solemn. Rusoaica, repetă privind acelaș punct dintre noi, pe care eu nu-l sesizez.

Tăcere adâncă, pe care o rup deodată, după ce biruiesc alte înecăciuni, alte zbucniri de nerăbdare, și – ciudat, extrem de ciudat – de necaz...

– Rusoaica?... A trecut? Când... ce fel de rusoaică? unde e acum?...

Nici un răspuns.

– Ai lăsat-o să plece? abia pot să articulez sub enorma presiune care mă sufocă...

– A trebuit să plece... am fost nevoit... s-o las...

Simt cum mi se îndepărtează o mare greutate de pe inimă. Și cum ochii mi se strâng, țintind fără cruțare, fără nici o îngăduință, figura răvășită și trupul zdrobit din fața mea... Doamne! de unde atâta ură... așa de la început... și de ce, de ce?...

„În seara de Bobotează...” povestește Iliad, și observ cu vrăjmășie că amintirile îi fac bine, îl înzdrăvenesc, îl fac să-și ducă povestea prin tot mai multe amănunte, pe care le doresc și care măucid ca niște ace otrăvite, îi pun foc în cuvânt și un aer de învingător, de ales al norocului, care mă umilește în propriii mei ochi. Dar eu mă silesc să-l văd tot

sub aparența ponosită și jalnică în care-l găsisem; însă de la un timp, de la nu știu care cotitură a povestirii lui, trebuie să recunosc că nu mai izbutesc...

– ...Ți-aduci aminte, în seara de Bobotează fulguia ușor.

5 Eu ieșisem tocmai ca să primesc vestea cea nouă pe care mi-o aduceau acești fluturi de argint...

Ah, metaforele lui Iliad mă înfurie. Știu că el are un caietele de poezii, din care multe bucăți alese trebuie să mai zacă și-acum prin fundul coșurilor de redacție ale tuturor revistelor mari și mici. Și cu toate acestea, imaginile lui șuie și banale se integrează minunat în cadrul prin care sufletul meu se așează să privească și să asculte, ca printr-o fereastră ce dă afară, într-un peisagiu de iarnă, povestirea lui.

Desigur, fluturi de argint. Era fatal ca pentru acest țimbalist al sentimentelor omenești aparatul să fie complect, după cum i-a fost de promptă împlinirea dorinței, pe care eu, eu i-am sugerat-o... nu s-au împlinit încă trei luni de atunci, ah, mi-e atât de necaz pe cele ce au să urmeze, încât mi se pare că toată întâmplarea mi-a furat-o mie... Seara cu fluturi de argint, cu banalii fluturi de argint... de câte ori n-am visat-o, Doamne, și eu... de câte ori n-am rostit și eu, numai că în viitor, nu în trecut, această... ah, trebuie să-mi amintesc... nu cumva a auzit de la mine și această șuie expresie, cu care se lăfăiește acum, cu aerul ăsta care mă horipilează, dar mă și satisface în același timp, de victimă a vitregiei hazardului.

– Am făcut multe *tururi*, continuă Iliad cu tihna resemnată și flecară a unei cucoane bătrâne, care povestește cu avânt și culoare vreun tragic eveniment familiar, și pe urmă am intrat în casă, unde mă aștepta prietenia gălbuie a focului din sobă, era un foc gras și galben ca vinul nou, când îl scoți din butoi...

Ah, sfârșește, Iliad, cu comparațiile, sunt gata să strig, dar focul cel gras și galben ca vinul nou când îl tragi din butoi, trebuie să consimt, e nu se poate mai potrivit pentru această noapte divină, pe care poetastrul ăsta mi-a furat-o din cartea norocului, așa cum va fi șterpelit poate multe imagini din cine știe ce volume uitate, pentru bruma de bunătate câtă se va fi găsit în umilele lui compoziții...

...Nu puteam să cetesc... (evident, spun eu în gând...) parcă mai degrabă aș fi cântat... sau dacă aș fi fost poet (aci lăsa o pauză pentru protestarea mea, care desigur nu se făcu auzită)... m-aș fi așezat dinaintea hârtiei albe... O dispoziție pe care o întâlnesc numai în rare momente...

Nemernicul minte... Cu siguranță, compunea iar o ineptie versificată de-a lui, asudând și frământându-și tâmpilele cu pumnii, confundând creația cu fărâmele de memorie din apătoasele lui lecturi de adolescență...

5 Când zgomote de voci se aud... și pași...

Nu mai încape îndoială că era gata să se ridice și să distribuie câteva înjurături, pentru a redobândi liniștea ce-i fusese turburată...

Pașii veneau direct spre mine... Spun sincer că în momentul acela am simțit o ciudă cumplită pe turburători... „Nu pot să-l bage la magazie, până mâine dimineață?” mă gândeam... căci îmi închipuiam c-am dat peste un prizonier mai important: „Nu pot să-i facă și singuri percheziție?”

Deci întocmai: frizerul era surprins în plin adulter cu muzele altora și întreruperea îl scotea din răbdare.

Ușa se deschide largă și caporalul de serviciu se-nfinge în cadrul ei, luând-o înaintea mâinii mele:

– Să trăiți, domnule locotenent, o domnișoară...

– O domnișoară! Ce domnișoară?...

– A trecut gheața încoace și-a fost surprinsă în... în... ca la... la o sută de metri de Cotul Lung... Luncei, de patrula Potroc Alexe și Minune Gheorghe... O sută de metri de Cotul Luncei, repetă el, privindu-mă atent, dar eu dam din umeri, nerăbdător.

25 Bagi de seamă, dragă, dacă mârlandii înșiși băgaseră de seamă că nu era o simplă trecătoare...

Făcui semn afirmativ...

– Bine, aduceți-o...

30 Și povestirea se dapănă, așa cum trebuie să se dapene, pentru cel care a întrevăzut-o întocmai, în cele mai simple cute și amănunte.

O rusoaică înaltă, într-o șubă greoaie, căptușită cu blană ca șubele de călătorie ale proprietarilor de țară; o căciulă căzăcească...

35 – De astrahan brumăriu?

– De astrahan brumăriu.... în picioare cizme de cauciuc vechi cu luciul pierdut, o apariție ca oricare alta, dacă figura aceea prelungă, cu ochii oblici, cu ten catifelat pe care nici un ger și nici un cataclism social nu putuse să-l zgronțureze, dacă acea voce de cristal n-ar fi arătat soldaților înainte de orice propusă și semnălmnt că au de-a face cu o boieroaică veritabilă.

Ținea în mână, gros și jerpelit înmănușată, o cutie de vioară. Acesta era tot bagajul ei. Mai avusese și altul. Îl încredințase unui țăran moldovan, care trebuia s-o treacă încoace. Țăranul a rătăcit-o însă prin zăvoaie și prunduri și a dispărut cu geamandanul; 5 il și plătiște cu o mână zdravănă de cernoveți...

– Întocmai... plătește înainte și are încredere în primul venit... îmi scapă fără să vreau.

– Rusoaica era!... strigă Iliad. Avea buzele subțiri și figură mată și ochii i se înfingeau ascuțiți spre tâmpile... și 10 avea, măi Ragaia, un picior, măi... o, Dumnezeule mare...

– Să lăsăm piciorul! strigă întunecat și dușmănos.

– Și-apoi se înțelegea limpede asta din modul cum vorbea și din ceea ce vorbea (Iliad știe bine rusește și vorbește la fel). Făcea conservatorul la Odesa, când izbucnise revoluția. Tatăl ei avea mari uzine metalurgice... 15

– Am înțeles... n-a spus cumva c-a fost mare-duceșă, ori cel puțin contesă și rudă după mamă cu familia Tolstoi?

– Tatăl ei era baron... Asta mi-a spus-o însă abia pe urmă, când am discutat-o mai din scurt și când am aflat și 20 despre uzine... întâi, nu răspundea decât atâta: sunt fată din popor... sunt artistă și mă susțin singură... dar eu cunoscusem destule rusoaice din popor... și altele mai ceva decât cele din popor... pielița aceea fină o dezmințea... și micile ei gesturi, delicateța, eleganța mersului... mă rog... tot, tot...

– Omul se mai schimbă, dragă... cocotele nu sunt întâi servitoare și pe urmă ajung cele mai elegante femei?...

– Ești idiot... izbucnește Iliad... cocotele din Rusia sovietică... fine și rafinate... și mai cu seamă manierate... îți plâng de milă...

30 Și Iliad începu să plângă în toată voia. Desigur nu de mila mea.

Tatăl ei fusese deposedat de revoluție și la un an executat prin înecare; fusese aruncat în mare cu o piatră de picior. Acolo în mare, la locul execuției, scafandrii se plimbau printr-o pădure întreagă de oameni, ținuți ferm la fund de pietrele cele grele; dar sforile permiteau cadavrelor să facă 35 tot felul de mișcări de dans, când vreun scafandru sau vreun delfin își croia drum printre ele. Altfel își păstrau toate o atitudine oblică, pântecul și fața spre zăriștea de deasupra, o pădure întreagă de evlavioși într-o ținută elevată, comunitate mistică și impresionantă, dedându-se însă la cele mai caraghioase balansări și figuri pe invizibila sârmă a neantului, la cea dintâi apropiere străină.

Acest tablou, pe care rămășițele familiei și-l reproduceau pe de-a-ntregul mutește, duse mai departe, mai adânc în sânul ei, făclia tulbure a morții. Cea dintâi care îndrăznise să-l zugrăvească cu glas tare – mama – pierise înnebunită 5 de îndrăzneală. Pe urmă, o soră mai mare avusese aceeași soartă. Ceilalți îl păstrau îngroziți în adâncul închipuirii; la prima încercare de divulgare, soarta le era hotărâtă. Toți trăiau înghemuți lângă dânsa și tremurau mai mult la perspectiva nebuniei ei decât a lor; pentru că dăinuiau numai pe urma arcușului ei. Pe urmă fratele, nemaiputând rezista ispitei, ceru să ia loc lângă părintele său. Stăpânitorii nu înțeleseseră însă că el cerea loc în apă, ci-l trimiseră, prin mijlocul mai comod al glonțului de revolver, să-și caute 10 părintele drept în ceruri. Celelalte două surori plecară într-un rând – acum un an – pe acelaș drum pe care-l apucase ea acuma. Izbutiseră s-ajungă, nu izbutiseră? nu putea spune. După cum era îngrozitor de gândit dacă avea cumva să le mai găsească vreodată, în cazul când ele izbutiseră cu adevărat...

După tăcerea ce urmă fatal acestui tablou, pe care mi-l 20 reprodusesese cum putu mai fioros, pentru a-mi paraliza și fărăma de zâmbet ce-mi mai rămăsese, Iliad continuă calm, ca și când nici n-ar fi văzut-o.

Arcușul ei nu era de aur; ea însăși recunoștea. Era o bună cântăreață și atât. Sau numai atât era considerată; poate în 25 altă lume avea să fie cotate la altă valoare. Dar acolo, de unde venea, cota ei aducea prea puțin, pentru ca surorilor celor două să nu le mijească în gând că sunt povară și să nu-și ia lumea în cap, fără veste, tocmai pentru ca planul să nu le fie zădărnicit. Când neajunsul și mizeria coboară, 30 noblețea sufletească e mai grea; chiar dacă există, o bănuiești prefăcută sau silită; în orice caz, pentru atât cât ți se oferă, răspunzi tot cu un gest mare. Dispari. Oricum e grozav și dureros. Noblețea te mai obligă să dispari fără prevenire; dacă n-ar avea atâtea pretenții, această noblețe s-ar chema cumințenie. Dacă ea ar fi știut de planul lor, ar fi purces cu 35 toate trei. Le-ar fi călăuzit pe toate steaua aurului din arcuș, a cărui strălucire s-ar fi oprit poate sub cerul celălalt...

– N-o chema cumva Sonia, ori Natașa? fu ultima mea încercare de a zgudui măcar această realitate care se ridica 40 tot mai solidă dinaintea ochilor mei, pentru a surprinde în dosu-i vanitatea unui cât de mic colț de plămuire.

– Nu, o chema Valia...

- Atunci poate că a fost cu adevărat...
- Cine? tresări și se holbă Iliad...
- Cine? Rusoaica...
- Auzisei cumva de dânsa?...
- 5 – Care trebuia să vină...
- A... mi-am închipuit că poate auzisei... de vreuna din celelalte surori...

„...care trebuia să vină la mine, să nimerească în sectorul meu“, complectai în gând.

- 10 – O chema Valentina Andreevna Grușina. Pe micul nume, Valia.

Și Iliad se oprește din nou, la răsunetul acestui nume.

- 15 „Valia, Valia, șoptește gândul meu în neștire... trebuie să afli că, fără mine, imbecilul te-ar fi trimis în magherniță, alături de toți vagabonzii, ca să-ți ia interogatoriul abia a doua zi de dimineață... Pentru ei n-ai fi fost decât o... rusoaică și nimic mai mult. Una din acele de care domnul colonel a dat ordin să ne ferim și să i le trimetem peșcheș, o aventurieră care nu prețuiește nici a zecea parte din
- 20 feliicitările unui colonel. Niciodată n-ai fi fost Rusoaica! Ce știa, doar, acest poet fără noroc și acest ofițer, dornic de avansare, de ruoasică? Eu i-am deschis ochii, Valia... ca un ticălos, ca un imbecil i-am dat în mână pe această minunată, pe această fără pereche femeie, pe care nenorocitul cu
- 25 siguranță c-a scăpat-o ca un idiot... ah, ce fericit aș fi... dacă n-o ține undeva ascunsă... Nu, desigur... atunci ce sens ar avea jalea împietrită și sinceră de pe figura lui de flecar...“

.....

- 30 Dar curgerea vorbeii lăsă timpul să se furișeze neobservat și Valia și Iliad se trezesc târziu, în adâncimea nopții, unul în fața altuia, în tăcerea profundă a singurătății înghețate, în cămăruța supraîncălzită, scăldată în lumina prietenoasă de lampă. Au tăcut amândoi și se scutură fiecare, amintindu-și de clipa prezentă. Eu îi văd, îi văd bine, în chipul cel
- 35 mai clar cu putință, pentru că nu mai ascult o povestire, o întâmplare care se pare că s-a rezolvat dureros, dar asist la o desfășurare de lucruri, ce mă ține holbat și neputincios, ca pe un om legat burduf și trântit la pământ, care asistă neputincios și mut la prădarea cuibului iubirei lui, la jefuirea
- 40 brutală și necruțătoare a tot ce are mai scump și, Doamne, simte cum inima i se înghemuie tot mai mult în ea însăși,

până la asfixie, în așteptarea ofensei supreme, a pângăririi scumpului trup, prăbușit alături, a celei mai scumpe decât orice pe această lume. Ei se trezesc deodată speriați de distanța enormă, pe care a făcut-o timpul, de când s-au așezat

5 la vorbă; iar eu-mi simt inima cum se contractă ca o măciucă de fier care se pregătește să izbească.

- El se ridică stânjenit, urechea lui a urmărit toată jalea povestirei, dar ochiul i s-a plimbat indecent pe trupul strâns în taiorul albastru-marin pe care, cu toată căldura din bordei,
- 10 ea a refuzat să și-l scoată, pe foile de aceeași culoare, care se întind până la mijlocul pulpelor lunguiețe și făgăduitoare. Ochiul ăsta, pe care-l contemplant acum și care căpătă luciul numai sub vântul aprins al lubricității, a scormonit cu insolenta poftă bătărească toate cusăturile vestmintelor pe
- 15 care imaginația lui le sfâșie, cu siguranța unui croitor când desface după probă legătura înseilărilor; a batjocorit sfâșietoarea ei durere, cu zâmbet nepotrivit, cu o uitare a privirii în vreo rotunjime a înfățișării ei mlădioase, cu o clipire grotească a pleoapelor la vreo mișcare a ei de
- 20 neatentție, absorbită de mersul vorbirei. Acuma, cu un tact de matelot, se întoarce cu carafa plină de vin și o îmbie: „ca sa uităm, barișna...“

- O rusoaică trebuie să bea prin definiție. O rusoaică tânără, artistă și pribeagă, gonită de toate spectrele morții, poposind la
- 25 miez de noapte în coliba scăpării a unui ofițer tânăr și subțirel. Rusoaica nu-și moaie decât buzele: căci în ochii ei poate tremură încă jocul păpușilor cu sfori din fundul mării. Dar el cară pahar după pahar, începe să cânte răgușit: *Volga, Volga!* ori *Husar polc* și o îmbie cu ochiri suspecte. Iși trage scaunul lângă dânsa și se
- 30 miră că ei nu-i place vinul ăsta de Basarabia, „care acolo nu mai e“. Ea își aduce aminte că într-adevăr n-a mai băut de mult vin și-și moaie din nou buzele, în vreme ce, înfiorate, degetele lui îi acostează genunchiul și tind să alunecă pe coapsă în sus cu pași de păianjeni.

- 35 – Nu e rusoaica! strig cu toată puterea, bătând cu putere în masă. Ha, ha, mersi d-așa rusoaică, ha, ha, pe genunchiul căreia se poate așeza o mână așa de repede... Ha, ha, ha! continuă Iliad, mă amuzi chiar, rostesc cu toată sinceritatea, liberat din nou de-o mare greutate... Oho, departe de-a fi aceea de care ți-am vorbit...
40 *căci doar eu ți-am vorbit... nu?...*

- Dar lasă-mă să vorbesc, domnul meu.
- Poftim... vorbește cât vrei... dar nu e ea.

...Fata a lăsat îndată paharul și s-a ridicat. S-a apropiat de sobă și și-a desfăcut cutia de vioară.

– Am să-ți cânt ceva frumos! mi-a promis ea și și-a înstrunit lăuta.

5 Și a început să cânte. Dar el nu mai putea să-și dea seamă cum știa ea să cânte. S-a prefăcut că se apleacă la sobă, apoi pe neașteptate s-a ridicat și a sărutat-o pe gât. Cântecul a încetat brusc. Valia s-a întors și i-a oprit hazul și restul

10 avântului cu o privire de mânie. Și-a închis vioara, și-a tras fără să mai zică o vorbă șoșonii înalți, și-a pus broboada cea mare și căciulița și a dat să iasă cu cutia ei de vioară în mână...

– He, he, domnișoară, nu prea vă grăbiți, nu uitați că sunteți prizonieră...

15 – Vă rog să mă conduceți acolo unde țineți prizonierii...
– Hm, într-adevăr, așa ar trebui... dar noi nu păstrăm ca prizonieri, decât he, he... pe cei care au acces în țara noastră:

20 adică pe moldoveni și pe cei cari au rude dincoace... Însă pe ceilalți... he, he, nici nu știți ce facem cu ceilalți... S-a apropiat de ea, sardonice și triumfal: Îi poftim înapoi în țara dumnealor, la civilizația dumnealor, unde ofițerii nu beau vin, unde artistele nu admit să li se pună mâna pe genunchi, unde dansează morții în mare, unde s-a coborât raiul pe pământ... Evident că între sălbătécia noastră și proastele

25 noastre maniere, dumneavoastră o să preferați...
– Exact. Prefer să mă întorc, domnule, căci dacă acolo e așa cum e, cel puțin știu dinainte ce mă așteaptă. Dar dacă e să găsec și aici tot ce părăsec acolo, mulțumesc, nu mai am nevoie... găsec berechet la mine...

30 – Hm, îți închipui, încercă să-și plaseze încă o reflecție Iliad.
– Îmi închipui... îl tai scurt ca să-l aduc la stricta desfășurare a faptelor...

– Nu m-am speriat eu, cu una cu două, de-o așa bravură – continuă el – și ploconindu-mă i-am replicat imediat:
35 „Poftiți, vă rog!“... Ei bine, dragă Ragaiac, a ieșit. Și-a pornit-o drept, fără nici o vorbă, spre Nistru... ca un... ca un leu...

– Ea a fost!... Ei bravo, Iliad, te-ai purtat ca un...
– Nu mă lași să vorbesc...

40 – Restul e lesne de înțeles... amintire, regrete, autoreproșuri...

– A nu... a nu... lasă-mă, domnule, să continui...

– Mai e ceva? întreb, și simt din nou o ușoară strâmtorare.

– M-am luat după dânsa. M-a simțit și și-a iuțit piciorul. M-am pus pe fugă... Am ajuns-o: „Domnișoară, nu pot să vă dau drumul în mijlocul nopții de iarnă... Rămâneți... vă rog... iertați-mă... m-am întrecut cu firea... și cu paharul... regret din suflet... imposibil să plecați cu această impresie de la mine.“

5 Și pentru că ea ezita, m-am jurat că va fi în protecția mea și că nu i se va clinti nici un fir de păr. Și cu toate că nu știe nici moldovenește și n-are nici rude prin Basarabia, i-am promis că voi face tot posibilul s-o fac scăpată. A primit și s-a întors. A trebuit mult să stăruiesc ca să ocupe peste noapte bordeiul meu; ea cerea morțiș să fie dusă în magazia prizonierilor. „Cum crezi că voi face una ca asta, domnișoară? Acolo mă voi duce să dorm eu!“ am strigat cu

15 tărie, știind că astfel de abnegații plac rusoaicelor. Abia atunci a zâmbit, cu ușoară ironie. Nu părea deloc convinsă că lucrul se va petrece întocmai. Am sfătuit-o dinadins să tragă drugul și să încuie ușa pe dinăuntru. Ceea ce desigur

20 a și făcut imediat.
Iliad așteaptă și probabil îmi caută stăruitor privirea:
– Așa e c-am întors-o bine... Așa e că...
– Mda...

25 Până la prânz Valia nu s-a sculat. La masă și-a împărțit pâinea și bucatele lui cu dânsa. La început Valia era foarte stânjenită și se uita încurcată prin odaie și mai cu seamă la așternutul în care dormise și pe care ținuse, la deșteptare, să-l scuture afară, în ger, cu mâna ei, ceea ce făcuse pe Iliad să protesteze, dar să se bucure foarte în inima lui, văzând

30 acest început de familiaritate și această înclinare spre gospodărie cu lucrurile lui. Masa a fost din cale-afară de veselă, iar spre satisfacția mea – pentru că acum încep să mă satisfacă dovezile lui de bună purtare – Iliad s-a arătat plin de demnitate tot timpul. Rusoaica a gustat cu plăcere

35 din vin și chiar a băut mai multe pahare. Pe urmă a scos vioara și a cântat, după dorința anume a lui Iliad, numai bucăți rusești, Ah, șnapanul, maimuța! A cântat multe cântece populare, dar ceea ce l-a impresionat extraordinar pe Iliad au fost două bucăți din Ceaikovski, care i-au rămas

40 în memorie. Îmi fluieră începuturile, pe care le recunosc, și-l acompaniez cu ochii umeziți: e o romanță fără cuvinte

și o barcarolă. Sunt atât de asemănătoare, că le poți socoti un singur cântec; dar sunt delicioase. Bem vin și le repetăm iarăși și iarăși, căutând să ne întrecem... eu îl opresc cu intensă satisfacție la cea mai neînsemnată notă care a scăpat falș din gâtul lui: „nu așa“, îi strig aproape disprețuitor... „așa... laaaa...“ Iliad repetă după mine ca un copil cuminte și are obrazul scăldat în lacrimi. Nu înțeleg de ce plânge, dar bănuiesc că frumoasa idilă, pe care el ține să mi-o înșire cronologic, nu s-a sfârșit tocmai pe gustul lui; aștept deci cu nerăbdare acest sfârșit, care-mi dă nădejdi îmbucurătoare și care-mi face incomparabil mai suportabilă povestea.

După-masă rusoaica întrerupe muzica; ultima bucată a făcut-o să pălească, tremură și se zbate într-o jale fără margini; Iliad îi șterge lacrimile și o mângâie cu multă delicatețe; iar ea îl privește speriată, îngrozită, cu ochii măriți. E o criză rusească, își închipuie el. Dar eu văd în pupilele ei necunoscute imaginea sinistră a baletului de păpuși prinse de sfori în fundul mării. Fata își plânge groaznicu-i destin; acum poate a înțeles deplin că pentru a i se deschide larg drumul spre libertate va trebui să dea și tributul celălalt, tributul constrângerii supreme... Oh, îmi pare atât de rău de biata fată și urăsc pe acest Iliad, pe acest călău cu mângâieri tandre... E în puterea lui și asta o îngrozește pe ea, e neconținut în puterea cuiva și asta o dărâmă și-o muncește mai greu decât poate însăși ideea de a porni înapoi, spre păpușile putrede care-și joacă sarabanda, legate de sfori, împodobite cu stele marine și cu diademe de melci. O înțelg și sunt alături de ea; îl urăsc pe mizerabilul cu rânjetul lui de satisfacție... și-l invidiez.

A lăsat-o dormind amețită de lacrimi, de spaimile și de oboselile trecutului. Când s-a întors, a găsit-o scuturând iarăși părurile și cearceafurile. El i le-a smuls din mână, a chemat ordonanța, pe care a muștrat-o și chiar a lovit-o. Iar fata, care a intervenit pentru soldat, l-a apucat violent de mână, zădărniciind a doua lovitură, l-a privit cu dușmănie, apoi a izbucnit din nou în lacrimi, într-o criză subită, zguduitoare. Criza rusească! a conchis din nou Iliad, cu suficiența-i notorie. Și cam în felul aceasta a trecut ziua. Răsuflu din nou ușurat.

Iliad s-a așezat într-un rând pe marginea patului, pe când ea, lângă sobă, își acorda vioara; acum căuta anume să-și

găsească loc cât mai departe de dânsa, ostentativ. Spre marea lui mirare, ea l-a rugat atunci să treacă pe scaun și, pentru că el nu s-a executat imediat, a depus și puțină insistență. Atunci el s-a ridicat de pe pat și a vrut să iasă afară. Rusoaica l-a ajuns la ușă, l-a apucat voinicește de coate și l-a tras înapoi. „Nu trebuie să te superi, nu trebuie să te superi!“ i-a strigat și, iarăși foarte încurcată, se frământa în juru-i, plimbându-se agitată și strângându-și pumnii. El a ieșit totuși explicându-i că trebuie să plece din motive de serviciu. Canalia știa cum să joace. S-a întors dinadins foarte târziu; ea aprinsese lampa și-l aștepta înfiorată într-un colț. Nasul i-era roșu și ochii plânși. L-a primit totuși cu un zâmbet de blândețe care l-a intrigat și ațâțat peste măsură.

– Domnișoară, i-a spus atunci cu un curaj care m-a făcut să pălesc. Eu nu vă țin aici sechestrată. Ordinele de sus ne cer să trimitem înapoi pe toți cei ce vin de peste Nistru. Și e categoric. Eu însă, cu toate riscurile ce-mi atrag, vă voi înlesni să treceți mai repede în România. Dacă nu am făcut-o până acuma, e că aștept un moment prielnic... trebuie să vă fac rost de vreo împuternicire, de vreun act, să nu vă mai supere nimeni. Însă, pentru asta trebuie timp, trebuie cu multă băgare de seamă să intru în legătură cu vreo autoritate dintr-un sat vecin. Am și început să sondez, dar lucrurile nu se pot face cât ai bate din palme. Însă, oricând doriți, dacă vă asumați singură răspunderea, vă stau la dispoziție, să vă trec de zona periculoasă. Dar vă atrag atenția că vă grăbiți, veți avea considerabile neplăceri; iar cât veți rămâne aci, eu vă garantez cea mai deplină siguranță de orice fel.

Fata, tremurând, s-a rezemat de zid și l-a rugat s-o ierte dacă din atitudinea ei a reieșit cumva că n-ar avea încredere într-însul. El o sprijină stupefiat. Ea dezmente că a fost în vreun chip nemulțumită de ceva; e tristă uneori din cauza durerilor ei trecute. Dimpotrivă, e atât de fericită că a nimerit aci, încât orice recunoștință n-o găsește la înălțimea ospitalității care a întâlnit-o.

– Nu aștept nici o plată, domnișoară...

Cu toate că oarecum plat, canalia se poartă admirabil. Totuși sunt dispus să-l ascult cu plăcere. Zilele trec, și de ceea ce mă temeam... O speranță tot mai consistentă mă îndeamnă să cred că țopârlanul, încântat de purtarea asta atât de neobișnuită pentru el, până la urmă n-a mai putut să prindă virajul clipei decisive.

Dar în seara a patra, pe când vioara suspina în surdină la gura sobei, el se feri puțin de privirea fetei și se scărpină cu grijă pe piept, înspre subțioara dreaptă. Valia întoarse capul probabil involuntar; el îi surâse încurcat, jignit de el însuși, că tocmai când arcușul aluneca pe undele barcarolei, la care fata revenea des, știind că-i place, el... se scărpină. Nu-și lămurește bine, i s-a părut sau pe figura ei a trecut o umbră, de bună seamă de ironie. Și-a tras totuși cuviincios un scaun aproape de dânsa și a continuat să asculte cu religiozitate. Dar pe țăța dreaptă, picioare fine și repezi alergau spre același țel, ah, care nu mai era atins odată, al subțioarei respective. Iliad se ridică de pe scaun și, legănând capul după tactul muzicei, în timp ce șuiera inauzibil printre buze, în semn că fredonează, își căută un loc în umbră, cu totul ferit de privirile ei și, cu spatele la dânsa, își vârî mâna pe sub veston și începu să se frece cu ardoare, prefăcându-se că examinează niște cartușiere; satisfacție nouă, scărpinatul îi producea o supărăciune dulce, pe care, în măsura întrebuițării, simțea nevoia plăcută să și-o administreze în doze și mai mari. Abia după ce trecu mult de la tăcerea vioarei, băgă de seamă că fata nu mai cânta; se întoarse zăpăcit și-o văzu în picioare, privindu-l cu ochii mari, grozav de mari și uimiți; figura i-era ușor contractată; ah, înțelegea, înțelegea această legitimă supărare pe-o țopă de milităroi sălbătécit de pustietățile pe care le păzește, incapabil să aprecieze finețea unui tușeu, subtilitatea unei ușoare întârzieri pe-o anume notă. Îi fu atâta rușine, că își luă noapte bună și ieși în grabă, prefăcându-se, cu o stânjenită lovitură de mână peste frunte, că și-a adus aminte de ceva foarte important. Fata întinse mâinile după dânsul, dar el dispăru îndată. Din cadrul ușei îl văzu alergând spre maghernițele dimpotrivă. Alerga să facă morală militărească sergentului, care-i cedase binevoitor așternutul, pentru halul de necurătenie și nesimțire în care a putut să trăiască.

35 Binecuvântat păduche!

A doua zi ea îl întâmpină roșie, privindu-l pe sub sprâncene și trăgând cu urechea ei fină de muzicantă la accentele râsului prea exagerat, cu care el vrea să-i arate că n-a păstrat nimic din întâmplarea de ieri. Iliad umblase mult prin frig și veselie sângelui, care alergase prin el în ritmul pasului grăbit, îi da și-acum, în căldura cea mare din odăiță,

o dispoziție fără seamă. Mâncară fericiți, dar o dată cu vinul și cu bucatele gustoase, dogorite în cazan de trupă, simți din nou picioare fine alergându-i pe trup. Altele și altele, mii de picioare în marșuri contrarii de trupe în manevre; nervozitatea și necazul extrem îl făceau să le evalueze la milioane, deși poate nu erau de pricină decât vreo câteva perechi. Dezamăgirea i se înfipse ca un cuțit în inimă și toată veselie pieri deodată. Dar el făcu toate eforturile să păstreze o continuitate a înfățișării inițiale; pentru că însă ea nu cânta, îndrăzni să-și petreacă din când în când mâinile, care acum se încârligau ca ghearele de asasin – vai de acela pe care aveau să-l întâlnească! – pe sub veston. O dată, de două, de trei...

Dar fata asta e complect indiscretă. Trage cu ochiul, fața i se îngălbenește, glasul îi tremură... Doamne, dar ar trebui să înțeleagă situația... aci, la marginea unui râu... înghețat... doar la ei în Rusia... parcă nu cumva...

– Ah, am să scot toată trupa, scapă el în cele din urmă, într-un moment de nemaireținută revoltă, și s-o dezbrac la piele în gerul cel mai cumplit... Iartă-mă, dar e nemaipomenit, barișna, cu acești măgari. I-am inspectat, i-am lovit; pe cel pe care l-am prins cu cea mai mică necurătenie l-am îmbrâncit îmbrăcat în Nistru și am poruncit să i se arunce toate efectele peste el... Iată, acum de când a înghețat râul, nu se mai spală nici unul... Dar le viu eu de cojoc; am să-i tăvălesc acum pe toți în zăpada înghețată... Ah, și pe sergentul ăsta, care mi-a împrumutat scârboșenia lui de pat!...

Se ridică palid și hotărât și o dată cu el se ridică și dânsa, la fel de palidă, tremurând.

– N-avea nici o grijă, domnișoară, am să astup ferestrele, ca să nu-ți ofer o priveliște necuviincioasă. Dar iartă-mă, nu pot să sufăr să rămâi cu această impresie despre mine. Destul că ți-a rămas cealaltă...

El se îndreptă să dea drumul șervetului din fereastră, dar ea i s-a interpus în cale. E trasă la față și tremură ca-n friguri, îngăimând în neștire... „Iartă-mă, iartă-mă!“ Și e gata să cadă în genunchi...

El a prins-o prompt din cădere și o ține la piept; ea se strânge, se înfinge în pieptul lui, cu mijlocul ei:

– Nu e sergentul de vină! Vasile Dimitrievici, și nici un soldat; iartă-mă, eu sunt de vină, de ce nu mă lăsa să scutur

cearceafurile, Vasile Dimitrievici; mă temeam că dacă le voi scutura din nou, iar vei bate pe soldat și nu trebuie să bați, Vasile Dimitrievici, nici pe om, nici pe animal. Mi-era așa rușine să-l rog să-mi ajute, diminețile, când credeai că dorm, și eu nu făceam decât să mă curăț, dar pe el nu-l lăsam să se amestece, ș-apoi el nu știa nici rusește, nici nemțește, nici franțuzește, și când mă gândeam că trebuie să mai aflu și tălmăciul... în fiecare dimineață credeam că am scăpat și-n fiecare nouă dimineață vedeam că m-am înșelat... de aceea eram atât de îngrozită, Vasile Dimitrievici, când te apropiai de pat. De ce m-ai reținut aci? De ce nu mi-ai dat drumul atunci... Lasă-mă, Vasile Dimitrievici, nu merit să mă ții la pieptul dumitale... gonește-mă pe mine afară în frig... și la noapte lasă-mă să trec înapoi... Iartă-mă pentru toate supărările pricinuite!

Dar cine mai simțea acum mers de păduchi, la atingerea aceea caldă, infinit de caldă, infinit de dulce. Dar cine ar mai fi putut să scape această minune trupească odată căzută în brațe! Gura lui se îndreptă lacomă spre ochi, spre gura ei. Ea încă ezită, șoptind înfiorată: Vasile Dimitrievici, Vasile Dimitrievici... Vasile Dimitrievici... Dar nu mult apoi buzele lor sunt una și trupurile le sunt una, și într-un singur trup ei se rostogolesc în așternuturile moi, peste sarabanda păduchilor.

– Infectă idilă, dragă Iliad, gem într-un târziu, respectându-i tăcerea în care căzuse – iartă-mă că nu te pot felicita pentru această aventură...

Abătut peste fire, îmi acoperisem ochii. Și îndată acolo, în dosul degetelor strânse, mă revăzui în cea dintâi zi de Crăciun a războiului, în cazarma de infanterie transformată în școală militară; repaos și păduchere. Stăteam turcește pe patul comun și suprapus, ferindu-mi lăcrămile, cu nesecat izvor, de ironia camarazilor amuzați extrem de penibilă activitate. Ochii mișcătoarelor boabe de orez, surprinse de lumină, mă fixau straniu și desigur, dacă m-ar fi asasinat cineva în acele clipe, mi s-ar fi părut lucrul cel mai firesc cu putință. ‘

Sărmana fată! Ah, blestemată, scârboasă, ah, canalie de insectă!

– Binecuvântat păduche! tremură glasul lui Iliad, în sinceră adorare. Tu mi-ai dat să gust cele mai nebănuite

fericiri! adăugă el, apoi își drege vocea cu un pahar nou pentru urmarea povestirii.

Da. Da. Și eu trebuie să binecuvânteț acest păduche, care, oricum, dă împrejurării un aer mai scoborât, oho, încă destul de scoborât, ce-mi face suportabilă aflarea restului peripețiilor. Haida-de! Rusoaica păduchioasă nu e tocmai ceea ce așteptau visurile mele. Aventura lui Iliad îmi pare acum vrednică de el, e a lui, nu mi-a mai furat-o. Îl privesc cu simpatie și-l ascult cu înduioșare. Unde e Iliad, ușuratecul de acum trei luni, cu gesturile lui de șmecher de duzină, cu glumele lui suficiente, cu expresiile de cazon umflat și agresiv: „He, he, cariera... datoria înainte de toate... îmi pare rău, pe onoarea mea, dar, he, he, barișnia, ce să-i faci, așa e valsul ăsta al vieții“... O, Doamne, ce am făcut din bietul băiat!

Povestea lui mă captivează cu desăvârșire și... drace, simt cum mă înfioară! Căci sfârșitul, pe care el încă îl ocolește îngrozit, se apropie... și-l simt din tremurarea glasului său că e minunat... vreau să zic groaznic, pentru el. Pentru mine... mă reazim cu excitația curiozitate de sobă și-mi întind cizmele dinaintea focului, care-și joacă reflexele în luciul lor...

– Hm, ce zici Iliad, nu-i chiar așa – eh, he, – de ușor valsul vieții...

– ...Îți închipui tu, Ragaiac, această fericire fără seamăn... Patru zile de nebunie nemaipomenită... în fiecare dimineață așternuturile erau scoase afară în gerul cel cumplit... iar seara, după masă, după cântec, despăducherea... Și pe urmă iubire, și iar cântec, și iar despăduchere, și iar iubire... Îți pot spune că era atât de dulce s-o vezi cu bustul gol, doar cu sânii prinși în rețeaua ușoară, căutând cu degetele ei lungi, de vioristă, insectele prin cutele cămășii... trebuie să subliniez, prin cutele cămășii destul de fine și, judecând faptul că ea avusese o oarecare situație în țara pe care o părăsea, în cutele rufei celei mai bune pe care o găsisese acolo... Înțelegi, drumul până la hotar, dormitul pe la gazde țărănești și clandestine, traiul în condițiunile pe care i le impunea cotrabandistul, amănările acestuia ca să poată s-o înșele și să-i fure bagajele... toate lucrurile astea, pe care ea mi le povestea cu atâta ingenuitate, dau altă impresie, dau farmec nespun banalei și degradantei operațiuni de care-ți vorbesc... O, era divină, părul ei tuns mai lung și încurcat în inele de-un castaniu închis, care ziua părea negru,

atârându-i pe umerii plini și rotunzi... și mâinile lungi și trupul lung și picioarele lungi... Când stătea goală și înaltă în fața mea, cântându-mi ca într-un vis de nebunie, ori răsând înainte de a începe, cu arcușul în jos și cu vioara gata sub

5 bîrbie, goală, înțelegi, mă pipăiam să văd dacă trăiesc... Sau când îi examinam firele prelinse și rari din subțiori, frecându-i cu gaz grăuncioarele epidermei răzvrătite... Iartă-mă că-ți dau toate aceste amănunte...

– O... te rog..., te rog...
10 – ...dar vreau să mai întârzii în ele, căci sfârșitul, care puse capăt atât de repede acestui vis de necrezut, e prea cumplit... prea idiot...

– Mai lasă-l, mai lasă-l... sfârșitul... Rămâi puțin la păducheatul ăsta...

15 – O, dragul meu...
Și încurajată, vocea contiuă plângătoare, din ce în ce mai plângătoare, neconținut întreruptă acum de interjecții agasante, ca glasul unei bocitoare. Dacă n-ar fi fost atât de interesant conținutul, și unele trăsături de redare, de surprinzătoare vioiciune, aș fi curmat repede apoi această jelanie care se reîntorcea neconținut asupra sa însăși, pentru a aduna mărunțișurile rămase; scoici nenumărate scăpate prin găurelele plasei, printre care scânteiau uneori culori fără pereche ori îmbobocea opalul de vis al perlei adevărate. Păducheatul ăsta e acum din cale-afară de ispititor... ascultând, mi-l reproduc ca în vis, în odăița mea... în bordeiul meu, cu un cuprins mult mai de gust decât această colibă afumată: în gândul meu Valia a călcat adânc, cu piciorul ei lung, cu minunata ei comoară de păduchi, s-a înfipt adânc cu brațele ei lungi, cu trupul ei lung, cu firele prelinse ale subțiorilor ei, cu părul ei încurcat și tăiat mai lung, tremurând la fiecare mișcare pe gâtul și pe umerii goi...

– Păducheatul ăsta, dragă Ragaiac, era atât de delicios, că și pe urmă, când constatarăm cu regret că el nu mai avea nici o cauză, noi îl continuarăm, ca pe un rit vechi.

35 Iliad începe să-mi pară inteligent. Cine a spus că fericirea și suferința nu dau glas și aripi și celei mai tenace mediocrități!...

Dar plimbarea pe care imaginația lui o face, retoric și plângăreț, de-a lungul șoldurilor și coapselor prelungi, în amurgul de bronz al pielei catifelate, mă îndeamnă să privesc cu oroare mâna aceea care a străbătut de atâtea ori acest drum în realitate. E rotundă și butucănoasă; e de-un alb gălbui, punctat de-o vagă

rozeală vineție, care-mi repugnă... Iată ce-a putut să se plimbe de-a lungul atâtor comori! Și instinctiv îmi ridic în lumina ochilor tăietura ovală și fină a mâinei mele; degetele se lipesc lungi și unghiile, pe care nu le-am manicurat de atâta amară vreme, mă uimesc cu grația lor...

– De ce-ai tăcut, Iliad?

– Ce mult seamănă mâinile tale cu ale ei...

Va să zică, banditul, țipă gândul meu, cu adevărat mi-ai furat-o, ai pus pe ea labelle tale de dobitoc pârșos și ai fugit cu dânsa în adâncul pădurei, ca un urangutan...

10 Și vocea lui Iliad continuă să plângă în descripții tremolante, arzătoare și răscolitoare, aci întretăiate de exclamații, de interpelații, de invocații, aci scuturată de suspine și de regrete...

15 Îți spun... era un făcut... oricât mă sileam mi-era imposibil să... eu... altă dată... înțelegi... dar acum... era atât de divină, atât de caldă... înțelegi... Căuta să mă reție... dar... cum spun... și totdeauna avea o privire de regret... sau își acoperea ochii cu mâinile...

20 „Idiotul... nici nu m-aș fi îndoit...”

sau își înfunda capul în perine...

– Sfârșește Iliad... (mă mir cum nu mi-a scăpat: idiotule!).

– ...

25 – Vreau să spun, nu, nu... nu asta... Cum s-a sfârșit? Asta am vrut să te întreb... cum?... de ce n-ați continuat?... unde e acum?...

Iliad mă privi cu ochi stupizi, de animal care mănâncă, își răsuci o țigară și o înfipse jumătate în jarul sobei...

– În ziua nouă, continuă el, stăteam cu ea la masă, eu aici unde sunt eu, ea acolo unde ești tu...

30 ...eu – își desfăcu el degetele de la amândouă mâinile lui tâmpite – parcă nu eram în apele mele... dar am simțit așa ca prin aer... ca... știi tu... ca în război – mâna butucănoasă, cu degetele rășchirate, se plimba deasupra mesei ca un umflat păianjen roșcat și amețit – ți-aduci aminte când nu e încă sosit ordinul de atac și când încă nu știi nimic... dar deodată îți vine așa un gând că agentul de legătură se apropie și-ți aduce ceva rău... cam așa simțeam eu când afară auzii voci și tropăit...

40 Dacă o fi maiorul, îmi mai făceam eu inimă bună, îl îmbăt și-i fac cadou toate sticlele pe care le mai am. Dar tu știi

bine că domnul maior, înainte de-a veni, are totdeauna grijă să te întrebe la telefon: „Ai, mă, ceva, face să viu azi la tine la masă?...“ Să fie căpitanul?... dar el nu vine niciodată în inspecție, își vede de sectorul lui...

5 Iar când am auzit bătând în ușă și când am auzit vocea colonelului, eu tot mă agățam cu nădejdea că barim o fi vreun general în treacăt, măcar i-aș fi spus că s-a abătut în treacăt, pe la mine, nevasta mea... Dar vocea colonelului nu putea fi decât a colonelului...

10 – Colonelul?! Ah, da... atunci când a trecut și pe la mine.

Lăsă capul în jos și tăcu mai multă vreme. Bău zdravăn și se ridică, se apropie de ușă, parcă înveselit de stupizenia întâmplărei, și păru că-l revede pe colonel, apropiindu-se de prag cu exagerată stupoare, plimbând ochii de la el la ea, adică de la locul unde stăteam eu la locul unde stătuse el și înapoi:

– Nu vă despăducheați cumva tocmai în momentul acela?

– Nu, tocmai venisem de pe sector. Eram îmbrăcați... numai ea avea în picioare papucii mei...

20 Eu mi-am adus aminte că trebuie să mă scol... și s-a sculat și ea o dată cu mine...

– Am onoare, domnule colonel!

Nimic. Ba nu. Răspuns cu capul... Valia, care privise tot timpul zâmbitoare la această scenă, de astă dată îngălbeni, apoi înnegri... Iar colonelul:

25 – Scuză-mă de deranj, locotenentul Iliad, dar te rog să poftești până afară...

Și foarte ceremonios de data asta, își lovi călcâiele și salută pe fată: doamnă! Pe urmă ieși...

30 – Valia, să stai aici, am bâlbâit, neavând ce spune altceva și am vrut să ies...

– Unde ieși așa? m-a oprit ea, mi-a pus capelul pe cap și m-a îndemnat să rămân ca să-mi arunce mantaua pe umeri. Dar am ieșit.

35 Domnul colonel, în mijlocul cercului smirna de gradați, cu mânerul de argint al cravașei la gură, asculta și cerea informații. La fiecare răspuns, privea pe vorbitor, da din cap de mai multe ori în semn de deplină lămurire...

40 Am răsuflat o dată adânc și m-am apropiat salutând cu toată arta de care eram capabil. Vroiam să joc pe o carte mare. Partida trebuia câștigată cu orice preț. Mi-a primit salutul cu un surâs binevoitor. I-am cerut permisiunea să-i vorbesc între patru ochi. A făcut atunci semn la oameni să

se îndepărteze... Am început prin a-i spune că am cele mai serioase intenții relativ la Valia. Îndată ce suntem readuși la oraș, o voi lua în căsătorie.

5 – Va să zică, intenționezi să demisionezi? mi-a rânjit în față domnul colonel. Și pentru mutra mea nedumerită, s-a simțit obligat să adauge: Ai uitat complect legile și regulamentele militare. Pentru ca o fată să poată să se căsătorească cu un ofițer, trebuie să dispună de-o anume dotă... Nu poți s-o dispensezi de această condiție...

10 I-am explicat că e o mare artistă și l-am pofit s-o asculte. L-am invitat la masă; având în vedere ora la care venise, de bună seamă că era nemâncat. În timpul ce se va ospăta, Valia avea să-i cânte. Și el avea să aprecieze dacă, după câteva concerte la oraș, la Chișinău, la Iași, la București, ea n-ar fi putut strânge înzecit cât pretind regulamentele militare.

15 – Ei bine, măi, a refuzat să și mănânce, acest... ah... și-a scos un covrig uscat și a început să ronțăie din el zâmbindu-mi amar. Amar... acru vreau să zic...

20 M-a întrebat dacă am făcut percheziția vestmintelor și lucrurilor pe care le adusese Valia. Era să-i răspund: „ne-am și despăducheat, domnule colonel“, dar m-am gândit cu groază la efectul acestei destăinuri asupra mentalității lui. M-a rugat să-i aduc paltonul și căciula fetei, vioara și cutia de vioară. M-am executat cu o repeziciune care, am observat 25 bine, că a avut efect. I-am adus tot ce avea pe ea și am îmbrăcat-o cu lucruri de-ale mele. Colonelul a surâs din nou și a predat toate efectele plutonierului Brădeanu, care era cu el. Pe urmă s-a interesat de mersul celorlalte puncte din consemn. De câte ori aduceam vorba de fată, el punea o 30 întrebare cu totul depărtată sau îmi da ordine și sfaturi streine de subiect. Peste un ceas plutonierul Brădeanu mi-a predat efectele: nu se găsise nimic, nici măcar să dea de bănuț. Când mă reîntorsei la fată, o rugai să examineze dacă mâinile bătăranului nu au stricat ceva la vioară. Valia era palidă și 35 gravă. I-am spus că rezultatul percheziției a impresionat favorabil pe colonel și că sunt speranțe.

– Speranțe de ce? m-a întrebat. Dar eu am ieșit grabnic, fără ca să-i răspund.

Colonelul m-a întâmpinat binevoitor:

40 – Era cu mult mai grav dacă domnișoara da de bănuț. Îți declar că n-aș fi ezitat să vă trimet pe amândoi în judecata Consiliului de război și să-ți iau pe loc comanda. Greșala ți

se scuză: neobservarea strictă a ordinelor mele va avea totuși o ușoară influență asupra memoriului d-tale. Accentuez: ușoară! imită Iliad în derădere pe comandantul său. Și acum să vedem cum ai să-ți faci datoria pe care trebuia să ți-o împlinești de la început...

5 – Într-adevăr, domnule colonel, i-am spus, recunosc că trebuia să vă raportez totul de la început, dar veți avea ocazia să constatați că am cele mai serioase intenții. Dacă dumneavoastră îmi acordați o permisie, chiar îndată voi introduce formele de cununie, domnișoara va da concertele...
10 în sfârșit vom depune banii, cât mai repede cu putință...

– Ascultă, locotenent Iliad, întrerupe plictisit colonelul. N-am gust de făcut teatru cu dumneata aici... Nu ți-e rușine să te prostesti așa în fața mea, ca un notar de la țară amurezat.
15 Ești ofițer în armata română sau... Cum?... Ascultă... în douăzeci de minute, domnișoara să treacă Nistrul înapoi, în fața mea... Executarea...

– E logodnica mea, domnule colonel.

– Executarea...

20 – Viitoarea mea soție...

Colonelul întoarce capul pentru a nu-mi arăta parcă de cât dispreț e încercată acum figura lui...

Dacă Ministerul de Război face dificultăți în privința dotei, continui cu curaj, pun la dispoziție demisia mea...

25 Ei bine, aici colonelul s-a prefăcut în leu înfuriat. M-a apucat de veston, m-a zguduit cu putere, m-a îmbrâncit:

– Pe cine e încredințată paza bieteii țării...

Am început să plâng, am împreunat mâinile, l-am implorat, i-am promis că-mi voi face datoria ca și în trecut...

30 – Asta mă face să sper că voi uita această idioată reprezentare, pe care mi-o dai aici, în fața soldaților. Totuși trebuie să știi că încrederea mea în dumneata a dispărut... Executarea...

– Trecerile se fac la noapte pe întunec... e o chestie de umanitate, domnule colonel, abia mai pot să îngăim...

35 – Bun, răspunse colonelul, după o îndelungă și încrunțată ezitare... Peste trei ceasuri se va întuneca...

Îmi strigă apoi tălmăciul și-i dădu ordin să-mi aducă mantaua; totdeodată să anunțe și pe „domnișoara vioristă“ că trebuie să se pregătească de drum: peste trei ceasuri va

40 trece Nistrul înapoi.
– Cu tot talentul dumneaei de vioristă – țin să scuze el în ochii subalternilor cauza greșelii mele – ordinele sunt

precise și nu există cruțare pentru nimeni. Să explici asta domnișoarei, tălmăci... Iar noi, locotenentul Iliad, plecăm să vedem puțin sectorul... dă ordin să pună șaua la cal...

5 În cele trei ceasuri a fost cu neputință să înduplec pe colonel; nu-mi răspundea, pur și simplu, sau îmi răspundea, după obiceiul lui, printr-o altă întrebare, privitoare la amănuntele serviciului. În cele din urmă mi-a trăsnet prin cap o tâmpenie de idee, care m-a șters definitiv din ochii lui: plimbarea asta – mi-am zis – poate c-a scornit-o ca pretext de târg. Gura m-a luat pe dinainte și dracul m-a pus să pronunț, pe departe, un important dar bănesc. Răgaiac, nu mai știam ce fac, nu mai știam ce să spun! Și-a oprit calul și m-a fulgerat drept în strașina ochilor cu încrunțarea cea mai teribilă pe care i-am văzut-o vreodată. Mi-a spus doar atât: „În halul ăsta ai ajuns, băiete? Ești pierdut cu desăvârșire.“

15 Când am revenit era noapte târziu. Bătătura pichetului era vag luminată ca de obicei, pentru mine destul de puternic ca să văd în fața bordeiului meu pe Valia, îmbrăcată în bunda ei de boiernaș, cu boftorii lungi de cauciuc, cu căciula de astragan brumăriu strânsă sus căzăcește, în mână cu cutia de vioară...

Execuția a fost scurtă...

– Sergent, condu pe domnișoara...

– Îmi permiteți s-o conduc eu, domnule colonel?

25 – Cu sergentul... Și evident, numai până la jumătatea râului... încuviință el cu sarcasm în glas – cunoști locurile, sergent?

– Da, să trăiți, domnu colonel, pân' la jumătatea râului nu e greu...

30 – Ai să însoțești pe domnul locotenent. Poate dânsul să facă vreo confuzie cumva, rânji el batjocoritor. Dumneata numai să-i atragi atenția unde se termină hotarul nostru, restul îl privește.

35 Eram atât de amețit că nici nu înțelegeam dacă la mijloc e vreo ironie sau compătimire. Mai târziu, când mi-am reprodus scena, mi-am dat seama că era bătaie de joc și înjosirea în fața subalternilor.

Privirile noastre s-au îndreptat spre Valia, care aștepta mândră și sfidătoare. Puteam s-o privesc în voie, pentru că la mine nu se uita. A pornit cu pas sigur și a zâmbit trist colonelului. Când m-am urnit, el m-a întrebat din nou, parcă mirat, cu acelaș sfredel batjocoritor în glas, al cărui vârf iarăși numai pe urmă l-am simțit...

– Primești s-o însoțești supravegheat de un sergent?
Dar atunci i-am răspuns stupid, printr-un fel de mârâit monosilabic. Cuvintele astea mi le spusese însă în franțuzește, ceea ce a făcut pe Valia să miște puțin urechea încoace, crezând că poate i se adresează ei. Dar pasul nu i s-a ogoiat o clipă și nici statura nu i s-a micșorat... În lumina zăpezei era grozav de înaltă, atât de înaltă că parcă nu îndrăzneam să mă apropiu de ea.

– Valia, murmurai întru târziu...

10 Dar nu-mi răspunde decât cadența surdă a pașilor ei hotărâți...

– Valia, mi-am dat toate silințele, am făcut totul, mi-am periclitat cariera... mi-am pierdut-o...

Nimic, nici un răspuns.

15 – Domnule locotenent, aici e jumătatea râului, aud din urmă...
Nici nu m-am întors. M-am ținut după ea, explicându-i, implorându-i iertare, jurându-i că n-o voi uita... că pentru mine altă femeie nu există.

Și am călcat pe țărmașul rusesc. Noaptea și tufișurile, reflexul înșelător al zăpezei ne fereau de privirile celor de dincolo.

– Valia, trebuie să ne luăm rămas bun, trebuie să te sărut, pentru ultima dată... pentru ultima dată, Valia... și plângeam ca un copil.

25 Dar ea grăbea înainte; nici nu-mi închipuiam că o femeie poate merge atât de repede. Am trecut după dânsa linia strămtă a tufișurilor și deodată câmpia rusească s-a deschis năprasnică, înzăpezită și incertă sub marele întunec de deasupra. M-am oprit amețit. Ea s-a întors și i-am văzut râsul în noapte. Mi-am desfăcut brațele și am pășit spre dânsa. Ea s-a dat înapoi:

30 – Nu încă, mi-a spus, urmează-mă... Ziceai că pentru nimic în lume nu te vei despărți de mine...

Am rămas în loc și am văzut cum se îndepărtează, cum i se distramă contururile, cum se preface într-una în noaptea incertă.

35 O singură dată, după primii pași, s-a uitat înapoi să vadă dac-o urmez. Pe urmă nimic. Am văzut-o murind astfel, încetul cu încetul, sub ochii mei. Și legănatul cutiei de vioară în mână a fost ultimul amănunt care mi-a rămas în adâncul ochilor.

Am străbătut tufișurile complect idiotizat. Am nimerit pe gheața fluviului și am alunecat pe ea, cu *Romanța fără cuvinte* a lui Ceaikovski trecându-mi ca vântul prin urechi, răsunând viforos. Mi se părea că alunec pe un parchet de

dans. Totul se învârtea și dansa în jurul meu, toate mogâldețele negre și albe. Era un dans și un cântec haotic, sălbatec, rusesc, așa cum uneori arcușul ei se zbătea pe coarde într-o zbuciumare frenetică, într-o pornire de cai sălbateci în galop. Din dreapta aud o fluierătură ușoară.

5 „Pe-aici, pe-aici, domnule locotenent!“...

Sergentul mă așteptase. Abia acum îmi dădai seamă că trecând de jumătatea fluviului el ar fi putut să mă someze.

– Știam eu că veniți îndărăt, domnule locotenent...

10 Aș vrea ca Pafnute să alerge acum ca sălbatecii cai pe cari, în paroxismul celei dintâi iubiri mistuitoare, celei dintâi iubiri deci, Iliad îi văzuse năpădind din zbuciumul coardelor sub nebunia arcușului Valiei. Dar strategul, jignit de tratamentul neobișnuit al pintenilor, aveam impresia că mai mult simulează goana, decât o execută. Aș dispera cu siguranță, dacă un curent ascuțit, care mă izbește întruna pe obrazul întors împotriva-i, nu ar zălogi pentru iubitul meu prieten patrupe de că-și dă toate silințele de care e capabil.

– Ești boșorog, Pafnute!

20 Dar Pafnute m-aruncă și mă prinde în șea ca pe-un călăreț de circ și toate crengile care se întind dinainte-mi, pudrate de chiciura groasă, am impresia că sunt frânghii peste care trebuie să sar în turbată grabă.

25 Dar la ce această grabă?... Nu... Gonesc întrebarea și dau pinteni înainte. Alung imaginea stepei înghețate, imensei stepe înghețate și deșarte, luminată doar de zăpadă, sub cupola cerului de întunec, în care* numai un singur punct se mișcă; o fată cu o cutie de vioară reintră în bezna desăvârșită. Ba dimpotrivă: opresc această imagine, al cărei absurd îmi străpunge în suflet cu țâșnituri de lumină. Cum ar putea să renunțe, după o primă și stupidă neizbutire, un suflet de cazac? Valia, unde ar putea să te ducă pașii tăi maiestoși, cu comoara ta din ochi și cu comoara ta din mână, când Nistrul e înghețat nu numai în dreptul sectorului celei dintâi încercări...

35 Și Pafnute, scos din fire, mă duce ca o nălucă în noapte. Sosim spumă la post și, cum îi potolesc mersul, ca și când aș fi ghicit că m-așteaptă o mare surpriză, ciulesc urechea. Într-adevăr, un zumzet de vioară. O arie repezită, cu lovituri de arcuș

* În text: „a căreia“. (n. ed.).

și pizzicato. Dumnezeu mare! Și gândul meu, dezlănțuit tot drumul în aceeași goană animalică în care ajunseseam, fu înstrunit deodată de grelele odgoane ale neîncrederii. Ar fi cu puțință oare?

5 M-am repezit cu Pafnute de dârlogi spre magazia plutonului lui Gârneață, unde mă chema zumzetul agitat, care începuse să poticnească. Deși acum, stăpân bine pe gând, știam că nu poate fi decât țiganul Gherăscu, totuși înaintam zorit, agitând cravașa și întrebând în închipuirea-mi indignată: „Cum v-ați permis să aduceți aci o prizonieră?”

10 Și cu toate că am crezut totdeauna în minuni, acolo, vai! nu era decât tot Gherăscu. Stătea chircit lângă vatra rudimentară și încerca strunele cu degetul, ori repezea alene arcușul pe ele, privind în miezul cărbunilor, care-i luminau, ca o mască sinistră, figura lui de gâde artist.

15 Dar înaintea bordeiului meu m-a întâmpinat Gârneață, cu un aer de nu mai știe unde i-e capul, și el a dat impuls, parcă încă pentru o viață, inimei mele.

– Domnule locotenent, ce s-a strâns astă-seară!... și e abia ceasul zece... Până mâine s-adună toată *Ucraina*... aci în bățatură...

20 – Unde sunt?... Să mi-i scoți pe toți, imediat, aici...

Tocmai acum s-au găsit și bolșeviciiăștia să îndesească patrulele pe malul celălalt. Nu știu, poate eu nu i-am văzut, hm, se poate, dar de trei săptămâni nu-mi aduc aminte ochii-mi să fi întâlnit vreo șapcă, o căciulă, or vreo capel cu corn în creștet. Azi-dimineață patru patrule de-ale lor mi-au trecut pe dinainte; și-am observat bine, după numărul oamenilor, erau patru patrule deosebite. Una chiar a făcut și drumul înapoi până în prânz.

30 Sunt nevoit după-amiază să alerg la Iliad. Nu-l găsesc la post: e pe sector. Dar n-am răbdare să-l aștept și mă întorc, de astă dată în trap domol, spre raportul pe care azi trebuie să mi-l dea Cebuc. Uneori domolesc la pas pe Pafnute și-l abat până-n marginea apei. Cercetez zăvoaietele dimpotrivă și lanurile de trestie cu mare luare-aminte. Tresar la fiecare părere de mișcare și fiecare pată mai sură decât albul priveliștei generale mi se pare că înaintează. Ajung din urmă trei zdrahoni cu mâinile legate la spate și încadrați bine de patrulă. Un fruntaș îmi dă raportul. Sunt trei mutre mănjite și crunte: nu știu moldovenește. La post, Cebuc mă întâmpină: recolta iarăși e bogată...

40 – Dar e curios, astăzi malul celălalt a fost înțesat de patrulele lor! îmi ascund satisfacția sub un aer de nedumerire.

Cebuc dă din umeri și-și desface brațele în semn că nici el nu mai înțelege nimic. Iar indiferența de pe figura lui îmi probează că nici nu l-ar prea sinchisi astfel de nedumeriri.

– Să-i scoți imediat... Ce fel de indivizi?...

5 – Dracu să-i ia... Astăzi nici unul nu știe moldovenește...

– Nici *femeile*?...

– Femei nu-s. Nu-i nici una...

– Aha... Lasă-i, nu-i mai scoate... Dacă... dacă... nu știu nici unul moldovenește... ce-o să-i mai întreb?

10 Și trântesc după mine ușa bordeiului, destul de plictisit.

A doua zi, după-amiază, găsesc pe Iliad. Mă aștepta: bănuia că am să mai viu...

– Va să zică bănuiai...

– Ești un adevărat prieten... și de-aceea...

15 Pe figura lui trasă ca de boală se joacă acum o rază primăvăratecă.

– Știi, îmi spune, apucându-mi mâna, știi, prietene drag, la ce m-am gândit? Ea ar putea să se întorcă... Am luat măsurile cuvenite... soldații țin la mine...

20 – La asta puteai să te gândești chiar atunci, îi răspund morocănos.

– Cum atunci! răsare el speriat... Doar ce vrei să fac? Nu cumva crezi ca aș fi fost în stare s-o urmez...

25 – Evident, nu... Ai fi rămas un biet caraghios... și un nenorocit singur printre ruși. Pentru că ea tot ar fi trecut... doar aceasta era marea ei nădejde... dar tu n-ai mai fi putut trece...

– Așa e? întrebă el și mai luminat, dovedind că nici măcar nu-i trecuse prin cap așa ceva.

30 – Însă, găsii locul să lovesc cu cruzime, atunci, la despărțire, în loc de lacrimi și jurăminte ori alte tragice prostii, mai bine-i spuneai atâta: „Așteaptă în tufișul ăsta, peste două ceasuri viu să te iau”.

35 Cu barda dacă i-aș fi despicat capul, și sângele, puținul sânge care-i revenise astăzi, nu ar fi dispărut așa de repede din obraji, culoarea mortăciunilor nu l-ar fi acoperit atât de prompt. Mâinile i s-au desfăcut spre spate, au băjbăit, au apucat dunga patului ca pe-un razim, târându-și trupul într-acolo, de-a-nderetelea, ca un paralytic.

40 Pe urmă, după ce m-a privit multă vreme năuc, s-a izbit cu palma peste ochi. Eu fluieram ușor o frântură de cântec popular, cu capul proptit în braț, lovindu-mi piciorul

zgomotos pe sub masă. El tremură, dă să se scoale și nu izbutește... Dar repetă efortul. Reușește să se ridice și reușește să articuleze:

– Dar tu spui singur că toată nădejdea ei e să se întoarcă...

– Nistrul e mare...

A doua măciucă e și mai puternică. Dar efectele ei se văd mai târziu...

– Vrei să zici c-ar putea să nimerească la tine?... Ochii-i mă țintesc scânteietor.

Fluier și bâțai din picior, ca lovit de sminteală.

– Sectorul meu n-are șase kilometri, și Nistrul are peste o mie...

L-am lăsat cu capul în perină, suierându-și furia și obida într-o cumplită respirație. Și-am dat frâu lui Pafnute, grăbit să ascult astăzi raportul lui Gârneață. Pentru care simt cum mă învăluiește, ca pâcla grea, care începe să se lase în pale dure și compacte, o subită simpatie. E un făcut doară... când e el de serviciu, totdeauna îmi numără și câteva femei. Am să-i fac un raport...

Doar după puțin drum și abia dacă se mai vedea la trei lungimi de cal! Asta parcă ar fi noaptea mării speranțe... da, da, în noaptea asta numărul patrulelor trebuiește neapărat îndoit.

Noaptea – de când știu de existența Valiei, nu mai m-am dus la Niculina – mă zbucium cumplit sub arșița viziunilor în somn și aievea. Valia e pentru mine încă în stare de nebuloasă. Îi pot înfiripa un șold, un braț, mâna ei lunguiață, pentru înfăptuirea căreia e de ajuns să mă uit la mâna mea. Picioarele lungi de asemeni nu-s greu de reconstituit și nici sâni, ca două mingi de tenis, în săculețul strâns de rețea. Gesturile de asemeni: zvâcnirile arcușului, culesul păduchilor, care a rămas în ordinea intinelor ceremonii. Fluturarea părului și culoarea lui o văd; încâlceala lui și plimbările mățoase pe care le face pe gâtul gol. Ochii îi văd de minune; îi surprind fixându-mă nu numai cu o privire de plăcere, de satisfacție, ca pe Iliad, dar plini până-n fund de mirare, largi la exces, ca într-o mărturisire de surprindere, de adorație. Am certitudinea că aceasta ar fi fost privirea ei pentru mine.

Dar fața îmi scapă. Pot s-o compun din bucăți: buzele i le știu, fruntea, sprâncenele, obrajii, surâsul, bărbia, alunița, născul, Doamne! sunt atât de multe că până la urmă nu izbutesc să le așez una lângă alta. Când am desăvârșit

fragmentul unei tâmpole, îmbinarea sprâncenelor sau vreo bucată de profil, alcătuirea se năruie în partea cealaltă. În totalitate, figura ei e veșnic estompată pentru mine; un vâl înșelător o acopere. Izbutesc să-l dau la o parte pe-alocuri dar niciodată de tot. Fața Valiei e o închegare sacră. Cel care ar descoperi-o, dintr-o dată ar cădea fulgerat: Iliad a și fost redus la starea de cadavru.

Eu totuși am credința că n-aș fi avut aceeași soartă. Chiar dacă din cunoscute scrupule n-aș fi sfătuit-o să aștepte prin tufișurile malului dimpotrivă, ea tot ar fi revenit. Chiar așa, și ar fi fost o altfel de despărțire. Ea singură ar fi lăsat semn să se întoarcă la punctul de unde a fost izgonită. M-ar fi deșteptat în toila nopții cu lovituri în geam și ar fi intrat, în uimirea sentinelilor, răzătoare și încăpățânată: „sunt eu, nu mai încerca să mă alungi, cel mult poți să alungi sufletul din mine cu armele soldaților tăi, dar pe mine nu încerca“.

Dar lui Iliad n-ar putea să i se întâmple niciodată această fericire, cum nu i s-a întâmplat. Ha, ha, ha, aici doar nu e la mijloc jocul norocului, care-și alege, atât de stupid, favoriții!...

Înșiruire de imagini, în toate chipurile, se încrucișează prin capul meu, ca vânturile la răspântii. În toate domnește ea, peste toate stăpânește ea. O simt alături de mine dimineața când mă scol și când mâinile mele, singura realitate din ea, pipăie în gol aeriene forme. O văd pe-un scaun, la lumina lămpii, ca o mare pată bronzată cărpind atentă un ciorap, căci păduchii s-au sfârșit. Mănânc cu forma ei la masă, și când ordonanța iese, îndrăznesc chiar să rostesc pentru ea câte un cuvânt tare. În gând i-am scornit toate numele de dizmădare care se pot trage și se pot combina cu cuvântul Valia. Cu năluca ei alături, construiesc milioane de ipostaze: gesturi neașteptate și blânde la oricare din mișcările mele, chiar lipsite de eleganță, răspunsuri cu totul neprevăzute la ritualul banal al galanteriilor, ingenuitate virgină de orice intenție în expresia cotidiană a noutății launtrice. Încheg astfel, în necurmată elaborare, sute de situații idilice ori dramatice, pe care se proiectează umbre sinistre din afară, figura de bulldog pietrificat a domnului colonel, ochii jucăuși ai lui Gârneață și ai celorlalți subalterni urmărindu-mi cu prefăcut dezinteres mișcările de disimulare, chipul tragic și sumbru al Niculinei, dinaintea înfățișării de candoare și mândrie senină, care caută azil. Seara, imaginile sunt extrem

de lascive; scoaterea treptată și divină a piciorului din teaca lungă a ciorapului, băile părului, încălzitul la gura sobei, oboselile dulci ale iubirilor momentan săturate, o grămadă de familiarități care mă turbură și mă torturează până la 5 neurastenii. Nopti întregi de insomnie mă lasă în urmă, stăruind îndărătnic la compunerea unei singure imagini, la alegerea amănuntului celui mai just, celui mai firesc, al închipuitei noastre vieți intime. Totul e cercetat îndelung, judecat bine, ales după o profundă chibzuire, de parcă-aș fi 10 un pictor meticulos care vrea să țină cont de efectele cele mai subtile, până la limita vederii; mai des mă văd în genunchi, cu ochii pierduți în amurgul care se lasă pe clinul lent și înnegurat de sub pântec, în vreme ce bustu-i se frământă de spasmele râsului. Pozițiile bustului, cu toate 15 frângerile lui, le posed bine în ochi; stau mult să reflectez situația aceasta. Un picior trebuie să stea în urmă, în vreme ce celălalt e fandat cu bărbăție. Partea de sus a corpului e aplecată pe spate, vârful sânilor cată spre tavan, mâinile i se întâlnesc în dosul capului, figura astfel rămâne în umbra 20 în care, firesc, n-o mai pot descifra. Felul acesta e cel mai potrivit cu ceea ce pot să știu despre dânsa; e cel mai odihnitor, căci nu mă chinuie atât de cumplit cu ideea groaznică de a nu o putea cunoaște atât cât trebuie, atât cât e... și cum – mă cutremur - eu nu voi ști, Dumnezeuule, 25 niciodată, poate...

De teama asta sfredelitoare vreau să scap întotdeauna, ea-mi îngăure noptile ca un burghiu mecanic, ea înfige în adâncul lor negru fitiluri de dinamită, le aprinde cu o apăsare de buton și năruie asupra-mi, într-o zguduire formidabilă, 30 fulminantă, de lungi și subțiri dăre de sânge, greutăți de cataclism, mase enorme și întunecate, fierbinte de lavă și rece acru și puturos de smârcuri subterane. Frica imensă că n-o voi vedea-o poate niciodată...

Dar trebuie să mă scol, să mă trag de sub această formidabilă dărâmatură, și mijlocul e raționamentul limpede și sănătos, ca un fir subțire de izvor, care pică și se prelinge, real și răcoritor, mai dispăre poate după o piatră sau printre 35 mărunte ierburi înșelătoare, dar îi găsești îndată urma și mergi cu el fericit spre pârâul mântuirii: ea trebuie să dibuie acum un nou loc de trecere. Nu l-a găsit încă, dar îl va afla. 40 Cu vioara ei, își va fi găsit un adăpost prin satele din apropiere; tot acolo va găsi și contrabandistul care o va trece,

acum fără bagaje, deci sigur... Și pe unde va putea să treacă? Prea departe nu va căuta să se ducă: va încerca un vad ceva mai jos de întinderea pe care o atribuie aproximativ plutonului lui Iliad. Sau ceva mai sus... Ah, acest „sus“ 5 nu-mi convine deloc... dar eu găsesc îndată zeci de explicații, care să-mi dea întărire de a crede că va prefera tot pe „mai jos“; mai jos e latitudinea Chișinăului, mai jos se apropie de Tiraspol, unde ar putea să-și reîmprospăteze cu minunea de sub braț vestmintele și posibilitățile, pentru noua 10 încercare... mai jos e și Odesa... mai jos e mai la sud și omul înfrigurat caută tot mai spre...

Dar subțirile izvor cu apă de cleștar crește deodată și se ramifică surprinzător... Mai jos... poate fi și mai jos de sectorul meu, iar mai sus Nistrul e mai subțire, dincolo de 15 el vine Polonia, pe unde poate că ea speră să nu întâlnească aceeași strictețe... Nu, trebuie să-mi dovedesc că ea nu poate alege mai sus, sau mai jos de sectorul meu; dar pentru asta trebuie să pătrund printr-un mărciniș de argumente, care mă sfășie, mă sângerează până la os, mă chinuie mai rău 20 ca năruirea enormă a visurilor lascive și seci din care credeam că în sfârșit scăpasem.

Mi-e sete de mântuire; vreau să știu cum poate fi pe-acolo, vreau să am oglinda tuturor cărărilor pe care le poate străbate pasul ei maiestos, pe care le va bate piciorul ei lung, divinul ei 25 picior. O, dacă ar fi aci Serghe Bălan, el mi-ar fi dat cu adevărat oglinda, el însuși ar fi fost oglinda malului rusesc... dar Serghe e dus de mine la închisoare... ha, ha... ha, ha... groaznică ironie... Dar Niculina, rămâne Niculina, șarpele ăsta ale cărui mlădieri mi-ar mai potoli arșița atâtor imagini tăioase ca razele din 30 nămiezele aprige de vară. Ea trebuie să cunoască ținuturile de dincolo... și ea trebuie să știe pe omul care-mi trebuie... nu se poate ca Serghe să nu mai fi avut tovarăși...

Doamne, ce lumină; mă voi uita bine, nu voi vedea prin odăile acelea - în încăperea cu ferestruică albicioasă și suspectă - 35 oarecare bagaje... un geamantan, o pătură, o valiză ușoară?... oarecare... O, gând năvalnic, ca Volburul căpitanului Bădescu, nu te mai mănâncă odată lupii?...

Slăbește-mă cu prostiile astea... de când e arestat doară Serghe...

40 În noaptea care urmă mă abătui la Niculina. O găsii într-o stare de slăbiciune extremă. Abia se mai mișca în pat, gemea

5 ritmic și respira adânc și șuierător. Îi cercetai fruntea, dar n-avea nici o temperatură, iar ochii priveau limpezi și drept. O dulceață nesfârșită, o mulțumire adâncă se ceteau în luminile lor. Măinile ei se întinseră cu greu, zdorbite, spre mâna mea, pe care mi-o ținură strâns, trăgând-o spre pieptu-i, cu mișcări încete, producătoare de noi gemete, de nereținute suspine.

10 La întrebările mele, Niculina îmi arăta invariabil deșertul. Înțelesei c-ar fi vorba de-o durere subită la stomah, vreo criză internă sau vreo intoxicare strașnică, pe care însă a biruit-o de vreme ce temperatura nu mai subzista. Ba încă fruntea și tâmplele i-erău complect reci. Nu mă pricepeam ce să-i recomand și mă învârteam prin odaie nemulțumit că nu-i pot fi de nici un ajutor. Ea-mi vorbea stins și-mi făcea semne că trebuie să mă liniștesc. Înțelegeam din tot ce vrea să-mi spună că aceea ce fusese mai grav se petrecuse; acum totul va fi spre bine, așa că nu mai e nici o nevoie să mă muncesc cu gândurile cum aș putea să-i fiu în ajutor.

20 Privirea ei însă îmi mulțumea cu atâta elocvență pentru bunăvoința ce-i arătam, că însumi mă felicitai pentru avânturile mele de samarinean. Dar observând-o mai bine, băgai de seamă că ea înota într-o stare de fericire aproape inconștientă, ca un bețiv semiadormit sau un înghițitor de stupefiante. Atribuiam această dispoziție organismului oprimat, care-și relua pe îndelete libertatea și puterea de muncă, așa cum se întâmplă convalențenților, și-mi împrăpătam o veche constatare, că trebuie să-ți mai aducă Dumnezeu câte o boală, din când în când, sau o acută neplăcere fizică, pentru a prețui, ca o fericire fără margini, bucuria de a deveni sănătos.

30 Toată noaptea stătu la căpătâiul Niculinei, căci îmi făcea bine să simt în podul palmei atingerea unui trup adevărat; ea-mi mulțumi de mai multe ori cu vocea ei stinsă și neconținut cu ochii ei recunoscători. Din când în când pieptul i se umfla peste fire, răsufla adânc și parcă atunci se pregătea să-mi spună ceva. Mă aplecam asupra-i, strângându-i amândouă mâinile în palma mea, dar ochii ei fugeau deodată de sub ochii mei și, încremeniți într-o direcție ferită, zâmbeau acolo, scăldați în fericire, unui gând sau unei amintiri pe care mi-era cu neputință s-o sesizez; desigur înfocatei sale năzuințe, drace, așa cum eu însumi aveam una la fel.

40 În noaptea următoare Niculina fu incomparabil mai sănătoasă, întru atât chiar încât să mă accepte alături de dânsa. Nu-mi cam dădu cine știe ce deslușiri de cum vin

5 drumurile și potecile pe pământul străin – era limpede că nu le cunoștea nici ea – dar, ținuu parcă anume, cu toate gemetele pe care le smulgeau mișcările mai brusce, să mă împărtășească până și cu mângâierile supreme ale corpului ei, și acestei bunăvoinți neașteptate, eu răspunsei cu un avânt barbar de chinuitoare, de sadică voluptate. Ochii ei mă învăluiau totuși, în năvala durerilor, într-o brumă de răs strein de puterea înțelegerei mele, strein parcă de plăcerea noastră, și – mi se pare? – oarecum sălbatec și dușman.

10 În noaptea a treia Niculina era ca și sănătoasă: unele apăsări pe corpul ei aduceau în măsură redusă ecoul durerilor de ieri; dar dispoziția ei sufletească era încântătoare și mă ameți cu ea, atrăgându-ne ca într-un vârtej dezordonat de patimă înfuriată.

15 De acum încolo – m-am hotărât – trebuie să viu noapte cu noapte la Niculina. Ascunzișurile atât de calde ale corpului ei de aspră savoare, pe care, trebuie să mărturisesc acum, după o scurtă absență, nu le mai întâlnisem într-o carieră amoroasă destul de consumată și de variată ca a mea, mă năuceau complect și-mi porunceau de departe, chiar în timpul zilei, când, mai ales, legănat pe oblâncul lui Pafnute, sfărâmam omătul înghețat sub copitele lui feruite – căci continuam să rătăcesc printre trestii înghețate și aliniate ca niște naiuri enorme, împlântate în zăpadă de faunii dispăruți ai verei – cu ochii pierduți în fumuriul depărtărilor rusești sau în violaceul misterios de sub pâlcurile de sălcii sau dintre nemișcatele tufișuri.

20 Cu statura ei de brad, cu figura ei de gazdă hoțască, vestită în frumusețe peste șapte văi, moldoveanca asta, dacă ar fi descins de peste Nistru într-o bună noapte, cu o căciulă brumărie în cap, cu o șubă orășenească, cu botforii de cauciuc, ar fi însemnat pentru mine coborârea arhanghelului mântuitor. Dar am găsit-o aci și e moldoveancă... ea n-are în mână o cutie de vioară, și semețul ei piept minunat e însăși cutia extrem de întinselor coarde, care se înfioară sub degetele mele pentru un altul, care se zbat pentru un altul și dau, pentru el numai, nemaiauzitele lor sunete.

35 Am convins-o deci să mă aștepte măcar în splendidul costum național rusesc pe care i l-am descoperit în dulapul ei cu oglinzi și care o transpune direct în mijlocul unui pitoresc secol trecut. Izbutesc să fac dintr-însa altceva decât mă obișnuisem să găsec.

40 Dar mi-e de ajuns ca să aud primul fluierat al naiurilor de trestii de pe marginea de dincoace a fluviului înghețat și

să răspundă cu o nesfârșită durere naiurile de dincolo, ca
dorul cel aprig să se întoarcă sfâșietor. Nostalgia necunos-
cutului, a ceea ce n-a mai fost, a noului... ea se încheagă
neconținut, curios, din cântecul de demult, neconținut același,
5 al trestiiilor alinate ca soldații, după înălțime.

Înainte de a mă abate, cu carnea înghimpată până la ultima
margine a putinelor de tot veninul visurilor candido și
sfâșietor de lubrice, pe care mi-l aduce strânsa și misterioasa
perspectivă a țărnelor dimpotrivă, alerg în galop la Niculina,
10 refugiindu-mă cu un suspin de ușurare la sânul ei primitor.
Dar dimineața, când plec și când ceața nu și-a ridicat pânzele
înținse de pe cioturile copacilor morți, Pafnute trebuie să
mă conducă iarăși de-a lungul râului, kilometri încoace,
15 kilometri încolo. Patrurilele cu care mă întâlnesc privesc cu
respectoasă admirație acest zel neobișnuit, le ascult la toate
raporturile și le pun atâtea, atâtea întrebări, că oamenii se
privesc cu neliniște, ca în ajunul unor evenimente ce se
anunță grave. Ce poate să fie!... De ce domnul locotenent
ține să asiste la trierea tuturor rândurilor de refugiați și de ce,
20 atât de deseori și singur, cercetează malul dușman, de parcă
vrea să-i învețe toate încrețiturile și toate tufișurile pe dinafară?

Într-o dimineață ca aceasta, nechezatului lui Pafnute îi
răspunse din ceață un alt nechezat. Două fantome întregi de
cai și călăreți se apropie cu sunet natural de copită, dând la
25 o parte draperiile albicioase; am impresia că pătrund în
cuprinsul unei oglinzi a cărei înșelătoare suprafață s-a dat
în sfârșit în lături, îngăduindu-mi intrarea în misterul
închipuitor și simetricilor ei alcătuirii. Mă trezesc nas în
nas cu locotenentul Iliad.

30 – Ești imprudent, mă muștră el amenințător. Puteam să
te iau drept altceva... aici e sectorul meu...

– Te înșeli amarnic... te sfătuiesc să înveți mai bine cum
se cetește pe hartă...

La dușmănia privirii lui, răspund cu privire de dușmănie.
35 La nici unul cuvântul glumeț, care să întoarcă această scenă
penibilă într-o încercare de șagă, nu se ivește pe buze.

Caii de sub noi se alarmează; un fâșăit și o ruptură de
creangă uscată aproape: privirile ni se întorc alături. Urechi
ascuțite și două puncte fosforice; un lup ogârjit ne primește
40 cu răs alb de nehotărâre. Un picior îi stă ridicat, gata să
fugă, dar partea din urmă a trupului subțirețec parcă s-ar
lăsa pe șezut, să stea să ne privească.

Întoarcem ochii plictisiți, pentru a ni-i încrucișa de oțel
prin spațiul propriei noastre uri.

Când am ocolit spre drumul fiecăruia, vedenia cu răs de
foame sălbatecă, rătăcită pe linia bătută a patrurilor,
5 dispăruse. Însă până la complecta lui anihilare, și unuia și
altuia ne-a răzbătut dușmănos în urechi zgomotul de
potcoavă al calului advers.

Așadar, aceeași ură, pe care încercam s-o oprim fără folos,
evoluase într-însul, din momentul plecării mele pripite,
10 aproape năvalnice, fără nici o compătimire, fără un cuvânt
de bună revedere. Ce spun? o ură mai feroce decât a mea,
că nu putuse avea asupra-i nici măcar în primul moment al
revederei o putere de stăpânire! Acum mă simțeam ușor și
vesel. Toată meschinăria invidiei retrospective, a geloziei
15 fără corp precis care s-o motiveze, îmi apăru acum limpede
și legitimă. Tot avântul interesat și exclusiv pe care încercam
să-l depun, și încă nu știam cum, pentru aflarea aceleia pe
care norocul vrusese s-o ducă bunului meu prieten, mi se
păru acum cu rost și cu sorți de izbutire. Aveam în sfârșit
20 dezlegarea urei și-a acțiunilor pe față.

Patrurilele alergau acum ca smintite pe întinderea sectorului și
năvoadele lor mi-aduceau aproape ceas cu ceas recoltă bogată.
Alteori aș fi ridicat mâinile în sus cu disperare: unde-și închipuie
rătăciții ăștia că e loc aci pentru atâta lume! Și i-aș fi expediat
25 chiar la moment, fără a mai sta nici de percheziție, care nu ajungea
la nici un rezultat, nici de interogările prin talmaci, care nu erau
decât o pierdere de vreme. Percheziții numai pentru cei cari știau
cu adevărat moldovenește, or care dovedeau temeinic că aveau
rude în țară, trecerea fiindu-le prin urmare liberă. Ceilalți toți – și
30 aceștia împlineau numărul cel mare – înapoi, nazat! Înapoi la raiul
roșu. Noi vrem să rămânem cu iadul nostru și n-avem nevoie de
nici o rază din cerul lor.

Cam așa făceam întotdeauna când era îmbulzeală mare
de mușterii de aceștia dubioși; gheața lui Dumnezeu mă
35 ajuta să îndeplinesc manevra cât ai bate din palme, după ce
– pentru a evita vreo încercare de recidivă, lucru care se
petrecuse adesea – talmaciul ținea o scurtă cuvântare,
compusă mai demult de mine în românește, în care, pe lângă
o mare pedeapsă nemaipomenită cu care-i amenințam, le
40 mai dam dintr-un rest de umanitate piezișă speranța
înviorătoare că la polonezi și la popoarele nordice, după

ultimele noastre cunoștințe, condițiunile de trecere erau incomparabil mai ușoare decât cele care nouă ni se impuseseră să le pretindem.

5 Acum această mângâiere, dublată de-un fel de stratagemă, mi se păru puerilă, barbară și lipsită de orice eficacitate; oamenii aceștia se aruncau în cumpăna norocului cu ultima lor putere de nădejde. Era tot atât de firească din partea lor această încercare a necunoscutului, după cum era natural din partea noastră să le aținem calea și să-l respingem; era o
10 întrecere, nimic decât o simplă întrecere, un joc de copii ca oricare altul... mulți din ei puteau să izbutească, după cum multora, oamenii mei izbuteau să le bareze drumul. Atât și nimic mai mult, un simplu joc. Cine nu nimerea pe aici, putea să încerce mai sus, or mai jos... Dar a le lua nădejdea
15 acestei izbutiri, deschizându-le perspective atât de îndepărtate, că echivalau cu prăbușirea totală a celor din urmă mijiri de noroc, era o cruzime gratuită și inutilă; a traversa un râu înghețat și-un front de câteva sute de metri în adâncime, cutreierat doar la răstimpuri de patrulare, nu era
20 totuna cu a lua în piept hotarul tot de-a lungul, mii de verste spre mieznoapte, bătute și paralel și transversal de propriile lor patrulare, mai rare, dar mai periculoase ca ale noastre, pentru cei ce vreau să fugă.

Fără să-mi dau seama, oprii pe tălmaci să mai dezvolte scurta
25 cuvântare; basarabeanul înalt, cu barba revărsată pe piept ca a sfinților din icoane, dădu din umeri indiferent. Dar mi se păru, cu tot întunericul, sau poate tocmai din cauza lui, că pe figura-i de patriarh trece umbra unui zbor de pasăre străină.

– Crezi că ei ne ascultă? căutai să mă explic. Pierdem
30 vremea degeaba...

Și cu toate că nu-mi displăcea să lămuresc oamenilor mei – dar numai după executare – rostul ordinelor ce le dădusem, de astă dată explicația mea mi se păru stângace și poltronă.

35 Pornii în pas alert să traversez bătătura pichetului de la un colț la altul. Făcusem, așadar, primul pas contra îndatoririlor mele? Hm... Deocamdată, atâta lucru nu putea fi nimic, desigur... Dar ceea ce avea să urmeze, pentru ce avea să urmeze... Sunt cu adevărat un...

40 Pasul îmi crește nervos... Oricât mă străduiesc, nu pot să-mi apar mai vinovat decât de-o zbughire, noaptea, spre iatacul Niculinei... O femeie frumoasă, o artistă, nu știu dacă mare sau mică, un suflet totuși, un vis... un vis mai vechi

și mai scump... o femeie aleasă, făcută scăpată, cum scapă cu sutele și cu miile atâtea mutre de rând, un minut mai târziu după trecerea patrulei prin întunecatul zăvoi... Haidade! când chiar domnul colonel a spus că nu e o periculoasă.

5 Nimic grav în toată povestea asta, dar absolut nimic. Cum, pentru atâta strășnicie cu câtă ne-am armat sufletul nostru, nu putem oare să ne îngăduim prilejul de a ne aminti măcar o dată că avem o inimă: al unei singure, al unei inofensive grații? În vechime sclavii aveau toate libertățile, într-o
10 singură zi... Ah, pilda rea, mințile firave ale soldaților, cât despre asta, nici o grijă! Observarea scrupuloasă a celor mai mărunte legături și consecințe... Atât... Și nici o complicitate... Nici măcar a lui Gârneață?... Nu, nimic... Nici a tălmaciului? El, care poate spune orice în ruseasca lui, cât de tare, însă neuzit de nimeni în tot detașamentul... decât de refugiați. Agitarea unei năframe de nădejde în sufletul
15 hămesit de nevoia evadării spre viață a acestei turme sălbătécite, care bușnește întruna ca dintr-o imensă pădure incendiată?... Nu, nimic... nici un tălmaci... nici o complicitate. Numai cu mine singur...

20 Și totuși, el le-ar putea grăi domol, în graiul lor tihnit, țărănesc, acestor vagabonzi, ca o poveste de demult, de când lumea – de când bat necontenit acest pământ copitele sotniilor căzăcești și de când pârjolul tăărăsc alunga, dintr-o parte într-alta a râului, convoaiele mohorâte ale bejaniilor – de-o față rătăcitoare, ce s-ar
25 putea ușor cunoaște după o cutie de vioară.

Aduc pe tălmaci în odăița mea și-l cinstesc cu un pahar de vin; dar vorba mântuitoare nu-și poate găsi drum prin fălcile
30 încleștate. El își netezește mustățile și barba uriașă, când pune paharul pe masă; și pare tare mulțumit de această atenție deosebită. El nu-i oștean; e doar plătit cu o sâmbrie modestă și cu drept la cazan și îmbrăcămintă; el nu-i oștean propriu-zis și aș putea vorbi cu el în voie, orice mi-ar trăsnii prin gând. Îi mai torn
35 un pahar și încă mai multe, dar nu izbutesc să-l întreb decât de locurile lui și de familia lui, la care el îmi răspunde ceva foarte trist, nespuse de trist; eu nu aud nimic, căci gândul îmi zboară nu tocmai departe, dar oricum nu e cu mine, nu mai e cu mine... Iar povestea lui trebuie să fie grozav de tristă, o văd bine din expresia feței lui, din clătînările repetate ale capului, o aud din oftările lui
40 și simt cum mă apasă toată tristețea omenească.

Îl las să plece și nu-i spun nimic. Mă minunez eu însumi cât sunt de tare. Sunt nespuse de tare și trist.

Ies după el și tai bățutura în pas gimnastic ca un leu în
 cușcă... Din când în când, prin fața mea trece câte cineva,
 Gârneață ori Cebuc, ori vreun gradat. Și eu trec înainte și
 mă grăbesc vrednic în această învârtire pe loc... Nimic...
 5 Nici un ajutor... Atât de singur între atâția oameni...
 Mă înalț pe colnicul ușor și-mi las ochii biruiți, umiliți, în
 bezna cea mare de dincolo... Stau mult așa și abia într-un târziu simt
 în spatele meu antene streine, prezente, care mă dibuie.
 10 Mă întorc brusc... Gârneață și Cebuc stau la distanță
 apreciabilă, dar e limpede că ei așteaptă ceva de la mine...
 Nu aveau de comunicat nimic urgent, desigur, căci ar fi
 făcut-o până acuma, dar voiau totuși să-mi vorbească. Le
 fac semn să se apropie.
 – Ei, haideți, ce doriți? spuneți...
 15 – ...
 – Vreți să mă întrebați ceva?
 – Unde vă vedeam... cam... cam... neliniștit... și vă uitați
 într-acolo...
 – Ei și dacă mă uit într-acolo... ce vă privește pe voi?
 20 – Se pregătește oare ceva, domnule locotenent? întrebă
 cu glas de taină Gârneață.
 – Ce să se pregătească?...
 – Cine știe... poate... cu bolșevicii ăștia... cum și-au pus
 ei gând să pună jos toată lumea... Poate că s-a primit ceva,
 25 vreun ordin...
 – Nu vorbiți prostii.
 Și răd tare și voios, ca să le arăt că nici nu poate fi vorba
 de așa ceva.
 – Eu mă gândeam că... unde tot vă vedeam umblând de
 30 colo... până colo...
 – Ho, ho, ce idee... nu, Gârneață... umblu... umblu pentru
 că... înțelegi... pentru că... nu-mi ies niște socoteli... din
 cărțile mele... Am dat de unele grele ale dracului...
 Și scuiplă plictisit într-o parte, în privirea de respect a ploto-
 35 nierului, care se minunează tot, că, fără a fi silit de nimeni, mai
 găsesc și timp pentru lucruri care dau atâta bătaie de cap...
 – Da... eu știu de ce vă uitați așa câteodată peste râu,
 domnule locotenent, își pipăi mustața lui neagră, clipind șiret
 din ochi, Cebuc. Mai ales ziua...
 40 – De ce mă uit?
 – He, he... dacă îmi dădeți mai multă luare-aminte...
 – Luare-aminte?... Ce luare-aminte?

El nu se grăbi să-mi răspundă. Apoi răsese iar tihnit, cu
 înțeles, spunând doar atât:
 – Spioana...
 – Spioana?...
 5 – I-am spus eu lui Gârneață... se vede c-ați primit vreun
 ordin... vreo înștiințare...
 – Nu înțeleg... de ce spioană vorbești? N-am primit nici
 un ordin și nici o comunicare, nu înțeleg ce vrei să spui.
 – Nu v-amintiți... în seara aia... omul ăla din Ardeal...
 10 – Nu-mi amintesc... omul... a da... acela din Ardeal...
 Ei, ce e cu el?...
 – Care i-ați dat drumu... în seara când v-ați întors de la
 domnul locotenent Iliad... Când v-ați dus dumneavoastră
 întâi la dânsu... Era Gârneață de serviciu... iar eu stam aicea
 15 și-i prijeam pe ruși... Ș-a fost și ardeleanul ăsta...
 – Da, mi-aduc aminte... Am și vorbit cu el, mi se pare...
 Eram și eu nițel dispus atunci...
 – Păi da... L-ați bătut pe umăr și ați spus: „Asta e român
 din Ardeal“... Că începuse el să vă spună de șpioni, c-au
 20 împânzit tot malu ălălalt. Da atunci dumneavoastră i-ați spus:
 „Ia mai taci și tu cu șpionii tăi, mă; sunt plictisit de șpioni
 și de prostii d-ăștia“. Iar el atunci a început să povestească
 de unde e și cum a rămas la ruși din război, tocmai în
 Siberia, și cum a scăpat încoace...
 25 Mi-aduc perfect de bine aminte: era un țăran ardelean,
 prizonier de război, oprit de-un soviet siberian la muncă
 forțată de mină. Îi dădusem drumul chiar fără escortă.
 – Ei da, mi-amintesc... da n-a fost vorba de nici o spioană...
 – Păi, ne povestise nouă înainte. Spunea c-a văzut-o
 30 chiar în seara aia, când el da târcoale să treacă încoace. A
 văzut-o de departe și s-a speriat de ea... S-a ascuns în tufiș,
 că avea căciulă albă și cizme negre – adicătelea să cheamă
 că ea avea așa – și el a crezut că e soldat. Ea se uita cu
 băgare de seamă încoace și-ncolo. Dar nu se apropia de gheață
 35 ca să treacă, măcar că nu era nici țipenie de om. Da ea
 pesemne nu vrea să treacă... Pe urmă a luat-o repede la
 picior înăuntru, în țara rusească. Dar asta e principalu... că
 avea ceva în mână... ceva negru... un aparat de fotografiat...
 adică spioană... că el auzise de-așa ceva, de când era în
 40 război. Pe urmă, după ce s-a îndepărtat, s-a mai oprit o dată
 și s-a uitat îndărăt, da ardeleanu, abia după ce nu s-a mai
 văzut, s-a strecurat încoace...

- Un aparat fotografic?
 - Da... fotografic... d-ale mari... o cutie lungă și neagră...
 - O cutie lun... Fotografia cu ea?
 - Nu, se vede că isprăvise. Că și eu l-am întreat, zicea
- 5 că-l ținea în mână de-o toartă... Al dracului ardelean, toate le-a băgat de seamă...

Tot sângele mi-a năvălit în cap; îl simt cum bușnește din toate părțile și cum se izbește, cu furie de talaz, în tâmplele mele.

- Pe la ce punct a trecut ardeleanul?
- 10 – Pe cât spunea el și pe cum îl prinseseră, ca la un kilometru mai jos de aci.

Dar Cebuc nu știe să-mi mai dea și alte deslușiri. Și contrariat de veștile incomplete, contrariat de tumultoasa-mi curiozitate nereținută, rău disimulată, pornesc în răs stupid,

15 fals, galben, care pentru ei vrea să însemne nesinchiseală, dar care pentru mine e țipăt de răstriște, de durere, de nebunie.

- Mie tot îmi juca pe limbă să vă spun, complectă Cebuc agale: „A văzut el o șpioană, dom locotenent, cu aparat de
- 20 pozat în mână...” Da prea ne-ați tăiat-o dintr-odată: „Ia mai tăceți cu prostiile astea...” Și am tăcut...

La un kilometru mai jos. Hm, dibuia așadar un sector nou; și ezita, să nu nimerească tot la Iliad!... Hm! Și dacă nimerea? Putea foarte bine să-și închipuie că nu era inspecție

25 tot timpul și că tot Iliad putea să-i fie cel mai de folos. Dar ea îl evita. Despărțirea aceea în noapte, pe țărnul pustiu și înzăpezit, printre fantasmele tufișurilor, răscolise mândria rusoaicei. Se mai gândește cineva la mândrie când luptă să iese la viață? Sau încrederea în Iliad se risipise? Oare să nu

30 fi văzut cât îl stăpânea? E cu puțință, o femeie să nu-și dea seama de acest lucru? Poate îl căuta tot pe el, cerceta unde să-i fie sectorul, de-a lungul râului atât de sucit de meandre, că, dacă nu-i cunoști bine cotitură cu cotitură, la cea dintâi abatere ai rătăcit? Nu pot să văd decât astfel lucrurile, pentru

35 că revelația lui Cebuc, întârziată din propria mea vină, m-a descurajat cu desăvârșire. Hm, zgârcitul meu noroc nici aici nu vrea să mă ajute!

Ideea asta mă îndispune grozav și, pe deasupra, mai vine și Iliad să-mi bată la ușă. Cu toată displăcerea vădită, pe

40 care nu știu cum s-o ascund, când mi se anunță această vizită, rece ca și frigul care-mi intră o dată cu ea în odaie,

bag de seamă, după o jumătate de ceas, că trebuie să binecuvântezez cerul care mi-a adus-o.

- Ea trebuie să se întoarcă, să încerce să treacă iarăși; venea
- 5 din prea mari depărtări, ca să renunțe așa ușor, strigă el, dezbrăcându-se, fără a fi poftit. Și dacă n-a revenit încă, e că a avut imprudența să se îndepărteze prea mult și acuma nu-mi mai nimerește sectorul. Nu înțelegi? E limpede, urlă el scos din fire de sarcasmul care-mi învăluie fața. Nu înțelegi? Dacă-i era să treacă prin altă parte, ar fi trecut până acum... așa la întâmplare,
- 10 unde-o nimeri să iese... Dar va veni, căci tot de mine e sigură... Se va gândi că n-o să fie inspecție tot timpul și că dacă n-am avut prezența de spirit să-i spun că-i aștept reîntoarcerea, nu era greu de bănuț din plânsul meu acest lucru. Ea va veni, înțelegi... ea poate a luat o țârie a mea, un punct de onoare pentru un ofițer, ca să n-o sfătuiască să revină, când superiorul meu o izgonea... Dar
- 15 amintindu-și nopțile noastre, zilele noastre, dragostea noastră, avântul cu care am început despăducheatul, înțelegi, când ea se aștepta la disprețul meu; când își va aminti atâtea lucruri pe care tu n-ai de unde să le știi, va veni, auzi, va veni, auzi, va veni, cu încăpățânarea aceea rusească despre care mi-ai vorbit, de a înfrânge din nou, acolo unde a fost învinsă, de a se reîntoarce acolo unde a fost izgonită... Așa trebuie să fie precum îmi povesteai demult... mi-aduc aminte bine unele lucruri și-mi spun: ea trebuie să vie, Ragaiac avea dreptate... ea trebuie să mă caute...

25 Îl ascult zdrobit pentru că simt cât de multă dreptate are. Dar mai e ceva care mă ține solid pe picioarele mele; mai sunt tocmai cuvintele lui Cebuc, care acum sar ca spiridușii în gândul meu și-mi aduc un vântișor de încredere. Ha, ha, imaginația mi-e cu mult mai bogată decât a acestui camarad nătărău, pe care tot eu l-am zdruncinat din imbecilitatea vechilor lui rutine și a reduselor lui aspirații. Mi se pare

30 ceva extrem de grandios, de epic, ceea ce am de gând să fac. O mulțime întreagă de exaltați, arși de mirosul scăpărei mult visate, vor căuta pe față, singura care v-a putea să deschidă poarta celui ce va găsi-o spre pământul acesta ferecat, pentru ei un ideal atât de considerabil. Și viziunea asta numai se dezvoltă atât de mult în mine, că surâsul meu de îngăduință și de compătimire, cu care consider pe convorbitor, e cu neputință să scape acestuia.

- Dar se poate întâmpla ca ea să fie capturată în limitele sectorului tău...

– Ți-am mai spus și ți-o repet: sectorul meu are doar...

– Sectorul meu are șapte și al tău încă șase kilometri... Treisprezece kilometri în total...

Iliad se întrerupse că să scoată harta din patașca ei transparentă. Mi-o întinse pe masă și degetul lui aleargă nervos peste kilometrii tescuiți pe hârtie.

– Vezi, îmi spune el, bătând cu vârful degetului într-un punct însemnat cu roșu... Asta e satul unde a poposit ea, găzduită de-un culac bătrân, de unde a adus și păduchii... Îi zice Duboșani... îl vezi... Bani avea cu ea, bani rusești, bani românești, bani streini... Numai bagajele i se furase. Banii i-au fost aduși colonelului care-a poruncit să i se restituie... deci gazda la culac era asigurată... Acuma privește aici... în sus și-n jos, în dreptul întregii întinderi a sectoarelor noastre nu mai e alt sat atât de apropiat...

– Dar dacă a nimerit totuși în altă parte...

– A revenit cu siguranță aci... sunt atât de sigur că nu mă înșel de lucrul ăsta, cum sunt sigur că nu mă înșel că te văd... Aici e punctul pe unde a trecut în sectorul meu și unde a surprins-o caporalul Potroc. Am anchetat pas cu pas drumul ei... Mai sus ori mai jos de aceste sectoare, cum vezi, e cu neputință... Însă, poftim... e foarte cu putință să nimerească la tine... Înțelegi...

– Sigur că înțeleg... E chiar de mirare că a trecut la tine, când satul pe care mi-l arăți e cu doi kilometri mai jos de limita sudică a sectorului tău... izbucnesc cu dușmănie, ciocnind violent cu degetul. Și e probabil că fata a trecut pe la mine, dar s-a rătăcit și-a luat-o spre nord, pentru ca s-o nimerească măgarul ăla de Potroc... îl știu, e o mare lichea, l-am avut și eu...

– Și-mi ascund capul în mâini, covârșit de această ultimă noutate. Va să zică ea a găzduit în Duboșani. Ce mai e nevoie de hartă... Acum îmi dau seama de totul de minune... Știu pe unde a venit...

– Bine, reia după o tăcere Iliad, domol. Poate să fie așa cum spui. Foarte bine. Așa a fost norocul meu. Însă spune-mi, prietene... Dacă va nimeri din nou la tine...

– Glasul îi tremură, mâinile îi tremură, în ochi îi tremură boabe de lacrimi.

– Prietene, repetă el apăsând pe cuvânt, cercând să mă fixeze prin roua ochilor.

– Va nimeri, vezi bine că va nimeri... Pentru că la mine, probabil din cauza satului aceluia, trag fugarii într-un număr

înzecit cât la tine... Ia uite cât de departe sunt satele rusești din dreptul tău... S-ar putea spune că la tine nu se abat decât cei ce răzbat prin sectorul meu și, din cauza șerpuirii fluviului și a conformației terenului, o iau spre nord, crezând că merg spre apus...

– Exact, exact, ai perfectă dreptate... dar ia spune-mi...

– Am, să știi că am! strig cu imensă satisfacție. După cum ai și tu că va veni...

– Și fericit peste măsură, îl întreb dacă e dispus să bea ceva vin.

– Vom bea mai târziu, răspunse el cu o infinită tristețe. Acum însă, spune-mi, prietene, dacă ea va fi prinsă de patrulele tale, oare... oare... – aci înghiți în sec ca să-și recapete vocea pierdută subit – oare după cele ce ți-am povestit... ai fi în stare s-o reții... pentru tine...

– Nu-l priveam în față, dar îl vedeam, îi vedeam tot chipul cu trăsăturile oscilând între milogeală și ură; îl vedeam prin frunte...

– Dacă va nimeri la mine... îmi voi face datoria...

– Vei trece-o înapoi? gemu el stins, împleticindu-și pașii pe care instinctiv îi face îndărăt...

– Plec ochii și mai jos și articulez, abia întru târziu, ridicându-mi privirea pe îndelete:

– Depinde...

– Duișia dispăru ca prin farmec.

– Nu cred că Vlad Țepeș să se fi încrunțat mai teribil dinaintea unui semen omenesc ca Iliad acuma dinaintea mea... Și totuși ochii parcă i se lichefiază.

– Va să zică...

– E simplu, dacă observ că fata e într-adevăr o mare artistă, aș putea să trec peste consemn, eah... un caz acolo, să închid ochii... și să-i deschid bariera...

– În schimbul?

– În schimbul... arcușului ei fermecat...

– Va să zică în nici un caz n-ai reține-o...

– Nu fac astfel de imprudențe... colonelul acum o știe... Iliad își proptește capul în palme și-și acopere ochii în mâini. După un răstimp:

– Bine... era de așteptat... un om de onoare n-ar fi putut proceda decât așa...

– Mda...

– ?...

– ...

– Dar dacă eu te-aș ruga anume, în virtutea nu numai a camaraderiei, dar a prieteniei noastre... ca să mă anunți și pe mine... prietene bun.

– Se vede că vrei să mă bagi în bucluc.

5 – ?...

– Firește... dacă e s-o fac scăpată, trebuie procedat repede... De ce să periclitez viața fetei... și cariera mea... și cariera ta. Trei... trei nenorociri ar urma dintr-o simplă imprudență – râd fericit că pot să previn aceste dezastre...

10 El s-a ridicat în picioare și mă străpunge de sus până jos nu cu ura și disprețul, pe care ține să mi le arate, ci cu mila pe care mi-o inspiră.

– Îți promit un singur lucru, Iliad.
Tresărire vehementă; atenție încordată de luptător în gardă...

15 – Îți promit, dragul meu, să întreb pe duduie: „Vreți să chem și pe Iliad...”

– Îmi promiți tu asta?...

– Da, însă după ce-i voi da toate asigurările că... în orice caz, oricare i-ar fi răspunsul!... ascultă bine ce spun, oricare

20 i-ar fi răspunsul... că drumul ei e liber... Și dacă ea va consimți, te voi chema.

– Îmi dai cuvântul tău?

– Îl ai...

Nenorocitul se repede la mine, mă ridică în brațe, mă strânge

25 la piept. Ceasuri întregi se întinde acum masa noastră.

– Și spui că avea șoldul sus?...

– Ha, ha, pe onoarea mea îți spun... dar fără să-i comprime bustul, *ma parole d'honneur*. Șalele se strângeau spre mijloc într-o linie atât de lină... aidoma cum o descriai

30 tu, în bordeiul ăsta, ți-aduci aminte? Parcă ai fi fost profet, așa mă minunam când le vedeam cum se potrivesc toate cu ce-mi povesteai tu. Dar ce să-i faci? A nimerit la mine. Așa e, dragă... valsul vieții...

Numai fața Valiei mi-era cu neputință, cu neputință s-o

35 văd în întregime, deși știam acuma mărimea ochilor, clinul nasului, linia bărbiei, obrazii, fruntea, sprâncenele, genele, alunița din colțul buzei... deși-i știam tot ce se putea ști despre ea...

– Dar în afară de muzică și-n afară de trecutul ei, nu-ți

40 spunea ea altceva, Iliad, ceva despre gândurile ei, despre modul cum vede lucrurile dimprejur... cum înțelege bunăoară împrejurările astea...

– Filosofie, vrei să zici?... întrebă Iliad după ce înghiți ultima dușcă. He, he, cam avea ea chef... dar cum începea, îi astupam gura cu un sărut mai tare decât Dostoievski. Nu mai avea ce să mai zică. Ce vrei, *mon cher*, asta era arma mea! Se cam mira ea că eu nu cetisem nimic de Dostoievski.

5 Ha, ha, ha, da o răzbăteam cu ale mele. Parcă la dragoste aștepți pe Dostoievski? La drept vorbind, cetisem eu ceva; o poveste cu un pom de Crăciun, care-mi inspirase și-o poezie; i-am spus eu...

10 – Și nu-i spuneai că aici, aproape, foarte aproape, ai un prieten care a cetit pe Dostoievski tot, tot, poate mai mult decât a cetit ea... care așteaptă norocul să-i desprindă chiar din paginile lui Dostoievski sau ale lui Tolstoi și să-i aducă o Avdotia Alexandrovna, o... Anna Ka...

15 – Păi ce, eram idiot?... Mă, mare prost trebuie să mă crezi tu pe mine...

Iliad redevenea pe nesimțite cel vechi, cel știut...

Iar între timp, cu grijă de ale mele, eu ieșeam din când în când în băătură, alunecam pe zăpadă, zglobiu ca un copil,

20 și râdeam cu poftă. Convocasem statul meu major: plutonieri, sergenți, tâlmaci, dintre caporali doar pe Marinescu, în odaia lui Gârneață.

– Îmi pare grozav de rău, Cebuc, că am lăsat să ne scape, de-o săptămână și mai bine, chestia de care mi-ai

25 spus, cuvântez cu înfocare. Zici că avea o cutie neagră în mână? Așa trebuie să fie precum ai zis, precum a bănuit ardeleanul: „Spioana!” Asta nu e un lucru, așa, fără însemnătate. Trebuie să fim cu ochii în patru, înțelegi... Zilnic primesc ordine și comunicări de-a dreptul de la

30 domnul colonel: fiți cu atenție la spioni și mai cu seamă la femeii, la spioane! Cum le prindeți, la comandament!

Ei bine, băieți, femeia asta trebuie să ne pice în mână, cu aparatul ei cu tot... Trebuie s-o supunem la o strașnică

35 perchiziție, trebuie să punem mâna pe toate documentele și fotografiile ce le-ar purta asupra ei. Însă cum am putea s-o prindem, când noi nu putem să trecem dincolo?... Și uite, de-aia v-am chemat la sfat, pentru că trebuie să fim toți înțeleși... Acuma vă las iarăși nițel singuri, că am musafir pe Iliad. Dar până mă întorc, voi să vă și orânduți în gând

40 planurile voastre. Să vedem ce ziceți fiecare și pe urmă vom alege pe cel mai bun...

– Domnul locotenent Iliad are cunoștință despre spioana asta, domnule locotenent? întrebă Gârneață.

– Nu, Gârneață... și nici nu-i spun. Când pot să fac ceva și singur, de ce să mai încurc și pe alții în ȋtele mele, ca să se laude pe urmă că ei au descoperit totul. *Merci!*...

Un murmur de aprobări ȋmi ȋntȃmpinȃ aceste vorbe. ȋi lȃsai deci sȃ cugete și sȃ se sfȃtuiascȃ, iar eu alergai la locotenentul Iliad, care se pregȃtea sȃ plece. Cȃnd revenii, oamenii mei nu ajunseserȃ ȋncȃ la un liman mai consistent. Sȃ trimetem un soldat deghizat și șmecher? – o astfel de propunere trebuia de la ȋnceput aruncatȃ deoparte: chiar dacȃ ȋntreprinderea izbutea, colonelul s-ar fi supȃrat grozav. Iar dacȃ nu izbutea sau lua cine știe ce ȋntorsȃturȃ, rȃspunderea noastrȃ ar fi fost periculos de gravȃ. Sȃ tocmim vreun basarabean, cȃruia sȃ-i ȋnlesnim trecerea și sȃ-i ajutȃm revenirea – ideea asta a lui Gȃrneață era cea mai bunȃ – dar de unde gȃsești basarabean ȋn pustietatea asta și ȋncȃ dispus la astfel de aventuri? ȋn cȃtunul fȃrȃ nume nu vȃzusem nici urmȃ de bȃrbat tȃnȃr, iar Tohatinul era departe. Ne gȃndirȃm la cei doi flȃcȃiași pe care-i ȋntrebuințam la vȃsilit, vara, cȃnd transportam refugiații cu luntrea, dar ei plecaserȃ din cauza ȋnghițului și aveau sȃ revinȃ la primȃvarȃ. Am fi putut totuși sȃ le dȃm de veste; unul locuia ȋn Tohatin și altul ceva mai departe.

– N-aș dori sȃ punem romȃni de-ai noștri pe drumuri, de pe care nu știu dacȃ se mai ȋntorc! luai ȋn cele din urmȃ cuvȃntul. Pentru cȃ o spioanȃ de-astea e de obicei o femeie grozav de crudȃ și de periculoasȃ, afirmai cu convingere. Ar fi ȋn stare sȃ-l dea pe omulețul nostru pe mȃna bolșevicilor, ca sȃ-l frigȃ de viu. ȋnsȃ eu m-am gȃndit la asta: ascultȃți și voi sȃ vedeți și dacȃ n-o fi bunȃ, om gȃsi alta. Tot ne trec nouȃ prin mȃnȃ atȃția refugiați, ce ne costȃ sȃ fȃgȃduim azil și trecere liberȃ, fȃrȃ nici o formalitate și supȃrare, aceluia care o va aduce-o...

Aprobȃrile tuturor pornirȃ din toate pȃrțile.

– ...de ce tȃlmaciul sȃ nu le spunȃ la toți cȃ-l va bate fericirea pe-ȃl care-o ști și-o izbuti s-o hotȃrȃscȃ sȃ treacȃ prin sectorul nostru...

Tȃlmaciul ȋncuviințȃ mișcȃnd ȋn sus și-n jos barba lui de patriarh.

– Dar nu trebuie sȃ ne scape cumva cȃ noi știm cȃ e spioanȃ... șuierai, scoborȃnd vocea și privind cu ȋnțele pe

fiecare din convorbitori... Nu, nu... pentru cȃ ȋn grȃmada zdrențȃroșilor ȃstȃra nu știi totdeauna cu cine ai de-a face, oricȃt am scotoci noi trențele lor cu pȃduchi. Dar eu m-am gȃndit așȃ: pentru cȃ de obicei spioanele astea sunt alese anume pe-o sprȃnceanȃ – fȃcui cu ochiul ștregȃrește și toate mutrele ȋmi rȃspunserȃ cu rȃnjete jignitoare – sȃ spunem cȃ mulți fugari ne-au povestit de-o fatȃ frumoasȃ; s-o nimeri nu s-o nimeri, dar voi știți, toate femeile cred cȃnd le spui cȃ sunt frumoase.

– De-asta așȃ e, rȃse unul, și toți rȃserȃ la fel, iar tȃlmaciul ȋncuviințȃ ȋnțelepțește din barbȃ...

– ...cȃ toți fugarii, nu numai unul, ȋnțelegeți, ne-au povestit de-o fatȃ tȃnȃrȃ, care dȃ tȃrcoale sȃ treacȃ ȋncoace și n-are curajul – ce zici Cebuc? – mȃ adresai ȋndatȃ acestuia, cȃci zȃmbetul și privirea lui stȃruitoare nu-mi plȃceau deloc.

– Bun, bun, domnule locotenent, rȃspunse el admirativ, e strașnic adusȃ... cȃ doar atȃtea cȃrți cȃte aveți ȋn bordeiul dumneavoastrȃ au știut ele cum sȃ vȃ lumineze...

– Mȃ, pȃi dacȃ e așȃ cum a spus ardeleanul, ea trebuie sȃ aibe gazdȃ pe-aci prin apropiere, prin Duboșani, ori prin alt sat din ȋmprejurimi... și mulți din mușterii noștri poate or fi și vȃzut-o... Eu așȃ cred cȃ e bine sȃ-i spunȃ ca s-o poatȃ ademeni... cȃ ȋntr-atȃta am auzit de ea cȃ m-am ȋndrȃgostit de dȃnsa... Ei, ce ziceți... bȃieți... ȋnțelegeți cam cum vine șurubul?...

– ȋnțelegem... sȃ trȃiți, se amestecaserȃ ȋndatȃ glasurile tuturor și cu toții schimbarȃ ȋntre dȃnșii priviri luminoase de aprobare...

Dar pentru a accentua și mai sigur caracterul ostȃșesc al ȋnțȃnșilor mele, gȃsii cȃ e cu totul nimerit sȃ intervii bruscu cu o autorectificare:

– Nu... nu, bȃieți... ȋndrȃgostit nu merge... he, he, nu sunt așȃ de gȃsculițe, femei d-astea, pe care le recruteazȃ birourile de spionaj... sunt date dracului de deștepte... ȋndrȃgostit nu merge... trebuie gȃsit altceva...

Am fȃcut o pauzȃ mai mare, ȋn care timp am tot privit prin colțuri, muncindu-mi figura ȋn semn de meditație adȃncȃ...

– A, iacȃ, gȃsesc dupȃ o vreme. Sȃ zicem bunȃoarȃ așȃ, cȃ domnul locotenent s-a ȋnduioșat mult cȃ o biatȃ fatȃ ca ea s-a sfiit sȃ treacȃ ȋncoace, cȃnd trec atȃtea haimanale. C-am auzit cȃ dupȃ ȋnfȃțișare ar fi de neam bun și cȃ sunt mare dușman al bolșevicilor, cȃ sunt și basarabean și dupȃ

mamă rus; și am și eu rude rămase în Rusia, pe care le aștept. Că am auzit de urgia celor de acum față de nobilii ruși și mai cu seamă față de femeile nobile – și cu toate că e poruncă hotărâtă și grea să nu scape nimeni încoace, totuși eu închid ochii și pe toți îi las să treacă, doar-doar s-or nimeri și rudele mele...

Nu știu dacă o spioană adevărată ar fi putut primi cu atâta ușurință astfel de discursuri, însă statul meu major, spre deosebire de mine, se arăta nespus de încredințat că șiretlicul va ieși de minune.

– Tot domnul locotenent, sireacul... mă linguși admirativ, după obiceiul lui, Gârneață.

Iar Marinescu, întru onoarea mea, își dispuse, în chip de veselie, albușurile vineții ale ochilor șterși.

Bătui pe umăr pe tălmaci:

– Nu, lasă, am să-ți scriu eu pe-o hârtie ce trebuie să le spui, pe scurt, știi... poți să le mai adaogi pe deasupra, ca să-i lămurești și dumneata... însă ceea ce-ți voi scrie eu, aia trebuie să le-o spui pe dinafară, cuvânt cu cuvânt... pentru că avem de-a face cu o femeie strașnică și nu trebuie să greșim cu o iotă... Ba încă poți să le adaogi că despre propunerea asta nici unul din moscalii și vagmiștrii mei nu știe nimic... că doar eu și cu dumneata știm aci rusește, dar eu nu pot să mă adresez lor pe rusește, ca să nu dau de bănuț la soldați... Înțelegeți, domnule...

– Înțelees... înțelees, asigură basarabeanul, cu vocea lui domoală și cântătoare. Iar gradații se minunară din nou zgomotos și lingușelnic de dibăcia mea.

Prima încercare a hotărârei noastre fu pusă în aplicare chiar în seara care urmă.

Tălmaciul explică streinilor de ce nu putem să-i primim. Oamenii ascultară lămuririle cu indiferență; o dată ce erau respinși, ce-i mai priveau pe ei motivele și oarecum scuzele noastre pentru această lipsă de ospitalitate? Dar când barba lungă a tălmaciului începu să se miște pentru a pomeni de fata cu „o cutie neagră în mână“, ochii pleoștiți de îndobitocire se aprinseră; felinarul meu se plimbă victorios pe colecția aceasta de mutre sinistre, adumbrate de cele mai bizare forme de cușme și șepci. Însă, când povestea se termină, ochii se ascunseră repede în umbra cozorocelor și în potloagele care curgeau din căciuli.

– Ei, primiți, băieți!? strigai atunci inimos și pusei pe tălmaci să repete în rusește, cu acelaș ton sprinten, plin de învioreare și trezitor de nădejdi.

Dar nimeni nu răspunse; ba chiar unele capete se dădură plictisite într-o parte. Tălmaciul se porni să facă precizuni și să acorde garanții; însă, dacă n-ar fi fost soldații din juru-le, oamenii aceia s-ar fi risipit cu siguranță, fără să asculte. Când tălmaciul repetă întrebarea, nimeni nu răspunse. Ba da, primirăm îndată câteva rânjete de câini rebegeți. Mai mult decât să-i dăm înapoi peste râu, ce le mai puteam face? Și dacă asta era totul, puteau cel puțin să-mi răspundă cu batjocura râsului lor tăcut.

Mă izbeam de aceste mutre negre și zoioase ca de indiferența albă a câmpului rusc. În cuprinsul imensității ninse, printre aceste arătări zdrențuite, printre acești ochi de fiară, printre aceste danturi de lup, Valia se silea să apuce talazul prielnic, care s-o arunce pe țarmul salvării. Ea avea de parcurs doar cele câteva leghe din urmă ale unui sălbatec și pustiul continent. Și totuși limanul ajungerei era barat cu valuri de râu, cu cerc de fier și foc; doar într-un singur loc o luminiță pălpâia și pentru dânsa, ca acele faruri, abia zărite, pentru rătăciții mărilor înfuriate. Dar cum va putea să ajungă până la urechiușea ei fină, de muzicantă, șoapta ușoară, ca unda de zefir; că aci aproape, într-un loc anume, o luminiță a scăpării pălpâie numai și numai pentru dânsa...

O, ho, cu neputință să lăsăm lucrurile aicea... Haide, haide, curaj... încă un pas, încă unul... Și cu ultimele eforturi ale naufragiatului ce vrea să prindă țarmul ascuns de noapte și depărtare, mă reped cu umăr de fier în bancul de indiferență și prostrare. Îmi aud glasul ferm lovind cu șonoritate masivă de ciocan și mă încurajez de el, întărindu-l. Încep un viu și sever interogator. Vocea mea impune și ochii-mi dominează. Îi descos în bloc, apoi pe fiecare în parte: asupra drumului străbătut, asupra situației geografice a malului din contră, asupra ultimelor localități în care poposiseră. Veneam în sfârșit cu vorba la Valia; câte unul începea atunci să se dezmoștească. A, parcă văzuse el ceva... a da, da... o barișnă înaltă... și cu... în mână... o cutie... da, da, da... Ah, iată unul, care-mi părușe cel mai recalitrant dintre toți, îmi înșiră acum o poveste întreagă. E vădit lucru însă că fata rătăcitoare s-a așcut în mintea lor abia în clipa de față. Dar râu cusutele lor minciuni mă înviorează, mă umplu de viață ca repetatele găleți de apă pe cel ce și-a pierdut simțirea; îmi dă

prisos larg de energie, ca să le insuflu adânc, pe deasupra bărbei de profet a tălmăciului, ambiția faptei și dorul aprig al scăpării.

– Ei vedeți, unii ați și văzut-o... prin Duboșani sau prin alt sat prin care ați trecut... cel care mi-o va aduce-o...

5 Și tălmăciul trebuie să precizeze iarăși, după dictarea mea, că vreau s-o scap pentru că este o dușmană a roșilor, o *albă*, și trebuie să atragă de asemenea atenția asupra poziției pichetului meu, pentru ca trecerea să nu se încerce în vreun loc greșit, unde alți comandanți, poate, nu vor să știe nici de albe, nici de roșii...

10 Târziu în noapte, îmi dau seama că am greșit cu nefericitul cuvânt: albă. Căci sugestiile mele, prin gura acestor indivizi nesiguri, puteau ajunge la urechile unei adevărate autorități bolșevice... Chiar mâine, discursul ce i-am scris tălmăciului trebuie potrivit din nou, cu multă, cu foarte multă prevedere.

În grupul aliniat pe două rânduri al refugiaților, la întrebarea lui Gârneață: „Care din voi e moldovean?” nimeni nu se mișcă. La a doua întrebare: „Care din voi știe moldovenește?” se desprinde unul singur. La întrebarea tălmăciului, pe rusește:

20 „Care are rudă în Basarabia?” iarăși nici o mișcare. Oamenii fuseseră prinși pe înnoptat și urmau să fie trimiși înapoi tot în noaptea asta, în cel dintâi moment prielnic. Cel care pășise înaintea grupului era înalt de statură; la reflexul promoroacei, figura lui împrumuta sensuri imprecise, inconsistente, schimbătoare. Îl cuprinsei în conul de lumină al felinarului meu electric, de buzunar. Un chip tăiat de linii dure și multe, nesimetrice; ochii mici sub smocuri aspre de

25 sprâncene. Sub nasul gros, de formatul și culoarea unei pătlăgele vinete, individul era spân: dar de-o parte și de

30 alta a nărilor, alte două smocuri, țepoase și rare, încălcau colțurile buzelor. Fălcile de asemenea i-erău golașe, dar în vârful bărbiei și dedesubtul ei se zburleau, ca niște ace înfipite în perinuță, aceleași țepi aspre și rare. Căciula de oaie, șuba cărămie și boftorii din picioare erau ferfeniță.

35 – Tu zici că știi moldovenește, dar nu ești moldovean. Ești ovrei?

– H... h?...

– Ești jidan? trebui să mă corectez, pentru că în

40 orice caz foarte curios fiilor lui Israel, de condiție joasă.

– Niet.

– Știi moldovenește ori nu știi? Îmi înăsprii vocea agasat.

– D-apăi că grăiesc.

– Cum te cheamă?

– Ilia.

5 – Ei, și-atât?

– Atât.. Pentru un suflet al lui Dumnezeu un nume e de-ajuns... Că și șei de au mai multe tot un noroc au pe lume; douăzeci de-o avea și tot le-o schimba să se ascundă, foamea și moartea tot îi nimerește...

10 – Ce spui, mă?... Faci pe cugetătorul, ai? Ești rus atunci?

– Suflet al lui Dumnezeu.

– Lasă pe Dumnezeu, răspunde ce te întreb: ești rus?

– Oi fi și rus...

– Cum oi fi, bă? ești sau nu ești, răspunde repede că

15 n-am timp de ghicitorile tele.

– Eu pân aste locuri m-am născut...

– Aci sau dincolo?

– Pe aici, pe dincolo...

– Zi, te-ai născut pe rând...

20 – Al întunecat o mai ști cum m-am născut, lumina-voastră... da eu nu-mi mai aduc aminte, că pe vremea aia eram și mai prost ca acum.

– Văd că vorbești limpede, ca moldovenii adevărați, de ce n-ai ieșit din capul locului, când am întrebat cine-i

25 moldovean. Ori nu-ți place să-ți spună că ai cap de bou... – D-apoi cum nu mi-o place, că și boul e mai frumos la cap ca mine... Nu vă supărați, luminăția-voastră, oi fi și moldovan.

– Cum oi fi, măi? ești sau nu ești? Ce-a fost tată-tău...

– Om o fi fost și el, că văd că n-am ieșit nici mânz...

30 nici vițel... și tare rău îmi pare de-asta... Că mai cu bucurie și mai omenește s-ar fi uitat oamenii la mine. Da eu la față nu l-am văzut ca să-i grăiesc și lui așa o bucurie... – Da maică-ta nu l-a văzut?...

– Dacă s-or fi desfătat noaptea prin iarbă, cum era să-l vadă și ea iracan? Că la drum lung, pe câmpie, omul unde vede om se oprește să-nopteze și uneori se nimerește să fie laolaltă și-o fumeie or două... Iar după hodină, o pornește iar din viul nopței, care încotro îl trage soarta lui.

– Da maică-ta ce era?

40 – Era și ea bună femeie... că atât cât am fost împreună nu m-a lăsat din sudălmi și bătaie. Da se cheamă că nu m-a aruncat pe drum.

– Bine, bine, dar ea ce era? moldoveancă, rusoaică...
– Poate-o fi fost de amândouă felurile, că dacă era cu rușii, grăia rusește, da cu moldovenii, moldovenește...
– Da cu tine cum grăia?
5 – Când mai așa, când mai așa... cum nimerea și ea.
– Da voi în ce sat stați, rusesc sau...
– Pe unde ne-apuca iarna, că vara toată nu stam locului...
pân-într-o zi... eram flăcăoaș pe-atunci și ne-o prins într-un târg și ne-o închis, da nu laolaltă... D-atunci n-am mai știut
10 unul de șelălalt...
– Și pân-atunci n-ai avut și tu curiozitatea, cum să spun, nu te-o îndemnat și pe tine sufletul s-o întrebi: „Da tu ce ești, mamă, moldovancă, rusă?”
– Iaca, să mă iertați, înălțimea-voastră, numai aiasta nu
15 mi-a dat în gândul ista prost al meu s-o întreb...
– Auzi, Gârneață, ce glăsuiește ăsta... L-ai căutat bine prin buzunare?
La răspunsul acestuia că i-a dat o atenție specială, mă adresai iarăși individului fără nație:
20 – Vezi, mă ciolovec, dacă apucați să-ți spună maică-ta că ești moldovean, rămâneai aici. Dar așa, o s-o iei la drum îndărăt ca și ăștia, care ne înțeleg ca pe păsări.
– Să trăiți ani mulți și fericiți, luminăția-voastră. Așa să faceți cum grăiește înțelepciunea mărilor-voastre. Și eu tot
25 mulțumit oi rămâne, că și acolo ca și aicea e tot pe pământul lui Dumnezeu.
– Eu am auzit că pe-acolo nu mai e pământul lui Dumnezeu...
– D-apăi ș-ăi de zic așa, mărite doamne, tot ai lui Dumnezeu sunt și ei, și tot lui o să-i răspundă la dreapta judecată...
30 Omul se dădu tihnit îndărăt să-și ocupe locul printre ceilalți. Îl oprii. Rămânea să mai mă gândesc ce e de făcut cu dânsul.
Urmară lămuririle tălmăciului și propunerea salvatoare. Dar
35 aceleași mutre impasibile, aceiași ochi îndobitociți sau împroșcând o clipă mici sticlișuri de ură și dispreț, desigur, pentru barinul puternic și fără griji, care încearcă să le exploateze nenorocul ca să-și înlesnească aventurile și să-și potolească aleanurile. Pe nici unul, de data asta, intervenția mea n-avu darul
40 să-l ațâțe măcar la minciună; dădeau răspunsuri atât de brutal negative, că mă întristară cu desăvârșire și-mi epuizară repede stocul de ademenitoare întrebări.

Îi părăsii cu limpede conștiință a zădărniceii biete mele nebulii de a pretinde să scot din imensitatea mării inelul de preț aruncat de-un orb. Aș fi vrut să oftez adânc de obidă și totuși nici măcar atât nu puteam, ținut de rău de
5 atâția ochi prieteni ori dușmani, cari mă ținteau ca niște guri de arme pe-un condamnat. Reintram în bordei și mă aruncam, cât eram de lung, în pat, strivindu-mi ochii cu apăsarea pumnilor strânși și prefăcându-i în mii de scântei colorate, ca pe niște tăciuni izbiți de clește. Atât mai dăinuia în acele
10 momente în abisul negru din mine: aceste bizare steluțe de caleidoscop, în artistică și neîncetată combinare ș-apoi, din necuprinsele depărtări ale infinitului prins sub pumni, din nou, nepotolita nădejde începea să tresalte.

Mă ridicai cu priviri turburi în amurgul tot mai pronunțat al odăiței; și din umbrele colțurilor răsăriră aceleași
15 cozoroace de șepci soioase și aceiași ochi fosforescenți, fixându-mă din bărbi or de sub căciuli. Numai că acum mă priveau cu altă lumină, iar în gândul meu speranța se reabilita cu desăvârșire, când se umplea de mântuitoarea imagine:
20 vreunul din acești vagabonzi încrucisând întâmplător drumul cu ea; față-n față cu realitatea, cu neputință ca sufletul vagabondului să nu se limpezească, gândul răsplatei să nu-i încolțească sigur și stăruitor.

– Să trăiți, strălucirea-voastră, îmi taie calea Ilia, când
25 ieșii iar în băătură. Da pe mine m-au lăsat singur afară și tare mai mă împunge vântul prin frunzișul ăsta de cârpe, care abia de se mai ține pe oasele mele...

– A... da... duceți-l și pe el... Dar tu n-ai să treci înapoi în noaptea asta. Am să telefonez la comandament, să văd
30 ce e de făcut și cu tine... te oprim sau te expediem...

– Să trăiască mărirea-voastră, da dacă eu v-aș mulțami de bunăvoie și v-aș ura de sănătate, să mă lăsați să mă
întorn cu netrebnicii ăilalți, înapoi, la răsărit...

– D... da?... aă?... a, bun. Renunți de bunăvoie, cum s-ar
35 zice.... Hei, Gârneață, apropie-te aicea... Ia vezi, ce e cu stimabilul ăsta... zice că s-ar întoarce peste rău....

– Să trăiți, înălțimea-voastră, și dumneata gașpadin
hauptcăpitan – se îndreaptă el către Gârneață – și să mă iertați,
40 da iacă, vedeți, aiasta e toată moștenirea care mi-a rămas de la ăl de m-a făcut la popa de noapte: când aud de telefonă și de comandament, să m-apuce așa.. cum să mai grăiesc... măriile-

voastre ziceți că teama, dar eu zic că rușine mare; pentru ce să mai stricați așa lucruri scumpe și să supărați așa înălțimi luminate cu un păcătos și calic ca mine... i-o fi scârbă și tealifonului așa să cânte pentru așa otreapă și gunoi...

5 – Îl auzi, Gârneață... Auzi ce pehlivan vagabond, ia mai scutură-i puțin efectele, bucățică cu bucățică...

Însă Gârneață clatină din cap fără însuflețire:

10 – Ce să-l mai scuturăm degeaba, domnule locotenent, că prin găuri i se vede și pielea... Nu l-am răscolit eu destul adineaorea p-ăsta mai bine ca pe toți, că nici mie nu-mi plăceau deloc țepile ălea de arici; da vă asigur, în afară de păduchi, nu mai are nici un secret.

15 Conul de lumină al lămpei de buzunar umple iar fața schimonosită de linii dure ca a contaminațiilor de lepră. Ochii, cu adevărat de arici, nu aveau nici o expresie, dar mizeria asta omenească nu putea inspira cu adevărat decât milă.

– Bine, ești slobod să treci cu ceilalți. Pașol...

20 Dar Ilia nu se mișcă. Sentinela se apropie, dar el face un pas sfiit spre mine, în vreme ce gura i se întinde, într-o parte și într-alta, sub țepile aspre, despărțind complect în două figura-i hidoasă.

25 – Să trăiți! Își răsuțește el umerii, aplecându-se și răstumând capul într-o parte, ca să-mi vorbească de jos în sus, ca și când ar fi simțit că-i necuviincios din parte-i să fim potriviți la statură – dacă mi-i iertat să întreb... Oare pe mine cu ce m-ați răsplăti dac-oi afla, colea la Duboșani sau pe unde mi-o mai cutreiera prin șura asta de cap să mai rătăcesc, pe barișna cu cutie neagră în mână... și oi face-o să vie la înălțimea-voastră...

– Am spus... ai oricând drum slobod pe la mine...

30 Ilia se scărpină în cap, părând că tot cumpănește, dar se vedea bine că e nemulțumit...

– Trecere slobodă... poate căpătam și de așteptam aicea până mâine...

35 Iluminat în gând ca de-o izbucnire roșie de incendiu, îl apucau de mână și-l trăsei brutal într-o parte.

– Spune, cât pretinzi?

– Ce să fac, luminăția-voastră?

– Cât ceri, câți bani ceri?

40 – Ah, ho, iaca da... că nu ne prea înțelegem în toate cu dumneavoastră din țara veche. Apăi bani, înțelepciunea-voastră, așa cât s-ar cuveni să fie plătită așa ispravă, eu n-aș putea purta cu mine, că mai rău mi-o fi cu ei, decât fără ei... Dar dacă

mărirea-voastră mi-ar da să mă îndop bine, ca să-mi ție pe mai multă vreme și mi-ar mai umple sacul cu câteva pite să-mi fie pe cale, iar când m-oi întoarce, de mi-o da un rând de primineală, niște botfori care i-o arunca vreun moscal și o buleandră cu mai puține găuri decât aiasta de pe mine, ca mine nime nu s-o găsi multămit pe lume. Atunce niscaiva carboave aș mai putea duce dacă luminăția-sa s-o îndura să-mi dea și din așelea pe deasupra, că dacă sunt primenit se cheamă că am cu ce să le fac cinstea a le purta...

10 O pereche de bocanci scâlțiați, dar pentru el împărătești, și niște ciorapi de lână găsii pentru Ilia chiar de acuma. Îi mai dădui niște pantaloni de flanelă și un pieptar de blană de oaie, iar pentru cap o căciulă reformată. Îi arătai în schimb o cojoacă zdravănă de postav rusec căptușită cu iepure, niște pantaloni de pielea dracului și un veston vechi și degradat, dar plesnit numai într-un cot. Astea toate vor fi prețul cel adevărat al ajutorului său; pe deasupra trei sute de lei la lună și hrană asigurată cât timp va servi pe Valia, dacă ea va vroi să rămână pe-aproape, câtă vreme eu voi mai fi nevoit să slujesc pe Nistru.

20 Îl ospătai zdravăn și vrusei să-i dau tot felul de merinde pentru drum, dar el nu primi decât pâini și doar un bidon de tînichia învechită, pe care i-l umplui cu rachiu tare. Mă rugă să-l îngădui să treacă gheața mai înaintea celorlalți. Încă de cu zi va fi în Duboșani și va iscodi fără preget. 25 Valiei îi va grăi așa, că un ofițer, nu cel pe care-l știe ea, a auzit de întâmplarea ei și s-a mâhnit tare rău c-a fost dată îndărăt, cu toate că se pricepea așa de bine la cântat și avea atâta învățătură. Iar asta mai ales l-a întristat peste fire, că și el a cetit strașnic de multă carte rusească și tare mult i-a plăcut; și mare fericire a fi pentru dânsul să întâlnească un suflet de fată așa cum stă scris în cărțile rusești...

30 Îi explic lui Ilia de ce țin mult să-i spună numai aceste vorbe și el pricepe de minune și reproduce cu o exactitudine uimitoare, chiar de la prima repetiție, tot ce i-am spus.

35 Dis-de-diminează telefonul mă cheamă cu alarme prelungi. „Individul Serghe Bălan, înalt, forță *ierculeană*, părul castaniu închis, ochii albaștri, mustața galbenă, barba rade, a evadat de sub escortă, pe când era transportat la o confruntare“... Întâmplarea s-a petrecut într-o pădure, individul și-a rupt legăturile și a legat cu ele pe paznic de-un copac, nenorocitul rămânând în această poziție trei zile...

Eram delegat să fac în toiul nopții o descindere inopinată la locuința contrabandistului din cătunul Tohatin (!?... – Tohatinul era la 12 kilometri și era mai aproape de reședința județului decât sectorul meu, dar puterea executivă nu ezita, când avea de numit localități, despre care Serviciul geografic abia acum lua cunoștință).

Pe la amiază telefonul mă cheamă iarăși: Bălan evadase de mai bine de o săptămână cu concursul unui complice – ale cărui semnalmente mi se se dau de asemeni – și al soldatului de escortă care fusese cumpărat. Cuprins de teamă, soldatul revenise în pădure – se crede secundat de un al treilea individ – în mijlocul căreia stătuse, legat burduf de-un trunchi de copac, două zile și trei nopți, în miez de iarnă. Era nemâncat și aproape mort de frig, de sete și de oboseală, și e de mirare cum nu murise de-a binelea. A primit să sufere astfel pentru a înșela bine pe descoperitori, pe care firește îi aștepta ceva mai devreme; dar a dat de bănuț prin faptul că el pretindea să fi rămas în poziția asta de mai bine de-o săptămână, ceea ce era cu totul de necrezut.

Pe la trei după-prânz, telefonul mă cheamă iarăși: soldatul pe moarte în spital a menținut că a fost atacat de tovarășul lui Bălan, care l-a eliberat pe acela; că, de frica răspunderii, nenorocitul a cutreierat toate satele și cătunele din preajma pădurei ca să convingă pe cineva să vie să-l lege, pentru că, după ce fusese dezarmat, deși s-a rugat în genunchi de cei doi bandiți să-i facă această grație, aceștia au refuzat rânjindu-i în nas. Abia a patra zi a găsit un biet creștin care s-a îndurat să-l lege zdravăn, fără milă, pentru ca izbânda simulacrului să fie deplină. Soldatul – pe nume Cotoarbă, tot un basarabean – a refuzat însă să denunțe pe creștinul care i-a venit în astfel de ajutor și s-a încâpățânat să nu-i dea numele pâna a intrat în comă. Cum din declarațiile lui rezultă însă că binefăcătorul cu pricina a venit în fiecare dimineață și în fiecare seară cu mâncare și cu propunerea de a-l înveli peste noapte sau a-l aduce acasă – propuneri pe care însă legatul le refuzase cu îndârjire – era limpede că atât descoperitorul din dimineața a treia, al celui legat, cât și binefăcătorul misterios erau una și aceeași persoană; astfel c-a fost readus la instrucție, lansându-se asupra-i mandat de arestare.

E curios că mi se mai dau aceste amănunte, pe care telefonistul le risipea din rutină în toate punctele unde trebuise să vestească și să transmită dispoziții în legătură cu dispariția lui Bălan; totuși le-am ascultat înfiorat de drama

descrisă atât de sumar și într-un stil atât de administrativ, ale cărui interesante particularități îmi scapă la reproducere din cauza repeziciunii transmiterii. De asemeni mi se pare curios că organele de urmărire și-au adus aminte de Bălan abia după ce soldatul de escortă a fost găsit legat, într-o pădure.

Curios. Dar mai curios pentru mine și mai interesant era că Serghe Bălan scăpase acum mai bine de o săptămână; iar azi se împlinește tocmai bine săptămâna de când am găsit pe Niculina zdrobită de boală, dar într-o stare de beatitudine sufletească precum n-o mai văzusem niciodată. Diagnosticul mi se lămuri.

Zdravănă bătaie! apreciai cu toată obiectivitatea. Dar de ce numai bătaie? Bine, bine: de obicei până aci merge pedeapsa românului de la țară, în asemenea împrejurări; dar aici nu e vorba de un țaran oarecare, ci de Serghe Bălan. Ori glonțul e rezervat pentru... hm...

De ce Niculina îmi ascunsese toate astea, de ce mă primea atât de fericită, de ce mă strângea cu atâta putere și mă sfătuia să vin ziua și numai ziua, iar noaptea însoțit numai de moscali? Înțelesesem că frica ei crescuse între timp, dar dacă își luase pedeapsa de ce se mai teme?... Îl mințise de bună seamă că totul n-a fost altceva decât lăudăroșenia mea... Foarte bine, foarte bine... dar de ce, dacă nu vroise să-l trădeze, sub un pretext sau altul, de ce nu-mi pretinsese să încetez deocamdată vizitele... ba încă tocmai dimpotrivă... și noaptea însoțit de moscali...

Hm, noaptea ce vine va fi poate cu surprize.

Am pornit cu Gârneață, cu Gherăscu, țiganul zdrahon și voinic cât o stâncă, și cu încă un soldat. În locul acestuia din urmă aș fi vrut să iau pe Marinescu; dar cu toate căutările, a fost imposibil să-l găsim.

– Mi se pare că el ne-a luat-o înainte... împărtășesc lui Gârneață.

– Doamne păzește... e pe-aci...

– Atunci se teme să nu se pună rău cu cătunul...

– Se teme să nu se pună rău cu pielea lui.

Am ajuns la Niculina la primul cântat al cocoșilor. Omul luat pe deasupra a rămas la poartă cu pânda și cu calul. Eu, cu Gârneață și cu Gherăscu, am intrat. Casa era în întunec: Gârneață și-a îndreptat revolverul spre ușa prin care eu nu intrasem niciodată și care da în încăperea de la mijloc, de

unde răzbătea spre odaia Niculinei ochiul de fereastră albicios și suspect. Eu am bătut la ușa Niculinei.

Trebuie să bat de mai multe ori, până când lumina se aprinde.

5 – Cine e? mi-ajunge în urechi glasul cu întrebarea, atât de obișnuite...

– Eu, Niculino, deschide...

– A... dumneata?... (ea păstrase obiceiul de-a mă tutui numai în intimitate).

10 – Am venit cu un caz... și cu oameni... să ridicăm pe domnul Serghe... Ce zici? Nu e cu supărare?...

Tăcere. Și pe urmă ușa se întredeschide. Femeia naltă ne întâmpină cu lampa ridicată sus, cu o mână ținându-și în dreptul gâtului un fișiu răsucit în pripă. Și-a vârât în picioarele goale pantofii cu toc înalt, iar părul lung și negru i-e revărsat tot, pe spate și pe umeri.

15 – Ce v-a găsit?... mă întreabă glumeț și familiar.

– Am venit să facem perchiziție; Serghe Bălan a scăpat de sub escortă și trebuie să se găsească aci. Dacă nu se dă de bunăvoie, va fi rău de el...

20 – I-auzi una ca asta... se miră ea ironic. Și după ce ne consideră șugubeață, în tăcere: Vroiam tocmai să blestem pe cel care-mi turbură noaptea, dar cum văd mi-duceți o veste care mă umple de mare bucurie. Apoi, domnule ofițer și oameni buni, până acum n-a dat pe-acasă...

25 – A fugit de-o săptămână... se amestecă Gârneață...

– Și abia acum i-ați prins de veste? continuă ea ironic.

30 Dar își ia repede seama și se preface, în șagă, jignită: I-auzi, i-auzi... necredinciosul... pe unde și-o fi petrecând nopțile de-atâta vreme? Apoi ridicând lampa și mai sus: Iaca, poftiți, intrați, dar mai repede că-mi răciți casa... Precum vedeți nu-i nici în pat... – apoi, aplecându-se – nici sub pat... nici pe captor, nici nicăieri... Să vedem dincolo...

35 Și iese înaintea noastră, pentru a ne arăta în același chip și odăile învecinate, pe care sunt atât de nerăbdător să le cunosc în sfârșit. Ea scotocește singură în toate părțile, desface ușile dulapurilor, ridică lăzilor capacul, luminează chicotind și cuprinsul cutiilor de la scrin, în care n-ar încăpea nici un purcel. Pe urmă ne ia după ea afară, la grajd, la staul, la cocina porcilor, la cotețul păsărilor.

40 În sfârșit, arătându-ne grădinița, cu nucul despodobit și fundul albastru al livezii întinse, ne recomandă:

– Pe-acolo duceți-vă singuri... Și bătându-mă ușor pe umăr, îmi râde cristalin în fundul urechei: Dumneata știi seama... Mi-e frig! și fugi în casă făcând haz mare.

5 Am cotrobăit totul, până la salcia pletoasă, ale cărei ramuri căzute și dezgolite se lasă ca niște frânghii înțepenite în pământ. Mă reîntorc la dânsa; mă primește cu tifla unui: „L-ați găsit?“ zgomotos de vesel.

10 – Ascultă, Niculino, îi spun când sunt numai eu cu ea. Tu știi tot așa de bine ca noi... tu ai știut înaintea noastră că el a scăpat...

– Dacă tu zici...

– Lasă glumele... A venit de-o săptămână acasă...

– Pesemne...

Îi strâng pumnul cu putere...

15 – Mă doare.

– Unde-i acuma?...

– Iaca, tocmai asta vream să te întreb...

– Sfârșește odată!... o zgudui cu putere. De ce nu mi-ai spus până acuma...

20 – Va să zică, dumneata nu șaguiesti...

O privesc drept în ochii răzători și o smucesc drept în pieptul meu. Părul i se desprinde de pe umeri și se lasă tot spre podea. Îi strivesc sânii de mine și-mi aplec deodată, ca o pasăre de pradă, ochii încordați drept în lumina ochilor ei, șuierându-i în auz:

25 – Atunci cine te-a bătut?

Râsul îngheață, privirile poznașe se vitrifică. E rândul meu să râd cu hohote. O împing ușor deoparte, sărutând-o în semn că nu-i port nici un necaz pentru tăcerea ei, și strig triumfător:

30 – Dar nu va scăpa...

Apoi pocnind călcăiele, o salut cu afectată galanterie și cu un sărut trimes cu vârful degetelor...

Dintr-un salt ea m-ajunge, m-apucă de mână și cu cealaltă împinge ușa pe care o deschideam.

35 – Unde te duci?

Și mă cuprinde cu ciudă parcă și cu disperare.

– Lasă-mă... sunt oamenii afară...

– Ducă-se la dracu...

Și mă trage cu putere după dânsa.

40 – Unde-i Bălan?...

– De unde vrei să știu...

– Te-a bătut?...

– M-a bătut... Și chicotind ușor, complectează: Pentru tine...
Măinile-mi pătrund lacome, ca niște capete de șerpi, ca
niște șerpi cu cinci capete, spre sânii dârzi și apoi pe sub
subțiori. Suntem încă în picioare și ea-mi desface înfrigurată
5 centura și nasturii mantalei.
– Sunt mulți?
– Cine?
– Cei de-afară... moscalii....
– Trei... cu mine, patru...
10 Tăcere... Îmi răsfrânge mantaua spre spate, îmi cuprinde
mijlocul.
– Puțini... foarte puțini... ți-am spus doar, noaptea să
aduci mai mulți... și chiar dacă vii ziua, să nu vii singur...
– De ce mi-ai spus asta?
15 – De ce? întrebă ea mirată. Apoi considerându-mă
îngăduitoare și drăgăstoasă: Pentru că e tare... înțelegi, e
tare... pe toți v-ar preface în fărămituri, dacă ați fi puțini...
Apoi mângâindu-mă pe păr și privindu-mă lung în ochi: El
nu va îndrăzni să între dacă va ști că e așteptat de soldați...
20 îi adulmecă de departe... Însă singur n-aș vrea să te găsească
aci... mi-e frică...
– Ah, da... l-ai asigurat că n-a fost nimic între noi... și
dacă mă va găsi singur...
Ea-și micșoră tot mai mult ochii, privind prin fruntea mea
25 mai departe de mine; surâse trist și șopti întru târziu:
– El știe.
– I-ai mărturisit?
– Nu... n-a înțeles din glasul gurei mele, dar a înțeles
totul din glasul ochilor mei...
30 – Și te temi să nu...
– Nu mă tem de nimic... Vreau... trebuie să-i spună și glasul
ceea ce a aflat de la ochi. Nu mă tem de nimic. După ce m-a
zdrobit, mi-a sărutat mâinile și picioarele. Dar nu trebuie să ne
găsească împreună singuri; când ești cu soldații, însemnează că
35 ai venit să-l cauți. Altfel... nu știu ce a pregătit... pentru tine... De
aceea nu i-am mărturisit totul limpede...
– Dar dacă-l voi prinde...
– Nu-l vei prinde.
– Mă oprești tu?
40 – Nu-l vei putea...
– Și dacă totuși?
Ridică din umeri.

– Va să zică, nu-mi ceri să-l scap...
Râse:
– Nu, nu... prinde-l, prinde-l... dacă poți...
Și mă mângâie iarăși pe bărbie ca pe un copil. O scuturai
5 de șolduri și-o strânsei iarăși, șoptindu-i înfrigurat:
– Niculino, de ce vrei să mă aperi de mânia lui. Eu nu-ți
cer asta... Nici nu vreau... Mă umilești prea mult...
– Pentru că ai început să-mi fii drag, își lipește ea
obrazul de al meu.
10 – Niculina, șuier atunci sugrumat, dar ca să-mi dovedești
asta trebuie să i-o mărturisești și lui... Să ne lași în voia
noastră... Și care-o fi mai tare...
– El e mai tare... ș-apoi eu nu vreau să-ți dovedesc nimic.
Ochii noștri s-au apropiat până dincolo de marginile
15 vederei și, orbește, ei se scormonesc tot mai adânc, cu
lăcomie de adevăr și dorințe.
Mantaua mi-a alunecat de pe mâini. Apuc pe Niculina de
mijloc și o ridic cât pot, pentru a-i arăta că nici cu mine nu
prea e de glumă.
20 Dar ea râde cu capul căzut pe spate și continuă să mă
mângâie, pe-un obraz, ca pe-un copil care se grozăvește.

Ce-aș putea să cred din tot ce mi-a mărturisit Niculina?
Vrea să mă atragă în vreo abilă cursă și mă sfătuiește să
vin neconținut cu însoțitori, tocmai pentru a-mi para vreo
25 bănuială față de dânsa? Cam complex...
A început cu adevărat să simtă pentru mine ceva mai mult
decât satisfacerea unui capriciu sau decât plăcerea de a mă
întrebuința ca o minge, pentru jocul cu sufletul bărbatului ei?
Mi-e greu să mă înveslesc prea mult de noutatea asta, cu toate
30 că aș dori-o nespun. Acest neașteptat sentiment e cu atât mai de
preț, cu cât sosește atât de tardiv. O, dacă ar fi adevărat, aș începe
asaltul final cu entuziasm și încăpățănare, prin această oricât de
mică spărtură. Aș învinge cu siguranță: adversarul are dezavan-
tajul obișnuinței și al simplității lui brute. Dar nu pot să cred, cum
35 aș dori, cu toată pomirea, cu tot elanul, cu toate cântecele
sufletului meu, în portița ce mi se deschide de-abia acum, parcă
anume, în această redută masivă, în care-și are adânc înrădăcinată
domnia vechiul stăpânitor.
40 Aș fi preferat să nu mai mi se arunce în picioare îndoielile
astea, aș fi dorit să păstrez intact pasul meu săltat spre
dulcele vis, pe care-l taie în două râul de gheață.

Așa însă, această minunată imagine, țesută din poveste și dorinți, începe să pălească fără voia mea; va rezista ea, scumpa fată rătăcitoare, când va fi aieva, fatalele comparații cu zmeoaca din cătunul fără nume? Dar iată, această mistuitoare curiozitate a început, acum, să mă încerce stăruitor. În setea-mi de deplinătate, de exclusivitate, miza mea a căzut pe figura încă acoperită de mister și confuz. Și tremur, așteptând întoarcerea, pe care nici un trișaj de astă dată nu va fi în stare s-o abată, într-o parte sau alta, a roatei norocului.

De la plecarea lui Ilia, tălmăciul n-a mai propus refugiaților găsierea și aducerea Valiei, în schimbul liberei treceri. Dar au trecut de atunci zile multe, și cu cât trec încă, altele și altele, iar semn de viață nu mai am de la vagabond, cu atât nesiguranța și gândurile negre mă copleșesc. N-a mai găsit-o în Duboșani? S-a mulțumit cu ce i-am dat și a renunțat la sarcină și la rest? A fost prins cu desagul încărcat și cu rachiul și a fost arestat? Sau – și asta e întrebarea al cărei ghimpe îmi apasă mai adânc inima – Valia nu vrea să-l asculte! Mă mângâi însă cu gândul că de existența mea n-a știut niciodată, așa că nu ofensează propriu-zis sufletul meu, refuzând să dea ascultare lui Ilia. Se teme oare de vreo cursă? Dar ce cursă, când însuși colonelul n-a tratat-o ca pe-o persoană periculoasă, ori măcar suspectă? Își închipuie cu adevărat că ofițerul despre care-i povestește Ilia a aflat de întâmplarea ei și vrea să-și mai alunge câțva timp urâtul cu dânsa, ca s-o arunce mai apoi iarăși peste Nistru, sau – și aci, înviorat doar o clipă, mă prăbușesc apoi sub povara grea a inutilității eforturilor mele - bănuiește că tot Iliad, căruia i s-a schimbat poate sectorul, încearcă s-o atragă iarăși și vrea să-l pedepsească astfel cu neîncrederea, cu nepăsarea și cu disprețul ei.

Nu mai știu dacă trebuie să las iarăși pe tălmăci a rosti făgăduiala știută. Dar încep din nou să scormonesc pe fugari. Cel dintâi care-mi deschide portuța ispitirilor, un moldovean de dincolo, dospit din plin și mălăieț, cu grai să i-l tragi din gât cu sfoara, parcă mă privește uimit, lăsând să-i scape un licurici în cenușa ochilor.

– Cu bundră turchează și cu cușmă brumărie... nu? repetă el, cu ochii căscați în amintire...

– Da... da...

– Cu bundră turchează și cu cușma brumărie... nu, n-am văzut...

– Dar cum era atunci?...

– D-apoi șe să fie?
– Barișna, de, pe care ai văzut-o...
– D-apoi n-am văzut nici o barișnă... că femeile noastre nu-s barișne.

Dar a doua zi, un ovrei tot așa de crescut și mălăieț în mișcări, dar ager la vorbă și la chip, îmi mărturisește că e de fel din Chișinău, că a trecut „la ei” ca să scape de armată, nevoind să renunțe la vechea cetățenie, că a hoinărit tot timpul între Odesa și Tiraspol, alungat de frică și de mizerie, că s-a tras în urmă într-un sat moldovenesc mai în sus de zona orașelor...

– Ce sat?...

– Aiși la Dubovâiiar...

– Du...

– Da... Dubovâiiar...

...că a așteptat acolo, ajutând țăranilor la muncă, venirea înghețului, ca să poată trece mai ușor Nistrul înapoi, că abia noaptea trecută și-a luat curajul în dinți, că vrea acum să se întoarcă la părinți și se va duce la domnul colonel, singur, de bunăvoie, să-l facă soldat român.

– Cum te cheamă?

– Arun... Arun Ștern, să trăiți...

– Numai dacă domnul colonel o mai fi bucuros de oaspeți, mă băiete...

– Da de ce să nu fie, când eu vreau... Când domnul avocat de la Chișinău ne-a făcut hârtiile că nu trebuie să facem armată, nu ne-a spus că apoi trebuie să ne ducem peste Nistru... Eu n-am vrut să nu rămân cu românii, eu numai de armată am vrut să scap... dacă domnul avocat așela ne-a luat banii și ne-a mințit...

– Chemați pe Marinescu.

Marinescu, pe lângă sarcina de magazioner, îndeplinește și pe aceea de furier al detașamentului.

– Ordonăți...

– Ia vezi, Marinescule, în dosarul vechi, pe care l-ai luat în primire de la cel dinainte, mi se pare că e un ordin acolo, cu aștia cari au refuzat cetățenia română și s-au expatriat de bunăvoie... mi se pare că p-aștia nu putem să-i primim...

– Da de ce să nu mă primiți, domnule ofițer, când eu vreau acuma să fac armată, când eu n-am plecat de bunăvoie, când eu am iscălit numai de armată, dar încolo ce aveam eu cu românii... că în satul unde am stat până acum m-am avut așa bine cu moldovenii.

– Cum, și acolo la Dubovâiiar acela sunt moldoveni? Unde vine satul ăsta?... Pe harta mea nu e... E departe de Duboșani?

– De Duboșani? D-apoi totuna este, *Dubovâiiar pa ruschi, da Duboșani pa moldavschi...*

– De ce nu spui, imbecilule, mai repede, mă reped la dânsul și-l zgudui de umăr. Vino încoace.

Fiul rătăcit mă urmează cu ochii holbați de groază:

– Să trăiți, domnule ofițer, dar eu acolo, afară de moldoveni, n-am mai vrut să știu de nimeni... Eu numai cu ei stam de vorbă și când vedeam *comitetă* fugeam cât puteam... Vă jur, dom locotenent, că n-am avut nici o vină...

– Ascultă aici...

– Ascult, să trăiți, dar așa este, eu uite... stam cu moldovenii și le spuneam, așa să am parte de părinții mei, că este așa un rai al lui Dumnezeu aicea și că așa mare păcătos am fost eu...

– Ei bine, taci odată...

– Tac, să trăiți, dar eu vă jur pe părinții mei, că nu i-am mai văzut de trei ani, domnu locotenent, și nici pe sora, nici pe fratele... așa să am parte de ei... și dacă dumneavoastră mă trimiteți înapoi... niciodată n-o să-i mai văd... că eu, dacă s-o lua gheață, apoi eu în Nistrul aistă mă înec... așa să am...

– Sfârșește odată, pentru numele lui Dumnezeu...

– Am sfârșit, să trăiți, izbucni într-un plâns zbuciumat, histeric și fără lacrimi.

Aștept să treacă furia crizei și-l întreb domol:

– Acum vreo trei, patru săptămâni, ascultă bine aici...

– Ascult, să trăiți...

– Cine a venit acolo și a tras la un culac, pe urmă a plecat și peste o săptămână a venit iar...

Ovreiul aruncă doar o singură privire în gândurile lui și apoi întreabă la rându-i:

– Fomeie sau bărbat, domnu ofițer?...

– Fomeie...

– Spui tot, să trăiți, domnu ofițer... Este... spun tot... eu n-am nimic cu așa ceva, domnule ofițer, și-și frecă pumnii unul într-altul, era una... o barișna căzăcioaică... Valentina Andreevna, domnu ofițer... eu o știu pentru că era satu mic... dar altfel, unde vedeam ruși, eu fugeam... eu numai cu moldovenii, domnu locotenent...

– Ei, spune ce știi de ea...

– Tăt, domnu ofițer, vă spun, înghiți el în sec. Apoi începu să-și miște buzele în gol, ca școlarii cari nu-și aduc aminte bine lecția, și nu spuse nimic...

– Știi sau nu știi?

– Știu, izbuti el să scape prin clănțâneala subită a dinților... A... a... a... vrut să treacă Nistrul și s-a întors... ați gonit-o... așa s-a auzit acolo... Da eu cred, tot așa... ca dumneavoastră...

– Ce crezi ca mine?

– Că... c... e o șpioană.

– Aci Arun își alungi misterios buzele lui dolofane ca o pereche de crengurști spre urechea mea.

– Vrea să mai încerce...

Îl apucați cu putere de mână:

– De unde știi asta?...

– Arun a sărit trei pași înapoi.

– Zău că n-am nici un amestec, domnu ofițer... e satu mic, iertați, se știe tot acolo... eu nici n-am vrut să mă uit la dânsa... așa să am parte de... da vă spun tot ce-am aflat: a cumpărat și pe soviet... că are bani și știe zice din lăută... eu spun ce știu pentru că eu trebuie să spun, pentru că eu am să fiu saldat în curând și am să jur... dacă ea o fi șpioană și o ticăloasă, apăi – aci iar se apropie misterios – ea are să vă pice la mână...

– Arun Ștern, mi se pare că ai să rămâi aici...

– Eu nu sunt vinovat cu nimic, domnu... Ce stric eu dacă m-ați întrebat, eu...

– Ai să-ți vezi în curând părinții, Arun...

– Să trăiți, domnu locotenent, se repede el să-mi sărute mâna...

– Și fratele...

– Oi, Efraim...

– Și sora...

Îl fixam drept în ochi și rotunjeam în minte condițiunea pe care mă pregăteam să i-o arunc deodată, cu glasul și mai mult cu ochii drept în ochii lui, pentru a-i insufla tot curajul și speranța de care ar putea fi nevoie: „Dacă te vei întoarce... și la noapte vei veni cu Valia și cu Ilia“...

Arun mă privește cu ochii muiți în fericire și eu zăbovesc ca mintea lui să se umple până la ultima fibră de mirajul întoarcerii la sânul alor săi... Dar înainte să iau cuvântul hotărâtor, el începe deodată, recunoscător, să-mi împărtășească și ultimele cunoștințe:

– Eu știu bine, domnu ofițer, dacă vreți să aflați aiasta...
Ea mai a încercat să treacă... dar i-e frică... să nu o
nimerească iar saldații... Și acolo în sat... toată lumea o
învăță să aștepte că are să vie unu care o s-o treacă, că nici
5 mama lui Dumnezeu nu prinde de veste... E unu dat
dracului... unu Serghie, după aicia undeva... pe el îl așteptam
și eu, da vedeam că tot întârzie... Și-apoi eu nu prea aveam
bani, dar vreau să-i dau scrisoare către tatăl meu... A mai
făcut el treceri... și cu luntrea... Pe el îl așteptă acum... Că
10 și sovietu i-a spus... Iacă, vă spun tot, domnu ofițer... sovietul
e înțeles cu Serghie așa...
– Să fure bagajele la bieții refugiați...
– Dumneavoastră știți tot, domnu ofițer, mă privește el
cu excesivă admirație... Dar nu fură... I-a furat bagajele
15 barișnei un altul, care a dus-o aci la Dubovâiiar și peste
noapte a fugit... Dar Serghie e foarte cinstit... Iu iacă vă
spun... el mulți o trecut... și vream să-i dau și eu scrisoare...
Cu Serghie ai toată încrederea... El e un tare fioros și bandit,
dar cinstit... Toți i-au spus barișnei să-l aștepte pe el și-l
20 așteaptă... S-o găsit așa alții să-i zică barișnei că știu ei vadu
lui Serghe... Dar ea nu se încrede... ea așteaptă pe Serghe...
s-o ducă pe vadul lui... așa tare se teme acum de saldații și
ofițerii dumneavoastră... adică și eu... și... eu o să fiu... se
teme tare de saldații noștri...
25 – Am găsit, domnu locotenent, se apropie Marinescu...
Așa e... domn locotenent... Nu putem să-i primim...
– Domnu locotenent, se vârî Arun în mine...
– Va să zică, ea numai prin vadul lui Serghe vrea sa treacă...
– Da, să trăiți, domnu locotenent... da eu, eu nu mai
30 vreau să mai știu de ei!... Eu, eu... v-am spus tătul, domnu
locotenent... Că ei uneltesc cu Serghe și cu soviet cu tot...
Marinescu se pregătește să citească, dar îl opresc:
– Ia vezi de când e datat... Sunt doi ani de-atunci?
– Și mai bine...
35 – A mai fost reînnoit?...
– N-am mai găsit nimic...
Poftesc pe Arun la un pahar cu vin. El mă privește uimit,
ca și când i s-ar fi părut că am rostit vreo vorbă de om care
și-a pierdut deplinăta minților, ori cel puțin l-am
40 luat în bătaie de joc. Dar când îl împing pe ușa bordeiului
– el se descopere încă de-afară – și când îl întreb dacă i-e
foame și, fără a-i mai aștepta răspunsul, îi tai eu singur felii

de pâine și ordon să-i aducă jumătatea de pui rece rămasă
de ieri, el nu mai poate să-și stăpânească lacrimile.

– Dorința mea cea mai sfântă, mă asigură el cu glas tremurat,
ștergându-și ochii, e acum să fac armata, domnule locotenent.

5 – Bravo Arun, acum hai să bem câte-un vin...

Acest Arun Ștern este o adevărată comoară. Mâncând,
mă împărtășește cu noutăți senzaționale. Acum vreo zece
zile, un individ spân și cu ochii albaștri a sosit în satul
Duboșani și, când a dat cu ochii de barișna Valia, a căzut
10 în genunchi și a început să se închine, sărutându-i pulpana
bundrei: „Tu ești, tu ești sfânta mântuitoare!“ i-a zis el. Pe
urmă, pentru că se strânsese lume, n-a mai adăugat nimic
și s-au îndepărtat amândoi, dar s-a aflat, mai pe urmă, că
omul acela o știa de mică și-i fusese slugă tatălui ei, în
15 vremurile cele bune.

– Asta cine-o scornise, ea sau el?

– D-apoi dac-o fost scoarnă, eu socot că și unul și altul,
c-așa o crezut tot satul și omul s-a făcut acum servitorul
ei... Mi se pare că eu am mai văzut pe omu așa la în Dubov...
20 în Duboșani... și unii zăceau că o mai trecut el de multe ori
răul... dar pesemne că ea tot pe Serghe îl așteaptă... că am
văzut-o și ieri, în deseară, cu omul acela după dânsa... îi
ținea cutia de la scripcă... Veneau cu capul în pământ și nici
unul nu cuvânta...

25 Iliad iar mă vizitează, să-mi propuie, ținând în seamă că
trecerile cele mai multe se săvârșesc pe la mine, ca să-mi
mai împrumute din oamenii lui; ar fi dispus să-mi dea și o
secție. Îi răspund agasat că n-am nevoie și, la mișcarea lui
prea nestăpânită, de dezamăgire, îi lămuresc refuzul cu
30 câteva motive atât de streine de ceea ce poate să-l doară pe
el și-l privesc atât de firesc și atât de departe de marea lui
întâmplare, că nu mai insistă. Mă consideră totuși pe furis
sau cu întoarceri subite de ochi pe sub sprâncenele scoborâte,
ca și când ar vrea să-mi surprindă pe față vreo umbră
35 ascunsă. Sunt însă atât de voios, că el nu întârzie să mă
numească prietenul cel mai bun al lui și singurul pe care
s-ar bizui până și la cea mai cruntă nevoie. Mă laudă astfel
cu nerușinată exagerare, dar nu mai pomenește nici un
cuvânt de Valia; îl văd bine, însă, că așteaptă să pronunț eu
40 cel dintâi numele scump. Însă nici nu mă gândesc; îi vorbesc
și râd cu el despre atâtea nimicuri, de parcă niciodată n-ar

fi fost vorba între noi de o Valie. Și el nu știe dacă trebuie să-și întărească încrederea în mine, tocmai din această pricină, sau să se încrunte și să se despartă dușman. Până la urmă lucrurile stau astfel și când ne despărțim mâna lui joacă într-a mea. Dar tot nu pomenește numele, acum cel mai sfânt pentru amândoi.

Abia am așteptat să plece cel care mă proclamă, cu de la sine chibzuință, virtutea amicitiei personificate, abia l-am așteptat să plece, pentru că, Doamne, mă grăbesc, am de lucru! Din ziua venirii lui Arun, am întreprins o cercetare meticuloasă a malului Nistrului; am patru oameni cu mine, cu armele în bandulieră și-n mână cu unelte. Măsurăm cu o ruletă, suprafață cu suprafață, ocolim și cotrobăim pe sub toate colnicele, ciocănim toate sălciile scorburoase, dăm la o parte nămeții învârtoșați și rezidurile putrede în locurile suspecte, ne coborâm până-n linia apei înghețate și ne ridicăm până la marginea din afară a zăvoaielor ori a pâlcurilor de trestii și răchiți; parcă am întreprinde schimbarea cursului apei. Trebuie să dăm neapărat de acel vad misterios prin care Serghie Bălan își face trecerile nesupărat de nimeni. Înainte de a începe această amănunțită și obositoare operație, am chemat soldații cari l-au surprins întâi, dar ei îl găsiseră la o bună distanță de râu. Însă înspre miazăzi de bordeiul meu; ca atare cercetarea, pornind de la bordei, a început să răscolească partea de sud a sectorului. Mârlandii mă ajută cu entuziasm; se complac la această treabă, iar vântul turbat, care scapă din lanț din când în când de la răsărit, mai rău ne asmută decât ne descurajează. Mai ales mie, cântecul acesta cu oftat monoton, care, deodată, se oțărește în sudălmi aprige, în tunete de furie și-n sughițuri de beție, ca un rus adevărat, îmi dădea un imbold nemărginit, o poftă fără frâu de aventură și de acțiune. Pentru că din tumultul psalmodiilor lui sălbatice, de sub dărâmurile detunărilor lui de trăsnet, aud întruna picurând note dulci de vioară, mânăuită de degete de înger.

Eu cunosc arta de a exalta oamenii până la același nivel cu mine, și Iliad ar putea pune sfântă mărturie pentru acest lucru; dar știu să le întărât ambiția, aruncându-le ca unor câini înfomețați, dinainte, un scop care să n-aibe nici pe departe măreția celui ascuns, urmărit numai de mine, sau poate nici o măreție. Aicea de jucarea stratagemelor acestui viclean contrabandist, care e Bălan, înseamnă pentru ei

prilejul unei pasiuni fără pereche. E de ajuns să stai câteva luni în sânul zăvoaielor și la marginea unui fluviu cu atâtea suspine, ca să te ardă din toate părțile flăcările curiozității pentru cel mai neînsemnat trosnet de creangă: însă închipuiți-vă emulația lor pentru un fapt haiducesc și romanțios, ca prinderea lui Bălan, din care eu știu să fac mai repede decât mă aștept inamicul cel mai primejdios al omenirii, sau descoperirea grotei lui, unde ei, poate, își închipuie că vor găsi și comori.

Într-adevăr, râvna oamenilor mei era de nedescris; găsim bărci suspecte, gropi bizare, precipitări și dărăpănături, pe care nu le cunoscusem încă, ale solului. Dar ideea că vadul lui Bălan trebuie să fie ceva cu totul și cu totul altfel, ca într-o povestire arabă, incomparabil mai curios și mai viclean ca orice așteptare, ne înfiora pe toți, și pe mine deopotrivă, și ne da ghes la lucru și spor nemaivăzut...

La Niculina nu mă duc decât pe înoptat și singur, pentru a-i adevăra că nu mă tem de nimic. Ea se miră și aproape se supără de îndrăzneala și imprudența mea. Pentru nimic în lume nu-mi concede că aş putea rezista lui Bălan. El rămâne neclintit, în concepția ei, zeul forței prin excelență. Eu nu pot fi în această restrânsă mitologie decât o divinitate mai fragilă, un fel de Eros sprinten, pe care ea-l acceptă, punându-și în cap să-l protejeze cu toate mijloacele de furia supremului stăpân.

Nepăsarea și curajul meu îi contrazic oarecum aceste vederi, care, se pare, o încântă nespuse, dar în același timp îi trezesc în și mai mare măsură simțul prevenirii și al autorăspunderii pentru această încăpățănare juvenilă și orbire amoroasă. Adeseori ea-mi cerceta într-adânc ochii și mă mângâia domol și muștrător pe păr, ca pe-un copil neascultător. La cel dintâi zgomot neobișnuit, ea avea firească și mie nu putu să-mi scape acest lucru – un gest de învăluire, ca o leoaică gata să-și apere progenitura. Aceste mișcări îmi produceau plăcere nespuse; la rândul-mi, o dezmiertam înduioșat, ca un sentimental incorijibil. Dar îndată atunci mi se părea că se interpune între aceste perechi de ochi, care în clipele acelea se întâlneau așa de nevinovat, umbra îndepărtată a zeului imens și principal, a cărui stăpânire rămânea întruna absolută și îndiscutabilă. Și când numai umbra asta demăsurată se proiecta între noi, Niculina nu mai făcea nici o mișcare de ocrotire și mă lăsa pradă îndoielilor fometoase și necazului gelos.

La drept vorbind nu veneam niciodată neînsoțit de mai puțin de o grupă de oameni, cari trebuiau să pândească pe poiana din dosul ogrăzii lui Bălan, unde puteam ajunge fără veste, prin poteca ascunsă, pe care mi-o divulgase Niculina.

5 O sentinelă fixă rămânea de asemenea dincoace, sub salcia de la intrarea cătunului. Astfel, în timpul cât stăteam la dansa, apropierea lui Bălan, care trebuia să se întâmple odată și odată, era socotită și așteptată. În orice moment puteam auzi semnalul convenit, care să-mi vestească prinderea

10 evadatului, sau detunătura care să arate că nu vrea să se predea de bunăvoie. I-aș fi spus atunci Niculinei: „Hai, să-ți vezi Dumnezeu!” Și-aș fi zbughit-o să i-l aduc plocon.

Dar mai mult de două ore nu puteam întârzia la dânsa: trebuia să mă reîntorc în mijlocul oamenilor. Într-una din

15 nopți, cu Gârneață și cu Gherăscu, a cărui statură respectabilă mă îndemna să-l am totdeauna alături de mine, indiferent de grupa cu care veneam, mă apuca să cobor în șanțul care, acoperit de arbuștii vesteji de pe margini, de mărăcișiș pus

20 anume, de ciulini și de alte uscături, aruncate ca din întâmplare, iar acum și de gheață și zăpadă, ducea din dreptul sălciei în formă de tunel, pe sub gardul exterior al grădinei, de-a dreptul sub hambarele și cotețele pustii din dosul casei. Dădurăm de-un adevărat tranșeu, care, dacă deasupra era

25 îngust tăiat, dându-ți impresia unui șanț fără mare adâncime, pe dedesubt era săpat larg, atâta ca să poți înainta comod pe brânci, ba, de la o vreme, chiar numai aplecat; propriu-zis nu puteai ridica prea mult capul din pricina mărăcinilor de deasupra.

Merserăm cocoșați multă vreme de-a lungul acestui șanț curios, pe care l-ai fi crezut săpat anume pentru lucrări de irigație, și lărgit de viitura apelor; în dreptul grădinilor, el se prefăcea în tunel complect, boltit în pământ și ceva mai larg, pe urmă se descoperea iarăși, pentru a avea drept tavan

30 podeaua cotețelor și a hambarelor pustii. Păretele din stânga era aci din zid tencuit; ne găsem deci exact în dosul casei. Coridorul înceta în curând, în dreptul unei ferestruici sparte, de pivnță, largă cât să treacă fără greutate un corp omenesc oricât de voluminos printr- înșa, cu cercevele noi de stejar și gratii solide, formând un fel de grătar cu încuietoare, pe

35 care nu-l puturăm clinti.

40 Dădui drumul felinarului electric; era un beci larg și încăpător de aproape lungimea casei; gărliciul dădea spre

grădină. Curios, pe din afară eu nu-l văzusem niciodată: probabil, drumul către el era tot prin vreunul din hambarele mișcătoare ori nemișcătoare, cu rost ori fără rost trântite alături! Înspre uliță puturăm vedea încă două ferestruici, acelea însă foarte înguste și înfundate cu bucăți de cărămidă.

5 Probabil, pe din afară erau și văruite. Pe lângă păreți, butoaie și câteva scăunele scurte, țărănești, cu trei picioare; într-un colț, o grămadă de nisip, din care ieșeau ici-colo câteva gături de sticle.

10 – Se îngrijește bine boierul, opină Gârneață, în vreme ce Gherăscu oftă și înghiți în sec.

Într-adevăr un beci de om cuprins. Beci ca toate beciurile; numai că avea această fereastră cam mare pentru o pivniță și, nu mai încăpea îndoială, recent construită. Și care da, pe

15 sub hambare, în lungul tranșeu de-afară, lucru pe care nu l-ar fi putut bănuși cel care, intrând normal prin gărlici, ar fi privit dinăuntru.

Sub fereastră se remarcă buza unui butoi, răsturnat cu fundul în sus. La mijloc o butie mai înaltă, în aceeași poziție, ținând deasupra un butoiș de bere, iar lângă pântecul ei

20 supt, un altul mai de mijloc, iarăși cu fundul în sus.

– Astea trebuie să răsune a gol, își dă din nou cu părerea Gârneață.

Dar dispoziția de trepte a acestor funduri de butoaie mie-mi aprinse deodată în amintire o veche nedumerire.

25 Într-o clipă, felinarul umplu de lumină tot tavanul cu străveche boltă: exact deasupra butiei, pătratul unui chepeng tăia plafonul. Era limpede: cineva urcat pe fundul butiei putea să-l ridice îndată, apoi, servindu-se de butoișul de bere, se înălța ușor în încăperea de deasupra. Judecând după

30 locul lui din tavan, chepengul da în odaia din mijloc – și acuma rostul furișelor și instinctivelor priviri ale Niculinei spre ferestruica suspectă mi se lămuriră. Domnul mai avea o intrare, pe unde putea să apară neașteptat, romantic și cu

35 trapă și să-și dea seama, fără veste, ce se petrece în odaia soției lui. Probabil însă nu asta era scopul principal al năbădăiosului dispozitiv de film senzațional; mai degrabă el era în legătură cu ocupația reală, aventuroasă și plină de riscuri, a acestui interesant gospodar. Aci era, așadar, prima sau cea din urmă haltă a transfugilor, după cum veneau sau

40 aveau gând să treacă dincolo. Însă, implicit, soția era pusă sub neprevăzută supraveghere, ochiul mort al ferestruiceii, a

cărei acoperire pe dinafară era cu siguranță oprită sub crudă osândă, putându-se însufleți în orice moment de privirile oaspetelui subit. Iată, prin urmare, de ce Niculina prefera vara, drept acoperământ al iubirei noastre, bolta puternic parfumată a nucului și de ce, în restul timpului, mă primea, când iubitoare ca o adevărată amantă, când binevoitoare, dar foarte serioasă, după cum domnul era angajat în vreo călătorie mai lungă sau se afla într-un târguleț mai apropiat, ori numai pe la vecini.

10 Ieșirăm la lumina stelelor tot așa de nesupărați precum intrasem: eram atât de fericit de descoperirea mea că foarte cu multă greutate mă stăpâni să nu mă duc la Niculina, să mă îmbăt iarăși de frenezia străngerilor ei, fără de bună-seamă a-i spune ceva de vizita ce i-am făcut prin subsol, în vreme ce căpșoru-i înecat în maldărul brun al părului mă

15 visa în micul și depărtatul meu bordei, iar buzele-i, încă fierbinți de fiorul sărutărilor din seara asta, chemau în somn pe înșelatul fugărit, cu suflet de catran.

Ridicai posturile și pornii fără zăbavă, fără să las nici o

20 pândă; acuma, când cunoșteam ca-n palmă câmpul adversarului, găseam că e mai bine așa. Bălan trebuie să simtă anume că în a doua jumătate a nopții el redevine stăpân pe avutul și pe soția lui; el trebuie să recapete, timp de mai multe nopți de-a rândul, siguranța mișcărilor lui între cele

25 din urmă cântături de cocoș. Numai astfel ne poate cădea în mână acest zdravăn urs, în bârlogul căruia știam acum să pătrundem prin intrările toate. Legănat molcom pe spinarea largă a lui Pafnute, făceam acum planul atacului. Era cât se poate de ușor; n-aveam decât să-l așteptăm sub

30 hambare, lângă fereastra cu gratii: ne venea, vorba aceea, în brânci și nu ne rămânea decât să-l ajutăm să coboare. În vremea asta, la ușa gărlicului, pe care va fi ușor s-o găsim, un post mic putea fi fixat pentru orice eventualitate, pe când deasupra, la ușa din mijloc, Cebuc bunăoară avea să facă

35 un târăboi fără pereche: „Deschideți, am venit să facem perchiziție!” Mai rămânea să aflăm în ce moment anume Bălan poate fi găsit la domiciliu.

Acasă, mă dezbrac pe întuneric; lumina mi-e frică să nu-mi turbure imaginile plăcute care mi se perindă prin

40 minte; pentru că-mi închipui acum pe Niculina, de o gravitate fără pereche, față de Cebuc și de soldații prostiți, pe care-i conduce, sigură de sine, prin cele două odăi

ferecate. Numai ochii ei cuvântează: „Poftiți, luați-l dacă-l găsiți!” Dar deodată auzul ei prinde un zgomot din cale-afară de neașteptat. Un ciocănit pe dedesupt, în vreme ce Cebuc și soldații vor trebui să se arăte ei înșiși intrigați și consternați

5 și vor da la o parte jilțul cel negru, de-al cărui loc îmi amintesc cu precizie tocmai acum. Chepengul va începe atunci să se ridice și, prin trapa misterioasă, va apare... capul domnului locotenent.

„Bună seara, Niculino...”

10 Și-i voi șopti la ureche... „Nu-l mai aștepta... e jos, legat burduf și de astă dată, nădăjduiesc, pentru totdeauna. Îți închipui ce plăcere i-a făcut văzându-mă cum mă ridic pe butoaie ca să vin la tine... Haidem dincolo, la noi, în patul nostru...”

Ideea că în patul nostru el nu mai doarme, el nu mai poate să

15 doarmă de când e pus sub urmărire – pentru că trebuie să-și aibe culcușul pe vreuna din lavițele încărcate de covoare, din odaia de mijloc, neconținut aproape de vizuina salvatoare – mă încântă nespus. Deci dincolo, Niculina era numai a mea. Iar când el va fi pornit, de astă dată pentru multă, foarte multă vreme, ea va rămâne întreagă a mea...

20

Dar oare gândul ei va înceta să se mai întoarcă la dânsul? Faptul că i-am dejucat puțin complicatele lui manevre subterane și i-am risipit misterul, cu care-i plăcea să se învâluiască, îl va anula oare definitiv din spiritul ei, sau va

25 lua acolo locul ce mi se dedicase mie, a celui slab și năpăstuit, a celui ce trebuie protejat?... Și pentru o biruință atât de incertă, trebuie să renunț cu desăvârșire la rusoaică, lăsând să-mi treacă inutil prin mână acest Serghe Bălan, singurul om pe lume căruia îi sta în putere să-mi aducă

30 astăzi o fericire complectă, de care sunt numai la un pas și totuși atât de aproape de pierderea ireparabilă?

Ah, să las nerezolvată necunoscuta asta – imaginea pe care n-o pot cuprinde cu toată puterea acumulată din atâtea vrafuri de cărți, pe care nici o metodă diferențială ori

35 integrală nu mi-o poate statornici în minte - să adăpostesc până-n afundul vieții mele remușcarea că am trecut, acoperindu-mi ochii, pe lângă unicul meu noroc?

Năvalnic, dorința însălbătecită își dă drumul în adâncul sufletului meu ca într-o fântână întunecoasă și cu fund depărtat. O aud

40 căzând acolo, cu mare bufnet de ape, cu creste spumoase și întărite, care sar până sus, mă izbesc în plină conștiință. De mult o simțeam zbatându-se în lanțurile în care trebuia să stea legată,

dar în beciul lui Bălan ea da adevărate semne de neliniște și încordare. Hm, să nu-l arestez oare, să cotesc puțin drumul drept al îndatoririlor mele, să-l acopăr or chiar să-l smulg eu însumi din ținta propriilor mei soldați?

5 Oare el va primi să mă ajute?... Da, desigur, desigur... Gândul că o alta m-ar putea îndepărta de Niculina... O, asta fără îndoială, fără îndoială...

Și până adânc în noapte întrebare nouă naște din întrebare nouă și eu caut zadarnic, în răcoarea vreunui colț de pernă, loc statornic de odihnă pentru tâmpilele mele fierbinți.

În seara următoare, Gârneață mă anunță că a dat de ușa gărliciului, care e încuiată cu lacăt enorm, dar simplu. Gherăscu, care e lăcătuș de meserie – Gârneață crede că și pungaș – pretinde că-l va deschide ușor, dacă își va aduce de la post o unealtă anume. Deci Gârneață îmi dă ideea să se ascundă cu un pâlci de soldați în beci, printre butoaie, în vreme ce eu voi ține pe Niculina de vorbă. Dacă voi întârzia mai mult la dânsa, peste obicei, Serghe își va face desigur apariția pe calea lui ascunsă; Gârneață e convins că Serghe face drumul ăsta în fiecare noapte, după plecarea noastră.

O grupă de soldați va rămâne în curte drept rezervă. Contrabandistul va fi somat în momentul când se va ridica pe butia din mijloc: în această poziție el va oferi o țintă minunată, așa că va fi nevoit să se predea de bunavoie... iar dacă nu, atâtea arme, dintre atâtea butoaie...

Îmi scapă, probabil, o mișcare cam prea vădită de dezaprobare, pentru că ochii plutonierului, atât de entuziasmat de simplitatea și limpezimea planului lui, s-au micșorat deodată și mă privesc scormonitori. Trebuie deci să repar prompt, deși poate e numai o închipuire a mea că Gârneață ar putea să mă treacă la bănat. Dar e destul de mult, de bună seamă, că am început să am și astfel de închipuiri.

– Nu-mi prea surâde deloc propunerea asta... Cred că ar fi bine să nu vă prea apropiați de beciul acela... El trebuie să aibe ochii în toate părțile...

Gârneață e contrariat și-și frământă buzele, privindu-mă pe sub sprâncenele strânse...

– Totuși, așa cum am spus eu – se încăpățânează el, simțind că în această loc pipăitul lui oltenesc a dat de ceva slab – cred că am putea face o încercare...

Nu mă gândesc să mă burzuluiesc, deși stăruința mă enervează. Mă mulțumesc să răspund flegmatic:

– Și dacă încercarea cade, adio orice altă încercare!

Gârneață își mângâie în ciudat cele două muște negre de sub nas. Surprind printre degetele care-i acopăr astfel gura un rânjet fugar, dar cu sens. Din când în când mă măsoară oblic și furios. Mă silesc să-mi dau seama cam ce-ar putea să-i aducă lui vreo îndoială asupra purtării mele; pentru el, eu am tot interesul să mă descotorosesc de Bălan.

10 – Adună oamenii, Gârneață! ordon.

El ezită și are îndrăzneala să mă întrebe rânjind:

– Pe toți?

– Pe toți! îi răspund senin și răzător.

El dă din umeri, tot așa de răzător, ca și când ar fi spus:

15 „Te privește!”

Iar în vreme ce umbre negre, cu zgâlțâituri metalice, se adună din colțuri la aliniere, rânjetul lui crește demăsurat, când îmi șoptește:

– Măine... atuncea... n-are să mai fie nevoie de atâția oameni... Poate n-o să aveți nevoie nici de serviciile mele...

Hm. Mi se pare c-am înțeles. El poate crede că-n seara asta între mine și Niculina a intervenit o învoială; între mine și Serghe prin intermediul Niculinei. Da, da... mi se pare că sunt pe-aproape... O învoială de îngăduință, evident, prin care mi se acordă, în schimb, ce? Tot o îngăduință desigur – de bună seamă la farmecele Niculinei – pentru că Gârneață n-a avut de unde afla cunoștințele și demersurile mele adevărate privitoare la aducerea Valiei. Ah, ceva și mai plauzibil, care să explice această schimbare subită de ieri până azi a entuziasmului meu pentru prinderea lui Bălan: fără doar și poate, o învoială cu avantajii bănești pentru mine! Bată-te, Gârneață, uitasem că ești oltean...

– Eu nu vreau să prindem așa repede pe Bălan, îi strecor ușor în ureche, când pornim.

Gârneață mă privește strălucitor. Se gândește oare serios că voi aduce vorba de cota parte?

– Noi trebuie să-l lăsăm să treacă încă o dată Nistrul, și chiar de mai multe ori, reluai calm și făcându-mă că nu observ variațiile fizionomice ale ascultătorului. Înțelegi, principalul e să descoperim locul lui de trecere. Odată acela aflat, răul e tăiat de la rădăcină...

40 Ochii lui Gârneață se întunecară și se strânseră pentru a redeveni la normal.

– Cum am putea să-l urmărim fără a fi simțiți de dânsul?
– continuai, asta e întrebarea. Că-mi va trece două-trei
haimanale dincolo, asta n-are să mă sinchisească prea mult,
ducă-se... Totul e să-i aflăm vâdul... unde putem să-l
5 așteptăm perfect de bine și la întoarcere... vadul vestit al lui
Bălan, despre care mi-a spus Arun...

Gârneață începuse să încuviințeze.

– Trebuie să-l lăsăm mai multă vreme în pace... să umble
nesupărat la dânsul acasă, opină el... Iar mai târziu noi să-l
10 pândim undeva pe câmpie și să-l urmărim...

– Trebuie să găsim, chiar lângă râpa pe unde el coboară,
o ascunzătoare bună și nesimțită, de unde să-i supraveghem
toate mișcărilor... Și când va porni spre Nistru, după el...
binișor... ușurel. Dar unde, unde să găsim această scorbură,
15 fără ca să ne simtă banditul?... Înțelegi, mie-mi trebuie numai
o dată să se ducă și numai o dată să se întoarcă... Înțelegi,
Gârneață, numai o dată să se întoarcă...

– Ba chiar numai să-l vedem pe *un'se duce*... că-l oprim noi...

– Nu, nu, nimic... nici o somație, nici un foc... De ce
20 să nu vedem ce transport nou ne mai aduce dumnealui?...
tot ne scapă unul acum... barim să apucăm pe cel pe care
ni-l aduce... Și pe urmă, vezi tu, printre ostroave, pe Nistru,
nu e chiar așa de greu de scăpat... Pe cât, când vine, alunecă
de-a dreptul în brațele noastre...

25 Gârneață găsi că e cazul să mă felicite, cu minunarea lui
obișnuită, exagerată, pentru tactica și dibăcia planului meu.

Niculina în ograda postului meu?! Privesc pe fereastră și
nu pot să cred. În noaptea trecută doar fusesem la dânsa...
E surprinzător de elegantă și distinsă; gătită de... stradă n-am
30 mai văzut-o niciodată. O blană lungă de astrahan negru,
lucios, îi coboară până puțin deasupra gleznelor, strânse în
șoșoni înalți de cauciuc negru; în cap poartă căciulă tot de
astrahan, dată cochet pe-o ureche. Ochii parcă-i sunt mai
întunecoși sub înfățișarea asta, iar trăsăturile au parcă un
35 accent mai sever, mai nobil, de mare cocoană. Cu greu, și
cu grea satisfacție, mă dumiresc că brațele acelea înmănușate
erau noaptea trecută goale și împletite pe după gâtul meu.

O primesc cu plăcere zgomotoasă, o ajut să-și scoată paltonul;
sub el e gătită asemenea „de ieșit“, cu rochie bine croită și cu gust,
40 de stofă fină. Niculina e superbă. O strâng în brațe cu mai puțină
brutalitate ca până acum și o sărut lung și repetat.

– Parcă ai fi venit să mă iei, să plecăm împreună... să
uităm de locurile ăștia...

Ba a venit pentru ceva și mai neașteptat. Să-mi destăinuie
că Bălan s-a reîntors azi-noapte, după plecarea noastră și...
5 să mă mustre că a putut s-o facă așa de ușor. A brutalizat-o
din nou și vrea, la rândul-i, să se răzbune. Dumnezeu! vrea
să mi-l dea prins. Peste două nopți va trebui să sosească
iarăși cu un transport proaspăt. A amenințat-o cu moartea
dacă îl va trăda... De aceea ea nici n-a mai așteptat seara...
10 se îngrijora că poate n-am să viu!

Ceea ce mi-e dat să aud mă surprinde și mai mult decât
ceea ce mi-a fost dat să văd în după-amiaza asta!

Niculina îmi cere ajutorul împotriva lui bărbatu-său! Am
așezat-o pe genunchii mei și ea mă privește drept în ochi,
15 nu-mi dă o clipă răgaz să înțeleg decât ceea ce-mi vorbește,
decât ceea ce-mi poruncește ea.

Va trebui să aduc soldați mulți, foarte mulți, mai mulți
de jumătate de cât am... altfel nu va îndrăzni să rămână în
casă și va fugi. Dar ea vrea să rămână, să-l vadă prins, legat,
20 să-i arunce în față ura și disprețul ei.

Mă zguduia de mână și-mi scormonea cu unghia reziduri
sadice în subconștient; îl vom ține legat un ceas, dincolo,
în odaia cu ferestruică, și noi dincoace vom chicoti.

– Să vezi cum am să te strâng atunci, cum am să mă
25 zbucium și cum am să chicotesc... să-l simt tresărind de sub
frânghii... Și pe urmă să trec dincolo cu ochii încercânați,
să-l mângâi pe obraz și să-l jelesc... Pentru c-o fugit, nu-i
așa că va fi osândit la mai mulți ani?

Mă cutremur de surpriză și de plăcere.

– Vii?

Îi răspund cu sărutări grele, prelungi.

– Așa... aproape de miezul nopții trebuie să vii cu
moscalii. El va sosi ca la un ceas, două, după aceea, când
știe că plecați, că mi-a smuls totul azi-noapte din gură... Dar
35 dacă vii așa cum doresc eu, vei afla și tu noutăți fără pereche.

Înclin din cap cu pricepere; dar nu mă grăbesc să-i
descopăr că noutățile ei sunt lucruri vechi pentru mine.

– La repezeală îi așezăm pe toți, care pe unde trebuie.
Eu singură ți-i așez cu mâna mea prin toate ungherele, afară
40 de locurile pe unde trebuie el să sosească, să nu-i dea de
bănuț... Miroase foarte departe, ca un copoi... Haide, spune,
mi-aduci patruzeci de saldați?...

Apreciez avântul, prevederea și mai cu seamă sinceritatea Niculinei. Dar ajutorul pretins mi se pare exagerat.

– Ce să facem noi cu patruzeci de oameni acolo, Niculino, mi-e rușine de așa vitejie... patru sunt de ajuns...

5 Dar ea nu vrea să audă, se supără, îmi spune că dacă nu va număra ea cu mâna ei patruzeci de oameni, nu se mai angajează la nimic. Și prinde iarăși să-mi zăgrăvească scena care se va petrece peste două nopți, cu noi și neașteptate amănunte, care-mi învăluie ochii în dogori de plăcere.

10 Încerc s-o ridic, înfiorat de căldura acestei revărsări de ură, dar ea știe și acum să-mi scape din brațe, cu dibăcia de demult. Nu, acum nu, și nici la noapte. Trebuie să ne păstrăm până-n noaptea următoare, când va fi în sfârșit cu totul și cu totul a mea. Acuma nu, pentru orice pe lume...

15 – Voi pune apoi îndată masa și ne vom ospăta... ăsta va fi ospățul de nuntă... voi scoate vin din beci și voi da și la soldați... Și-i vom da și lui prin fereștră...

20 Doamne, mi se pare că trăiesc în vremea străvechilor năvale, când femeia învinsului trebuia să se așeze la masa prăzilor, alături de învingător, să se îmbete, să cânte și să joace pentru el, să cadă frenetic în brațele lui, dinaintea celui legat neputincios.

Gârneață nu pare să aprobe deloc noul meu plan de luptă. Rămâne întunecat și tăcut.

25 – Nu înțelegi, Gârneață, e fără nici o bătaie de cap.

– Și vadul lui, cum îl mai aflăm, domnule locotenent? Parcă spuneți că ăla e mai important...

– Îl vom afla noi și pe acela...

– N-are să ni-l arăte chiar de l-om pune pe cărbuni...

30 – O să-l facem scăpat o dată, la urma urmei...

– Atunci de ce să ne mai ostenim să-l prindem la noapte... de ce să nu-l urmărim, cum am plănuit doară întâi...

– Măi băiatule, măi, nu înțelegi tu odată... și plescăiesc din buze, negăsind cu ce să continui. Ba da, iată: Nu-nțelegi tu odată... mi-e frică să nu vă simtă... și ne scapă atunci și el și vadu...

35 – Hm, domnule locotenent... răspund eu, cu ce vreți dumneavoastră, dacă ne-o simți... Mi-am găsit un locșor... nu acolo pe unde cobora el... mult mai la dreapta, spre drumeagul care dă în sat... e chiar pe costișă și am toată câmpia sub ochi... Și beznă nepătrunsă să fie, dar dacă

te-nveți cu noaptea, până la douăzeci de metri tot nu-ți scapă nimic... C-așa e scobit terenul acolo, că trebuie să faci ocol ca s-ajungi cu piciorul; dar peste tufărișuri e foarte aproape și privești drept în scoborâșul lui...

5 Și Gârneață continuă, ca și când scena i s-ar desfășura prezentă aci, lângă noi, în jurul nostru...

– Acolo e de ajuns să fie doar unul dintre noi, ăilalți așteaptă în vâlcea... printre tufe... m-am hotărât eu singur să mă așez sus... ca să mă scobor repede și fără zgomot la ăi de jos... dac-o fi lună, pe de o parte e mai bine, că e lumină, da pe de alta e mai rău, că trebuie să ne ținem mult în urmă... dar dacă sunt numai stele ori nor... ne luminează destul zăpada...

10 Gârneață e încă pe drum după haiduc, dar gândul meu îl așteaptă în noaptea posomorâtă, cu promoroacă, printre fantasmale albe ale sălciilor... Suntem doar patru ființe cu inimile una lângă alta... iar mai departe, pentru orice eventualitate, un caporal cu o grupă întreagă... Tăcere și ureche încordată... până ce, în cornetele auzului supraexcitat de nerăbdare, cad cele dintâi unde ale mișcării care se apropie... Sunt ei: Bălan și-o fată înaltă... cu o cutie de vioară...

15 – Dacă n-or fi înțelegi, încep iarăși să aud pe Gârneață, eu îmi pun capu jos, domnule locotenent...

Am tresărit deodată și m-am întors dușmănos spre dânsul.

25 – Să ne mutăm, adică, toți acolo, ca să poată trece bărbatu-său nestingherit încoace... Și noi, așteaptă, așteaptă, iar dimineața cocoana să nu mai poată de mirare: „Ai văzut că n-a venit? să știi că a mirosit ceva“...

30 Noaptea s-a lăsat atât de jos pe pământ, că nu mai e loc, pe sub dânsa, nici pentru cea mai bună privire. Doar zgomotele gosesc, zgomotul de metal și forfotă al pregătirii soldaților. Copacii s-au înfrățit și s-au contopit cu desăvârșire cu acest alburu îngroșat al chiciurei îmbibate de întunerec, mai înșelător decât bezna cea mai adâncă; doar trunchiul sălciilor celor mai apropiate par trombe chinuite, vărsate de norii catranului înghețat de deasupra. Umbrele umane au căpătat dimensiuni și deșucherii de mogâldețe, se strâng și se așează într-o linie, care niciodată nu mai poate fi dreaptă. Pașii mă duc prin puiul de ger ca prin roiuri de albine amorțite, care mă înțepă ca un vis, în vârful nasului și al urechilor.

40 Ridic gulerul de blană al dolmanului și chem pe Gârneață. Îl întreb în chip de ultimatum dacă e hotărât să facă

urmărirea, dacă și-a ales oamenii și dacă pe-un astfel de întunec crede că poate ajunge la vreun rezultat.

Da. E hotărât și înțelegerea e făcută cu Cebuc. Va mai lua și pe Gherăscu...

5 – Cât de văzut, măcar de-o avea el ochi mai buni ca ai mei, se prinde vitejește Gârneață.

Propriu-zis nu mai simțeam acum nici nerăbdarea de la început de a vedea sinceritatea și deci totala abdicare a Niculinei, nici entuziasmul cinic de a lega pe Bălan, ajutat de-a dreptul de acest idol al sufletului lui, din pricina căruia, la arestarea dintâi, îmi jurase desigur ură de moarte. Gândul reveni întreg la Valia, ca un fuior întors o clipă de la răsuceala lui firească.

15 Dar siguranța lui Gârneață în amăgirea Niculinei îmi înfigea și mai adânc acele gerului în umerii obrajilor, iar minciuna și prefăcătoria acesteia mă umplură până-n fund de indignare și de umilință. De aceea, curios peste măsură să văd până la ce margine va duce batjocura ce-mi pregătește, îi execut în întregime îndemnul: patruzeci de soldați și gradați pășesc pe urmele crupei lui Pafnute pe drumul bine cunoscut, în noaptea incertă și neprietenă.

Niculina ne aștepta.

25 Ne primește cu șoapte și cu satisfacție, îmi numără soldații și ea singură îi așează, câte unul sau câte doi, pe la colțuri, pe după stâlpi, în dosul porței, în coșar, pe după grajduri, în toate părțile în curte, dar nu în grădinița cu nuc și nici în livada cea mare care ducea spre salcia pletoasă și spre cărăriua invizibilă de pe râpa cu mărăcinișuri. Se înțelege: pe acolo trebuia să vină el, și cel mai mic zgomot, cea mai neînsemnată bănuială, îl întorcea îndată din cale, strica totul. Pe când așa, va fi lăsat să se apropie, va bate în *ferestra* din dos, Niculina îl va îndemna să treacă la *ușă*, va fi lăsat să intre pe întunec, eu, *din dosul ușei*, îi voi pune revolverul în tâmplă și cu țigăla în gură voi da alarma. Și

35 cei patruzeci de oameni se vor năpusti. Mai rămânea să-mi explice Niculina de ce nu pune soldați și în hrubele din dosul casei; dar uită s-o facă și, evident, nici eu nu-i atrag atenția asupra acestei omisiuni. Iar oamenii mei, cari erau instruiți să nu-și exprime nici cea mai ușoară nedumerire, își primară locurile hotărâte, cu muțenie adâncă... Dacă până într-un ceas nu avea să se petreacă

nimica și nu primeau semnal de la mine, sergentul avea poruncă să-i adune pe toți în magazia cea mare și să facă și focul.

5 – Atunci vom aștepta înăuntru numai noi doi, Niculino; poate e nevoie să stingem și lampa?

– Nu e nevoie, nu e nevoie... poate va bănui ceva... Să vadă că-l aștept... N-are să poată zări prin perdele cine mai e înăuntru...

10 Mă așezai călare pe-un scaun, chiar lângă ușa pe care o încuiai bine, și-i dovedii neglijent că aci eram ferit și de ochi și de glonț, și dinspre cele două ferestre cu gratii de fier, cari dau în pălimar – de unde, de bună seamă, nu avea să vină nici un pericol – și, mai cu seamă, dinspre ferestruica de-alături, ale cărei perdele erau acuma suspect

15 de bine împreunate. – Ce ne poate privi ferestruica? dă ea mirată din umeri. Dar e bine, e foarte bine că te-ai așezat așa, încuviință ea privind anume spre ferestrele cele mari.

20 – Poate-i vine gust să intre întâi alături... Ar fi fost bine să fi așezat un om, doi, și-acolo...

– Cum o să intre? se minună toată Niculina. Cheia e doar la mine...

Și mi-o arătă.

– Nu cumva mai are și-o pereche.

25 – Nuuu...

O mirare a Niculinei a fost că oamenii pe care i-am adus erau doar moscali și vagmiștri de cei mici. Era bine să fi avut și ajutorul lui Gârneață or Cebuc...

30 – Ce vrei? după ce că las hotarul dezgolit... cu trei schimburi de câte zece oameni, să las măcar cu dâșii pe amândoi plutonierii. Altfel patrulele își fac de cap... Dacă vine o inspecție?... Ar râde de mine toată armata, dacă ar afla că am pornit cu patruzeci de bărbați, ca să prind unul singur... Asta numai ca să-ți fac pe voile tale... Așa se prostește bărbatul, când îi șoptește

35 ceva la ureche o femeie frumoasă. Ea se apropie de mine, lângă ușă, mi se așează pe genunchi și mă mângâie înduioșată: trebuia să constat nu fără surprindere că gestul ei era din cale-afară de gingaș și de curat.

40 – Lasă, are să fie bine de noi doi, mă asigură ea.

Îmi petrecu brațele pe după gât și mă sărută lung. Dar se ridică repede și-și puse degetul pe buze, făcându-mi semnul

cumințeniei, ca o gazdă care are întâi treburi mai serioase de îndeplinit.

Și la distanță, socotită dincolo de lungimea mânei mele, ea porni să se învâртеască zglobie, tropăind cam exagerat pe scândurile podelei. Avea ușoare momente de neatentie, pe care le acoperea îndată cu râsete din nimic, cu alte tropăieli, iar acum, din nebăgare de seamă, luă în picioare un scaun greu de lemn, care căzu pe spetează cu plesnet mare...

– Nu știi ce am, se grăbi ea să mă lămurească. Sunt strașnic de nerăbdătoare...

– Adevărat... tropăi de parcă ți-ar fi frig.

– Tropăi?

– Așa mi s-a părut... Mai pune un lemn în sobă... aici la ușă nu prea e așa cald, iartă-mă că nu pot să fac eu lucrul ăsta.

Ea se grăbi să-mi asculte sfatul, deși era nespuse de cald în odaie – cu dolmanul pe mine parcă eram în baie. Luă chiar mai multe bucăți dintr-o dată și toate-i scăpară în ultimul moment cu zgomot cumplit.

Ea se scuză pentru stângăcie, iar eu îi trimisei o sărutare. Va să zică stimabilul era în pivniță. Și trebuia să i se dea semnalul convenit. Probabil acela a fost detunătura jilțului celui greu, prăbușit pe scânduri. Căderea lemnelor era un supliment. Acum privirea ei începuse să cate ca din întâmplare spre ferestruica întunecată. Așteaptă cumva să i se răspundă că s-a auzit semnalul și că expediția începe?... Mai mult decât probabil! De bună seamă însă confirmarea din dosul perdeluțelor strânse trebuie să cam întârzie. Râsul ei din acest moment, fără prea justă cauză, e prea galben, ca să nu trădeze, o vie neliniște. Drăguța de ea, trebuie ajutată mititca...

– Niculina, dar ești de-o nervozitate de nedescris. Parcă ai avea chef de joc. Tot stau eu aici în colțul ăsta, de unde nu pot să mă mișc... Până una alta, ia trage-i tu o căzăcească zdravănă... Nu mă îndoiesc c-o știi...

– O căzăcească? dădu ea din umeri pentru o astfel de trăsnaie, însă tare luminată la față. A, ție nu ți-am arătat niciodată cum știu eu să joc căzăceasca...

– Nu mi-ai arătat, într-adevăr...

Propriu-zis nu vroise să-mi arate, când, astă toamnă, îmi mai venise această fantezie. Atunci tocmai se scuzase că n-o știe prea bine.

Și pașii ei se porniră în fugă pe loc, corpul începu să i se zbată, strângându-se pe vine și înălțându-se în dârze

cutremurări ale sânilor, capul îi căzu pe spate; cu chiote lungi, cu priviri de extaz, toată ființa ei se concentrase subit în jocul acesta sălbatec, nepăsătoare de ce-ar putea să se mai întâmple cu închipuita ivire neașteptată a lui Bălan pe la ferestrele din afară, nebăgătoare de seamă că sonoritatea cam imperfectă a podelei, până și unui auz mai puțin atent, i-ar fi putut revela dedesubt golul unui beci. Nu-mi mai rămâne nici o îndoială.

Și când socotesc că „semnalul“ a răspuns chiar până-n magazia soldaților, nu numai în beci, o întrerup destul de serios:

– Niculina, ar trebui să mai lași zdupănitul ăsta... Dacă vine tocmai acum și te-aude de departe?

Ea se oprește deodată și mă privește galbenă și îngrozită, înecându-se în zbaterea aprigă a respirației. Dar eu o asigur cu înclinări repetate din cap și cu răs împăciuitoare – și ea înțelege – că gândul meu e fără ascunziș și că sfatul e dat cu adevărat, pentru Bălan cel din afară. O îndemn să joace iarăși, dar mai ușurel, că poate și soldații de afară să se ia de gânduri; eu îi voi fluiera ușor căzăceasca, pe care ea și-o cântase singură până acum. Dar ea mă privește din nou îndoielnică... și refuză, privind cu exagerată îngrozire ferestrele din afară și cu vădită enervare către ferestruica fără răspuns. Îmi face mutește semnul negației.

E rândul meu să mă neliniștesc; îmi regret intervenția, cu aer de glumă stupidă, în dezlănțuirea tot mai sălbatecă a jocului ei. Sunt hotărât să încep eu acum semnalele pentru cei dedesubt. Dar încă mai aștept: mă asigur că poate nu-s gata toate pregătirile acolo. E o cursă mare pe care trebuie s-o întreprindă acum Bălan și la mijloc trebuie să fie o răsplată și mai mare, de vreme ce el și-a luat atât de îndrăznețe precauții... Acum poate fi fără grijă. Nesupărat de nimeni va atinge malul Nistrului și-l va trece... căci dincolo îl așteaptă o propunere, cine știe, pentru el tot așa de scumpă, pentru mine cea mai scumpă din lume...

Iar peste trei zile... peste patru sau poate chiar numai peste două, vârful degetelor mele se va înfiora la atingerea mâinilor ei... îi voi pipăi fruntea și obrații și-i voi cuprinde în sfârșit dintr-o dată, cu o lacomă înghițitură a ochilor, pentru totdeauna, fața asta insesizabilă, pe care în sfârșit o voi avea...

Tresar iarăși uimit de apropierea acestei atât de dorite, de nostalgice fericiri.

Și tresăritul meu concordă cu tresărirea Niculinei. Nu mi s-a părut. Pe fața ei furișată pentru a nu știu câta oară spre ferestruică, am surprins o ușoară alungare de umbre și linii, ca apa calmă într-un amurg, pe care a[u] atins-o picioare de găză. Nu mai încapă îndoială: acum figura ei e toată spre mine, răsătoare și asigurătoare. S-a făcut așadar... el e gata de pornit, așadar... Într-un ceas bun, Dumnezeule mare...

Dar tocmai acum, calmul, care ar trebui din nou să mi se așeze în suflet ca într-un jilț, încă nu-și găsește locul complex liberat. Nourași de nesiguranță izvorăsc din albastrul care domnise neîntinat la început înlăuntrul-mi și-mi umplu cerul nădejdei cu spuma opacă a grijei: dacă va ocoli Duboșanii, dacă nu se va ajunge cu Valia la tocmeală, dacă va plănui s-o jefuiască, dacă ea se va fi mutat în alt sat... S-o găsească, s-o găsească...

Trebuie să opresc această năvală de gânduri deșuchete, care-mi străbat acum din toate părțile capul, în iureș din ce în ce mai accelerat. Trebuie să mă înțeleg răspicat cu banditul...

– Niculina, izbucnii deodată. Spune, este încă acolo, oprește-l... Vreau să mă înțeleg cu el... nu-i voi face nimic; dacă mă va asculta... Îl voi lăsa să plece...

Niculina, care se așezase tocmai pe marginea patului, s-a ridicat tremurând și țintește privirile înnebunite spre țigănalul pe care mâna-mi mi-l apropie de buze.

– Ce faci, îngăimă ea stins, frângându-și mâinile... Să nu șuieri...

– Dacă-l vei opri, nu șuier. Vreau să-i vorbesc, să ne înțelegem. Dacă nu – urlu cu toată puterea – voi încunjura toată casa și toată ograda până la salcia pletoasă de lângă râpă. Trebuie să mai fie o ieșire pe aici... O voi găsi eu, n-aveți grijă...

Dar ea și-a revenit acum, e stăpână pe vorbele și pe mișcărilor ei, cu toată paloarea ce i-a rămas pe față.

– N-ai decât s-o înconșuri și să cauți până mâine, mă înfruntă ea cu cerbicie, izbucnind apoi în răs. Ce ți-a mai cășunat? Ce vrei să zici? Că sunt înțeleasă cu Serghe... Cum? În ce chip sunt înțeleasă cu el?... De unde să-l opresc...

– Dacă nu-l oprești, șuier...

– Șuieră! mă bravează ea, fixându-mă puternic și făcând un pas spre mine. Dar când fluierul mi-atinge buzele, ea se repede la mine și mi-l smulge dintr-o smucitură. Nu pricepi

că ești nebun? Ce ți-a mai venit? Ai să cauți degeaba. Casa n-are decât ușile aiste: cea de-aci și cea de-acolo. Unde poate să fie el?... Și dacă ar fi, cum ar putea să plece știindu-te aici, se hazardează ea la diversiune...

– Lasă asta, Niculina... Acum știu bine, el a fost ascuns dincolo... te-a pus să mă ții de vorbă și să mă îndemni să-mi aduc toți soldații, ca să poată el trece peste râu, nesupărat... Foarte bine... îl voi lăsa să plece... Dar în schimb vreau să-i propun și eu ceva... Dacă-mi îndeplinește ce-i cer, din partea mea va fi liber tot-deauna... Ascultă, Serghe Bălan, rostesc solemn, îndreptând graiul spre ferestruică.

Dar Niculina izbucnește într-un răs formidabil. Ea e la un lung de mână departe de mine, oprită de firetul fluierului, pe care-l ține zdravăn în mână.

Profit de veselie ei subită, și-n care mi-e cu neputință să recunosc rezonanța calpă, ca să-mi liberez țigănalul. Ideea ce-mi venise tocmai acuma avea fără îndoială să-mi spună dacă Serghe apucase să se coboare în pivniță sau se mai găsea încă alături. Pentru că... oricât ar fi consimțit el în cele din urmă să-și negocieze în chipul asta necredința nevestei, ea nu va merge până acolo cu îndrăzneala încât să execute ceea ce-i voi comanda eu acuma...

– Atunci, dacă nu e aci... atunci dezbracă-te, iubita mea, haide, dezbracă-te...

Într-adevăr. Ea mă privește uluită peste măsură, stupidă... Veselie s-a prefăcut într-o clipită în cea mai cumplită stupoare...

Rânjesc satisfăcut.

– Haide, ce mai aștepți...

– Dar ce ți-a mai venit.. dar nu te mai pricep... dar nu înțelegi că el trebuie să sosească dintr-o clipă într-alta...

– Nu face nimic... eu am să-l primesc, nu tu... haideți, haideți...

– Pesemne șaguiști...

– Începi... sau...

Niculina e galbenă ca un cadavru. Numai ochii ei trăiesc mai vii ca viața însăși. Pe urmă brațele i se ridicară în semnul celei mai zdravene nedumeriri, de fapt pentru a câștiga timp și mai ales a arunca, la adăpostul brațului, o nouă privire la ferestruică...

Și eu aici am vrut să ajung: mi-e de ajuns această privire și sunt gata s-o opresc, să dau drum cuvintelor mele pentru Valia...

5 Dar tocmai atunci, mâinile Niculinei căzură, ea începu să râdă stingherită și un vârf de curiozitate îmi înfipse în suflet îndemnul unei ușoare zăbave. Cu oftat de pudoare, ea-și trase pe dedesubt șnurul capotului larg; pulpanele acestuia se lăsară atunci într-o parte și într-alta, descoperind în întredeschizătură albul moleșitor al
10 lingeriei intime și o coapsă goală până mult deasupra genunchiului... Doamne, ar trebui să opresc aci silnicia, dar îmi simt ochii dogorind ca-n fața unei arzătoare noutăți. De-abia acum îmi dau seama de însemnătatea acestui câștig uimitor, pe care l-a dobândit pentru mine
15 Niculina: el acceptă, el mă accepta.

Niculina chichoti ușor, rușinată, își duse cu aceeași încetineală stânjenită și calculată mâinile la ochi, iarăși pavăză pentru a primi noua aprobare, pe urmă, întinzând
20 brațele în jos, se scutură hotărâtă: capotul căzu, cerc negru, în jurul înaltelor picioare.

Aștept cu fluierul, dar și cu sufletul la buze; e cu puțință oare? Ea râdea în cascade scurte, rușinate, ca o fecioară pe care o dezbraci, în vreme ce coada ochiului îi scapă
25 neconținut spre fereastră: e limpede că nu de mine se rușinează. A doua fustă, albă și scurtă, căzu de asemeni. Era timpul s-o fac să înceteze... și totuși... ea râde șagalnic spre mine, spre ferestruică...

O, sunt un satrap, un pașă de tuaregi; sărmanul Bălan cedează, chiar când exigențele mele nu mai țin seamă de
30 nimic.

Sinistră umilintă... dar prea neașteptată, prea uimitoare, ca ezităriile, pudoarea, noutatea acestui corp, pe care acum îl contempți întâi dintr-o perspectivă, strania împrejurare în care mă găsesc să nu mă îndemne încă să aștept, să opresc
35 încă în gât numele Valiei.

Totuși, dau sugrumat dezlegarea:

– De ajuns, Niculina... lasă... e în zadar... m-am convins...

40 Dar ca și când nici nu m-ar fi auzit, ea continuă să-și tragă rând pe rând mâinile din baierile cămășei, care începe să se lase. Sâniile se iviră unul după altul, apoi pântecul, coapsele cu împreunarea lor înnegrită, genunchii...

Niculina era goală, în splendoarea totală a minunatului ei corp, care mă întunecă și mă intimidează întocmai ca la început. Nimic, nici cel mai neînsemnat farmec nu a scăzut din această minunăție! După privirea cernită prin gene, de
5 patimă și fior, ce mi-a trimis-o, ochii ei surprinși de propria lor îndrăzneală au fugit iarăși la ferestruică. Dar deodată ea scapă un țipăt sălbatec, prelungul și deșiratul chirăit al spaimei supreme. Dintr-o singură smucire, ea s-a prefăcut la pământ în morman de membre lungi și de suprafețe lucii.
10 Banditul a țintit-o desigur... Una, două, trei... aștept paralizat detunătura pedepsitoare... incapabil de orice alt gând, de oricare altă voință. Niculina se înghemuiește și mai mult în sine, capul i-a dispărut sub încolăcitură brațelor...

– Vin' aici, Niculina, târăște-te aici.

15 Dar ea nu se mișcă și lovitura întârzie... Sunt așteptat să mă apropii, desigur... stimabilul n-a mai putut suporta priveliștea; nudul nevestei expus în fața lui însuși și a înșelătorului urât de moarte, deodată, i-a căscat ochii dinaintea propriei lui decăderi... Poate darul ce-mi rezervase mie
20 mi-l păstra pentru mai târziu; goliciunea Niculinei i-a răsucit însă, în creier, calculele făcute la rece...

Mă așteaptă. Mă apropii. Dar pe lângă părete. Dibui cuvântul nimerit, care trebuie să aducă în mijlocul acestei încordări pe Valia ca un înger al păcei.

25 Dar Niculina încă mă împiedică. Ea tresare într-un chiot, se deșiră din ghemul morței, și stirgă dezmetic, dezmațat, cu râs răgușit, desfrânat:

– Haide, lovește, trage, trage ce mai aștepti... Brațele i se ridică drept în sus, chiot nou îi scapă din gâtlee, de astă dată de
30 biruință, de triumf, și picioarele ei, care și-au păstrat încă pantofii, se reped pe podea în ropot de joc; pocnește din degete, chioțește sălbatec și scândurile răsună din nou pe sub preș de tactul căzăcească. Abia acum văd cât de minunat știe într-adevăr să joace. Avântul ei mă înspăimântă. De câte ori ochii ni se întâlnesc,
35 gâtul i se întinde spre mine și capul îi tremură într-o frenetică pasiune... Dar femeia nu părăsește un moment locul din dreptul ferestruice, unde pândește moartea, o desfide chiar, cu privirile-i de dispreț pe care le aruncă, ori de câte ori jocul îi îndreaptă fața
40 într-acolo, pe care o ațâță cu patima neînfrânată ce-mi arată la rândul-mi, când se îndreaptă spre mine, cu mișcările involuntare indecente, cu tot zbuciumul acestui corp gol în jocul primitiv și năvalnic și răscolitor.

Și glonțul întârzie, întârzie neconținut...

Dar, de la sine, femeia se strânge, se încolăcește în jurul sexului ei învingător, ca și când ar fi fost cu adevărat lovită în pântecul necuviincios și divin, se rotește în jurul său
5 însuși, întinzând molatec când un braț, când pe altul, ca și când ar fi vrut să-și prindă propriii săni, să le domolească tremurul semeț și virginal; pasul îi revine neconținut în juru-i, mișcarea mâinilor e tot mai nesigură, mai moleșită, genunchii înșiși i se moleșesc, coapsele se freacă de aproape,
10 se împiedecă de muchea patului și cade de-a latu-i cu un sfâșietor țipăt histeric, pe spate, cu o mână acoperindu-și ochii, cu alta sexul pângărit de aprigile noastre priviri, cu pieptul pornit în frământarea voluptuoasă a unei agitații fără de asemănare.

15 Și secundele trec una după alta, le aud cum se strecoară în neant, deși ornicul în formă de farfurie a încremenit de mult. Le aud răsunând ca lovituri uriașe și surde în urechile mele, în care sângele dă furioase și deșarte asalturi. Așa trebuie să le audă și celălalt și totuși detunătura de moarte întârzie iarăși, cu toate că
20 femeia căzută oferă, cu însăși goliciunea mijlocului ei trădător, ținta cea mai bună pentru ancestrala pedeapsă.

Dar, de bună seamă, mâna lui tremură, cum tremură încă gândul meu, pumnul meu neputincios, cum neputincioase sunt coardele gâtului meu, care tot nu se găsește în stare să
25 îngăimeze un sunet articulat, ca o biată lăută, cu discordate și smulse strune. Însă trebuie să fac eforturi supraomenești ca să apuc înaintea glonțului, căci ezitarea banditului îmi pare că apasă încă greu în cumpăna acestor clipe, ce-și iau întruna zborul, rând pe rând, cu vâslit greu de aripi în urechi.

30 – Niculina, izbutesc în cele din urmă să rostesc stins, tremurând, dar apoi, cu fiecare nou cuvânt, din ce în ce mai clar, mai curajos. Niculina, îți mulțumesc pentru frumosul tău joc și pentru frumosul tău corp, pe care acum mi l-ai arătat întâi, în toată strălucirea. (Dumnezeu mi-era martor
35 că nu mințeam.) Mi-ai făgăduit că ai să mi-l arăți așa întreg, când bărbatul tău va fi prins și legat, că ai să dansezi goală dinaintea lui pentru mine... Acum văd însă că el... a întârziat, continuai cu răspicare, prefăcându-mă că n-am înțeles nimic din jocul și din țipetele ei; dar mie mi s-a părut întâi că este
40 aci și că mă păcălești, de aceea te-am pus să faci înaintea ceea ce mi-ai făgăduit că vei face când el va fi în mâinile mele. Mulțumesc, mulțumesc.

Vorbeam tare, cât puteam de tare și distinct, ca vibrațiile ferestreice să poarte lămurit cuvintele mele acolo unde cu adevărat trebuiau să ajungă.

– Dar asta a fost numai o șagă, continuai, pentru că eu
5 nu vreau să-l prind, vreau numai să-l am în față ca să-i spun la rând-mi pasul meu... Niculina... dacă el îmi va făgădui ăst lucru pe care i-l voi cere, slobod va fi să treacă râul; și de-l vor prinde soldații, eu încă tot am să-l fac scăpat... din mâna mea se va bucura de mare răsplată; asta vream să-i
10 grăiesc și făgăduiesc, dacă îmi va aduce, din Duboșani, o fată rusoaică, înaltă și nițel oacheșă, cu bundră și cu căciulă căzăcească și cu cizme de gumă neagră și în mână cu o cutie de scripcă. Ea știe să cânte bine din vioară și îi zice Valia; pe numele ei întreg Valentina Andreevna Grușina...
15 Și repetai încă și încă, apropiindu-mă lipit de perete, târșindu-mă de zid, de ferestruica goală ce rămânea întruna pată întunecată și nedecisă, scrutând cu neînduplecare pe femeia tăvălită de spasm în moalele patului ademenitor. Valentina Andreevna Grușina, pe numele de răsfăț Valia...
20 Valia... Valia... Tăcui apoi un moment, ca să prind tactul inimii, care mi-o luase acum și mai avan înainte și mă înăbușea... Ea a mai vrut să treacă Nistrul pe gheață, dar a nimerit la un alt ofițer, care a dat-o îndărăt; da ofițerul acela era un fricos; el mi-a destăinuit așa de multe despre cântecul
25 ei frumos, că eu, după ce o va aduce Serghe, vreau să o ascund bine, aici la el, sau în cătunul ăsta, până-i vom face rost de acte românești... Mie-mi place tare mult cântecul la vioară, și mai ales cântecul unei prea frumoase fete, și mult am fost trist când am aflat cum s-a întâmplat cu ea, că a
30 fost fată de oameni cu stare și artistă; dar iarăși mult bine mi-a părut că s-a întâmplat cu ea așa, că altfel n-aș mai fi avut parte să fiu eu cel care s-o scap de țara ei... Asta aș vrea să i le spună Serghe și s-o aducă... Și de-aceea am adus atâția soldați, ca el să poată trece acolo nesupărat de nimeni,
35 iar acum îl aștept ca să-i spun toate astea... și să-l îngădui, oricâți ovrei o lua acum cu dânsul să ducă; dar când o va aduce să fie numai cu ea, cu Valia, pe adevăratul ei nume Valentina Andreevna Grușina, care acum așteaptă prilej ca să treacă iarăși încoace, cum am aflat de la fugari...

40 Atât. Apoi tăcere. Nu mi se răspunde nimic, desigur. Și-i dădui dreptate lui Serghe să nu-mi răspundă. La urma urmei, pentru un om precaut ca el, putea să fie și asta o poveste bună de prins

oameni în capcană. Iar eu, socot, o nimerisem de minune, prefăcându-mă că tot ce făcuse Niculina mi s-a părut că făcuse pentru mine, că mă convinsese în sfârșit de neprezența lui, că histericele ei chiote și gesturi le-am luat drept glume de spaimă
5 pentru neîncrederea mea. Serghe deci putea să plece cu o îndoială mai puțin. Și a plecat nu după mult timp. Am auzit lămurit, cu urechea încordată, la cerceveaua ferestrei trosnet de scândură, apăsată greșit de călcătură, și scrâșnet ușor de balamale. Trăsese de bună seamă chepengul după dânsul.

10 Dar eu încă nu părăsii ferestruica și, cu capul rezemat de zid, urmăream mai departe pe contrabandist... Mi se părea că simt mișcarea din beci și bușnitul, rând pe rând, prin fereastra zăbreliță, care da sub suprapusele coșare. Pe urmă drumul prin șențulețe întortocheate, prin tunelurile de mărăcișiș din grădină și livadă,
15 pe urmă scoborâșul abrupt și ferit, din dreptul salciei pletoase, pe urmă ieșirea în câmp prin tufe și pâlcuri de sălcii. Și în momentul ăsta, din groapa lor, țâșnind cei trei.

Dar gându-mi a sărit deodată toate obstacolele și depărtările și însoțește acum pe singurul și curajosul mesager la poarta culacului din Duboșani. Valentina Andreevna Grușina ascultă uimită vestea contrabandistului mult așteptat. Ea se dumirește acum deplin de povestea mujicului cu mustați de pisică. Ea rămâne încă nehotărâtă, dar Serghe Bălan e omul care știe să convingă. O, e prea inteligent contrabandist ca să nu te poți bizui pe el; iar dansul Niculinei din noaptea asta îi va pune flăcări în cuvânt.

Sunt fericit.

Aștept cuvântul Niculinei, prima ei mișcare din această stupoare rigidă, care urmase fatal smintitei ei izbucniri; aș dori să-i spun pe de-a larg povestea Valiei, să o încetățenesc pe această călătoare mult așteptată în viața noastră, care va putea astfel continua tihnită și împăcată, ea putându-și întoarce din nou sufletul liberat spre Serghe al ei. Dar ideea răsplății care i se pregătește lui Serghe, pentru marea bucurie ce-mi va face, vine la timp să-mi oprească graiul pe buze. Și totuși vreau să aud pe Niculina rostind un cuvânt de prietenie pentru Valia, umblu disperat în adâncul gândului să dau o înfățișare nobilă intențiilor mele, pe care apoi numai o întâmplare streină, și-n afară de puterile mele, să pară că le-a zădărnicit năprasnic, când Serghe va fi legat și condus din nou la închisoare.

O privesc muncit de aceste gânduri, pândindu-i cea dintâi mișcare. Și simt cum goliciunea ei nemișcată, atitudinea ei impudică reîncepe acum să mă tortureze aprig. Șoptesc cu buze de flăcări: Niculina! Dar ea rămâne mută și nemișcată, iar eu îmi îmbrâncesc gândurile înapoi, spre Serghe, spre dușmanul meu Serghe, care aleargă acum, mai credincios decât orice exemplar de credință omenească, să-mi aducă fericirea îndepărtată, lăsându-mi zălog fericirea de-aici. Îmi reazim capul de recele zidului ca să nu mai văd rugul de plăceri al cărui jar hipnotic îmi dogorește cu putere, în nemișcarea și muțenia lui, simțurile și voința, îmi aprinde nervii ca pe un vreasc de vițe uscate. Imaginea imensă a visului care se înfăptuiește, a norocului care se apropie, mă cutropește însă la prima scuturare, e mai tare ca realitatea
15 însăși, și las iarăși îndată, ca pe-un cadavru părăsit în pripă, după gătuire, corpul acesta care emană totuși cu atâta putere eforturile sângelui cald și aprig; gândul trebuie să-mi alerge hoinar întru întâmpinarea neașteptatului, a aventurosului, a nemaicunoscutului, a eternului nou.

20 Îmi lipesc tâmpla de părete și mă trezesc în noaptea de afară, în noaptea reală, cu cei trei ostași, cu cei trei prieteni, la gura vadului lui Bălan. Ziua se vor perinda alte schimburi invizibile acolo, dar noaptea postul de pază va fi numai și numai același. Voi veghea ca soldații de rând acolo, și voi fi fericit să simt frigul pătrunzându-mi prin oase, să resimt amorțeala factice, somnolența iepurească a simțurilor hiperexcitate, ca-n nopțile albe de pe front. Ceilalți vor avea exclusiv consemnul: toți pe el, pe contrabandist! El e țaria și pericolul; el interesează în primul rând, scape iarăși câți mușterii o aduce... *de unul, doi, m-oi îngriji eu...* de ceilalți, cum le va fi norocul... nouă Bălan ne va trebui...

Iar unul, doi, ceilalți nu vor fi decât o singură persoană... Valia, cu pas căzăcesc, cu statură căzăcescă, cu ochi oblici căzăcești. Ne vom repezi, când ei vor fi pășit bine pe mal, și ea va da un țipăt ușor, uimită, neînțelegătoare... Iar eu o voi apuca de mână și o voi trage după mine, în adâncul zăvoaielor, și acolo, departe de urechile tuturor, îi voi lămuri totul și-i voi destăinui locul misterios unde-o voi ascunde până la limpezirea lucrurilor.

40 „Nu-ți voi cere nimic în schimb, Valentina Andreevna, îi voi spune, decât, până atunci, până la potolirea tuturor vâlvelor, să-mi cânti în fiecare seară *Romanța fără cuvinte*

și barcarola lui Ceaikovski, și să-mi cânti tot Ceaikovski și tot Rimski-Korsakov și tot Rahmaninov și tot Musorgski, și să-mi cânti cântece de stepă și cântecul tău însuși, cântecul locurilor tale, pe care le vreau cât mai îndepărtate și mai necunoscute... mai ciudate... mai de neînțeles...”

5 Eu nu știu încă locul unde o voi conduce în noaptea aceea, dar mâine îmi va fi unica poruncă să nu am altceva în gând; va fi desigur, va trebui să fie, o odăiță caldă și primitivă, înecată în vaporii apei de Colonia, în care fata mă primește în fiecare seară, înaltă și dreaptă, cu ochii ei risipitori de uimire, uimiți și neînțelegători, și totuși scâlțați în lumina dulce și sfioasă tocmai a acestei neînțelegeri.

„Pentru ce ai făcut toate astea?”

15 „Pentru că veneai de departe, de foarte departe, pentru mine din altă lume, cu o vioară în mână, cu cheia sufletului tău în mână...”

Și ea va rămâne tot nedumerită, dar nedumerirea asta tocmai va fi fericirea noastră, ne vom strânge în ea de groaza dezvăluirii și a înțelegerii, care n-ar mai fi niciodată să fie...

20 Astfel îmi cântă acum închipuirea mea și e grozav de romantic și frumos, mă simt bătând ca o inimă în mijlocul vastelor evenimente pe care le pregătesc și care sunt atât de minunat, de artistic plămădite, de nocturne, de pline de depărtare și de mister, că *simt* în sfârșit un înțeles acestei firi impunătoare, înțelesul pe care-l orbecăiam în cărți sacre și în cărți de matematici.

Mă îndrept și pășesc cu pași largi, care trebuie să-mi confirme că trăiesc, că se perindă aievea toată această țesătură de poveste. La mișcarea mea, Niculina s-a ridicat cu totul în crivat, s-a înghemuț într-o rână cu genunchii aduși spre săni, cu mâinile împreunate și petrecute prin strânsoarea lor de clește, pe care o cunosc așa de bine. Ea mă urmărește desigur de mult, îmi urmărește poate gândul, dar cât poate ea cuprinde din el? Mă privește cu ochii ei imenși, deschiși imens, dar abia acum bag de seamă că mă privește, Doamne, că este încă aci, c-a fost tot timpul...

– Dar cam întârzie Serghe al tău, glumesc oprindu-mă dinainte-i, cu mâinile vârâte în buzunarele pantalonilor.

Aștept pe figura ei un surâs fugar, dar nimic – doi ochi care mă privesc într-o încordare fixă, arzătoare.

40 – Oamenii mei or fi și înghețat prin coșarele voastre...

Și iarăși nimic, nici o tresărire, nici o lumină, nimic decât privirea aceea...

A, ba da, un fior, o undă de bucurie și de răutate, când mă apropii, și o strângere în sine ca pentru a-și potrivi o poziție de apărare.

5 Cu o smucitură trage macatul dedesubt deasupra-i, și privirea ei de ură mă izbește între sprâncene ca o piatră. Încearcă s-o mângâi, dar mă respinse cu violență...

– Niculino, dar ce e cu tine, spune?

10 Se scutură cu dezgust de atingerea mea și se retrage tot mai spre părete, înghemuindu-se neconținut; mă mir unde mai găsește loc pentru această contractare, care-i strânge în ochi toate puterile trupului și ale membrilor.

– Așteaptă pe Valea ta (ea pronunță și accentuează numele Valiei corect rusește), ce dorești de la mine?

– Ah, Valia... pentru dânsa... ah... așa...

15 Și pornesc deodată în răs puternic, din care mă oprește brusc doar propriul și stridentul lui sunet...

– Aha... ești geloasă?... Tu ești geloasă, Niculina? Tu poți să fii geloasă... pentru mine...

20 Ea clipește ochii ca năpădiți în întunec de o lumină vie, neașteptată. Îi ține închiși o seamă, apoi îi deschide larg și mă privește cu o nerăbdătoare curiozitate...

25 Nu înțeleg ce poate să-mi spună privirea aceea; și nu nimeresc nici cuvântul cu care aş putea să umplu acest subit și neplăcut hiat într-o suită atât de armonioasă de evenimente. În așteptare, rād deci cu intermitențe și cat parcă, în ochii ei, capătul firului rupt, pentru a împlini la loc, până la ultimul amănunt, țesătura de aur cu care s-a învăluit în astă-seară, mai sigur și mai fericit ca niciodată, sufletul meu.

30 Ochii Niculinei sunt umezi și stăruitori... Desigur ea însăși așteaptă acelaș lucru. Și ea însăși e cea dintâi care dă semne că a găsit trăsătura de unire mântuitoare.

– E adevărat? Încercă glasul de argint să se dumirească de ceea ce i se pare că a găsit în ochii mei. Ai spus-o asta ca să mă mântui? Ca să-l faci să plece mai repede, liniștit?

35 Și velința fu dată cu aceeași smucitură în lături, iar ea-și îndreptă bustul, strângându-și sub dânsa picioarele.

– Spune? Da?

Și-mi apucă mâna...

40 Dar eu rād nehotărât și e atâta încredințare deplină în privirile ei pentru această idee mântuitoare, că încă nu găsc curajul să i-o turbur.

– Rău ai făcut, mă muștră ea cuprinsă de gânduri... Ai stricat totul cu povestea ta... Dar tot e bine că ai întârziat până s-o ticlui...

Vorbea rar și parcă mai mult cu gândurile ei.

5 Ți-am spus: nu va îndrăzni! Și dacă nu ți-ai fi pierdut cumpătul, ai fi văzut că n-ar fi avut curaj nici până la urmă... Și după o tăcere mai lungă de zâmbet vag, în sine: El mă iubește cu adevărat...

10 Mi se pare că aci e capătul firului și trebuie să-l apuc neîntârziat:

– Într-adevăr, te iubește... Răzbunarea lui, de s-ar fi putut, s-ar fi întors numai asupra-mi... pe mine mă aștepta el în dreptul ferestruiceii...

– Ah... pentru aceea ai ticluit povestea! rase ea asigurată.

15 O, puteai să nu te ostenești. Eu l-am vestit: dacă-ți atinge un singur fir de păr, pe mine nu mă va mai vedea în toată viața lui, orice-ar fi să se întâmple...

– Niculina! gemui închizând ochii, dibuind orbește cu mâinile spre dansa...

20 – El a tăcut, când i-am spus aceasta, continuă Niculina pe care o adusesem pe genunchii mei. I-am făgăduit că te voi îndatora, în schimb, să nu-l prinzi și să nu-l superi în drumurile lui. Dar pentru că asta nu ți-o puteam cere, până nu vedeam că el se supune, mi-a trebuit deocamdată să te

25 păcălesc cu această trecere a lui peste Nistru. Era de ajuns să joc cu adevărat în jurul tău și să strig: „El a fost și ne-a lăsat împreună... Așa e că ți l-am dat prins? Iată, joc în jurul lui... nu te teme, nu-ți va face nimic nici la întoarcere, căci

30 altfel el știe că mă va pierde și pe mine.“ Dar tu ai bănuț că e alături și ai pretins să mă dezbrac... Era atât de neașteptat și pentru el și pentru mine: dar eu am înțeles atunci pe loc că aci stă încercarea cea mare. Și încercarea a fost într-adevăr: el n-a îndrăznit să tragă...

35 Și iar se opri mahnită.

– Dar tu ai stricat totul... Pe urmă începu să mă mângâie înduioșată pe obraz. Dar tu pentru mine ai făcut-o... Nu pentru tine... căci el tot avea să vadă, dincolo, că l-ai amăgit... Ți-o fost teamă că el tot va trage la urmă, așa cum căzusem

40 pe crivat...

O strângeam la piept și căldura corpului ei îmi trecea prin haine, toropitoare; mă cutropea cu mersu-i rapid, amortindu-mi

curiozitatea mușcatoare de a trage perdeaua mincinoasă cu care ea singură îmi învăluisese gândul; tremuram, nu cumva să-i descopere, tot ea, țesătura falșă și fragilă.

5 Am nevoie de strângerea ei; simt în sânge, biruitoare, toată amintirea plăcerilor ucigătoare, ascunse în corpul său. Ea însăși simte nevoia mea, degetele ei îmi desfac înfrigurate centura, îmi descheie nasturii dolmanului, pe care mi-l răsfrânge pe umeri. O sărut lacom pe buze, pe ochi, pe obraji, pe păr și ea continuă să mă descheie înainte – doar asta e una din propriile ei bucurii,

10 foarte rar mă lasă s-o ajut.

Dar se oprește deodată și cască ochii largi spre mine, în mine:

– Dar tu știai pe unde avea să iese el?...

15 Însă dorința, care acum a devenit potopitoare, îmi da glasul minciunei continue și al negației. Lungile explicații întârzie, încurcă perspectiva adevărului, mă sufocă în aceste clipe...

– Pe unde să iese? dau neștiutor din umeri. Pe ușă...

20 Ea râde bucuroasă că s-a găsit așa repede un răspuns pâlpairii de neliniște care pare că încearcă să se zămislească în sine-i. O strâng până la sugrumare, ca să alung orice zbor strein s-ar mai abate pieziș și viclean în minte-i... Dar mi-e cu neputință să-i prind ochii, cari scapă neconținut, alături, de sub puterea ochilor mei.

25 – Dar n-ai auzit ușa... și-ai ascultat la fereastră... singur ai spus că trebuie să mai fie o ieșire...

– Am spus-o într-o doară... Doream să plece mai repede ca să scapi tu...

30 – Atunci cum ai știut c-a plecat?... Doar ai fost dincolo și-ai văzut că nu mai e nici o ușă.

Dau din umeri, încercând să mă înfig într-însa, voiesc s-o abat sub greutatea bustului meu... dar ea parează și scapă...

– Nu înțeleg unde vrei să ajungi...

– Tu ai știut de cealaltă ușă, spune, spune...

35 – Și dacă aș fi știut... ce-ar putea...

Și-mi întind cu repeziri de uliu mâinile spre a-i apuca mijlocul, dar ea mi le prinde cu promptitudine și mi le strânge cu tărie...

40 – Atunci, dacă ai știut... dacă știi... trebuie să fi luat măsură ca să fie prins... Spune, spune... au să-l aresteze...

– Nu, nu va fi arestat... mă ridic, străduindu-mă să-mi smulg mâinile din strânsoare...

– Pentru ca să-ți aducă pe Valea! șuieră ea, zguduindu-mă cu putere și fulgerându-mă cu toată ura ochilor.

– Pentru că vrem să-i descoperim vadul... Ei, acum ai aflat?...

5 O undă de lumină pare că lucește adânc în ochii ei. Dar tot nu-mi dă drumul. Mă strânge cu toată puterea această vrăjitoare goală și frumoasă, pe care o zgudui la rându-mi cu toate eforturile mele și ai cărei sâni palpită ca niște porumbițe gata de zbor, la fiecare tremur. Mă prăvălesc spre

10 dânsa, cădem învâlmășiți în pat, ne rostogolim unul peste altul, dar mâinile tot încâtușate îmi sunt...

– Atunci îl vor aresta la vad? continuă ea neînduplecată, când răsufletul agitat îi permite...

– Da, acolo... dacă vrei s-o știi și pe-asta...

15 – Bine, vom aștepta până te vor vesti.

– Poate nu vor izbuti...

– Vom aștepta să te vestească și de asta...

– E o nebunie, ce te-a găsit acum... Poate că nu-l arestează în noaptea asta... îl lasă să treacă liniștit ca să nu bage de seamă... pentru că vrem să vedem ce ne va aduce

20 de dincolo întâi și întâi...

– Va aduce pe Valea, șuieră ea, izbindu-mă în piept cu propriii mei pumni...

– Ei da, va aduce pe Valia...

25 Și cu acest strigăt de triumf, am putut în sfârșit să scap. Mă dau câțiva pași în urmă ca să mă pot avânta: ea înțelege și așteaptă palidă și tremurătoare. Și corpul ei e minunat în această încordare supremă. Degetele i se încovoie și încet, pe îndelete, fără să mă slăbească din ochi, se ridică pe pat,

30 în picioare... necontenit aplecată, cu mâini încovoiate, cu degetele jucând de pofta aprigă a sugrumărei. La cea dintâi mișcare ce voi face, ea se va prăvăli spre gâtul meu...

Râd răutăcios și dur:

35 – Valia e o spioană... pe care vreau să punem mâna de mult... A mai fost prinsă o dată, dar nu s-a găsit nimic la ea și a fost trecută înapoi. Acum a fost zărită luând fotografiile pe malul celălalt. Nu puteam să-i spun astea lui Serghe: i-am pomenit doar de vioară. Ea e o bună artistă și e fată frumoasă, știe să intre ușor în inima ofițerilor. Dar acum

40 nici nu va apuca bine să pună piciorul pe malul nostru, căci va fi îndată arestată cu Serghe cu tot... și trimiși îndată la comandament...

Niculina mă privește neclintit; și-a îndoit un genunchi, apoi pe celălalt, își încovoie spina goală în care șira își înfige ușor șiragul ca de mătâni al vertebrelor. Stă aplecată, cu capul pe-un genunchi; mă apropii ușor și-i sărut fiecare

5 boabă din șirag. Ea s-a încolăcit ca un melc în jurul genunchiului și plânge încet.

O mângâi ca pe-un copil și-i ridic fața ca să i-o sărut. Lacrămile îi curg molcom ca șire de străvezii mărgăritare. Nu se ferește de atingerea mea; ba chiar se strânge de mine,

10 ca un copil de mama care l-a pedepsit. O răstorn întregă pe perne, dar ea încă rezistă, rugându-mă:

– Nu, el nu trebuie arestat... nu vreau să-l arestezi... e soțul meu de atâta vreme... nu pot, nu pot să știu că tu i-ai făcut vreun rău, când el ne dă dezlegare... mi-e milă de dânsul și nu vreau să te urască iarăși de moarte... mi-este așa de credincios... ne va fi așa de credincios, îl vom trimite oriunde și el îți va da pe mână pe toți spionii, pe toți

15 contrabandiștii, pe toți răii de pe lume... Mai mult folos îți va aduce astfel... el se va învăța să te iubească... văzând cum te iubesc de mult... vei vedea, vei vedea...

Și înlănțuindu-mă în sălbateca-i strânsoare, mi se dădu. Dar când o simții complect imobilizată, răspunsei gemetelor ei de plăcere, inconștient și biruitor, în fundul urechei:

25 – Ba da, îl voi aresta, pentru că așa am poruncă și eu nu sunt învățat să calc poruncile... Iar pe Valia n-o voi aresta pentru că nu e spioană, pentru că e frumoasă, pentru că e artistă, pentru că vine de departe... ascultți, foarte de departe... din necunoscut...

Iar Niculina, care se zbătea acum ca un șarpe lovit de moarte, nu putu să scape decât înfrântă de spasmul inevitabil, când consimții în sfârșit să-i dau drumul...

30 Atunci, cu mintea tulbure de stupidă și inutilă cruzime a acestui infinit de divin delir, mă simții scuturat ca dintr-un straniu vis...

35 Patru ori cinci tunete porniră deodată cu nenumărate ecouri și prelungi vuiete ale văii imense. Pe urmă împușcături răzlețe, cu alte vuiete și ecouri.

Am răsărit galben, cu ochii rătăciți, din maldărul răvășit de perne și macaturi.

40 Ea a scăpat un țipăt ușor ca un copil în fața unei surprize. Bâlbâiam în neștire în vreme ce îmi pritriveam centura peste dolmanul încă neîncheiat:

– Cine a îndrăznit?... Nu se poate... nu se poate...

Ea țâșni atunci în sus și se năpusti asupra ușei, se izbi de ea cu putere și reveni să-și tragă cămașa și fustele, repetând după mine ca un copil sau ca un idiot:

– Nu se poate, nu se poate...

Oamenii mă așteptau afară în pâlcuri regulate și-n fierberea grabei.

Cine-a tras... cine-a îndrăznit?... După mine...

Ne aruncărăm în zăngănit de baionete prin grădinița din colțul căreia nucul imens arunca spre noi, într-o nervoasă frământare, sutele-i de brațe lungi și negre ca de moaște. Împușcăturile veneau acum foarte de aproape și vuietul lor se legăna dintr-un părete într-altul al văiei.

Găsirăm un băiețuș zvârcolindu-se și încolăcindu-se în jurul pântecului îngăurit: glonțul îi traversase mațele și ieșise prin față rupându-i burta. Mai încolo două fetițe, două copilandre, tremurau de frig și spaimă sub paltoane bărbătești bine vătuite.

– Dar Serghe? Serghe a scăpat? fu prima mea întrebare.

Îl căutau tocmai, Gherăscu și Cebuc. Gârneață țipa furios – și cu apropierea mea această furie creșcuse – la cinci ostași necunoscuți și blegi, cu nasurile în pământ. Din când în când ocările ce le turna erau întrerupte de câte-un plescăit sonor de palme pe obraz... Când urechea-mi putu distinge primele cuvinte: „Mama voastră de nătărăi, cum ați îndrăznit să intrați în sectorul nostru?” înțelesei.

– Sunteți din plutonul lui Iliad?

– Da, să trăiți!...

– Ce-ați căutat pe-aici?

– Ne-a dat ordin să batem valea mai în lăsat de râu... ca să nu ne amestecăm cu ai dumneavoastră.

– Ce să găsiți?

Tăcere. Cu oarecare întârziere, unul mic de-un metru găsi:

– Ce-o scăpa de la dumneavoastră. Că aveți sectorul ăl mai greu...

– V-a spus să împușcați sau să prindeți?

– Păi dacă n-au stat pe loc...

Idiotul de Iliad! Așadar, dacă ei i se năzărea cumva să fugă...

Am risipit oamenii în cerc; dacă nu-l găsesc pe-aproape, înseamnă c-a scăpat... Felinare se aprind și lumini rătăcitoare încep să alunece pe câmp. Cebuc și Gherăscu se întorc; n-au

dat peste nimic. Niculina a sosit și ea. Gârneață repetă scena cu soldații streini, pentru dânsa; femeia ne aruncă o privire înghețată și neagră și se îndepărtează ca o umbră în negură. Cele două fete îmi dau lămuriri: erau patru fugari, ele două, rănitul și altul care a fugit de asemeni. Bălan pe deasupra.

– Doamne dacă nu l-ar fi atins! mă trezesc murmurând.

Gârneață repetă semnalele pentru sanitar și brancardă. De undeva ajung, până în urechile noastre, voci întăritate. Acolo trebuie să fie? Întrebările și răspunsurile pleacă și sosesc din om în om, din lumină în lumină. Nimic altceva decât o băltoacă de sânge și urme de om care-a căzut; pe urmă pași spre apus, pe care îi înghite mușchiul și zăpada. Luminile se abat spre apus, dar luciul omătului nu mai destăinuiește nimic. Mai încolo, o arie de zăpadă fărâșită și răscolită în toate părțile. Și într-un târziu din nou un vuiet: încă o picătură de sânge, apoi alta și alta... S-a găsit dâra: luminile se țin după ea... Las totul în seama lui Cebuc și eu alerg cu Gârneață... Și felinarele îmi luminează, picătură cu picătură, drumul însemnat cu roșu. Din direcția pe care am apucat-o răzbate într-un târziu țipătul sfâșietor al Niculinei; un chirăit ascuțit și încă îndepărtat, care se împlântă de mai multe ori în mine ca un cuțit. E acolo...

Acolo, chiar unde răzbate în vale pe sub măracinișuri șarpele potecei adânci ca un tranșeu, Serghe se prăbușise. Nu mai putuse urca, după o distanță considerabilă, străbătută în goană disperată și amețită, de muribund; tovarășul lui bun, suișul cel ascuns, îl respinsese. Zăcea răsturnat pe spate, arătându-și dinții pe sub mustățile galbene și pleoștite. Cușma i se dăduse într-o parte, pieptul i-era încordat, o mână se înfigea în pământ, cealaltă o proptise voinicește în șoldul drept, puțin ridicat. Și mort ne înfrunta.

Niculina se răsturnase pe el în cruce mută și crispată, într-o strâmbătură stranie, care aducea mai mult a râs.

– Barim să fi căzut în dreptul vadului lui! îmi șoptește Gârneață în ureche.

Fugarul celălalt nu mai putu fi găsit. Rănitul trăgea să moară, vegheat în magazia prizonierilor de cele două fete, de brancardier și de sentinelă. Raportai la telefon; o voce somnoroasă îmi repeta vorbele la celălalt capăt al firului, târăgându-le pentru a câștiga timp să le scrie. Adormii cu capul pe masă, încercând să întocmesc raportul scris. În somnul iepuresc, tăiat de crâmpie de visuri fără sens, albul

hârtiei și obsesia introducerii înfiorător de banale, cu care începusem să măzgălesc foaia, mă neliniștiră tot timpul. Tresării și strigai:

– A murit, măi băiete?

– Cine?

– Moașe-ta... Băiețașul acela...

– A-a... Mă duc să văd, dom locotenent...

N-am nici o putere să scriu. Mi-e silă de hârtie, de masă și de odăiță asta și mi-e somn. O greutate năprasnică îmi apasă capul pe masă. Trimisul revine într-un răsuflet.

– Nu mai are mult, să trăiți, dom locotenent.

– Idiotule... ieși...

Aș putea să mai dorm nițel... E imposibil de scris acuma. Nici nu știu ce să scriu... trebuie să dau relații exacte... și el încă... da... în definitiv aș putea să-l las pe el la urmă... trebuie relatate celelalte... Dar patul mă îmbie, mâinile mi-s amorțite... o ațipeală ca lumea, în pat, mi-ar da toată energia de care am nevoie să pot ține condeiul în mână. Morții trebuie puși toți înaintea; n-am să scriu tocmai către sfârșit: rănitul de care v-am raportat la punctul trei a sucombat tocmai acum... Dar ce dracu e cu somnul ăsta, parcă mi-a încărcat toată greutatea pământului în spinare. Barim o jumătate de ceas să mă pot întinde... Drace, tocmai acum s-au pus să mă găsească toate nopțile pierdute...

– Hei, băiete... ah, măgarul, n-aude... băiete, he... bă... la uite, idiotul, cum îmi mănâncă din jumătatea mea de ceas... idiotule... idi-o-tu-le-e-e... Ah, a șters-o iară... a șters-o să se culce... în fiecare noapte dorm ca buștenii și nu se mai satură...

– Ordonăți, dom locotenent...

– Sa nu te culci că te-a luat mama dracului... Du-te înapoi și să vii să mă scoli... când s-o întâmpla...

– S-a întâmplat, dom locotenent.

– Ce să se întâmple, idiotule?... să mă trezești când... o muri... auzi, asta am vrut să-ți spun... ah, cum îmi mănâncă viața...

– Păi a murit, domnule locotenent...

– Executarea, când ți-am spus... l-ai și omorât, ca să scapi... nu mai poate omu să se odihnească de lenea bestiilor ăstora...

– Păi d-acolo viu, domnule locotenent... D-aia am mai așteptat nițel, când m-ați strigat... Eu v-am auzit tocmai de-acolo, când m-ați strigat, da am așteptat să belească ochii de tot, că știam eu ce doriți dumneavoastră...

Oricum, e imposibil de scris acuma... Sunt excedat... Măine, mâine... trebuie să anchetez din nou... Deocamdată doar... la telefon, să anunț decesul...

– Alo, alo... da, da... tocmai asta... știi ca să anunț și decesul ăsta... raportul scris sosește mâine... abia mai mă țin pe picioare... și știi... trebuie să mai fac un supliment de anchetă... dar știi, decesul trebuie să-l anunț la telefon...

– Puteți și asta tot mâine, dom locotenent... nu-i nici un zor...

De dimineață aduc cele două fete la mine și le poftesc pe scaune. Nu are nici una mai mult de șaptesprezece ani. Toată bunăvoința mea nu ajunge ca să descleșteze gura celei mai înălțute, care mă privește cruntă, cu ochii galbeni, mici și jucăuși, de veridică. O cheamă Roza Mendel. Țintește neconținut spre mine bărbia-i ascuțită, ușor despicală, și năsucu-i coroiat: ochii galbeni i se confundă cu mulțimea pistruiilor. În schimb, figura celeilalte, a Evei Stern, e o floare rară în plină îmbobocire. Hainele de pe dânsa trădează pe fata cu stare, privirea limpede și francă, vocea caldă și argintie, figura roză și dulce contrastează până la țipăt cu împrejurările din noaptea asta și cu stilul de proces-verbal.

– Ce cauți dumneata la bolșevici?

E tocmai cum am bănuțit. Ea merge la bolșevici pentru că se simte frumoasă și binecuvântată de noroc. E aleasa viitorului și protejată lui oriunde. Oriunde va călca piciorul ei, va însenina locul și va pune zâmbete pe fețele încruntate. Ea se simte sigură de aceasta și e sigură că, mai târziu, râsul ei va însemna și mai mult în viața sa și-a altora. De aceea, la imboldul impresarei cu ochi galbeni și nas ascuțit, a bunei colege de bancă, s-a mulțumit din marele avut al tatălui ei, un comerciant bogat din Bălți, doar cu șaizeci de mii de lei, sustrăși din casa de bani chiar cu o noapte înainte, după toate regulile artei: chei șterpelite din buzunar în toțul somnului, scrisoare de adio, de renunțare și de lepădare la orice legături și îndatori familiale, la orice avere, bogăție mult mai mare stând în însăși făptura ei... Chiar cele șaizeci de mii nu erau socotite decât unui rost pasager: douăzeci de mii acot lui Bălan, alți douăzeci urmând a-i fi plătiți pe malul celălalt, în total, câte zece mii de cap de tovarăș, iar douăzeci, cheltuieli ocazionale. Îmi predă într-adevăr 37 000 lei; fondul, deși provine exclusiv din casa de bani a părintelui ei, e spre folosul tuturor; asta zic și eu că e adevărat

comunism! Ca impresii, e înfricoșată de moartea tovarășului de drum și dorește celuilalt, celui scăpat, să aibe o altă soartă. Nu pare deloc nefericită că piciorul nu i-a apucat în țara mult dorită și e sigură că tatăl ei îi va face cadou cei 37 000 de lei, de bucurie că s-a întors.

Mititica aventurieră!

Îi răspund că dacă ar fi după mine, aș lăsa trecerea liberă tuturor celor cari vor să treacă dincolo, ba chiar unora, ca domnișoara Roza Mendel, le-aș pune îndată la dispoziție chiar mijloace de transport.

– Dar pe una ca dumneata te-aș face pachet și te-aș trimite înapoi tatălui dumitale... chiar dacă aș ști că astfel calc ordinele superioarilor mei... Însă așa trebuie să vă trimet pe amândouă pachet...

– Calcă-l pentru mine... văd pentru prima oară dinții mărunți, ca de șoarece, ai celeilalte...

– După tãmbãlãul ăsta, zãu cã nu se mai poate...

Eram gata să adaog: „Dar altfel... oricând“... Însă mă opresc la vreme: un biet copil rãtãcit și acesta – și împròscat de-un Dumnezeu prea crud cu atãți pistrii... ce dracu... Iatã cu adevãrat o revoltãtoare nedreptate... Eu unul i-aș ierta orice ambiție socialã, fie cât nu s-o putea mai absurdã. Dar nu știu s-o jignesc, împãrtășindu-i aceastã sincerã pãrerere.

– Nu, domnișoară, nici pe dumneata nu te-aș lãsa, nici atunci... te-aș trimite înapoi la pãrinții dumitale... ești prea tânãrã.

Dar drept rãspuns pentru mãrinimia mea, atãta urã se îngãmãdește în cele trei ascuțisuri ale acestei fețe, cã-mi vãr nasul în hãrtie și dau drumul în sfãrșit unei introduceri onorabile raportului meu, pe care ca-ntotdeauna mã nãcãjesc sã-l nimeresc mai deosebit pușin de clișeele știute: inofensivã marotã de cãrturar ratat.

Am înaintat pãnã la jumãtatea fluviului. Tufișurile de pe malul dimpotrivã mã îmbie cu ușoare legãnãri primitoare. Țãrmul se ridicã, într-acolo, atãt de lin cã nici n-ai simți când urci... și deodatã, la nu mai mult de doi kilometri și jumãtate, pe stãnga, o depresiune, mai repede și mai pușin adãncã, pare cã se lasã. Acolo, în aceastã ușoară pãlnie a pãmãntului, e Duboșani. În pas sãltat, în mai pușin de-un sfert de ceas aș fi acolo; cu Pafnute, în cinci minute.

Dar mã oprește aceastã linie invizibilã trasã drept pe la mijlocul gheței; e o linie închipuitã, dar parcã e o barierã de fier, de

ghimpi, de foc, de trãsnete. Iliad a trecut-o, eu nu fac un pas mai departe de dãnsa; cãci ea împrumutã mister, romantism și farmec acestei întâmplãri de dragoste. Fãrã ea, Valia ar fi o simplã trecãtoare, care nu ț-ar întoarce decãt întâmplãtor privirile; ar fi o simplã pasagerã în expresul Odesa-Chișinãu, dar poate nici n-ar fi avut ce sã caute pe-acolo, dupã cum eu însumi n-aș avea ce sã caut pe-aici. Un loc nici mai mult nici mai pușin atrãgãtor decãt altul. Nu, nu trebuie sã fiu supãrat pe aceastã linie închipuitã, pe aceastã linie de neant, de care se izbesc totuși și se sfarmã atãtea doruri de libertate, atãtea nãzuinți, atãtea vieți. Fãrã dura ei traiectorie, viața nu mi-ar fi adus aceste clipe de mare tensiune, pe care le trãiesc acum, aceastã curgere de potopitoare șuvoaie primãvãratece, aceastã clocotitoare și imensã speranță, care dã nou și aprig sens unor zile destul de comune.

Mã întorc, și nu știu cum, dar gheța parcã se leagãnã ca un pod plutitor. E o pãrerere bunã de fãcut sã sarã inima unui îndrãgostit romanțios și fãrã noroc. Ia uite ce rãspuns masiv și dur dã aceastã crustã, solidã și groasã, ciocãnitului iscoditor de baston...

Rusoaica!... În fapt de searã, cu lumina searbãdã a unui corn mare și roșu de lunã, gata sã apunã, ea se desprinde din nehotãrãrea malului dimpotrivã. Rusoaica, rusoaica! Valia! Valentina Andreevna Grușina! Sunt mai mulți oameni pe dãmbul nesimțit, care desparte bãtãtura pichetului de apã: e și Gãrneatã. Privesc în lãturi la dãnșii sã mã conving dacã n-am o pãrerere: dar toți sunt cu ochii pe fantoma înaltã care se apropie. O bundrã groasã, cu guler enorm de blanã, i se strãnge pe corpul înalt și zvelt, în picioare cizme de cauciuc, în cap o cãciulã brumãrie tãiatã cãzãcește. În mãnã o cutie... de vioarã?... mai degrabã de balalaicã. Dar e încã departe și nu se distinge bine, dupã cum nu i se distinge nici figura, pe care, în sfãrșit, peste trei minute, Doamne, o voi putea în sfãrșit cunoaște...

Apariția s-a oprit ceva mai încolo de linia închipuitã. Ezitã. O, ho, sunt gata sã mã reped și s-o iau de mãnã, pe care în sfãrșit o voi simți într-a mea, a cãrei atingere rece, de drumeatã la vreme de iarnã, o voi simți în sfãrșit, o voi încãlzi într-a mea...

Îi fac semne de prietenie, de curaj... Și toți îi facem semne de prietenie și curaj. Apariția ne privește lung, dar în liniștea asta roșie, de corn de lunã sfãșiat de ascuțisurile negre ale

plopilor, fața încă e un mister pentru mine... O, în două minute... misterul ăsta se va topi...

5 Căzăcioaica privește acum în jos și parcă încearcă soliditatea gheței cu vârful piciorului, ridică fața iarăși spre chemările noastre și înaintează pieziș, într-un fel de curbă... dar rar și ușor, cu pași de dans, aplecându-se ca într-un joc vechi și potolit, punând o grație nesfârșită în aceste mișcări... Rusoaica... vine ca o mângâiere din marea ei depărtare, ca o poveste, neconținut fragedă, din adâncul trecut...

10 A trecut linia închipuită, dar, hotărât lucru, cutia din mână nu mai e o cutie de vioară. În jumătatea ceastălaltă a gheței, corpul i se îndreaptă și pășește acum mai cu siguranță. Fața începe să i se desemneze și privirile-i cresc, cuprinzându-ne pe toți în lumina lor stăruitoare, plină de speranță, de bucurie și de recunoștință.

15 S-a apropiat, se oprește, înaintează iar câțiva pași, atinge malul. Răsufală lung și adânc: n-am mai auzit niciodată un răsunet atât de șuierător, de ușurare, ca după o sete cruntă, de deșert. O figură de băiat, iar cutia din mână, un mic geamantanaș, pătrat și îngust. Scoate căciula și salută.

– *Dobrii vecer!* Un glas de băiat.

20 Și ne mai spune ceva pe rusește, ceva plin de asigurare și recunoștință.

25 Nu, nu se poate. Ordinul e ordin. Înapoi. Semnalele noastre au fost de îndepărtare. Înapoi. *Nazat. Ukaz-Strășnăi...*

Tălmaciul vine și pune întrebările obișnuite: Rude? Niet. *Gavariti pa rumânschi? Niet. Se vede... Nazat...*

Băiatul își scoate căciula, își șterge fruntea de sudoare, își ridică geamantanașul.

30 – *Dobrii vecer.*

– Drum bun...

Dar deodată își aduce aminte de ceva și alarmat se întoarce. Tălmaciul însă a plecat. S-a mistuit. Nu-l mai putem descoperi. Băiatul înghite în sec, ne mai spune ceva pe rusește și dă cu piciorul în gheață...

35 – Cam alunecă! glumește cineva.

40 Ceilalți râd. Rusul își alungă privirea pe fețele sarcastice, care par să spună: „Degeaba o mai lungești“. Și-o oprește în ochii mei; dar îi întorc cu indiferență. Înclină atunci din cap și pornește. Pe la mijlocul gheței, iar începe figura de dans, apoi deodată un chirăit lung, o săritură sălbatecă, de pisică, în aer; și-n aceeași clipită dispariția subită, verticală,

a corpului lung și suplu, aspirat de curentul lacom, prin gaura neagră care se deschisese și pe care o vedeam de aci. O căciulă brumărie și niște brațe, apoi degete care se încleștează de ruptura groasă a sticlei, dar gura râului se

5 lărgeste sarcastic, și apoi nimic...
Mă clatin. Înaintez amețit ca un bețiv. Gheața mă primește cu mârâituri surde.

– Domnule locotenent, domnule locotenent, ce faceți!

10 Mă opresc. La câțiva pași, un ochi negru, dar mic, mă fixează pieziș din sticlișul șubred; mă retrag de-a-nderatelea.

În noaptea asta și-n nopțile următoare, suflul domol al primăverii încă depărtate muncește cu spor la năruirea totală a visului meu. Aud pârăiturile gheței prin somn, unele tari ca bubuiturile de grenade. Mă trezesc asudat și îmi înfund

15 capul în perină; dar aud în mijlocul creierilor chirăitul cel sălbatec și imaginea celor două mâini fără stăpân, băjbâind prin aer, n-o mai pot șterge.
Noptile mele nu mai sunt nopti. Trebuie să fug, dar unde? La Niculina n-am mai îndrăznit să mă duc în cuprinsul celor

20 trei zile care au urmat uciderii lui Serghe; pentru formalități am trimis pe Gârneață.

25 Nu l-am întrebat de dânsa și nici el nu mi-a spus nimic; totul trebuie să fie acolo, așadar, posomorât și cernit. Dar acum pârăitura asta incontinuuă, în care îmi pare că plesnește tot cugetul meu, mă alungă iarăși pe drumul obișnuinței. Nu, fără îndoială, nu voi bate la ușă, nu voi pătrunde în casă... Încă nu... încă nu... Și alung orice gânduri, care se arată destoinice să-mi ofer bune începuturi de scuză... Nu vreau, nu pot să mă gândesc.

30 Mă voi mulțumi să privesc de-afară, la fereastra pe care, de bună seamă, o voi găsi întunecată la o oră așa de adâncă în noapte... apoi voi întoarce domol pe Pafnute, a cărui spinare mă duce fără avânt și ale cărui copite plesnesc prietenos în mustul zăpezei lichefiate.

35 Și două nopți fac drumul ăsta al penitenței, neștiut de ea, dar abia într-a doua bag de seamă că între poartă și stâlp e petrecut de trei ori lanț greu de lacăt. Descaltec și sar. Amândouă ușile sunt ferecate pe din afară cu lacăte la fel de grele. Amețit de-o trecătoare slăbiciune fizică, îmi reazim umărul de ușa care s-a deschis de-atâtea ori pentru mine,

40 apoi lipesc tâmpla. Lemnul îmi trimite înapoi răsuflul cald

cu care-l împroșc: scormonesc cu unghia în el, apoi bat ușor, tănuț, și șoptesc: Niculina, Niculina!...

Și-n noaptea asta, pentru toate zilele și pentru toate nopțile ce vor veni, las în urmă-mi casa neagră și pustie.

5 Iar în fiecare dimineață, sticla, podul de sticlă al atâtor nădejdi fără preț, e toată coruptă de păienjenişul crăpăturilor; în a treia zi pare un mozaic mărunț și măcinat, de străvechi castel în ruină. Dar apa dospește dedesubt, umflând podișca prăbușită, și limbi agere și vinete plesnesc furibunde dintr-o parte carapacea zdrențuită, de zale, care încă rezistă. Un
10 soare laș și imprecis asistă din dosul învelișului aproape transparent, sub care-și ascunde zâmbetul, sălbateca îndârjire a lichidului însurect. Pe urmă sloiurile încep să curgă, târate de curenții răzvrățiți, mute și resemnate, în tumultul spumos al acelora. Și într-una din zilele acestea, când
15 pohodul sloilor începu să se mai limpezească, strigătele soldaților mă scoaseră afară:

– Ține-l, bă!...

– A plecat mortu la vale.

20 – O prăjină, o prăjină...

– Barcagii, barcații...

– Ăla e coșciug de copil...

– Nu vezi, bă, că e cutie de diblă... răspuse calm
Gherăscu, pătrunzând domol în apă cu o prăjină lungă în
25 mână.

Este într-adevăr o cutie de vioară, prinsă între doi sloi, căroro un cot al râului le domolise mersul. Țiganul înotă până la un smoc de sălcii și întinse prăjina. Cu mare grijă, vârful cu două crăcane dibuia pe lângă sloi, încercând să-l
30 abată cu totul din fir spre apa moartă.

Dar cei doi copilandri basarabeni, cari îmi slujeau de barcații, ridicară caicul cel mai ușor și fugiră cu el pe mal, mai sus de tufele unde opera Gherăscu. Caicul se strecură sprinten ca o lișiță printre tufișuri și ieși drept în deschizătura
35 sloiurilor: copiii traseră ușor cutia neagră în blestemele furioase ale țiganului.

O deschisei în bordei: chiar pe catifeaua capacului, o monogramă de argint cu înflorituri, pe care încă nu îndrăznii s-o descifrez. Scosei vioara muiată bine și golii apa de pe
40 fundul cutiei. Pe urmă privii și monograma. Întocmai cum mă așteptam: nici o nădejde mai mult. Semenele alfabetului rusesc: B.A.Γ.

Mă lăsați ușor pe scaun. Abia acum băgai de seamă că Gherăscu e lângă mine și încă ud, așa cum ieșise din fluviu...

– Dumneavoastră tot nu cântați cu ea, dom'le locotenent... Și la a mea i-au plesnit toate coardele de ger... zău, să trăiți...

5 Și acuma primăvara a irumpt din toate părțile, soarele nu-mi mai ascunde veselia luminei sub solzi reci sau sub perdele de neguri, vrăbiile nuntesc printre nuiielele tufișurilor și mugurii, cât bobul de neghină, buburoșează ramurile copacilor. Bocancii soldaților mătură c-o lovitură foșnitoare
10 frunze uscate, prin zăvoaie, și descoperă în putreziciunile dedesubt cuiburi de ghiocei și viorele pe care mi le aduc și pe care eu le depun lângă cutia neagră, acoperind-o cu ele ca pe un sicriu.

Gheața s-a dus, dar refugiații ne sosesc și acuma; patrulele
15 descopăr zilnic șuvoaie de oameni, îngrozitor de numeroase. Chiar și astăzi o familie întreagă așteaptă în bătătură percheziția – ce vorbesc, un trib întreg: străbunic, bunici, părinți, copiii, nepoți, porniți toți la drum, ca-n vremurile patriarhale. Sunt echipați ca de cale lungă, femeile cu copiii
20 în brațe, bărbații cu saci, cu perne, cu plăpumi legate cu sfori pe piept, pe coaste și la spate, ca ranițele sau ca echipamentul soldătesc. Cântecul e sfâșietor și monoton, căci e acelaș cântec pe care-l aud neconținut de când sunt aici, foame, persecuții cumplite, dărâmări de sinagoge ori de
25 biserici, execuții în masă, violuri, deposedări, cnut și revolver, țacănit de motoare ca să acopere țipetele, toate durerile cărnei și sufletului. Un cântec sinistru pe care-l ascult înfiorat, de mii de ori, singurul, neconținut acelaș, la auzul căruia nu poți striga: destul! Dar eu strig: destul! Nu mai
30 am urechi pentru el, nu mai am suflet pentru el, auzul și sufletul meu sunt departe, foarte departe. Numai sicrișul negru îmi mai sângerează inima.

Atâta revărsare de refugiați, când gheața s-a ridicat... și totuși, ea niciodată nu va mai veni... niciodată nu va mai
35 deschide capacul sicrișului negru...

Și în pleava de lume pe care vânturile adâncului de la răsărit o suflă încoace, numai figuri întunecate, ochi lăsați, căutături piezișe, rânjete respectoase, miorlăituri miloage de femei pocite.

40 Nimeni nu mai poate auzi de la mine o vorbă de compătimire. La urma urmei ce folos, când tot trebuiau să

se întorc. Acum mi se par caraghioase și barbare acele vorbe de mângâiere și îmbărbătare, cu care-i petreceam înainte pe pragul tuturor suferințelor: par ipocrite și mai chinuitoare decât însăși această sentință teribilă, pe care nenorociții o așteaptă, tremurând, din gura mea și care se rezumă la un singur cuvânt, mai groaznic decât orice tortură: înapoi!

O, e cu mult mai potrivit așa, mai bine, mai omenesc, cu mult mai nobilă această atitudine nouă, demnă, sumară, această muțenie severă și glacială, care se sparge numai ca să facă loc unui singur cuvânt, negru și înfiorător, ca un ochi de apă neagră în râul înghețat: înapoi! pe care tălmăciul îl transmite automat ca un ecou: *nazat!* Atât...

Amurgul s-a lăsat bine și cei doi barcagii, reveniți de acum două săptămâni, au sfârșit de revizuit luntrea cea mare. Ciocăniturile lor în lemnul uscat și în fier trebuie să fi răsunat, în urechile tribului numeros din magazie, aidoma ciocanelor cu care odinioară meșterii călăi îmbiau din vreme azul condamnaților la crucificare. Sunt doar doi băiețandri, cei doi basarabeni angajați ca barcagii... nici unul n-a trecut de șaptesprezece ani, dar sunt dezvoltăți ca niște flăcăi adevărați, mai robuști ca unii din grănicerii mei, buni vâslași și buni înotători, strașnic de îndrăgostiți de viața militară, pe care, cu siguranță, ar urî-o, dacă ar trebui s-o trăiască la fel, constrânși ca și ceilalți. Mănâncă la cazan cu soldații, fac din îndemn propriu unele din treburile lor, întrecându-se și mahnindu-se când unul e preferat celuilalt la vreo corvoadă care nu-i privește; grăiesc acum ca oltenii, scuipe printre dinții strânși, ca și ei, sug țigara lipită în colțul buzei până la ultima expresie, și-și potrivesc vorbirea astfel încât din două cuvinte unul să fie o înjurătură. O înjurătură oltenească, nu o sudalmă basarabească.

Streinii au ieșit afară și se pregătesc în tăcere; o lună enormă, roșie, cu liniile și umbrele de pe față dilatate în chip demăsurat și ridicol, ne privește printre plopii de pe malul dimpotrivă și ne dă zor. Mai târziu totul va fi scaldat în lumină de lună plină și transportul va fi mai expus, temere pe care tălmăciul le-o împărtășește celor cari vor fi trecuți înapoi, iar ei se grăbesc într-o forfotă resemnată și surdă. Își trag curelele și baierile desagilor cruciș peste piept, își înnoadă sforile complicat și strâns; se încarcă peste măsură cu boarfe multiple de lână și fulgi, și cu toții, în afară de

străbunic și vreo trei femei bătrâne, par o turmă de vite de povară, cu spinările încărcate de samare.

Luntrea trasă la mal așteaptă și încărcatul e gata să înceapă, când de pe malul celălalt vin glasuri omeneste. O patrulă bolșevică. Siluetele soldaților roșii, cu corn ascuțit, se văd negre în noapte, trase cu cărbune pe fondul arămiu al răsăritului, ca niște umbre chinezești. Stau mai mult timp de vorbă acolo, parcă s-ar certa. Apoi dispar. Dar eu ordon ca trecerea să se facă peste câteva ceasuri; e posibil ca să fi simțit ceva și să pândească.

Refugiații s-au vârat unul într-altul la vederea patrulei și mi-au aprobat prin murmure dispoziția transmisă de tălmăci. S-au așezat la pământ, grămadă, ferți de orice vedere dinspre malul opus, și se odihnesc răsfrați de poverile din spinare sau într-o rână, pe boarfele moi, ca saltelele. Își comunică gândurile în șoaptă și le petrec din om în om, privindu-mă uneori pe furiș, pe mine și pe soldați. Sunt gata să mă întorc în bordei, dar grupul ăsta, doborât la pământ de sărăcăciosu-i avut, mă reține și mă umple de jalea nenorocului etern. Îmi vin atavic, în amintire, sângheroase izgoniri din caverne, popasuri de exod forțat, marșuri fără sfârșit pe căi de pustie, spre zări tot mai depărtate, spre țeluri împărățite de hazard, spre veșnicul și nestatornicul pământ al făgăduinței. Unde-or mai putea să se întorcă oamenii ăștia, pe unde își vor mai încerca norocul? Altădată i-aș fi cercetat cu compătimitor interes, chiar cu riscul de a primi în schimb răspunsul unei disprețuitoare tăceri, dar acum, hotărât, sunt mai închis decât o stâncă...

Dar cum a simțit sub picioare clătănările luntrei, tribul cel liniștit și supus a devenit deodată gureș și nedisciplinat, neastâmpărat. Săsăiturile noastre nu ajung să-l potolească. Se strigă mânios, se trag de mânecă pentru a fi cât mai aproape unul de altul cei mai aproape cu sufletul. Femeile țipă ușor, copiii se pun pe plâns, bărbații devin zgomotoși, pornesc săsăiturile chiar din mijlocul lor. E o hărmălaie pe care nimic nu o mai poate potoli; înclinările luntrei, foarte sensibilă acum cu orice nouă încărcare, smulg țipete de spaimă femeilor și sudalmi bărbaților. Dar pe malul celălalt nimic nu se vede, nimic nu se simte.

Cei doi luntrași par a se certa pe mal, pe înfundate; unul a pornit să se dezbrace și, furios, ocărăște pe celălalt cu vorbe grele.

– Dar ce e? ce-aveți? de ce te dezbraci?...

– Să trăiți, dom locotenent, nu vedeți cât s-a lăsat luntrea... Dacă ne mai punem și noi, ajunge la *buză*... Apoi dacă s-a răsturna, eu trebuie să înot, da dacă am straiе, m-apucă de ele și mă trag și pe mine la fund... Așa s-o mai petrecut pe vremea domnului locotenent dinainte, da sergentul dumnealui ne-o spus: „mă, v-oți duce dracu și ei și voi... da luntrea să mi-o aduci, care-o scăpa... să nu te prind la mal fără luntre...” D-apoi cum o să îndrept eu luntrea, dacă ei m-or trage de straiе ca să scape...

– Unde e tălmaciul?...

Tălmaciul e alături, dar e cu neputință să convingem pe cei din luntre să se împartă în două transporturi. Îi sfătuim, îi amenințăm, le poruncim. Nimic de făcut. Soldații pătrund în apă să dea jos pe cei din margine, dar aceștia se cramponează cu deznădejde de ce le stă la îndemână, de păreții de lemn, de stinghii, de vecini; țipetele răsună din toate părțile, blestemele și urletele se amestecă: s-a făcut un tărăboi, de să-mi strângă toate patrulele din Rusia întreagă.

Oblig pe tălmaciul care abia izbutește să se facă ascultat să repete, să le explice, să-i îngrozească. Dar, cu neputință, nimeni nu coboară.

Afanasie, luntrașul care s-a dezbrăcat și acum așteaptă cu mantaua pe umeri, jucând cu tălpile goale pe malul rece, râde spre mine:

– V-am spus eu, domnule locotenent, așa au făcut și atunci... Unul n-a vrut să rămâie... toți s-au ținut de-a valma... și de-a valma s-au răsturnat...

Tălmaciul trebui să povestească întâmplarea, la care fusese martor ca și Afanasie. Dar nici astfel nu ajunserăm la nici un rezultat. Pentru că, dimpotrivă, siguranța oamenilor ăstora, pe care nimic nu putea să-i determine și să-i îngrozească, stătea tocmai în faptul că se simțeau împreună și că erau cu toții la un loc. De la strămoș, la strănepot; erau un singur suflet, orice s-ar întâmpla să fie.

Afanasie își mai sfătui tovarășul, care fusese angajat mai recent, ca să-l imite, dar și acesta se arată încăpățânat. Ajunseră amândoi luntrea prin apă, unul dintr-o parte, altul dintr-alta, astfel ca să se ridice într-însa în acelaș timp. Strategema se arată bună într-adevăr; luntrea nu se clătină decât ușor, dar se scufundă, doar un deget să mai fi rămas deasupra apei.

O urmărirăm cu suflarea reținută. Grija mea era ca tocmai acum să nu se ivească de dincolo vreo patrulă; vederea ei, în puterea lunii, ar produce desigur spaimă și agitație, care ar putea fi fatale. Sau cine știe ce pozna sângeroasă. Dar într-acolo nu domni tot timpul decât liniștea și golul.

Spaima veni numai din susul fluviului, pe firul apei, sub forma poate a unui pește enorm plutind la suprafață, sau, cine știe, a unui cadavru umflat de gaze și dus de curent. Toți văzurăm ceva negru și întins cât un stat de om, ridicând apa și scoțând în afară ceva ca o spinare sau un pântec cât un balon. Fu de ajuns un țipăt ca învălmășeala să fie generală. Cei mai mulți încă nici nu și-or fi dat seama ce s-a întâmplat, dar, ca la comandă, au zvâcnit cu toții înspre dreapta, mutând centrul de greutate la margine: instantaneu, luntrea se dădu peste cap.

De lângă mine, Gherăscu dădu drumul unui hohot de răs sălbatec și scurt, care îngheță deodată, sub murmurul de stupoare al tuturor...

Trei naufragiați scăpară înot, la malul celălalt, de care erau mai aproape; ceilalți toți, prinși de curent sau covârșiți de boarfele îngreunate de apă, pieriră cu o repeziciune de vis. Afanasie avu dreptate: tovarășul lui, cu toate că într-o poziție mai favorabilă, se dușese de asemeni, fără ca nimeni de pe mal să fi văzut cum. În schimb, luntrea liberată plutea zglobie pe crestele curgătoare, împinsă de Afanasie spre mal; porunca domnului sergent dinainte era executată.

Dar abia după ce se topi printre noi, cu maldărul de haine în brațe, spre focul din magazie, auzirăm acel grohăit curios și obosit venind din largul apei. Era greu și suierător ca un răsunset de foală, și prin involburarea undelor văzurăm rotunzimea unui cap omenesc zbatându-se spre aer.

– Afanasie! strigai.

Dar Gherăscu, a cărui izbucnire isterică o răsplătisem cu o grea privire, nu mai așteptă.

– Mă duc eu, să trăiți! Își aruncă doar mantaua și capelul și se năpusti în apa plescăitoare fără să-mi mai aștepte încuviințarea. Reveni după puțin în înot voinicesc, spărgând apa și gonind valurile doar cu unul din brațele lui enorme, cu celălalt ținând de păr și împingând înainte un cap umflat și straniu; cu figura lui acum înspăimântătoare, pământie și roasă de vărsat, părea cu adevărat un gâde, purtând deasupra talazurilor de mulțimi țeasta unui decapitat.

Dar Gherăscu nu izbuti să aducă la mal decât un cadavru. Un biet bătrân umflat și vânăt, pe care toate străduințele noastre și toată știința sanitarului nu fură în stare să-l readucă la viață.

5 Grozăvia aceasta mă alungă, în noaptea inundată de lumină, pe potecile patrulilor, printre scheletele de sălcii și de tufe. Când răzbiu în câmpul unde fusese împușcat Serghe, îmi simții sufletul picurând înăuntru ca ceara lumânării. Era o căldură dulce și tristă, care mă făcea ușor, blând și iertător și totuși trist; covârșitor de trist. Ridicai ochii spre muchia
10 movei scânteietoare, abia umflată în noaptea albă, a cătunului fără nume; și, de la sine, pe fondul luminat o clipă al minței se zugrăvi cu carbune gros casa întunecată și pustie. Gârneață trecuse și ieri pe-acolo și găsisse lacătele cele grele neclintite, la locul lor.

15 Când pornii să mă întorc trebuie să fi fost enorm de târziu; prinsei totuși scârțâit de scripcă în magazia gradaților. Ah, aveau sindrofie și Gherăscu îi distra... Dar cine să-și fi permis... dacă spunea că strunele diblei lui s-au spart...

20 Intrai repede în bordei și pe întunec dădui florile deoparte de pe capacul sicrișului. Vioara era acolo și coardele îmi răspunseră pe vocile lor felurite, scurt, nemulțumite de turburarea regretului adânc, că sunt de față toate. O ridicai și-o mângâiai cu obrazul pe dosul ei lucios și moale. Când am aprins, hârtia mă aștepta albă și întinsă
25 pe masă, gata pentru procesul-verbal.

Am ieșit din nou afară și m-am apropiat de Nistru, parcă aș fi avut nevoie de mărturia lui ca să-mi întocmesc raportul. Ce putuse oare înspăimânta pe cei din luntre? Să fi fost cu adevărat un cadavru? Afanase n-a văzut nimic.

30 Undele alunecau cu gălgâit ușor, cu involburări de spumă, iscând alb de dinți răsători sub lună, cu un huiet incontinuu, în care bucuria copilărească a vălurelelor se întregea, se îmbina, căpăta un sens și un tact: mi se părea limpede că aud acum, în murmurul greu al fluviului, acompaniamentul
35 romanței lui Ceaikovski, în zumzetul căreia undele duceau cu alai rămășițele Valiei.

Căci ea călătorea acum cuminte și dornică spre mare, unde o aștepta tatăl ei... își ducea toată arta baletului legat cu sfoară în dumbrava tănuită de alge și mărgean.

40 Dar scripca lui Gherăscu bâzâi iarăși deodată, exagerat și displăcut, în mijlocul armoniei solemne a cortegiului de ape.

Intervenția ei complectă imaginea cu sumbru și lugubru: statura minunată a fetei, umflată acum de gaze, îmbrăca neconținut contururi din ce în ce mai diforme și mai caraghioase, pe care zadarnic încercam să le astup în minte
5 cu fășii compacte de doliu. Figura, pe care n-o văzusem niciodată, căpăta expresia de lepros a lui Ilia și fixitatea stranie a ochilor lui de arici. Doamne, era oare cu puțință ca această mândră închipuire să se îmborțoseze ca o arătare
10 a morței și a ceasului rău, semănând în cale-i doar spaimă și naufragiu?...

Din scârțâiala stridentă și nehotărâtă a începutului, Gherăscu alege în sfârșit cântecul, și glasul lui țigănesc sfâșie
noaptea luminoasă, ca o gheară:

Luna ști-i-ie...

15 Dar nu spo... o-o-ne...

Mo-olte... taine...

Undele se alungau zglobii deasupra tragediei de-abia săvârșite, ca un zbeg de copii printre florile unui cimitir...

...de... a... ha... amoor

20 Pătrăcute și ui-ta-a-a-a-te...

Abia acum bag de seamă că, drept la zenit, luna e cu mult mai mică decât te înșeală ochii... cu adevărat că nu poate să întrecă un gologan de argint.

În tace... e... e... e... rea

25 no... o... o... o... pților.

Eram, de multă vreme, cetățenii târgului basarabean din apropierea graniței. Pe Nistru ne înlocuise, de astă dată, un batalion tot din regimentul nostru. Dar acum, acolo, lucrurile se schimbaseră mult: triajul refugiaților și diferendele de frontieră începuseră să le hotărască o comisie proaspăt înființată cu delegați români și sovietici. Până la adunarea ei, care trebuia să aibe loc la anume date, fugarii erau trimeși la centrele de comandă, unde aveau să aștepte sub pază ce le glăsua destinul.

La drept vorbind, ofițerii erau mulțumiți că li se luase de pe umeri această grea povară, care era marea putere de a hotărî pe loc soarta nenorociților căutând azil și viață nouă. Întrucât mă privește însă, nu încercam cătuși de puțin să-mi dau seama în ce măsură mi se reduceau, sau poate îmi creșteau, perspectivele visului meu, care rămăsese totuși, cu toate tragicele evenimente din urmă, căci îl simțeam strâns acolo, în adânc și în întunec, ca-n fundul unei vizuini pe-un animal pălit de amorțeala hibernărei. Eram bucuros să-i acord deci toate câte se cuvin unui convalescent și, ca atare, tocmai pentru a nu-l turbura din somnolența-i întremătoare, încercam să mă dau cu totul vieței celei noi, petrecerilor și aventurilor.

Vara aceasta descinsese încărcată de-o stridentă lumină arzătoare, cu care ne împrôșca la tot pasul. Vedeai sulii de foc aruncate de lăncierii maeștri și nevăzuți, venindu-ți până-n ochi și până-n suflet, tocmai hăt din fundul stepelor nesfârșite. Trebuia să plecăm cu noaptea în cap la instrucție, dar ne întorceam cu mădularele muiate, parcă am fi fost de ceară. Domnul colonel ne ieșea înainte, călare, cu pieptul sus, și privirile lui agere se înflegeau ca ulii printre rândurile încovoiate, destrămate, terciuite. Cum îl vedeam de departe,

ordinele începeau să răsune surde și scârșnite, unitățile se strângeau învoioșate subit, pentru ca dogoarea violentă a amiezilor să le dilate iarăși, numaidecât.

După-amiezile, totul înota în torpoare, somnolență, semi-inconștientă. Dar cum se furișă prin geamurile larg deschise primul suflu al clarului și grăbitului amurg, o însuflețire generală cuprindea pe cei de sub scunde acoperișuri. Ieșeau cu toții în cernerea insensibilă și binefăcătoare a pulberii ușoare de întunec, familii numeroase își aduceau scaunele afară, etalându-și cămășile multicolore și ciorapii dubioși dinaintea dughenelor pustii ori lângă imensele gârliciuri, presărate de-a lungul străzilor, pe linia ce s-ar cuveni trotoarelor, ca niște pântecoase cavouri, cu grele obloane de fier.

Uneori, când veneau vânturile din răsărit, bura fină a colbului depunea straturi nesimțite pe fețe și haine; ulițe nepavate, presărate ici, colo, cu mari blocuri de piatră, dispuse lateral între gârliciuri or vârgând transversal strada din loc în loc ca niște punți, păreau în timp de ploaie adevărate lagune de adânc noroi. Hleiul negru și lucios ca păcura îți făcea impresia că se scurge în șuvoaie, sub jocul nedomolit al picăturilor.

Atunci galoșii noștri, din vechiul regat, nu mai produceau nici o utilitate; numai cizma înaltă putea rezista puterei aspiratorii a acestui clei negricios. Trebuia să recurgi fatal la cal or la *isvoscik*. Trăsorelele mici cu un cal, în fundul cărora abia pot încăpea doi oameni subțiri și bine înghemuți, înoată atunci ca luntrile în acest mohorât decor. Dar intimitatea lor e plăcută, tocmai din pricina acestei restrângerii, și adeseori noaptea binecuvintezi coșul ridicat, care-ți amintește, când îl vezi întâi, cărucioarele mai mari pentru copii. Postavul jerpelit al pernelor, harnașamentul sărăcăcios, dar extrem de bogat în amănunte inutile, arcul lungăreț cu clopoței, indispensabilă podoabă deasupra căpățanei animalului trăgător, și toată claviatura coastelor acestuia, lunecând sub plușul ros al pielei, îți devin atunci simpatice, se îmbibează în amintire și în depărtare te cheamă cu nebănuite puteri nostalgice.

Eu nu le simțeam desigur, pentru că în timpul rămânerei noastre din urmă pe Nistru, evenimentele de acolo și zadarnica, dar intensa mea așteptare, întrecuseră orice altă putere a gândului și-a amintirei. Dar acum, revăzându-le, mai ales după împrejurările tragice din urmă, îmi produsera

înduioșare și chiar consolare; e de ajuns uneori să schimbi doar peisajul, ca speranțe noi să te copleșească și să te îmbărbăteze.

De aceea nu-mi fu cătuși de puțin de mirare, ba chiar simții la rândul-mi curaj și înviorare, când întâlnii pe Iliad în plină și neașteptat de aleasă companie, în grădina publică. Dar mai întâi, ce credeți că este o grădină publică în Basarabia? Este evident, un loc cu verdeață și alei, cu bănci și copaci, dar astfel poate fi oricare grădină publică din lume. În Basarabia grădina publică e o extindere a locuinței particulare în mijlocul comunității. Vara, tineretul e dispus să întârzie acolo chiar până la trei pătrimi din douăzeci și patru de ore, astfel că grădinile basarabene sunt foarte populate, mai ales seara, în serile senine și întunecate. Tocmai astfel îmi explic cum sămânța de floarea-soarelui a atins gradul de adevărat cult în societatea basarabeană și rusească; grație ei, un om zdravăn, cu multă poftă de mâncare, ca rusul, se poate dispensa vreme îndelungată de masă. De asta, caracteristica grădinilor publice basarabene e acea culoare pestriță, pe care le-o împrumută cantitatea enormă a cojilor acestei semințe, scuipate din sute de buze omenești în plină activitate, între două cuvinte și între două săruturi, după ce bobul a fost spart între dinții experți și sămburele ales, întreg, cu vârful limbei (dibăcie pe care eu niciodată n-am fost în stare să mi-o apropiu), ronțait cu deliciu și avalat pe îndelete.

Cojile atât de familiare, oleaginoase, fac un fel de pavaj mișcător pe aleile fățișe ori tănuite, față de care măturoaiele municipalității se comportă cu o discreție împinsă până la indiferență totală; vântul le poartă prin ierburi și tufișuri și totul pare nins de această culoare, în mult umblatele grădini, învăluite ca de enorme aripi de bibilică.

Perechile se plimbă pe alei, dar mai bucuros se înghemuiesc câte cinci, șase, pe aceeași bancă. Când la mijloc e aleea fără ieșire, ele se refugiază în tufișurile încăpătoare ca în niște guri de ascensor; pe acolo sufletele dornice de absolut transmigrează din grădina rusească de-a dreptul în Paradis și nu e de mirare dacă perechea următoare, refugiată aci din motive mai puțin transcendente, nu mai găsește din cea anterioară decât rămășițele trupești, de care aceasta s-a folosit în nevrednica viață, cu un revolveraș alături, sau o fiolă golită (când eroina era studentă în

farmacie, ori medicină), iar în partea cealaltă nelipsita pungă de semințe.

Pe aceste alei, într-un grup numeros, întâlnii deci într-o seară pe Iliad: minune a minunilor, era chiar grupul Marusiei! Barișna era flancată de logodnicul ei și de camaradul meu; în urma lor veneau prietene de-ale ei, ofițeri și localnici. Iliad se dovedea de-o exuberanță fără pereche, fata îl asculta amuzată, dar logodnicul ei, profesorul Antimov, făcea haz nemaipomenit de năzdrăvăniile-i verbale. M-au înconjurat cu toții, Marusea m-a luat de braț și m-a somat să-i urmez.

De la întoarcerea noastră, cu Iliad schimbam puține vorbe, reci și indiferente, la popotă și pe câmpul de instrucție. Pentru că acum mă întâmpină mai deschis la suflet, îl poftii, a doua zi după-masă, la mine. El însuși îmi mărturisi că de mult ținea să mă „calce“, pentru a-mi destăinui „lucruri“ desigur „extraordinare“.

Îl așteptai deci cu oarecare curiozitate, nu fără a așeza din timp și într-adins cutia Valiei pe-un scrin înalt, astfel ca să-i atragă ușor luarea-aminte, fără totuși a-l edifica, de la cea dintâi privire, ce anume vioară ascunde. Iliad sosi și la început nu observă nimic. Îmi declară din nou că și dacă nu-l invitam, el tot venea într-una sau alta din zile, vrând a-mi face o mărturisire delicată și a-mi cere un sfat.

Dar ochii mei îl siliră să privească spre sicriu. Întâi cutia neagră nu-i spuse nimic, cu toate că nu mă știa vreun mânuitor al arcușului. Surâsei și mă așezai lângă scrin. Obrazul tocmai bine ajungea la înălțimea cutiei, de care-l lipii. Abia atunci, Iliad tresări. O neliniște vie se putu vedea îndată în toată ființa lui și mâinile i se întinseră tremurătoare.

– Dar, de când cânti la vioară? mă întrebă sugrumat...
Îmi dai voie...

Și înaintă cu pași șovăitori, încordându-se ca de atac, în caz că l-aș opri...

Mă dădui în lături, lăsându-l s-o ridice și s-o așeze pe masă. Cu mâini nestăpânite, de om care a regăsit un lucru scump, de mult pierdut, el o pipăi, înclină convins din cap și o deschise. Înduioșarea mă birui; mă simțeam atât de mișcat, că-mi venea să-l cuprind la pieptu-mi și să-l strâng frățeste, înfrățit cu dânsul pentru totdeauna.

Mă privi întunecat și mă întrebă numai atât:
– Unde-i acum?

Nu răspunsei îndată. Îmi făcea bine să-i contemp lu culoarea tot mai vânăță a feței, scânteierea ochilor și strângerea maxilarelor. Biata moartă!

5 – În Nistru. Sau poate, dacă apa a dus-o până la mare, lângă tatăl ei, în pădurea de înecați.

Rânji cu nemăsurată dușmănie:

– Ai vrut pe urmă să te descotorosești de ea?

10 – Nu, Iliad, am vrut altceva. Dar n-am văzut niciodată pe fata asta. Vioara au pescuit-o oamenii mei, printre sloiuri, când a început să curgă gheață...

Iliad mă privi drept în crucea ochilor. Adăugai, făcându-mă că nu-l bag în seamă:

15 – Săraca de ea! Și-a luat iară curajul în dinți, abia când gheața începuse să crape. I-a fost poate teamă că n-o să mai aibe cum să treacă.

– Pe cuvântul tău că s-a întâmplat așa cum spui?

– Ești caraghios! Presupun... Altfel n-ar fi numai vioara la mine... ori amândouă, ori nici una.

Dar Iliad a rămas încă în cumpănă.

20 – Poți să-ți dai cuvântul că n-ai *avut-o* niciodată? pune el brutal întrebarea decisivă.

– Îți jur că nici măcar n-am văzut-o...

Acum s-a convins. Bate toba cu degetele în masă, se învârtește de două, trei ori, încoa și încolo, apoi se înfundă 25 într-un *chaise-longue* de pânză vârgată. Ochii-i sunt luminoși. Nici prin gând nu-i trece să-și ascundă satisfacția, chiar sâsâie puțin un început de arie, dar repede se oprește; se întinde în *chaise-longue*, îndreptând spre sicriașul negru priviri încărcate de recunoștință și de mulțumire.

30 – M-a iubit, biata fată, îmi împărtășește el. S-a încăpățânat ea să mă pedepsească, nu-i vorba, cu întârzierea asta, care i-a fost fatală; dar vezi în cele din urmă tot și-a călcat pe inimă. Numai că n-a avut noroc, mi-a prelungit prea mult pedeapsa... Săraca de ea... Ce fată era, măi băiatule...

35 A, nu! N-am nevoie cât de puțin de regretele acestui *jouisseur* banal, servit copios și nemeritat de întâmplare. Trebuie să i-o curm repede; aerul ăsta de importanță, din partea unui flecar așa de gol, mă înspăimântă...

– Așa i-a fost valsul vieții, intervenii grăbit.

40 Îmi răspunse cu râs sonor și scurt.

– Ah, și tu! Vorba asta a mea a făcut ravagii, îmi declară el. Până și colonelul a adoptat-o...

Iar eu simt cum, trezit de acest ecou târziu, îmi învie în minte izbucnirea aceea bruscă a enormului Gherăscu, când luntrea, supraîncărcată, s-a ridicat ca o falcă monstruoasă, lăsându-se apoi, ca într-un vis de spaimă, asupra atâtor zeci de vieți.

Pentru că îi parez vitejește orice deviere spre povestea de demult, Iliad se scoală să plece. Amână pentru altă dată destăinuirea ce vrea să-mi facă...

10 – Să vezi, e ceva senzațional... dar tocmai de aceea, știi, astăzi... nu face... Vioara asta... în sfârșit...

Se oprește în dreptul ei, o vără în cutie și închide capacul. Apoi o așează, ca la început, pe scrin.

– Ți-o las, să fie a ta! mă consideră el concesiv. Ce să-i faci? Unul cu fata, altul cu vioara...

15 Și râde, de astă dată ușurel, dând să-mi arate că nu vrea decât să mă necăjească puțin cu aceste cuvinte...

– Cu siguranță că mă crezi un monstru, se scuză în cele din urmă, dându-mi mâna. Ce să-i faci, dragă, viața nu-i așa de tristă, cum o iau unii. Dar zut, deocamdată! O să afli noutăți fantastice... Măine, mâine... azi e zi de doliu...

20 Și ridică din umeri cu cinism afectat și satisfacție. Ieși zornăind sabia și trimitându-mi, cu un sărut, întrebarea:

– Nu zici: așa e valsul vieții?...

Pieri – și asta a fost toată pomenirea Valiei.

25 Veni chiar a doua zi, pregătit să-mi facă o teorie întreagă a ipocriziei omenești și să-mi dovedească îndată că ur-sitoarele lui l-au scutit de acest defect. Asta nu-i nici cruzime, nici lipsă de respect pentru memoria celei dispărute, dar viața își cere drepturile ei. Pe urmă întâmplarea poate să aibe și surprize; e foarte posibil ca numai vioara Valiei să fi nimerit în bulboană, pe când stăpâna s-a putut salva. N-ar fi deci exclus ca, dând o raită la viitorul concediu pe Alexandrovskia, pe Lăpușneanu, ori pe Calea Victoriei, să se întâlnească, nas în nas, cu dânsa... (Uneori mă gândisem și eu la această putință, dar pentru mine o astfel de întâlnire echivala desigur cu neantul; ori în valurile mulțimilor, ori pe sub undele opace ale Nistrului, drumul ei nu avea să mai încrucizeze cu al meu niciodată.) Dar chiar dacă ar avea certitudinea sfârșitului ei tragic, Iliad, care, precum se vede, ține cu orice preț să-și desfășoare dezbaterile acestui proces de conștiință în fața mea, ca dinaintea unui judecător, ce nu

mai poate fi decât strict obiectiv, se socotea chit cu această, pentru el cea mai fermecătoare aventură, rezervându-i colțul cel mai înflorit al amintirii lui. Poate că alte amintiri viitoare vor însemna morminte și mai monumentale în acest cimitir
5 al vieții din care ne întoarcem în fiecare seară – îmi demonstra el prin cuvinte apropiate, pe care eu mi le însușeam îndată, netezindu-le și îmbrăcându-le, ca pentru aviditatea de pace și mulțumire, pe care, la rându-mi, o simțeam crescând în sufletul meu – dar aceasta își va păstra
10 pentru totdeauna poezia și farmecul ei netăgăduit. Însă ce poți face împotriva dimineților pline de soare și noi speranțe; ce poți face împotriva celui dintâi zâmbet care te întâmpină promițător?

L-am întrerupt, asigurându-l că eu eram edificat de aseară, și poate și mai demult, de noua lui schimbare sufletească, a cărei soliditate nu prin vane și banale demonstrații va putea s-o sporească – după cum nici alte opinii contrarii, oricât de îndreptățite și de firești, n-ar putea s-o diminueze ori măcar s-o clinească...

- 20 – Revino la fapte precise, Iliad. Haide, să auzim: cine e?
– Rusoaica...
– Rus... o... încă o rusoaică?...
– Nici cu gândul nu gândești...
Nici nu-mi dam osteneală.
25 – Marusea...

Iată-mă deci plecând în pețit la Marusea, cu mandat solemn din partea lui Iliad. Un moment mă gândeam să-l întreb, dacă el cunoaște, din auzite, limita până la care
30 ajunseseră relațiile mele cu aceea pe care acum o vrea nici mai mult nici mai puțin decât chiar soție. Dar așteptai zadarnic ca el singur să-mi dea prilejul de a ridica un colț, destul de străveziu, din vălul care acoperea un trecut cât se poate de apropiat; mă simții deci îndreptățit să nu întreprind
35 nici un fel de destăinuire, nici măcar aluzie, din inițiativa mea personală. Mă mulțumii numai să ridic din umeri în ceea ce privește propria mea conștiință: fuseseră doar notorii, până la scandal, neplăcerile suferite de biata fată în urma iubirii mele nestatornice, cu toate că duseseră până la chirurg
40 și până la vizite de somități medicale din București; ba chiar, în câteva momente, planase asupra întregii întâmplări umbra parchetului militar, într-atât zvonul public nu greșea,

arătându-mă ca autor moral al suferințelor atroce cărora căzu pradă pântecul prihănit al fetei, nevoite să recurgă la periculoasele operații clandestine pentru a-și purifica trupul de urmele nedemne ale unui cinic necredincios. Până mai
5 deunăzi, bunul doctor Trofim Baldajarski continua să fie chemat la anumite intervale de procurorul tribunalului civil și doar săracul n-avusese altă vină decât că, după mari ezitări, cedase rugămintilor fetei nenorocite, care, la urmă, văzând
10 că grație intervenției lui discrete totul merge spre alinare și reparare, într-un acces de bizară și sălbatecă furie, stricase cu înspăimântătoare tărie și crâncenă cruzime toată opera acestui medic bătrân și reputat.

Nu s-a împlinit bine al doilea an de la aceste cumplite evenimente, pe care sentimentul cel nou al lui Iliad mi le aduce cu atât de proaspete amănunte în minte: le revăd atât de vii și atât de aproape, că mă văd silit să-i ies pe alte căi înainte, pentru a-i domoli, până la răgazul judecății, această
15 subită și zănatecă grabă de a se lega pe vecie de o femeie în trecutul căreia ocup un loc atât de întunecat și greu de șters. Astfel îi ațâț în închipuire puțința, întrezărită chiar de el, a unei neașteptate întâlniri cu Valia, sau chiar venirea senzațională a acestei fete – *ce poate dinadins și-a aruncat vioara în Nistru* – în târg, pentru dânsul anume.

– Cu rusoaicele astea, Iliad, spune, la ce nu te poți
25 aștepta?

Dar spre cumplita mea stupoare, el primește cu vădită lipsă de interes această perspectivă, Dumnezeuule, nu pentru că i se pare puerilă – dimpotrivă o consideră ca foarte
30 firească – dar pentru că găsește întrunite în Marusea, într-un total și mai complet, însușirile specifice ale idealului său feminin, care nu mai poate fi decât rusesc.

– Înțelegi, tu, Ragaia, e vechea rusoaică, pe care vicisitudinile și mizeriile revoluției nu au schimbat-o... A rămas intactă din vremea țarilor... Aceasta e adevărata eroină
35 a romanelor de care-mi spuneai...

– Încă n-ai cetit nici unul?...

– Am început... ah, tu, mă îndoiesc dacă le-ai pătruns cum trebuie... de aceea eu vreau să le citesc în rusește... Dar
40 înțelegi, nu-i tot așa de ușor ca de vorbit... Întâlnești foarte multe cuvinte neobișnuite, populare, vechi, dialectale...

O altă întrebare însă îmi juca acum pe buze, pe care aș fi vrut s-o rostesc cu cea mai deosebită luare-aminte, pentru

a nu stârni cu ea nici un echivoc... În cele din urmă crezui că forma cea mai acceptabilă era aceasta:

– Dar viața rusoaicei de dincoace de Nistru, în contact cu a noastră, nu crezi că s-a schimbat oarecum, și-a mai atenuat din caracteristica principală...

– Încă nu, îmi răspunse el repede, dovedind că-și pusese și singur această întrebare. Încă nu... N-a avut timp... Suntem doar de cinci ani aici...

– Revoluția e tot de cinci ani și a rămas la ea acasă...

Atunci Iliad îmi declară cu oărecare superioritate că el vorbește în cunoscător. El a cunoscut pe Valia, iar acum poate urmări mai de aproape pe Marusea.

– Înțelegi, e rusoaica fără păduchi, care n-a întrerupt uzajul apei de Colonia, n-a fost pălită de nici o mizerie care să-i înăsprescă sufletul și gândul, n-a văzut nici o oroare... E aidoma aceea pe care o așteptai tu de dincolo, după ce-o respinseși pe cea de-aici, nedându-ți seama că tocmai pe aceasta o visai... Iacă, îți atrag atenția, încheie el cu o subită dar strâmtorată bunăvoință, poți să te reîntorci până nu va fi prea târziu...

Dădui din umeri:

– Te asigur, nu vei avea nici o supărare din parte-mi...

– E bine că te-ai resemnat... poate ai risca să găsești porți închise...

Mă întorsei să-mi ascund zâmbetul.

– Așa de bine le-ai ferecat? întrebai continuând să rămân cu spatele.

– Le-am găsit ferecate... pentru tine. Pentru mine, zău dacă mai știu cum sunt. Când cred că le găsesc larg deschise, când strânse ermetic, de nici măcar o rază de lumină nu poate pătrunde pe nicăieri. Într-un cuvânt: rusoaica... De aceea m-am hotărât să recurg la ajutorul tău, care acum ești... imun. Trebuie să mă fac cunoscut și prin opinia unui al treilea despre mine... Și din toate punctele de vedere, am socotit că tu trebuie să fii acest al treilea... Am toate nădejdirile că numai tu poți întoarce interesul ei total spre mine... Risc poate, dar eu nu mă dau înapoi în fața riscurilor. Și pe urmă, repet, am o încredere nemărginită în încăpățănarea ta... de vreme ce îmi lași cale liberă, sunt sigur că îți iei implicat, cavalereste, angajamentul că nu te vei mai amesteca...

Dacă numai atât aștepta el de la mine, atunci era cât se poate de ușor. Începui deci să râd cu toată pofta, pentru a-i

spulbera orice puțință de îndoială. El îmi primi explozia de veselie cu vădit accent de prietenească mulțumire.

– Rusoaica mea trebuie să vină de departe, Iliad... În nici un caz dintr-un orașel basarabean...

– Ei și, dacă vine de departe... nu e tot femeie... nu e tot înaltă, n-are tot ochii oblici... Dar nu sunt oblici ochii Marusei, care se trage din neam căzăcesc, asiatic... n-are același suflet cu izbucniri sălbatece? Tu știi doar bine! se încruntă el, făcând o pauză, care lăsă să curgă între noi o undă de răceală... Nu e tot aceeași?... încercă să se însenineze iarăși...

– Nu e...

El mă privi uimit și râse de astă dată cu adevărat voios, considerându-mă iarăși prietenește...

– Dar cum mai poate fi, măi... ai înnebunit?

– Altfel... cu totul altfel...

El dădu din umeri, privindu-mă cu aer poznaș.

– Cum altfel? Ce vrei să spui...

Ridicai la rându-mi din umeri, apoi îmi întinsei alene brațele și trupul:

– Altfel... de unde vrei să știi?

– Poate cu un singur ochi, în mijlocul frunței?...

– Nu e vorba numai de ochi, Iliad, de picior sau de ce mai gândești tu...

Bineînțeles că, în urma acestui dialog, încrederea lui Iliad în misiunea mea de peștor crescă până dincolo de orice margini. Pe mine însumi mă interesa partida. Iliad îmi destăinuise doar că Marusea m-ar primi foarte rece, dacă aş încerca să accelerez din nou, pe cont propriu, inima rănită a fetei; cu siguranță el primise această încredințare chiar de-a dreptul de la dânsa. Perspectiva celei dintâi convorbiri, cu subiect sentimental, dintre ea și mine, începu deci să mă intrige. Nunta ei cu profesorul Antimov, care de doi ani întregi – chiar din timpul legăturilor noastre – era agitată deasupra târgului ca o sabie a lui Damocles (o biată sabie de lemn!), deși acum era foarte apropiată (ca-ntotdeauna de altminteri), nu mă îngrija câtuși de puțin; despre partea asta putui liniști cu perfectă convingere pe Iliad. Întrucât mă privește savurai, cu anticipată cruzime, tresăririle sigure ale barișnei, când voi începe să mă interesez cu de-amănuntul de sufletul ei; apoi judecai cu perversă plăcere mărimea

ochilor ei, într-adevăr oblici și profunzi, străjuți de gene lungi și încovoiate, când voi face să cadă, pe coarda întinsă până la plesnire a atentei ei pânde, numele lui Iliad. De bună seamă, după toate meschinăriile și suferințele pe care i le făcusem acestei fete, noua și cinica mea bucurie mi se păru monstruoasă; îmi turnai fără milă pe cap toate mustărurile cu puțință, pe care le meritam într-adevăr, dar îmi fu cu neputință să renunț la prelungul preambul, care avea să preceadă creștineștei mele misiuni.

Mă postai deci, la orele pe care mi le indică Iliad, în grădina publică. Acasă la dânsa nu mai puteam să mă duc desigur, cu toate că tatăl ei... îmi răspundea regulat, cu afectată afabilitate și cu mândrie nepăsătoare, la salut. N-aș putea spune dacă era într-adevăr o tactică, sau o manifestare foarte firească, pe care, spre uluirea mea, o surprinsesem și la fată, chiar la cea dintâi revedere după însănătoșirea ei. Ba încă, Marusea îmi răspunsese atunci cu un zâmbet atât de trist, atât de sfâșietor și totuși atât de dulce, la înclinarea mea galbenă și incertă, că trebuie să mărturisesc, avusesem nevoie de multă putere de stăpânire ca să nu pornesc îndată acasă la dânsa, să-mi cer iertare și să ofer reparații. (Mai târziu a revenit ea singură la mine.)

Acum însă, după reîntoarcerea noastră, era însoțită neconștient de profesorul Antimov, rus sadea, curtezanul ei statornic, cu drept de anterioritate, întruna corect și grav și de asemenea extrem de prevenitor și de afabil cu nevrednica mea persoană. De dânsul trebuia acum s-o separ cu orice preț, să-i cer o întâlnire numai între patru ochi, bunăoară dimineața, când profesorul era ocupat la școală. Profitai deci de faptul că Iliad, potrivit unei prealabile înțelegeri, îl opri de braț, demonstrându-i impetuos un punct de vedere pus anume la cale și care știam că-l interesează pe profesor, pentru a strecura Marusiei dorința mea. Ea avu o tresărire bruscă, pe care încercă apoi s-o acopere cu un aer de calm și lipsă de curiozitate; totuși îmi acordă întâlnirea, fără a-și putea stăpâni intensă privire cu care-mi străbătu înfricoșată ochii și figura. Vioiciunea i se duse după aceea, cu toate eforturile ei desperate de a o reține și a o arăta, chiar fără nevoie. În cele din urmă trebui să-și grăbească mult înaintea timpului obișnuit plecarea, rugând pe Antimov s-o însoțească acasă.

Iliad păru neliniștit de această schimbare neașteptată, drept care îmi dădui cu părerea că ea s-a temut să nu fi înțeles cumva

Antimov manevra noastră. Pentru a nu-i lăsa nici o bănuială, ea simulase dibaci indispoziția, arătându-i profesorului că atunci când are nevoie de liniște și reculegere, anturajul lui singur îi devine prețios și indispensabil.

– Ce vrei, fata încă nu știe ce vreau să-i propun și ține în mod firesc să-și rezerve prietenia rusului. Iliad se opri la câțiva pași de mine și mă fixă categoric. Rusoaica! afirmă el, înclinându-și de mai multe ori capul, cu mare convingere.

– Rusoaica! repetai aprobător, ridicând imperceptibil din umeri.

Marusea veni în grădină cu socotitul sfert de oră mai târziu. O primii ceremonios și o condusei pe alei retrase: ea se lăsa dusă fără nici o împotrivire, grăbită, cu pieptul pradă de zbucium nestăpânit, cu buzele despicate de zâmbet înfricoșat, cu nările fremătând de aduvmecarea necunoscutului, cu ochii iluminați de apropierea revelației. La fiecare cotitură îi apucam mâna și aveam o plăcere rea și puternică să-i simt febra crescând. Nu mă întreba nimic, dar eu abia așteptam să-i aud glasul care trebuia să fie stins și sugrumat.

– Marusea, știi de ce te-am chemat?

Ea nu putu să răspundă, ci numai aplecă pleoapele și se ridică ușor pe vârful picioarelor. Dar eu trebuia să-i aud neapărat vocea...

– Ai putea măcar ghici?...

– Nu... ghicesc, îngăimă ea, abia trăgându-și sufletul, așa cum bănuisem.

Nu mai avusei răbdarea să fac nici un ocol:

– Te-am chemat în numele lui Iliad. Sunt, închipuie-ți, peșitorul lui. El te cere de soție... Nu trebuie să-l refuzi, Marusea. Gândește-te bine, el este un foarte bun băiat... și e ofițer, apăsai pe acest amănunt, cunoscând bine slăbiciunea sufletului femeiesc din Rusia pentru uniforme. E un eminent ofițer...

Legam cuvintele unul de altul, urmărind cu atenție încordată efectul lor pe această figură pe care-o sărutasem de atâtea ori. Dar în afară de strângerea de la început a buzelor, nu mai flutura pe ea decât același zâmbet bucuros, aproape glumeț, doar puțin strivit în colțul gurei.

Reluai discursul și încălzii cu toată stăruința pledoaria pentru Iliad.

– Dumneata nu știi, mă întrerupse ea în cele din urmă, că peste o săptămână trebuie să mă cunun cu logodnicul meu, profesorul Antimov?...

Peste o săptămână? Nici nu fusese vorba.

– Mă impresionează mult sentimentele ce zici că-mi poartă camaradul d-tale... Dar chiar dacă mi-ai fi vorbit în numele *altuia*, care cunoaște bine drumul spre inima mea, 5 răspunsul mi-ar fi fost același: am mai multă încredere în sentimentele și sinceritatea unui rus... Îmi apucă amândouă mâinile și-și înfipse degetele, care acum îi deveniseră reci, între ale mele: La revedere... vei primi săptămâna asta invitația la nunta mea cu profesorul Antimov... O să fie 10 duminică...

Profesorul Antimov ar trebui să ne fie recunoscător, mie și lui Iliad: o nuntă, care nu mai ajungea să se isprăvească de doi ani și jumătate, avu loc fulgerător chiar în duminica următoare, întocmai cum mă amenințase Marusea. Tot târgul 15 fu în fierbere în această săptămână, având în vedere însemnătatea evenimentului, în raport direct desigur cu importanța economică a tatălui ei, pe care Dumnezeu, în afară de Marusea, nu-l mai hărăzise cu nici un alt copil. Petrecerea avea să aibe loc în odăile largi și încăpătoare ale 20 casei părintești; un antreu enorm, cât o șură, întrecea în dimensiuni toate sălile de dans din întreg târgul. Orașenii, cari știau ce însemnează o petrecere în casele socrului, considerau ca o marcă de onoare invitația pe care o așteptau, unii din ei, cu oarecare îngrijorare. În privința asta, atât eu 25 cât și Iliad nu puteam să ne plângem că n-am fost tratați, din partea miresei și a familiei sale, cu toată considerația cuvenită: am primit amândoi invitații. Iliad a jurat că nu se duce; eu dimpotrivă mi-am dat cuvântul că voi fi cel mai aprig dansator.

30 Și am fost, într-adevăr. Dumnezeuule, cu cine n-am dansat! Ah, nu m-am sfiit să poftesc la joc nici chiar pe barișna Ghenea Weiss, în jurul căreia, de la moartea năprasnică a căpitanului Bădescu, se țesuse, din partea ofițerilor și funcționarilor români, o tacită dar necălcată conspirație de rezervă și răceală. Era o durere să vezi pe această, până ieri 35 atât de înconjurată și zglobie ștregăroaică, ocolită de toți – ai ei din răzbunare, ceștelalți din motive nu tocmai așa de bine definite, deși extrem de felurite, la temelia cărora eu puneam însă o temere vagă și superstițioasă – plimbându-se 40 prin grădină cu totul stingheră, ocolită, câteodată, până și de coreligionarele ei, dornice de anturaj, cântec și joc. În

cele din urmă ea însăși își rărise drumurile prin oraș și adoptase o atitudine de retrasă și mândră resemnare, așa că era o mirare generală cum se hotărâse acum să calce în mijlocul unui atât de formidabil tãmbãlãu.

5 Dar din atenția deosebită ce-i da mireasa, care se așeză de mai multe ori lângă dânsa, înțelesei că Marusea pusese un preț deosebit pe venirea Ghenei; amândouă alături formau desigur simbolul îndurerării mute și al resemnării. Îmi veni să râd cu mare poftă și, pentru că până aci nu dansasem cu 10 mireasa, mă îndreptai cu pași hotărâți spre grup. Momentul fu puțin dramatic, căci multe perechi de ochi mă urmăriră. Dar numai când mă găsii în fața lor, ideea cea năstrușnică mă năpădi: mă plecai adânc înaintea Evgheniei Kersanova, ai cărei zigomați se contractară de surpriză pe tragica figură, 15 astfel că chipul ei deveni complect galben și fatal, ca al unei tinere mirese iudaice în care a intrat subit duhul fatalului dybuc.

Culorile i-au revenit însă pe încetul, ca și râsul imprimat pe față, când, ocolind sala de mai multe ori în strânsă 20 învârtire, am acoperit-o de cele mai exagerate complimente și am poftit-o la întâlnire pentru a doua zi, seara, în grădina publică. Am mai rugat-o apoi călduros, ca înainte de a pleca de acasă, să avertizeze pe tatăl ei unde e chemată și cu cine se întâlnește, pentru a-mi aduce câteva mostre din blestemele lui cabalistice, a căror influență trebuie să aibe o deosebită 25 savoare...

– Aș vrea să mă bat și eu cu lupii pentru dumneata, barișna Ghenea.

După un dans care se prelungise cam mult și se dovedise cam excentric, cerui barișnei Ghenea favoarea de a o însoți 30 pe verandă, pentru a lua puțin aer. Ea consimți și găsirăm destul timp și singurătate ca să gust în voie moliciunea buzelor ei, care aveau într-adevăr un farmec apreciabil, dar care-mi dădu siguranța că, măcar pentru atât cât visam eu, nu mă vor face să fiu sfâșiat de nici o fiară.

35 Reîntorcerea noastră produse desigur rumoare; dar eu înfruntai cu bărbăție toți ochii care se pusese înaintea noastră și care căzură zdrobiți la primul contact. Și numai într-un loc, într-un colț depărtat, privirile mele semețe se frânseseră și căzură la rândul-le; dădusem de stâncă dură și 40 întunecată a unei perechi de ochi dârzi și scânteietori: ochii domnului colonel. Umilit, mă îndreptai cât putui mai mult de dânsii, și-n tot timpul cât dădui drumul și celorlalte

nebunii, căutai pe furis să observ dacă n-au început cumva să se deplaseze încoace...

5 Însă atunci descoperii un lucru cu adevărat uimitor. Centrul sălei, ocupat masiv de zeci de capete, se despică deodată în două; perechile se retraseră pe la locurile lor și în mijlocul marelui antreu spațiul rămase complect liber. Atunci doi dansatori începură să se urmărească unul pe altul, cu mișcări grațioase și molcome: erau ginerele și mireasa și era un dans străvechi, pe care amândoi îl executau cu multă vioiciune și eleganță, în cinstea invitaților. Jocul cel nou nu avea agitațiile sălbătice ale cazaciocului și nici mișcările dansurilor cunoscute; eu nu-l mai văzusem și, poate, cu atât mai mult simțeam, urmărindu-l, o negrăită surpriză, o imensă bucurie amestecată cu tristețe, fiorii unor îndepărtate evocări.

10 Marusea se legăna între vălurile de mireasă ca între aripi de fluturi și cununa voievodală de pe capul ei îi da o înfățișare de domniță sau de rusalcă. Abia acum observai adâncimea ochilor, cari îmi făcură impresia că mă caută prin mormanele de lume. Îmi făcui loc și le ieșii în față, și ea-i acoperi atunci cu marile pleoape roze, lăsându-și ca în extaz capul pe spate. Îmi amintii deodată, cu toată puterea, de minunea rară a atâtor rotunjimi pe care vestmintele în mișcare le indicau discret și senzual, de linia dreaptă și elegantă a piciorului, ale cărui pulpe tivul alb al poalelor le

15 descoperea și le acoperea în cadență; îmi amintii culoarea de-un alb mat, neliniștitor de indefinit, a pielei ei privită de aproape, și de tonul sufocant al aceleiași nuanțe, îmbrăcând încheieturile pline. Îmi amintesc, asurzitor, patima nouă și năvalnică a lui Iliad, care trebuie să-și bea acum într-o

20 cârciumă cât mai meschină, mai murdară și mai rusească, nenorocul, bâiguierile lui de iluminat mistic, dovedindu-mi de ce ar prefera pe Marusea chiar Valiei, revenite și orășenizate. Învolverarea mătăsurilor și a satinurilor albe îmi

25 așterne negură în cuget și râsul minunat arcuit al dinților albi mi se proiectează în noaptea ametelei ca un colan de mărgăritare.

30 – Rusoaica! bâlbăiesc și poate vecinii m-au auzit și poate toată lumea asta ce admiră stupefiată această armonie de linii, de forme și culori, pe care eu am avut-o în mâini, am strâns-o la piept, am degustat-o orb și inconștient, în toată splendoarea ei.

35 – Rusoaica... ea...

Când ceața mi se ridică de pe minte, aplauze puternice răsplătesc pe dansatori. Tremurând, scuturat de puternici fiori, m-am apropiat de Marusea, cu ochii umiliți, ca un cerșetor. Am început să-i bâlbâi scuze pentru purtarea mea

5 de adineaori; am venit s-o poftesc la dans pe dânsa, dar, cum toată suflarea omenească țintise ochii asupra-mi, mi-am pierdut cumpătul, am șovăit, m-am înclinat în fața Ghenei pentru a mă salva...

10 – Ei toți știi, Marusea, trecutul nostru, pentru că tu l-ai făcut zgomotos... scandalos, iartă-mă că-ți spun toate astea tocmai acum, dar vreau să afli că eu nu-mi asum nici o vinovăție pentru tot ce s-a petrecut... înțelegi, nici o vinovăție...

15 Ea mă privește uimită și eu o cer la joc pentru a o putea convinge de ceea ce vreau să-i dovedesc, mai mult decât cu vorba, cu strânsoarea degetelor, cu atingerea piepturilor, a șoldurilor, a coapselor. Și ea șoptește aiurită:

– Înțeleg, înțeleg, Gheorghe Ivanovici... ai dreptate.

– Ei știi tot, Marusea... și acum ne privesc scandalizați. Simți tu cum toată sala asta și-a pironit ochii asupra noastră...

20 – Simt, simt totul, Gheorghe Ivanovici...

– Ei știi totul, Marusea, dar ei nu vor ști niciodată, niciodată nu vor înțelege, nici chiar profesorul Antimov, înălțimile cerești până la care m-ai ridicat tu, Marusea, fericirea nemărginită pe care am gustat-o în brațele tale...

25 Capul Marusei s-a lăsat pe spate și tot sângele i-a fugit din obraz...

– Dar și tu vei recunoaște, mai curând ori mai târziu, Marusea, și tu vei recunoaște că nici un bărbat nu va ști să te mângâie ca mine, nici unul nu va ști să se bucure, în deplinătatea simțurilor lui, de armonia sufletului și-a corpului tău, de frumusețea inimii și a sărutului tău magnific, de dulceața pasiunii tale, și-a șoldurilor tale, și-a coapselor tale, și-a pântecului tău, Marusea, pe care eu le-am gustat înaintea

30 tuturora, tuturora, tuturora...

35 Trebuie să depun toată puterea brațelor mele ca să conduc acum pe Marusea, care-și mută picioarele în neștire...

– Îți mai aduci aminte tu, Marusea, de îmbrățișerile noastre fără saț, în odăița mea, în odăița noastră, care trebuie să însemneze, în viața ta, evenimentul cel mai de seamă, Acolo ai gustat cea dintâi și, vei vedea, cea mai puternică fericire... asta n-o vei putea uita oricât vei vrea; oricât te vei sili...

40

Odăița aceea mică, pe care am părăsit-o acum câteva ceasuri, tu acum un an și mai bine... și pe care o văd cufundată în întunerec, parcă ne-ar aștepta, parcă ar fi gata să se aprindă de lumină și să ne spună: „ah, bine ați venit, în sfârșit...”

5 Nu ți-ai adus tu aminte niciodată de odăița asta, Marusea, ai putut tu s-o urăști sau, și mai grav, să nu te mai gândești la ea? Eu n-am s-o cred asta niciodată, oricât mi-ai spune-o...

Aci am strâns-o cu putere, parcă gata s-o ridic, pe jumătate leșinată cum era, și s-o duc departe, s-o duc eu, nemernicul, în camera nupțială...

10 – Marusea, am continuat să-i șoptesc cu buzele atingându-i continuu urechea, Marusea, odăița aceea e adevărata ta odăiță nupțială, Marusea, și nu iatacul mare și elegant, îmbrăcat în alb, care te așteaptă solemn și grav ca și profesorul Antimov... Dacă odăița cea mică te-ar vedea în costumul ăsta, care i se cuvine ei, i se cuvine ei, înțelegi, Marusea, ar tresări, ar înnebuni de fericire, odăița cea mică... Trebuie să mergi și s-o privești în costumul ăsta, Marusea, în noaptea asta, Marusea, cât poți purta costumul ăsta...
20 Înțelegi tu, dacă nu vei veni, ea va păli de durere și veșnic va fi apăsată de-o atmosferă de doliu...

Eu cred că eram nebun. Sau altcineva îmi dicta aceste cuvinte. Ea însăși se desprinsese de mine, chiar în mijlocul balului, și-mi ceru s-o duc la loc. Iar eu abia acum auzii din nou huietul mulțimei și simții tăișul atâtor ochi care se înfingeau în mine ca bricele... Dar toate astea n-aveau nici o importanță, doar de acea pereche de priviri, dură ca o stâncă, pe care o simțeam prin tâmpile și prin ceafă, mă feream și ochii înșiși se fereau de ea, instinctiv, ca o pereche de turturele, evitând în zglobii volute două săgeți negre, două căderi grele de ulii...

La locul ei, am sărutat mâna Marusei și-am bâlbâit fără nici un rost și fără nici o nădejde, ca tot ce bâlbâisem până acum...

– În costumul ăsta, Marusea, de țarină a trecutului și a poeziei poporului tău...

Iar ea abia putu să-mi strângă vârful degetelor și abia găsi suflet să îngăimeze:

– Așteaptă-mă la portiță... Peste o jumătate de oră...

Am ieșit împleticindu-mă și ochii cei grei nu m-au ajuns.

40 Este de necrezut și, cu toate astea, așa a fost întocmai. Înfațișarea albă a apărut în cadrul îngust al portiței din

grădină și eu m-am precipitat nebun din trăsura îngustă în care o așteptam.

– Gonește, *ivoscik*...

5 Odăița ne-a primit, e drept ceva cam neorânduită și nepregătită cum era, pentru un astfel de eveniment, dar s-a aprins într-adevăr de fericire și nebunie, văzând-o pe Marusea.

I-am despuiat nerăbdător trupul din vestmintele albe, neconținut împiedicat de tremurul grozav și nestăpânit al mâinilor mele. Și patul ei nupțial fu iarăși patul meu ștrengăresc și holtei. Iar când, părășiți în sfârșite de intensele, de repetatele, de lacomele, de sugrumatele înfiorări și avânturi, așteptai să-mi dea cuvântul de dezlegare, o tristețe fără periचे mă năpădi. „De-acum mă duc, Gheorghe Ivanovici!” avea să-mi spuie cu accentul acela în fața căruia nu pot rezista niciodată, al regretului adevărat și-al călcării hotărâte pe suflet. „Nu vei pleca, Marusea!” avea să-mi geamă atunci răspunsul, „vei rămâne aici, cu mine, pentru totdeauna. Hotărând acum să pleci, tu mi-ai dat dovada celui mai trist bun rămas, celei mai dezinteresate, mai pure iubiri.”
20 Sau dacă îmi va râde în față, cu acea cruzime inexplicabilă a rasei: „De-acum, Gheorghe Ivanovici, plec la mirele meu, plec să-i duc castitatea mea!” îi voi îneca râsul sinistru cu sărutări fără sfârșit și voi depune orice eforturi să opresc pe această fiară, această sălbatecă frumusețe, care pune iubirea către mine deasupra tuturor contingentelor și celor mai sacre îndatoriri. Ah, dacă ea ar ști atunci să se încăpățâneze, în hotărârea ei de a pleca, să se lupte cu mine, în glumă poate, sau, Dumnezeu! cu adevărată îndărătnicie, ea mă va preface fără îndoială în sclavul ei pe viață. Perspectiva asta îmi fu atât de ispititoare, că-mi simții sufletul dându-mi ghes să întrerup în sfârșit zâmbetul acela infinit al beatitudinii ei desăvârșite. Era și timpul doar. Dar tocmai când mă pregăteam să-i șoptesc în ureche: „Marusea, nici un ceas n-a trecut; dacă ne-am întoarce, nici nu s-ar băga de seamă dispariția noastră!” ea îmi luă înainte:

– Eu cred că până acum trebuie să fi dat de scrisori... Doamne, ce-o fi acolo...

– De scrisori?!...

– Desigur... Nu puteam să merg cu răutatea și cruzimea până acolo încât să nu-i vestesc, pe tata, că tot la tine mă duc, pe profesorul Antimov, că-l rog să mă ierte și să mă dezlege de jurământ...

– Cum, fetițo, ai făcut tu asta?...

– Da, îmi răspunse ea ingenuă și puțin uimită de uimirea mea...

– Bine dar... cum... cum o să te dezlege... Căsătoria s-a făcut... Acum trebuie divorț și... tãmbãlau...

5 – Am făcut rău ce-am făcut? mă întrebă ea privindu-mă naiv și intens...

– ...cred că... în orice... în orice caz, n-ai făcut bine... era așa de simplu doar... gândește-te, te duceam iarăși până la porțița grădinei... intrai... te asigur că nimic, nimic nu se observa...

10 Pentru c-o vedeam cu coada ochiului, cum sta rezemată în brațu-i gol, înfipt adânc în perini, cu privirile în nelămuritul unui ungher și cu zâmbet nedecis pe buze, continuai, cu mai mult curaj, mângâindu-i umărul rotund:

15 – ...cel mult ai casei dacă simțeau... și ginerele, dacă se neliniștea... „unde ai fost?“... „ce vă privește“... „în grădină, poftim... am vrut să am momentele mele de reculegere“...

– Era atât de simplu, nu? rãse ea voios...

20 – Desigur, nu se poate mai simplu, rãsei și eu. Și chiar acum: pariez că nici n-au găsit scrisorile...

Sãri deodată din pat în cãmãșuica strãvezie și-mi aruncã din mijlocul odãii, cu un dispreț nemãrginit:

– Român...

25 Apoi începu să se îmbrace înfriguratã și grãbitã. Încercai s-o ajut, dar ea mă respinse cu dezgust, vibrând întreagã de urã. Pentru cã trebuia s-o conduc, începui să mă îmbrac la rãndu-mi. Dar pentru cã ea se necãjea acum cu niște copii, pe care nu ajungea sã și le prindã, la spate, trebuì sã-mi primească ajutorul. Trebui apoi sã recurgã la pieptãnul meu ca sã-și refacã buclele rãvãșite; îi pusei pantofii de atlas, în care singurã nu-și mai putea vãrî piciorul, îi prinsei ciorapii albi de cataramele jartierelor, îi așezai cununa de mireasã, fãcând cãte-un pas înapoi, pentru a-mi aprecia singur

30 îndemãnarea și a surprinde scãpãrile de vedere.

35 Ea mã urmãrea sfidãtoare și încruntatã, îmi puncta hãrnicia cu cãte-un „*spasiba*“ rece și disprețuitor. Mã prefãceam cã nu observ nimic și-mi continuam lucrul cu aplicație și seriozitate... Dar când o vãzui întreagã albã și mireasã, gãtitã parcã în travesti de țarinã medievalã, sãngele mi se rãscoli brusc în vine, de parcã și-ar fi luat deodată drumul înapoi. O cuprinsei doar dintr-o mișcare promptã și

dibace și o împinsei spre pat cu o repeziciune atât de sigurã, cã nici n-avu timp sã-și dea seama ce se petrece cu dãnsa. Dar când se vãzu rãsturnatã, încercã sã se ridice îndãrjitã, gata de luptã. Mã prãbușii cu toatã greutatea corpului

5 asupra-i și-i șoptii în ureche:

– Liniștește-te, se sfãșie voalurile!

Și se liniști ca prin farmec, lãsându-mã sã mã amuz îndelung de acest candid și maiestuos costum liliãl din care se înãlțau impudic douã coapse goale și agitate. Rãmase multã vreme amețitã de spasmul nedorit; o fãcu[rã] sã se ridice bătãi energice în ușã.

10 – Cine-i acolo? întrebai încurcat.

Dumnezeule, era profesorul Antimov!

– Un moment, domnule profesor! strigai. Apoi șoptii

15 Marusei: Lasã-l puțin, ca sã-ți îndrept cununa. Și pe când i-o îndreptam: Marusea, iubita mea... amanta mea... în orice moment mã voi gãndi la tine și te voi aștepta tremurând cu toatã pasiunea și tot dorul...

Își întoarse capul scãrbitã peste fire și se rãsuci pe loc, pentru a se controla în oglinda mare a dulapului. Numai la spate mai era o capsã sãritã. I-o prinsei la moment...

20 Ea deschise larg ușa și fulgerã pe profesor cu o privire și mai energicã și mai întunecatã decãt cele ce credeam cã îmi sunt doar mie rezervate. Îl întrebã rusește cu glas șuierat și rãgușit:

25 – De ce ai venit? Pentru ce mã cauți?

– Marusea, trebuie sã te întorci... trebuie... nimeni n-a bãgat de seamã... Marusea... Iatã, și tatãl tãu te roagã...

– Marusea, auzii rãzbãtãnd de pe treptele scãrei un glas

30 înãbușit de suspine. Și urmarã cãteva cuvinte sufocate al cãror sens depãșea însã cunoștințele mele de limbã rusã...

– Mã primești așa? se adresã ea iarãși profesorului, și această întrebare, pe care eu o gãsii imprudentã, mi se pãru de-o rezonanțã atât de asprã, atât de stranie, cã mã cutremuram fãrã voie. Drept orice rãspuns, Antimov înapoi și o înlãntui acoperindu-i fața de sãrutãri. O ridicã ca pe un fulg și o duse pe brațe, aruncând o scurtã și severã înclinare a capului în semn de salut pentru mine, subliniatã ușor de destinderea vagã a unui surãs biruitor.

35 Crezui de datoria mea, în urma unui atât de insolit salut, sã mã îndrept iarãși spre casa nunței. Ezitai, nu-i vorbã, la poartã, dar mã gãndii cã, reapãrãnd printre invitați, prezența

40

mea va avea de efect să împrăştie definitiv orice bănuială și orice răutate s-ar fi putut țese. Nu puteam să las pe Marusea sub grava învinuire că în chiar noaptea nunței ei s-a refugiat în odaia unui ofițer. Pătrunsei deci înăuntru și, fără să mai înfrunt nici o privire, pașii modest spre locul domnișoarei Ghenea; aveam intenția să privesc liniștit și serios desfășurarea restului petrecerei, împărtaşind pe vecina de scaun cu glume și complimente, ba chiar cu declarații, și dezmințind nevinovat orice fantastice supoziții! Dar de la primii pași, cu toate că nu priveam nici în dreapta nici în stânga, ci foarte degajat și blând numai spre ținta pe care mi-o propusesem, simții arzându-mă în ceafă și apoi în tâmplă cei doi ochi sfredelitori ca tăciunii. Îi simții din ce în ce mai aproape de mine și, din instinct militar, când își opriră arzătoarea înaintare, făcui front în fața lor.

– Am onoarea, domnule colonel...

– Ieși!

Atât. Un singur cuvânt, care parcă nici n-a fost pronunțat de domnul colonel Tătăranu, căci nici măcar buzele și dinții nu i s-au mișcat și nici cele mai apropiate urechi n-ar fi putut să se îngâmfe că l-au perceput, dar de-un imperativ atât de militar, atât de irezistibil, că executarea lui deveni automată ca porunca unui hipnotizator.

Am ieșit deci afară, în aerul muced al unei dimineți de vară, căptușit de nouri indeciși și cutreierat în sensuri fără regulă de adieri zglobii și înviorătoare. Am pornit la întâmplare pe ulițele străjuite de mogâldețele beciurilor, care încă nu începuseră să-și ia formele zilnice și reale. Până departe, pe ferestrele deschise, venea muzica de la nuntă și abia acum îmi amintii clipa când Marusea îmi întrerupsese unul din primele mele năvalnice avânturi, cu un deget pe albul răsului minunat: „O auzi?... cântă întruna“...

Din urmă m-a ajuns ropot de călcături grele în cadență. E un convoi de arestați, încadrați de oșteni cu baioneta la armă; pășesc grăbit, îmi prezintă onorul și mă întrec... Sunt și câteva femei printre cei păziți, dar e hazos de tot că și prizonieri și femei pășesc fără nici o greșală, în acelaș pas gimnastic și cadențat ca al soldaților de pe-alături. Îmi iușesc mersul ca să-mi dau seama și mai bine de această constatare ce m-amuză în chip deosebit: da, absolut nici o greșală, ba chiar eu însumi mă trezesc călcând în acelaș tact, care-mi pune sângele în mișcare și mă face să văd tot ce întâlnesc

în cale cu un optimism nemărginit. Pășim astfel de-a lung de ulițe pustii și strâmbe, cu case pitite și șui; șoseaua e umedă și praful n-are nici o putere, iar soldați și arestați bat talpa înaintea cu putere răsunătoare, în această înaintare accelerată și sfidătoare cu care despică negura trăsăvită. Nistrul îmi apare deodată înaintea cu meandrele lui încâlcite, acoperite de misterioasele fluturări ale nopței. Una din femei are pantofi cu toc ridicat și ciorapi deschiși, îmbrăcându-i pulpele lunguiete și cărnose. E înaltă și dârză; când convoiul mă depășea, îi văzusem o figură vulturească și semeată, cu trăsături sigure, aspre, bărbătești. Dar acum, din urmă, cu tot pasul ei soldătesc și neverosimil, era totuși femeie. De pe mijlocul zvelt, ochii mi se opriră în sclipirile de oțel ale baionetelor, ca bulboanele râului în noapte, și se ridicară pe tășuri, prin vârfurile ascuțite, în aerul încă negru și misterios. Șoptii: „Rusoaica... va veni, va veni...“

În apropierea închisorii, descoperii lumină la crâșma lui Naftule. A, cu toate că la marginea orașului, la crâșma lui Naftule nu vin decât ofițeri și lume bună. Vinul lui e vestit pe întindere de verste în jur ca și pastrama-i usturoiată, căreia numai el, se vede, că-i mai păstrează adevăratul secret.

„Aci e Iliad!“ mi-am spus, și-l găsi într-adevăr cu un ghitarist bărbos și alb într-o „șambră specială“, mobilată încărcat, ca o adevărată cameră de locuit, una din multele odăi pentru numeroasa familie a lui Naftule, care le cedează bucuros, în nopțile cu dever, în cinstea clienților, retrăgându-se claie peste grămadă cine știe unde. Bătrânul cânta șuierat un cântec necunoscut, arătându-și dantura galbenă, despătată sus de lipsa dinților din miloc, pe unde aerul bușnea ca într-o cutie spartă de rezonanță.

– Ai dansat cu dânsa? mă iscodi Iliad.

– Da...

– Ai vorbit?...

– Da...

35 – A adus cumva vorba de mine?...

– Nu... nu... pe cât îmi amintesc... nu!

– Hm...

Tăcu și șuierul cântărețului se auzi iarăși, întrerupt de punctele de argint ale apăsărilor pe strune...

40 – Ascultă aici, reluă Iliad: alaltăieri a fost invitat la dâștii Crăciunescu, cu nevastă-sa, nu știu la ce... mi se pare la beteală, sau cum o fi la ei, la ruși... Știi, l-a întrebat de

mai mulți dintre noi... înțelegi dumneata... nu știu dacă și de tine... Dar îmi spune Crăciunescu că pe mine m-a lăsat la urmă... Știi... și a apăsat nițel... Iliad imită un glas femeiesc: „... da domnul Iliad... sper că va veni la nuntă“...
5 Apoi își reluă glasul lui. Înțelegi... când a pomenit de ceilalți, n-a pus întrebarea asta... Ei, ce zici... Hm... mi se pare că a cam băgat de seamă... nu zic că regretă... dar că s-a cam grăbit... Râse amar și cu convingere: Hm, adio acum... să știu că strică și nunta din cauza mea... Vorba ta... nu e, nu
10 e... n-are... în sfârșit înțelegi... Valia, vorba ta... era... cum să spun... altceva... se vedea că e... vorba ta... altfel... altceva... nou... Tu ești băiat deștept, măi Ragaiac...

Strunele se agitară într-o involburare speriată ca într-un vârtej de zăpadă. Vinul gâlgâi în paharul pe care Iliad mi-l
15 umplea de la jumătate.

Așeză sticla cu violență și bătu cu pumnul în masă...

– Rusoaica! strigă el în extaz... ea trebuie să fie altfel... și decât Marusea... și chiar decât Valia, punctă el iarăși cu pumnul, făcând să pornească paharele goale în clinchet
20 voios. Pe urmă plescăi buzele, imitând iarăși glasul femeiesc: „...da domnu! Iliad... sper că va veni la nuntă...“

Se lăsă pe spate în răs mare, apoi, revenind brusc, își înfipse capul între palmele apăsate și privi crunt fața de masă albastră, pătată, în largi cercuri, de udătură.

25 – Ragaiac, ia uită-te încoace, mi se adresă el după un timp. Îl privii. Tăcea încă. Mestecă de câteva ori în gol, apoi mă fixă deodată.

– Spune-mi, prietene, începu bătându-mă ușor pe mână... Da tu... cum... cum o vezi... cam cum o năzărești...

30 știi așa... și în ansamblu... și în... ce zici că-i mai lipsește?...

– Ce să văd... mă?...

– ...pe rusoaică... Rusoaica... adevărată...

NOTE, COMENTARIU ȘI VARIANTE

După ce în primul său roman, ca și în multe din nuvele, și câteodată în strânsă legătură cu acestea, Gib I. Mihăescu a explorat mediul orașului de provincie, pe care îl cunoștea atât de bine¹, reușește să intre deplin, cu romanul *Rusoaica*, în lumea marilor sale himere, pe calea experienței aventuroase acumulate în timpul războiului și în anii imediat următori, ca ofițer de rezervă și ca avocat în părțile răsăritene ale țării. Scriitorul, care se considera moldovean „prin temperament”², reușește să cunoască bine această parte a țării în cei doi ani de război (1916-1918) care-l poartă prin mai multe localități din Moldova și Basarabia.³ După terminarea studiilor universitare la Facultatea de Drept din București, în 1923, Gib I. Mihăescu se stabilește, în 1924, la Chișinău, pentru a practica avocatura, atras poate nu numai de mirajul unor afaceri rentabile, cum cred unii biografi⁴, ci și de idealuri mai romantice, în care puteau să stăruiască amintirile unor drumuri mai vechi în această parte a țării și chiar influențele unor lecturi literare.⁵ Cert este că la Chișinău tânărul și inexperimentatul avocat nu s-a descurcat atât de rău, după cum se afirmă, pentru că la data de 21 iulie 1924 îl găsim împuternicit să apere toate interesele Băncii Populare „Redeșteptarea”.⁶ Plecarea lui Gib. I. Mihăescu din Chișinău s-a datorat mai ales necesității de a

¹ Scriitorul îi vorbea cu multă convingere lui I. Valerian despre importanța mediului de provincie în experiența sa literară, într-o convorbire consemnată de acesta mai întâi în „Viața literară”, I, nr. 32, decembrie - ianuarie 1927, republicată mai târziu în volumul *Cu scriitorii prin veac*, Editura pentru Literatură, 1967, pp. 116-120.

² I. Valerian, *op.cit.*, p. 119.

³ Un destul de amănunțit itinerar al acestor peregrinări face Mihail Diaconescu în monografia *Gib I. Mihăescu*, Editura Minerva, 1973, pp. 38-45.

⁴ Mihail Diaconescu, *op. cit.*, p. 65.

⁵ Este interesantă în acest sens mărturisirea pe care o face scriitorul în „Cronicarul”, I, nr. 2, 31 martie 1930, p. 3: „Am stat la Chișinău și în timpul războiului ca ofițer, și mai pe urmă, ca avocat. Am vrut să trăiesc o pagină de Andreev la fața locului.”

⁶ În arhiva de la Drăgășani se păstrează o procură din 21 iulie 1924, care este contrasemnată chiar de Gib I. Mihăescu, ceea ce dovedește că la acea dată era în plină activitate juridică tot la Chișinău și nu la Drăgășani, cum presupune Mihail Diaconescu: „În iunie, Gib I. Mihăescu părăsește Moldova unde nu era în stare să mai întreprindă nimic de seamă, și se întoarce plin de tristețe acasă, la Drăgășani” (*op. cit.*, p. 66). În luna iulie scriitorul avea pe mână, se pare că deloc întristat, toate procesele Băncii „Redeșteptarea” și nu era încă decis să se reîntoarcă la Drăgășani.

prelua clientela tatălui său, avocat în Drăgășani, decedat în 28 martie 1924. Fiul nu se grăbește însă să ia în primire moștenirea juridică a tatălui său pentru că mai întârzie la Chișinău încă vreo câteva luni.

Acest episod basarabean din viața lui Gib I. Mihăescu a provocat interpretări diferite, din care n-au lipsit elementele romanțioase, generate de încercarea de a căuta cu orice chip în țesătura epică a romanului *Rusoaica* explicații biografice justificate uneori, dar și nejustificate. Un biograf, de pildă, nu ezită să vadă în Ghenea Kersanova, personaj episodic din *Rusoaica*, o iubită din tinerețe a scriitorului, pentru care acesta se înstrăinează de familie, rătăcind departe de casă: „Se pare că scriitorul se îndrăgostește de fiica unui rabin, care fusese, ca și el, studentă întârziată prin București și Cluj. Aceasta revenise la Chișinău «după trei ani de viață studențească intensă, fără nici o diplomă, fără măcar atestarea unei frecvențe». Portretul fascinantei lui cuceriri îl vom întâlni, mai târziu, în romanul *Rusoaica*, unde apare sub numele de Ghenea Kersanova: «Înaltă și brună, de-un brun gălbui și asiatic, cu ochii largi, negru-verzui, gura de minuscule proporții, cu părul negru-castaniu, răsucit odată pentru totdeauna de sumbrul ei Dumnezeu în inele pe care nici un meșter coafor n-avea să le realizeze niciodată»¹. Nu-i greu de observat că autorul acestor precizări fabulează după roman. Portretul Ghenei Kersanova este transcris, cu mici modificări, din paginile cărții lui Gib I. Mihăescu. Pentru a da o notă mai accentuată de credibilitate acestor afirmații, biograful face apel și la amintirile unor persoane apropiate scriitorului.² Urmează să cumpănim cât de fidele puteau fi aceste amintiri după o jumătate de veac de la rătăcirile tânărului avocat în răsărit, unde fusese atras de cauze cu totul diferite, credem noi, din care nu le excludem pe cele literare. Capul tânărului scriitor era plin de lectura capodoperelor literaturii ruse din secolul trecut și de la începutul secolului nostru. Martorii invocăți, de a căror bună-credință nu ne îndoim câtuși de puțin, sunt tributari, până la urmă, cu știință sau fără știință, tot romanului când încearcă să-și explice puterea de atracție care-l ținea prizonier pe autor în locuri atât de îndepărtate de casă, într-un oraș în care se putea afirma mai greu ca avocat decât în Drăgășanii natali. Lipsa unei explicații pe care s-o poată admite judecata de bun-simț, la care se adaugă poate unele justificări tardive ale romancierului, greu de reconstituit astăzi, dacă nu vrem să cădem noi înșine în cursa unei construcții romanești, sunt factori care au înlesnit acest transfer al Ghenei Kersanova din paginile romanului în viața autorului. Numai o pasiune mistuitoare, asemănătoare cu aceea a căpitanului Bădescu pentru frumoasa și strania evreică de care este îndrăgostit, putea motiva comportarea ieșită din comun a tânărului scriitor și proaspăt avocat, care rătăcește, în felul acesta, căile întoarcerii acasă. Actele necugetate ale căpitanului Bădescu sunt trecute pe seama scriitorului. Acesta se convinge cu greu că „prejudecăți milenare fac imposibilă o apropiere sufletească reală dintre el și fiica rabinului”³ și, în sfârșit, se decide să plece la Drăgășani, dând curs unei mai vechi dorințe a tatălui său, care-i ceruse cu consecvență „să preia conducerea familiei, îngrijindu-se de podgorii și de procesele rămase

¹ Florea Ghiță, *Gib I. Mihăescu*, Editura Minerva, București, 1984, p. 45.

² *Ibid.*

³ Florea Ghiță, *op.cit.*, p. 45.

în curs”¹. Se vede clar că ipoteza în legătură cu prejudecățile care îi separă, până la urmă, pe îndrăgostiți își are izvorul tot în roman.

Critica biografică poate ajuta la mai buna înțelegere a genezei textului cu condiția de a nu lua și ficțiunea ca probă documentară. Biograficul care nu vede acest hotar cade el însuși în ficțiune. Abordarea strict documentară a textului, cu convingerea că referirea biografică nu explică și nu poate explica totul, geneza operei literare avându-și cauzele în ea însăși, adică în text în primul rând, ni se pare mult mai chibzuită. Referirea la textele care preced *Rusoaica* este mult mai profitabilă, în explicarea genezei romanului, decât unele fantezii biografice, cum sunt cele citate. Abia în schițele și proiectele de început, mai vechi cu peste un deceniu decât romanul, legătura biografică, de care scriitorul se detașează tot mai mult, se face simțită, cum vom vedea, mai bine, unghiul de vedere fiind mai aproape de faptul trăit: experiența războiului și chiar anii de studenție dinainte de război, când Gib I. Mihăescu se visa deja scriitor și-și căuta, în închipuire, un „maestru”. Mulțimea proiectelor cu această din urmă temă, căutarea unui spirit tutelar, este frapantă, iar anul apariției ei presupunem că este anterior începutului războiului.

Între eroi și femeia iubită scriitorul ridică nu o dată, întocmai ca în romanul *Rusoaica* bariere aparent de netrecut. Ideea aceasta, pe care își întemeiază, de preferință, narațiunea, în cele mai multe din scrierile sale, se ivește de timpuriu în proza sa, mult înainte de 1924, când apare pentru prima dată, în manuscrisele romancierului, titlul *Rusoaica*. Însemnările cele mai vechi menționează acest ferment epic la baza multor proiecte de schițe și nuvele din anul debutului, 1919, unele poate chiar anterioare, din perioada studenției antebelice. Cauzele care împiedică, până la un punct cel puțin, constituirea cuplului sunt diverse: femeia își fixează un ideal prea înalt, social, artistic etc., pe care partenerul nu-l poate satisface (*Academia*², *Artista*, *Violonistul*, din care a ieșit schița *În tren*), boala (*Studentul*), diferența socială (*Fata frumoasă și egalitatea*, *Balada bardului barbar*, piesa [*Vechilul*]), sau de vârstă (*La pictorul X*, din care a ieșit nuvela [*Pictorul Sulfină*]³), piesa [*Maestrul*] etc. La acestea se adaugă prejudecățile rasiale: *Avram*, din care a rezultat *Pe drumul gloriei*, povestire publicată în „Hiena”, II, nr. 1, 20 iunie 1920, reluată în „Gândirea”, I, nr. 22-23, 15 martie - 1 aprilie 1922, pp. 414-416, în „Cuvântul literar și artistic”, II, nr. 2, 11 ianuarie 1925, pp. 1-2, precum și în volumul antologic, tradus în franceză de Sarina Cassavan, *Contes roumains d'écrivains contemporains*, Paris, 1931, pp. 128-137, în care textul lui Gib I. Mihăescu apare cu titlul schimbat, *L'étape*. Repetata tipărire a acestui text, atât de apropiat ca dată de elaborare de toate însemnările și proiectele menționate mai înainte, dovedește că scriitorul ținea la această povestire, considerată probabil de succes, fapt ce-l determină s-o ofere, între 1920 și 1931, constant cititorilor.

Lumea exotica din această scurtă povestire, intitulată ironic *Pe drumul gloriei*, l-a urmărit pe scriitor multă vreme, până în preajma redactării romanului *Rusoaica*, în care de

¹ *Ibid.*

² Cele mai multe titluri din paranteză trimit la proiectele de schițe și nuvele din tinerețe (1919), reproduse de noi în Gib I. Mihăescu, *Opere*, V, București, Editura Minerva, 1985, pp. 387-395.

³ Textul a fost publicat de Diana Cristev, în „Manuscriptum”, XI, nr. 1 (38), 1980, pp. 108-115.

asemenea își găsește un loc important. Este de remarcat faptul că de la schiță la roman textul câștigă un plus de gravitate. Rolurile se inversează, adevărata victimă fiind, de data aceasta, cel puternic, pregătit să învingă, Bădescu în cazul de față. Scriitorul are nevoie de o dramă care să justifice și mai mult bucuria pe care o simte, în izolare, Ragaiac. De aceea păstrează doar cadrul pitoresc, cu o umanitate exotică, în care strălucește Ghenea, din schițele anterioare, dar modifică profund raportul dintre personaje. Cu toate zgomotoasele declarații cu care binecuvântează binefacerile singurătății, Ragaiac este, întocmai ca Bădescu înainte de a o cunoaște pe Ghenea, absorbit de viața mărunță de militar, plasat într-un sector plin de neprevăzut, pe care o agrementează cu aventuri erotice facile. Locotenentul își cercetează cu conștiinciozitate „sectorul“, visează călare, străbătând distanțele dintre posturi, sau se lasă înconjurat, în bordeiul lui, de fantasmale lecturilor. Această parte de început a romanului, așa cum încercăm să demonstrăm aici, comunică cu perioada de tinerete a literaturii lui Gib I. Mihăescu. Scriitorul reține din schițele începutului, unele nepublicate, altele tipărite, material epic și chipuri de personaje, așa cum sunt cele mai multe din cele deja menționate, la care adăugăm noi exemple, extrase din periodicele epocii. Aspectele anecdotice primau în aceste încercări juvenile: cutare soldat nu-și poate stăpâni lăcomia și încalcă cu nevinovăție ordinele superiorilor (*Soldatul Nistor*), uciderea unui corcor din simplu amuzament (*Cel din urmă cârd*), un soldat se rătăcește de restul coloanei spornid și mai mult confuzia unui comandant înfricoșat (*Cei din urmă*), urmărirea efectelor geloziei printr-o răsturnare grotescă a situațiilor (*Retragerea*), isprăvile erotice ale unor militari (*Pe drumul gloriei*), urmările unei glume macabre (*Vedenia*) etc. Este adevărat că imaginația aprinde cu putere conștiințele eroilor, scoțându-i în afara realității banale, pe un tărâm bântuit de fantasmă, dar nucleul epic al atâtor povestiri îl formează tot anecdota cazonă. Cu *Troița* (1924) se depășește această limită. Nimic nu prevestea încă, nici în această extraordinară novelă, decât doar prin situarea geografică și prin ravagiile închipuirii în sufletele personajelor, romanul *Rusoaica*. Spațiul limitat al schiței sau nuvelei putea fi satisfăcut de o țesătură epică simplă, adeseori anecdotică. Când s-a trecut însă la extinderea acestui nucleu epic la roman, s-au ivit îndată și neajunsurile, vizibile în *Brațul Andromedei*. Tentat de analiza psihologică, introdusă într-o structură epică nespectaculoasă, cu personaje prea puțin adâncite în primul său roman, scriitorul reușește să-și găsească, în romanele următoare, o formulă proprie, și are atunci ideea fericită de a introduce în narațiune, cu scopul tensionării lecturii, amenințată de întinderea analizei, elemente aventuroase, cum procedează în *Rusoaica*, în primul rând și în cea mai mare măsură, apoi în *Donna Alba*.

Experiența de bivouac a autorului este veche. Ea datează din timpul războiului, continuată și mai târziu, și-i furnizează scriitorului tipologia țărănească a soldaților din primele povestiri și din romanul *Rusoaica*. Gârmeață, Cebuc și ceilalți își au această origine îndepărtată. Între manuscrisele autorului, păstrate în arhiva familiei la Drăgășani, se află variantele celor mai de seamă nuvele ale sale, cât și proiecte, schițe și chiar o serie de povestiri și nuvele inedite. Unele din aceste texte se păstrează doar fragmentar, altele nu sunt terminate. Dintre nuvelele din prima sa perioadă de activitate, neduse, din motive pe care nu le cunoaștem, la capăt, se află și cea pe care o intitulăm [*În rezervă*]. Manuscrisul acesta prezintă o importanță deosebită pentru că întregeste informațiile cu privire la o perioadă febrilă din activitatea prozatorului care, arătându-se, în tinerete, nemulțumit adeseori de ceea ce scria, abandonează sau amână

multe proiecte de nuvele și piese de teatru. Mai târziu, cum este cazul și cu textul de față, reia, într-un fel sau altul, parțial sau în întregime, material din aceste proiecte modeste, de început. În romanele pe care le scrie la maturitate.

Nuvela [*În rezervă*] pare să-l fi preocupat un timp mai îndelungat pe scriitor, care o reia, cum a procedat și cu *Vedenia*, în mai multe variante, scrise la date diferite. Avem motive să credem că prima variantă a acestei nuvele a fost elaborată în același timp cu prima versiune din *Vedenia*. Asemănările hârtiei, cernelei și grafiei sunt izbitoare. După o măturie a lui Al. Busuioceanu, Gib I. Mihăescu citește prima versiune a nuvelei *Vedenia* în redacția revistei „Luceafărul“, în 1919. Acesta este anul în care presupunem că a fost elaborată și nuvela [*În rezervă*]. Ipoteza noastră se sprijină și pe faptul că în același an scriitorul publică alte trei scurte povestiri cu subiecte inspirate din războiul abia terminat: *Linia întâi*, *Cel din urmă cârd*, *Soldatul Nistor*. Până în 1922, seria acestor povestiri de război se completează cu titluri noi: *Pe drumul gloriei*, *Cei din urmă*, *Retragerea* (1921), *Soarele* (1922).

Scenele de bivouac din nuvela [*În rezervă*] au un evident izvor autobiografic. În iunie 1917, proaspăt absolvent, cu gradul de elev-plutonier, al școlii de ofițeri de rezervă din Iași, după alți biografi, de la Bacău sau de la Botoșani, Gib I. Mihăescu se afla în afara capitalei Moldovei, devenită temporar capitala întregii țări, la circa 30 de kilometri de oraș, în pădurea Dobrovăț, încadrat în efectivul unui regiment de infanterie întors de pe front și aflat în refacere aici¹. Nuvela [*În rezervă*] trimite cu exactitate la această perioadă din existența autorului printr-un amănunt revelator. În bordeiul său din spatele frontului, pe care îl împarte cu Sandu, ofițer activ, sublocotenentul rezervist Mircea este stăpânit, în timp ce se află „în rezervă de sector“, de amintirea unei fete pe care „o cunoscuse într-un sat din împrejurimile Iașilor, unde regimentul lui își petrecuse timpul refacerii“. Acesta este Dobrovățul, sat vechi, cu o ctitorie domnească (1503-1504) din timpul lui Ștefan cel Mare. Biserica are o excepțională pictură murală din vremea lui Petru Rareș (1529) și se află la marginea unei păduri, care a generat destule legende cu haiduci, întinsă pe dealurile de la Ciurea și Repedea până în preajma Iașilor. Amintirile din tabăra de la Dobrovăț, din iunie-august 1917, se suprapun cu cele din anul 1918, când regimentul din care făcea parte și Gib I. Mihăescu se afla în rezervă de sector pe frontul de la Muncel. Din această zonă, batalionul se va deplasa în cantonament la Buicani, unde rămâne până în primăvara anului 1918. Cadrul exterior al taberei de la Dobrovăț, bordeiul din timpul petrecut în rezervă de sector, pe frontul de la Muncel, și scene din cantonamentul de la Buicani se regăsesc în povestirile de război ale autorului, cât și în paginile romanului *Rusoaica*. Similitudinile dintre nuvela [*În rezervă*] și *Rusoaica*, frapante, sunt deosebit de interesante și confirmă, o dată mai mult, ipoteza că între romanele autorului și nuvelistica sa, prin astfel de piese de atelier, neterminate sau nepublicate, se fixează raporturi foarte strânse. Firește, nu ne gândim la sursa „delirului matematic“² al lui Ragaiac, element artificios, introdus de autor cu scopul de a adânci contrastele dintre lumea visată de ofițer și cea reală, ci la anumite elemente de decor și chiar de intrigă.

¹ Pentru datele privitoare la viața de militar a lui Gib I. Mihăescu, vezi Mihail Diaconescu, *op. cit.*, pp. 40-44.

² Scriitorul însuși avea o mare pasiune pentru matematică și astronomie. Manuscrisele sale sunt pline de calcule matematice și de desene de lentile.

Sublocotenentul Gheorghe Mircea, student în litere și filosofie, ofițer de rezervă cu preocupări intelectuale, are unele trăsături comune cu Ragaiaic, iar sublocotenentul Culae Sandu, ofițer de carieră, superficial, fără carte prea multă, nerafinat, cum îl judecă critic chiar camaradul său, amintește de locotenentul Iliad din *Rusoaica*. Amândoi ofițerii visează, în bordeiul lor, la o femeie inaccesibilă, o boieroaică refugiată din București, pe care o cunoscuseră în tabăra din preajma Iașilor, „rusoaica“ de mai târziu. Cu excepția visului prevestitor de moarte, nepăstrat după stingerea obsesiilor războiului, care-l torturează pe Sandu, scenele bahice, urmate de spovedanii sentimentale stimulate de vin și de soba dogoritoare a bordeiului, evocarea chipului fetei îndepărtate, pierdute, țes legături destul de evidente între nuvela [*În rezervă*] și romanul *Rusoaica*. Plângând, întocmai ca nenorocitul locotenent prin sectorul căruia trece „rusoaica“, Sandu, care intervine inoportun în visul lui Mircea, ca Iliad în visul lui Ragaiaic, este pe punctul de a-i mărturisii camaradului său dragostea pentru, presupunem, aceeași femeie. Cele două personaje își dispută o iubire imaginară, întreținută de o scrisoare. Din motivele arătate, suntem îndreptățiți, considerăm noi, să acordăm nuvelei [*În rezervă*] un loc important între sursele îndepărtate ale celui mai de seamă roman al lui Gib I. Mihăescu. Situații și motive din *Rusoaica* îl stăpâneau, în mod cert, pe scriitor încă din perioada începuturilor sale literare.

Deși *Rusoaica* apare în 1933, lumea din acest roman îl obseda pe scriitor, după cum rezultă cu claritate din cercetarea manuscriselor sale, de mult timp. Schițele și nuvelele militare ale începutului, dintre care am reținut ca surse directe, în special manuscrisul [*În rezervă*] (1919) și schița *Pe drumul gloriei* (1920), la care se adaugă *Troița* (1924), pentru localizarea basarabeană, atmosfera și conturarea unor chipuri de militari țărani, cu psihologia lor particulară, și mai ales fragmentul cu titlul *Rusoaica* („Gândirea“, 1930), anunțau încheierea, într-o fază embrionară, a intrigii și, parțial, a tipologiei personajelor din romanul publicat în 1933 la Editura „Națională“ S. Ciomei.

În acest sens pledează și câteva însemnări făcute de autor pe filele detașabile ale unor carnete în care își nota proiectele viitoarelor lucrări, nume de personaje, schițe de portret, frânturi de dialog etc. În arhiva de la Drăgășani se află, printre manuscrisele onora dintre cele mai importante opere ale lui Gib I. Mihăescu, zeci de astfel de file de carnet, care cuprind idei ce urmau să fie folosite în lucrările viitoare. Pe cele mai multe din aceste fișe sunt notate în grabă, în momente de efervescență creatoare, subiectele unor posibile schițe și nuvele.¹ Faptul acesta ne determină să credem că aceste însemnări sunt făcute înainte de 1930, în perioada cea mai rodnică din activitatea de nuvelist a scriitorului. Anumite obsesii și chiar o oarecare înrudire tematică, pusă în evidență de tendința de a imagina scene bizare, incredibile, fantastice, izvorâte din jocurile închipuirii stimulate de dragoste, de gelozie și de frică, fac să ne gândim că însemnările din carnetele la care ne referim au putut să fie făcute în anii când Gib I. Mihăescu a scris și a publicat nuvele ca: *Sfârșitul* (1924), *Între porțelanuri și Femeia de ciocolată* (1925), *Tabloul* (1926), *Frișul și Așteptarea* (1927). Observăm că este tocmai perioada dinaintea începerii lucrului la romanul *Brațul Andromedei*. O atestare documentară vine în sprijinul ipotezei noastre. Pe fața a doua a unei astfel de fișe (proiectul unei schițe cu titlul *Discretul*), se pot citi, lângă numele fratelui său, locot. rez. Mihăescu Em., cuvintele „Intr[are] minister, leșire“ și datele:

¹ Întreg acest material va fi publicat în *Addenda* ediției.

18.9.925 și 25.9.925 (înregistrarea și răspunsul la vreo cerere oarecare). Aceste date ne permit să fixăm cu aproximație timpul când scriitorul folosea aceste carnete, din care nu reține decât foile cu însemnări literare, în jurul anului 1925.

Dintre cele mai vechi fișe care pot interesa și geneza romanului *Rusoaica*, una cuprinde subiectul nuvelei *Troița*: „Soldații care spre a se încălzi ard, după mari dezbateri și ezitări, o troiță“.¹ Cum *Troița* s-a publicat prima dată în revista „Cugetul românesc“, București, III, nr. 1, martie 1924, este de presupus că această însemnare a fost făcută cu câteva luni înainte. Cam din aceeași perioadă datează și un alt proiect de povestire, notat pe o filă dintr-un carnet de format mai mic, dar cu hârtie asemănătoare. Subiectul acestei povestiri, așa cum rezultă din însemnarea pe care o reproducem, ne plasează în aceeași perioadă basarabeană: „Jidanul cu soră virgină care vrea să se mărite în curând. Eu, ofițer ocupant, o respect. Trebuie să fim demobilizați. Vin alții de-ai noștri, cu câști, să ne înlocuiască. Jidanul (poate fi și rus) spune: «Au venit germanii» și-mi insultă nația. Când aflu adevărul și când află și el: «Te voi reclama», îi spun. El: «Cere-mi orice». «Pe soră-ta». După ezitări mi-o dă. Și pe urmă liniște deplină.“ Pe marginea fișei, pe ambele fețe, scriitorul adaugă în creion sau cu cerneală roșie: „Sunt așa de recunoscător greșelii lui. Fratele rugându-se de logodnic, să nu se supere, când logodnicul, cu toată grija fratelui, descopere.“ Finalul însemnării amintește de finalul romanului *Rusoaica*, episodul aventurii Marusei cu Ragaiaic în noaptea nunții, greșeală cunoscută și iertată de „logodnic“ (Antimov). În capul întregii fișe, în colțul din dreapta, se poate citi și fraza, tot adăugată: „Compară cu Hoțul Holizer pe care l-am prins“ (?). Proiectul acesta amintește atât de povestirea *Pe drumul gloriei*, păstrându-și în același timp independența, dar și de aventura căpitanului Bădescu cu Ghenea, fata bătrânului Kersanov din *Rusoaica*.

În aceste fișe din arhiva de la Drăgășani se fac și câteva referiri directe la *Rusoaica*, formulându-se pentru prima dată chiar acest titlu, subliniat cu grijă de autor pe una din ele. În aceste prime însemnări în legătură cu fabulosul personaj feminin din romanul de mai târziu, nu distingem încă chipul diafanei Valia, care stăpânește imaginația aprinsă de lecturi a locotenentului Ragaiaic. Reproducem parțial aceste însemnări, interesante pentru că se consemnează primele trăsături, mai terestre, ale unui personaj care se va spiritualiza tot mai mult, rămânând doar o imagine de feminitate ideală, o pură proiecție a minții lui Ragaiaic, care o va căuta în mai multe tipuri concrete. În cele mai vechi fișe, portretul personajului este mai degrabă rudimentar: „Rusoaica gravă și serioasă în ce privește opiniile dar care petrece zdravăn în privința vieții. Ea preferă pe dansatorul chefliu și cântăreț de șlagăre, sociologului căruia îi împărtășește opiniile.“ Un astfel de personaj este mai aproape de Marusea din romanul *Rusoaica* decât de Valia. În noaptea nunții, Marusea îl abandonează pe gravul profesor Antimov pentru ușuratecul Ragaiaic, întocmai ca rusoaica din aceste vechi fișe. O a doua fișă, din același carnet, adâncește exotismul sălbatic și senzual al eroinei: „Rusoaica II², care află legenda violului unui servitor (pus apoi la tortură, rupt de cai) asupra stăpânei, deși era ațâțat de stăpână, metodic și în răs, dar avertizat în același timp că dacă va îndrăzni... Ea (cea de acum) își dă seama de aplecarea ei spre

¹ Pe aceeași fișă mai sunt schițate două subiecte: *Atentatorul și Baba Mândica*. Peste fraza referitoare la *Troița*, autorul scrie cu creion albastru: *scris*.

² Cu acest II credem că scriitorul voia să însemneze o variație pe aceeași temă.

cei mici (deși poate e numai pretext). La revoluție, deși ia parte, totuși nu e crezută, e pusă sub observație și astfel trece.“ Nu știm cum intenționa scriitorul să folosească acest material, abia schițat în câteva sumare fișe de lucru. Este cert însă că era preocupat, în timpul și după voiajul său din 1924 în Basarabia, de un tip de femeie exotica și senzuală, cum îi apărea atunci acest personaj, trăsături care vor stărui în alte tipuri feminine ale romanului *Rusoaica* și mai puțin în portretul Valiei.

Anul 1930 este hotărâtor pentru elaborarea romanului *Rusoaica*. Scriitorul se mută de la Drăgășani la București, scăpând astfel de apăsarea provinciei, de care i se plângea, cu trei ani mai înainte, lui I. Valerian: „Până atunci, eu voi continua să fac avocatură la Drăgășani; cu toate că simt că prezența mea în Capitală mi-ar fi necesară”¹. Apariția romanului *Brațul Andomedei*, în același an, marchează desprinderea autorului de provincie și în plan literar, creându-i disponibilități pentru noi teme. La București scriitorul își consacră o mare parte din timp gazetăriei, colaborând cu regularitate mai ales în paginile ziarelor „Curentul” și „Calendarul”. Din această perioadă datează unele din cele mai critice articole ale lui Gib I. Mihăescu, cum sunt: *Circenses*, *Climate*, *Poetica electorală*, *Templul I.O.V.*, *Tarife și șomaj*, *Marșul foamei* etc., precum și incisivele comentarii pe marginea legislației muncitorești: *O lege rea ca toate legile muncitorești*, *Un important deziderat muncitoresc: modificarea preavizului*, *Haosul legislației noastre muncitorești*, *Probleme sociale*. Scrise începând din martie 1930, deci în plină convulsie a crizei economice din anii 1929-1933, aceste articole² mărturisesc intenția clară de a dezvălui, cu bună-credință și curaj, împovărtoarea situație a țării, a păturilor dezavantajate, în primul rând, „pe timpuri de așa urgie”, cum le califică autorul. Această intensă activitate publicistică din anii 1930-1933, de care se leagă într-un fel și cea pe care o desfășura ca funcționar la Direcția presei³, nu lasă urme vizibile în literatura lui Gib I. Mihăescu.

Fără predispoziții documentaristice, compensate de o bună experiență personală, Gib I. Mihăescu are meritul de a fi încercat, în *Rusoaica*, să se apropie, fără să mai fi existat vreun precedent în literatura română, de anumite realități care s-au ivit în condițiile concrete ale momentului istoric respectiv, imediat după primul război mondial, mai exact după 27 martie 1918, într-o anumită zonă de pe frontiera de stat de atunci a României. Romanul lui Gib I. Mihăescu nu denaturează tendențios adevărul, nu-l acoperă și nu-l înfrumusețează. Într-o carte nepolitică, așa cum este *Rusoaica*, scriitorul găsește loc pentru condamnarea ororilor provocate de revoluția bolșevică în Rusia, brodând, pe acest fundal social, care îi pune la centru pe cei ce erau nevoiți să se refugieze de peste Nistru în România, o poveste de dragoste cu sfârșit tragic.

Scris între 1930-1933, pe idei pe care le purta în gând de mai multă vreme, romanul *Rusoaica* transformă în substanță epică, de coloratură aventuroasă, unele amintiri personale din 1917-1918 și din 1924, întregite de acele ale unor camarazi și cunoștințe. Romancierul s-a

¹ I. Valerian, *op. cit.*, p. 119.

² Parte din aceste articole, împreună cu multe altele pe care nu am putut să le cităm aici, au fost grupate de Diana Cristev în volumul: Gib I. Mihăescu, *Însemnări pentru timpul de azi*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, sub titlul *Atitudini*.

³ O descriere detaliată a activității lui Gib I. Mihăescu în cadrul Direcției presei din Ministerul Afacerilor Externe face Mihail Diaconescu, în monografia citată, pp. 195-199.

referit în mai multe rânduri la împrejurările care i-au sugerat nucleul epic din *Rusoaica*. Ele sunt consemnate într-un interviu pe care Matei Alexandrescu i-l ia scriitorului pentru revista „Facla”, la apariția cărții, în 1933. Romanul i-a fost inspirat de povestirea unui prieten, ofițer de grăniceri, care i-a comunicat o întâmplare tragică, petrecută în sectorul pe care îl supraveghea: „Prietenul meu îmi povestea despre o domnișoară care voind să treacă la noi a fost surprinsă de soldați și trimisă înapoi. Era o fată prea tânără ca să poată fi definită. Ceea ce m-a impresionat era faptul că ea purta în mână o cutie de vioară. Obligată să treacă înapoi, întâmplarea a făcut ca tocmai atunci să se spargă gheața și fata să se înece”¹. În „Cronicarul”, I, nr. 22, 12-20 mai 1934, p. 10, scriitorul revine cu noi precizări, mai întâi despre rolul jucat în această dramă chiar de ofițerul care i-a relatat întâmplarea: „Într-o seară de sfârșit de februarie, sentinelele de pe malul Nistrului au surprins o familie întreagă de ruși trecând fluviul pe gheață. Tatăl, mama, fiica și băieții au fost aduși în fața ofițerului care conducea supravegherea sectorului. Constrâns de drasticele ordine primite, locotenentul cu un nume foarte apropiat de Ragaiaic² a dispus trecerea lor înapoi, în aceeași noapte.”³ Dintre victimele pierite în apele fluviului de frontieră în acea noapte tragică, scriitorul reține din povestirea ofițerului mai ales silueta unei tinere fete în mână cu o cutie de vioară: „Și fata cu vioara a fost smulsă din lumea ei de cântece de tumultul haotic și lugubru, de urletul straniu al râului umflat de mânie... O simplă întâmplare banală, anonimă, într-un complex înfriorător de evenimente asemănătoare! Cine-o fi fost fetița aceasta, ce culoare vor fi avut ochii ei, ce culoare părul? Până la ce limite ajungea talentul ei de vioristă sau poate geniul ei?”⁴ Necunoscuta aceasta a devenit în romanul *Rusoaica* Valia Andreevna Grușina, personajul misterios, plin de candoare, întruparea pământească a femeii așteptate de Ragaiaic să se deslușească dintr-un spațiu necunoscut, populat cu siluete de femei din romanele rusești, ca o arătare a neprevăzutului după care tânjim mereu. Valia este mai puțin un personaj românesc și mai degrabă o proiecție lirică, justificarea unei „veșnice, neliniștite așteptări”, cum va preciza chiar romancierul.

Pornit pe calea mărturisirilor, scriitorul va dezvălui și în cazul celorlalte personaje ale romanului prototipurile de la care pornește: „Astfel, Niculina este un chip haiducească de femeie, pe care l-am văzut în timpul războiului într-un târg din jurul Iașului. Pe când Serghe Bălan era un moldovean dintr-un sat de margine, revenit acasă din război după revoluția armatelor rusești.”⁵ Precizările acestea se întind până și asupra personajelor de al doilea rang: „Marinescu, caporalul, Cebuc și Gârneață, plutonierii, sunt figuri și chiar nume din compania din care comandam și eu un pluton în timpul războiului. Plecarea lui Marinescu de la pichetul de grăniceri este reconstituirea unor întâmplări aidoma din timpul

¹ Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare, dialoguri*, Editura Minerva, București, 1971, p. 54.

² Ion Garaiaic. Vezi Emil Manu, *Biografia unui roman*, „Luceafărul”, X, nr. 35 (279), 2 sept. 1967, p. 7. Cf. Mihail Diaconescu, *op. cit.*, p. 208. Așa și o mărturie a lui George Lesnea. Aflând că mă preocupă opera lui Gib I. Mihăescu, poetul m-a informat că a cunoscut, la Iași, un ofițer cu acest nume (Garaiaic), de la care știa istoria fetei înecate în fluviu. Acest ofițer pretindea că se regăsește în mai multe întâmplări din roman.

³ Gib I. Mihăescu, *Însemnări pentru timpul de azi*, ediție îngrijită și prefațată de Diana Cristev, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, pp. 279-280.

⁴ *Idem, ibid.*, pp. 280-281.

⁵ Matei Alexandrescu, *op. cit.*, p. 55.

războiului, în tabăra regimentului meu de la marginea pădurii Dobrovățului, lângă Iași. Celelalte personaje — răspunde la fel de precis scriitorul — le-am reconstituit din timpul șederii mele în Moldova, fie ca ofițer, imediat după armistițiul cu germanii, în iarna 1917-1918, fie din profesiunea mea de avocat, pe care am practicat-o acum vreo opt-nouă ani¹. Cu toate acestea și cu oricâte elemente autobiografice ar fi întregit autorul portretul ofițerului care i-a servit ca model pentru Ragaia, romanul *Rusoaica* este foarte departe de a fi o transcripție de fapte și personaje reale. Aceste date ar putea cel mult să lămurească procesul de creație al unei opere literare doar în faza lui inițială. Altfel, cum îi declara romancierul Suzanei Dovalova, între scriitor și personajul său nu pot să nu fie anumite corespondențe: „sufletește într-adevăr tot eu sunt Ragaia.”²

Cercetarea manuscriselor romanului *Rusoaica* arată un proces continuu de îndepărtare de la orice schemă prestabilită, o distanțare de prototipurile pentru care optase scriitorul inițial: „Eu când mă așez să scriu nu știu ce aspect va avea bucata mea”³, îi declară romancierul lui I. Valerian, și lucrul este ușor de verificat nu numai cu manuscrisele în față dar și cu textele tipărite înainte de apariția romanului. Fragmentul⁴ din *Rusoaica* tipărit de scriitor în „Gândirea”, X, nr. 12, 1930, pp. 434-444 [G], face parte dintr-o primă variantă a romanului, substanțial deosebită de textul tipărit în 1933.⁵ Ragaia, acum căpitan, își recapitulează pentru ascultători, este de presupus, mai tineri, care-l admiră, viața sa aventuroasă. După trecerea unui număr oarecare de ani de la întâmplările povestite, căpitanul, un fel de unchiș sfântos, cum este mai greu să ni-l închipuim pe energicul și întreprinzătorul locotenent din roman, se nutrește cu amintiri, depănate dintr-un fel de jurnal ținut într-un imaginar caiet: „Ei, pe urmă, întrebarăm cu toții pe căpitanul Ragaia, care ne povestea în sfârșit după caietul amintirilor sale această obscură, pentru noi, parte a vieții lui...”⁶ *Rusoaica* din povestirea căpitanului Ragaia, Ninocika, o aventurieră frumoasă și senzuală, este departe de Valia Andreevna Grușina, fata înecată în apele fluviului. Ea reușește să treacă frontiera, câștigându-l pe Ragaia, prea puțin scrupulos cu îndatoririle sale, își abandonează logodnicul și ajunge, ni se sugerează în final, vedetă de cinema.

Tipul acesta corespunde mai degrabă rusoaicei pe care și-o imagina scriitorul în însemnările pe care le făcea despre acest personaj prin 1924-1925, în carnetele menționate mai înainte. Căpitanul Ragaia, povestitorul sfântos, se apropie mai mult de un Filodor oarecare, din schița cu același titlu, sau de căpitanul Naicu din

¹ *Idem, ibid.*, pp. 55-56.

² Conceptul scrisorii către Suzana Dovalova, traducătoarea romanului *Rusoaica* în limba slovacă, se află la Biblioteca Academiei Române, secția de manuscrise, cota A 955.

³ I. Valerian, *op.cit.*, p. 118.

⁴ Acest text nu poate fi socotit, cum crede Mihail Diaconescu, *op.cit.*, p. 208 și p. 216, o năvălă independentă, de la care ar fi plecat scriitorul în elaborarea romanului *Rusoaica*. Într-un interviu din „Cronica”, III, nr. 14, 6 decembrie 1932, p. 5, Gib I. Mihăescu îl numește „fragment” din romanul *Rusoaica*.

⁵ Scriitorul va publica un alt fragment din *Rusoaica* abia peste doi ani: *Ispita*, „Adevărul literar și artistic”, XI, nr. 600, duminică 5 iunie 1932. Ambele fragmente diferă mult de textul tipărit în 1933, mai puțin cel din „Adevărul literar și artistic”.

⁶ *Op.cit.*, p. 444.

Vedenia, cu deosebire că nu este urmărit, decât cel mult în stilul bătrânesc al povestirii, de ironia autorului: „Era o făptură, măi copii, măi, și dragi prieteni, ființa aceea de lângă dânsul, atât de frumoasă și de fină, încât a trebuit să mă așez astfel încât s-o văd încadrată de talgerul lunei ca să pot să-mi explic prezența ei pe pământ”¹. Din acest text, scriitorul va reține în roman, cu schimbări neesențiale, doar prima parte. S-ar părea că la acest „jurnal” al căpitanului Ragaia, partea nefolosită în textul tipărit în 1933, care cuprindea desigur și alte episoade, se referea autorul când îl informa pe Zaharia Stancu, într-un interviu din „Naționalul nou”, I, nr. 115, 26 sept. 1934, p. 2, că are de gând să continue romanul *Rusoaica*, cu o serie de noi aventuri trăite de ofițer în bordeiul său de grăniceri: „Ragaia, eroul din *Rusoaica*, mai are să ne povestească ceva. El se reîntoarce pe Nistru și altă lume de fugari va defila prin fața lui. Va fi probabil și o rusoaică nouă, altfel decât cea întâlnită în primul roman, care va stârni poate mai multă curiozitate decât cea dintâi, sau poate nu va stârni deloc.”² Acest proiect n-a mai putut fi dus la capăt de scriitor, mort un an mai târziu. Tipărirea nuvelei *Visul*, în 1935, în care apare din nou locotenentul Ragaia, confirmă interesul constant al scriitorului pentru acest personaj și posibilitatea reluării lui, în orice moment, într-o continuare a romanului *Rusoaica*.

Când se iveau, în manuscrisele scriitorului, Valentina, acest personaj atât de deosebit de Ninocika din fragmentul publicat în 1930? Numele personajului apare menționat în manuscrisele păstrate în arhiva de la Drăgășani pe o coală de hârtie groasă, de culoare gălbuie, scris mare, cu creion roșu, ca majoritatea acestor însemnări, chiar la începutul filei: (Valia) Valentina. Pe fața a doua a acestei fișe de lucru apare, scris tot cu creion roșu, și numele Marusiei: Maria Ivanovna - Zlatova (Marusea). Alături, scrise cu creion negru, se disting, în colțul din stânga, încă două nume din roman: Arcadie Nicolaevici Cuzmin, tatăl Marusiei, și Vladimir Antimov, profesorul cu care se va căsători Marusea în finalul romanului. Fișa aceasta, foarte importantă pentru cunoașterea laboratorului de creație al autorului, mai cuprinde, în mijloc, pe fața cu numele Valiei, o schiță a drumurilor pe unde a rătăcit rusoaica, mai exact a locurilor de unde venea. Localitatea Duboșani (Duboviiar) apare într-un chenar trapezoidal înconjurat de linii șerpuitoare, care se unesc în josul filei. Linia din stânga este marcată în dreptul satului Duboșani de două săgeți care par să indice localitatea Secăreni, vadurile contrabandiștilor și sectoarele lui Ragaia și Iliad. De jur-împrejurul acestei imagini autorul notează, tot cu creion roșu, o singură dată cu cerneală și o dată cu creion negru, fonetisme, cuvinte și expresii specifice regiunii, precum și o serie de termeni militari și administrativi. Cităm în întregime materialul acestei documentări lingvistice, începând cu coloana din stânga: *cutare, da cutare; bundră (?) = graniță; reauă; plumbi = glonț; bombă = grenadă; comandament, comandir; ordin = poruncă, pricaz, ucuz; dovadă = propuscă; hârtie, pașaport; năcealnic = comandant; fumeie, muiere; o; om soldat; moscal; năloguri*³ = impozite;

¹ *Op.cit.*, p. 438.

² Gib I. Mihăescu, *Însemnări pentru timpul de azi, ed. cit.*, pp. 283-284.

³ „Năcealnic de năloguri-un fel de funcționar al fiscoiului, probabil un simplu agent”, va preciza scriitorul în romanul profesiunea anterioară a contrabandistului Sergheie Bălan (ediția de față, p. 80).

miravoi = judecătorie; sud = judecată; ceasovoi = paznic; pușcă = tot pușcă; știc = baionetă; vagmistru = plut.; sergent; scurteică. Fișa aceasta, pe care am încercat s-o prezentăm în toate amănuntele, are caracterul unui exercițiu preliminar. Sunt menționate cele două tipuri de „rusoaice în opoziție“ (Valia și Marusea)¹, locurile și unii din termenii care urmau să dea povestirii culoarea locală.²

Manuscrisele de la Drăgășani, la care se adaugă cele câteva file păstrate la Muzeul Literaturii Române din București (cota M.L.R. 91)³ atestă trei etape de elaborare a romanului *Rusoaica*. Preocupat, cum am văzut, mai de mult timp de personajul feminin din roman și de atmosfera exotică și misterioasă în care urma

¹ Atât în fragmentul publicat în 1930, cât și în roman, Ragaiaic o părește pe Marusea cu gândul la o necunoscută, prototip ideal cu care nu se poate întâlni în realitate. În opoziție cu idealul visat o apreciază critic, chiar cu cruzime, pe Marusea: „Pe când rusoaica pe care o așteptam, rusoaica din visurile mele ... Doamne, ce distanță...“ (ediția de față, p. 11). Scriitorul va preciza de altfel într-un interviu („Cronicarul“, III, nr. 14, 6 decembrie 1932, p. 5) acest proteism al personajului: „Cât despre *Rusoaica*, îți pot preciza că în acest roman e vorba... de mai multe rusoaice“ (Gib I. Mihăescu, *Însemnări pentru timpul de azi*, ed. cit., p. 277).

² La Biblioteca Academiei Române, Secția de manuscrise, se păstrează sub cota A 955 o filă, scrisă cu cerneală, numerotată de autor 5, care cuprinde un rezumat cu multe ștersături al romanului *Rusoaica*. Este greu de precizat, deoarece s-a păstrat numai sfârșitul acestui manuscris, dacă autorul și-a schițat, cum de altfel proceda uneori, subiectul romanului înainte de a trece la redactarea lui („întâi am avut subiectul și pe urmă am trecut la tratare“, spune Gib I. Mihăescu în legătură cu o altă scriere), sau a fost nevoit să facă, după ce și-a încheiat opera care i-a adus celebritatea, o prezentare a acesteia. Reproducem acest fragment aici: „...neștiut de nimeni. Această veste îi vine lui Ragaiaic exact la două săptămâni după vestea evadării lui Serghe Bălan. Ragaiaic, care ținea de-atunci sub aspră pază casa Niculinei, hotărăște să retragă gărzile pentru a lăsa mână liberă contrabandistului și a-i urmări doar de departe mișcările, pentru a-l aresta numai când se va reîntoarce cu Valia. La aceasta îl ajută chiar Niculina, care-l anunță că-i va da pe mână pe Serghe Bălan, într-o anume noapte, pretinzând însă, sub pretextul fricei, să-și aducă mai toți soldații în curtea ei; Ragaiaic nu știe, în fața izbucnirilor de pasiune ale acestei femei, dacă e sinceră și deci i-a câștigat sufletul definitiv, sau, cum crede unul din plutonierii săi, vrea numai să-l atragă la dansa cu soldații, pentru ca Bălan să poată trece mai ușor peste Nistru. Din împrejurările care se desfășoară, el vede că alternativa [a] doua e cea adevărată; dar lasă lucrurile să se desfășoare în voie, în vreme ce petrece cu Niculina, care e fericită că soțul nu numai că n-a ucis-o în strașnica bătaie cu care a pedepsit-o la revenire, dar c-a fost nevoit să accepte stratagema ei cu atragerea încoace a lui Ragaiaic; acesta însoțește cu gândul pe cei mai buni subalterni ai săi, urmărind mai departe pe contrabandist, care duce un nou lot de fugari peste Nistru, având consemnul să-l lase liber pentru a-i descoperi vestitul dar atât de bine ascunsul lui vad peste râu. Acolo îl vor aștepta mai apoi, cu Ragaiaic în frunte, când se va întoarce cu Valia. (De care, de altminteri, oamenii lui Ragaiaic nu știu nimic.) Dar un zgomot neașteptat de împușcături îl gonește pe Iliad cu toți soldații spre Nistru; Serghe Bălan și cu parte din însoțitorii lui fuseseră împușcați de oamenii lui Iliad, cari din ordinul acestuia încălcau și sectorul lui Ragaiaic, stricându-i astfel tot eșafodajul întru realizarea atât de apropiatului său ideal. Iar visul lui Ragaiaic se spulberă definitiv în primăvară, când valurile Nistrului dezghețat aduseră printre sloiuri cutia de vioară a Valiei, pe care de bună seamă omul trimis de el o convinsese în sfârșit să treacă tocmai când gheața începuse să crape. Iar pescuitorul cutiei de vioară fu subiect mare de haz pentru oamenii lui Ragaiaic.“

³ Aceste câteva file din romanul *Rusoaica* au fost studiate și reproduce parțial de Al. Oprea în volumul *Mitul „faurului aburit“*, *excurs în atelierul prozatorilor români moderni*, cu un comentariu grafic de Benedict Gănescu, Editura Albatros, 1974, pp. 185-188.

să evolueze, când trece la lucru, Gib I. Mihăescu elaborează, după mai multe tatonări, o primă variantă, în care locul Niculinei nu este bine hotărât.¹

Lipsindu-i o serie de însușiri, cu care scriitorul își inzestrează mai târziu personajul, acesta apare fără o personalitate bine conturată în prima variantă. Faptul dăunează nu numai analizei psihologice, dar se răsfrânge negativ și asupra intrigii romanului, rudimentar polițist la început. La reluare, scriitorul intervine în prima variantă cu modificările pe care i le impunea un mod nou pentru care optase în interpretarea subiectului operei literare: „Și anume acea interpretare de ordin pur psihologic pe care eroii o dau prin sensul vorbelor lor, prin gesturi, prin reacțiunile lor de orice natură, diverselor momente din anecdotă, din întâmplare, din faptul divers prin care-i plimbă autorul“.² De la varianta întâi la cea de a doua, scriitorul reușește să depășească tocmai în acest sens anecdota.

Din textul primei variante (A) s-au păstrat, în arhiva de la Drăgășani, filele: 94, 95, 96, 111, 147, 165, 177, 222³, 226, 231, 308, unele dintre acestea doar fragmentar (94, 165, 226, 231, 308); iar la M.L.R., sub cota 91, ff: 19, 143-144, 149, 176, 200. La acestea se adaugă alte câteva scurte tăieturi, lipsite în general de importanță, din aceeași variantă, păstrate în arhiva de la Drăgășani. Manuscrisul A are o particularitate foarte importantă: o parte din filele lui cuprinde numai textul primei redactări, în timp ce pe restul filelor se află de fapt două variante distincte. Prima variantă (A 1), foarte îndepărtată de textul tipărit, a fost ștersă de autor rând cu rând, pentru a putea scrie deasupra o nouă variantă (A 2), mult mai apropiată de textul tipărit în 1933. Acest fapt face necesară publicarea ambelor variante (A 1 și A 2) cuprinse în același

¹ „Simt personajele vibrând puternic în mine, dar numai în fața hârtiei mișcările lor se limpezesc, ascultând de un ritm lăuntric pe care-l simt bătând continuu“, îi declară scriitorul lui I. Valerian, *op.cit.*, p. 118. Toate personajele lui Gib I. Mihăescu apar, din această cauză, extrem de rudimentare în primele variante. Reproducem un dialog foarte semnificativ, în acest sens, dintre Ragaiaic și Iliad, care poartă numele Tunaru în această variantă: „...sunt nevoit să vă trimit cu ele cu tot la Consiliul de război... ba nu, întâi la domnul colonel ca să-mi treacă isprava la memoriu...“

— Cu cât dama e mai bine, cu atât nota e mai mare, răsă voios Tunaru, privind în lumină rubiniul...“

— Îți închipui că ar avea un păr ca ăsta, Tunarule... și niște brațe moi și roze, tipule... zău, c-atunci n-aș mai declara-o arestată așa... brutal. M-aș preface că-i dau întâlnire la Chișinău... și așa păcăli-o... c-o trimit cu escortă, ca s-o scot din zona primejdioasă, să n-o aresteze alții...“

— Pf... făcu supărător Tunaru... dacă m-aș mai gândi eu ce menajamente să-i fac după ce... mă înțelegi... I-aș vâri în ochi scrisorile sau ce-aș prinde suspect de la ea... Ce tot îmi faci, fă, pe fatala... Ce sunt ăștia, târfa dracului... O să-ți putrezească oasele în ocele românești... Dar eu mă cutremurai, privind în rubiniul vinului din sticlă, gândindu-mă la niște brațe, poate mai rotunde și mai lunguiețe ca ale Niculinei, mai fine decât ele, niște degete lungi și subțiri, uscându-se, putrezind pe oasele lor... în ocele românești... Mă cutremurai...“

— Doamne ferește, Tunarule... Nu vorbi așa... Un serios ca domnul colonel știe ce spune... Dacă-ți cade una, bă, cum n-ai mai văzut în viața ta... crezi c-o s-o brufțuești așa ușor...“

— Dragă, eu când m-oi însura tot la mine în sat mă însor, tot fata proprietarului o iau“. (Textul acesta, păstrat la Muzeul literaturii române, cota 91, a fost reproduș parțial și comentat de Al. Oprea, *op.cit.*, pp. 187-188.)

² Gib I. Mihăescu, *Însemnări pentru timpul de azi*, ed. cit., pp. 174-175.

³ Nu s-a păstrat partea filei cu cifra scrisă de autor și n-am avut nici un indiciu pentru a o reconstitui. Am notat fila cu numărul paginii corespunzătoare din ediția a III-a a romanului.

manuscris (A). Identificarea fișelor care aparțin manuscrisului A, mai ales după ce cunoaștem modul de a lucra al scriitorului, bine pus în evidență de manuscrisele bogate ale romanului *Brațul Andromedei*, este relativ ușoară, deoarece toate (A 1 + A 2) sunt tăiate în cruciș sau vertical, cu creionul negru sau colorat, în momentul trecerii lor, după modificări profunde, în varianta următoare. Textul primei variante (A 1), din care cunoaștem atât de puțin, este foarte îndepărtat de versiunea publicată în 1933. Varianta aceasta cuprinde adeseori referințele brute ale autorului, care rezumă unele situații, preluând sarcinile personajelor, lipsite astfel de posibilitatea de a se manifesta deplin în acțiune și dialog. Din acest punct de vedere varianta A 1 și chiar fragmente din A 2 comunică mai ușor cu unele însemnări anterioare.¹

Niculina apare vulgară și interesată în aceste texte, o nealță fără personalitate în planurile contrabandistului Serghe Bălan. Această „haiduceasă” incapabilă de trăiri sufletești mai rafinate face obiectul unui simplu târg între contrabandist și Ragaiaic. Înfruntarea dintre Niculina și locotenent se petrece numai în terenul romanului polițist, consecința directă fiind reducerea intrigii erotice. Ragaiaic rezumă brutal, în câteva rânduri pătate de vulgaritate, relațiile dintre el și Niculina: „Nu, Nicolino, trebuia să-i zic... Tu ești o biată femeie fără cultură... Tu nu înțelegi integrările în serii și n-ai gustat pe Horațiu. Nu știi nici măcar franțuzește și n-ai cetit, în afară poate de *Viețile sfinților* ori de isprăvile vreunui haiduc, în viața ta o carte. Hazul tău este aici, în cătunul fără nume... atracția pe care mi-o inspiri nu-i decât o chestie de epidermă și de curiozitate...”² Această țărăncă ignorantă trebuia să rămână cât mai departe de rusoaica visată.³ Personajul nu-și justifică existența, în această variantă a romanului, și ca o posibilă concurentă a „rusoaicei”, ca în variantele

¹ Reproducem aici un scurt fragment, singurul care s-a păstrat, dintr-un text ce pare să fi cuprins o expunere mai detaliată a subiectului:

„Bălan putea să mai aibe și altfel de gânduri. Și într-adevăr Bălan, care trebuia să apară la ferestruică, să facă semn Niculinei că a primit semnalul, se pare că ezită să-și lase nevasta noaptea cu acest tânăr ofițer: stratagema la care probabil ea-l determinase pentru a legitima întâlnirile ei cu Ragaiaic îl tulbură acum când e ca și înfăptuită. Pe de altă parte Ragaiaic, crezând că Bălan vrea să precipite lucrurile, și să nu nască lui Bălan vreo bănuială că a înțeles stratagema, se prefacă bănuit și întreabă pe Niculina cu privire la ferestruică.

— Este aici, am să șuier! amenință el și duce țigănelul la gură.

Ea se repede și-i smulge țigănelul, dar el o împinge înapoi și-i strigă, dacă vrea să-l convingă să înceapă să se dezbrace (Bălan acceptând o astfel de stratagemă, Ragaiaic face abstracție în fundul cugetului de gelozia lui).“

Textul scris pe această filă, numerotată de autor 35, se regăsește, într-o formă mult schimbată, la pp. 254-256 din roman, ediția a III-a, pp. 204-206, ediția noastră. La Muzeul Literaturii Române, cota 91, se află alte două variante ale aceluiași episod, dintre care una este foarte aproape de textul tipărit. Textele sunt reproduse parțial și comentate de Al. Oprea în *Mitul „farului aburit”*, pp. 186-187.

² Acest text, decupat de autor, nu știm în ce scopuri, dintr-o filă a variantei A 1, se păstrează tot în arhiva de la Drăgășani. În varianta definitivă, Niculina, care are și ceva „învățătură gimnazială”, citește cu interes literatură rusă și chiar franceză, în traduceri rusești.

³ În fragmentul publicat de Gib I. Mihăescu în „Adevărul literar și artistic”, XI, nr. 600, 5 iunie 1932, sub titlul *Ispita*, Niculina purta numele de Catinca Bălan și era descrisă ca o femeie de țară „ca bradul”, cum îi stă bine unei gazde de haiduci. În versiunea publicată un an mai târziu, portretul Niculinei e substanțial schimbat: „ca bradul și e și cucoană... că e de alt neam”. Scriitorul aduce numeroase alte modificări pentru a sustrage personajul tipologiei primitiv-rurale din prima variantă.

următoare, ci numai ca un factor important în stratagema pusă la cale de Serghe Bălan de a-l îndepărta pe Ragaiaic, prin viclenie femeiască, de la îndatoririle lui de grănicer. În variantele care vor urma, personajul acesta este mult mai complex. Prima variantă a *Rusoaicei*, scrisă în grabă, fără nici o preocupare de îngrijire a frazei, se înfățișează ca un roman de aventuri, lipsit de orice subtilitate psihologică. Scriitorul avea să revină mai târziu și asupra unor detalii tehnice reclamate de romanul polițist, perfectându-și opera și din acest punct de vedere.

Având gata prima versiune, scriitorul o sporește substanțial când revede manuscrisul, dublând unele capitole, în special din partea a doua a romanului. Sunt revizuite profund mai ales scenele dintre Ragaiaic și Niculina, foarte îndepărtate, în noua variantă, de cea anterioară, din care scriitorul păstrează, ici și colo, câteva cuvinte sau fraze.

Textul acesta (B), adăugat ulterior manuscrisului A, este scris cu creionul pe hârtie de proastă calitate. Câteva file au fost deteriorate de timp și de condițiile nu prea bune în care a fost ținut, cu ani în urmă, manuscrisul. Se păstrează din acest manuscris 45 de file în arhiva familiei, la Drăgășani, și o filă la Muzeul Literaturii Române din București (cota M.L.R., 91). Cele mai multe file sunt scrise pe ambele fețe, cu mai multe sau cu mai puține ștersături. În colțul din stânga sau din dreapta al filei se distinge numărul paginii, precedat de o literă din alfabetul grecesc. Toate paginile cu aceeași literă urmau să fie introduse în același loc, la capitolul sau la paragraful respectiv din manuscrisul A. Fără să fie consecvent, autorul indică din când în când, în ms. B, la sfârșitul grupului de file cu aceeași literă din alfabetul grecesc, pagina manuscrisului A unde urma să se producă interpolarea. Sunt menționate, de exemplu, paginile 200, 219 și 231. Același semn, de obicei o literă din alfabetul grecesc (o singură dată numerotarea paginilor se face cu cifre romane), îl întâlnim și în dreptul șirului din ms. A unde trebuia să se producă intercalarea. De exemplu paginile ψ 1 - 15, ms. B, trebuiau introduse, conform indicației autorului, la p. 231 din ms. A, unde se întâlnește același semn ψ. Acesta este de altfel unul din cazurile fericite, când ni s-au păstrat și fișele de intercalat (ms. B) și fișele receptoare (ms. A). În general, textul B este destul de apropiat de cel publicat în 1933. Se remarcă însă, pe lângă obișnuitele schimbări de cuvinte și fraze, și câteva deosebiri mai importante. Scriitorul n-a mai păstrat, la contopirea celor două manuscrise (A + B), fragmente întregi din textul adăugat (B). Din acest motiv, și cu scopul de a le pune în relief, socotim că este util ca aceste fragmente să fie publicate separat.

Care este ponderea schimbărilor aduse în structura narativă și în tipologia personajelor de contopirea manuscriselor A și B? „Înnobilarea” Niculinei, proces de creștere început în varianta A 2, îl obligă pe autor să confrunte, în textul adăugat (B), cele două imagini care evoluau până acum pe drumuri paralele: Valia și ispititoarea soție a contrabandistului Bălan. Cităm un pasaj revelator din ms. B, pp. η, 1 - 2: „Aș fi preferat să n-am îndoilele astea, aș fi dorit să rămân intact consacrat dulcelui vis al venirii rusoaicei. Așa însă această minunată imagine, țesută din poveste și dorinți începe să pălească fără voia mea; va rezista ea, scumpa fată rătăcitoare, în carne și-n oase, fatalei comparații cu zmeoaica din cătunul fără nume!?... Dar iată, acum, această mistuitoare curiozitate a început să mă încerce cumplit. În setea-mi de deplinătate, de exclusivitate, miza mea a căzut pe figura încă acoperită, până la confuz, de misterioase văluri. Și tremur, așteptând întoarcerea, pe care nici un trișaj de astă dată nu va fi în stare s-o abată, într-o parte sau alta, a roatei norocului.” În volum, acest pasaj se va tipări cu

uncle modificări mai ales la început: „Aș fi preferat să nu mai mi se arunce în picioare îndoielile astea, aș fi dorit să păstrez intact pasul meu săltat spre dulcele vis pe care-l taie în două râul de gheață.” (Ediția de față, p. 181.) Înfruntările dintre Ragaic și Niculina, după ce tânărul ofițer optează pentru fata din vis, capătă un plus de dramatism. Cele mai multe schimbări cu care vine această variantă se petrec de altfel în scenele dintre cele două personaje. Niculina, care-și împarte sentimentele, în varianta B, angajată tot mai mult și mai periculos într-un joc dublu, între amant și soț, nu-și mai găsește echilibrul. Vezi fragmentele: § 1, ¶ 2, η 1 - 2, ξ 12 - 17, 23 - 25, μ 1 - 24, σ 1 - 4, ψ 1 - 15.¹

Pe măsură ce situația dintre cele trei personaje se complică, crește interesul scriitorului și pentru organizarea minuțioasă, de aspect senzațional, a spațiului dramei. Atenția sa se dirijează în special spre ceea ce s-ar putea numi topografia polițistă a romanului, care se îmbogățește mult în această variantă (B). Se precizează acum că așezarea lui Bălan — casă gospodărească, înconjurată de multe acareturi — este legată, printr-un fel de tunel secret și un șanț la fel de misterios, cu exteriorul, iar beciul, descris cu cea mai mare grijă, este un fel de loc de observație și de refugiu, cu intrări și ieșiri secrete, dintre care una conduce, printr-o trapă bine ascunsă, chiar în camera Niculinei, în permanență supravegheată și printr-o ferestruică mascată. Descrierea aceasta se prelungește pe mai multe pagini de manuscris (ξ 1 - 11). Scriitorul nu ezită să folosească sintagma „dispozitiv de film senzațional” pentru a numi amănuntele scenografice pe care le dă în legătură cu „câmpul adversarului”. Aspectele polițiste ale romanului sunt îngroșate și de alte elemente adăugate tot în această variantă. Valia este prezentată de Ragaic subordonaților săi, de care-și ascunde adevăratele intenții, ca o „spioană”. În felul acesta, cutia de vioară se preface naiv în aparat fotografic (pp. V - VII).² Planurile de capturare a contrabandistului și de recuperare a Valiei, cu precizarea minuțioasă a drumurilor, a semnalelor pentru sentinele și a locurilor de pază, sunt elaborate în toate detaliile tot în această variantă (ζ 19 - 23, λ 3 - 7). Economia romanului îi va impune scriitorului să renunțe la unele din pasajele excesiv descriptive, ne referim la toată întinderea manuscrisului B, deci și la scenele dintre Niculina și Ragaic, în varianta definitivă. Publicăm separat aceste fragmente. Printre manuscrisele lui Gib I. Mihăescu din arhiva de la Drăgășani se află și o variantă destul de apropiată de cea care a fost tipărită în 1933. Această variantă (C), care întrunește toate îmbunătățirile aduse textului în variantele anterioare, este scrisă cu cerneală, îngrijit, pe hârtie de bună calitate, fără prea multe ștersături și adaosuri. Este de remarcat totuși că unele pagini, cum ar fi 213 - 230, de exemplu, la care se adaugă majoritatea celorlalte, lasă impresia că sunt retranscrise, în timp ce altele, cum ar fi paginile 231 - 234, 239 - 244 și 267, cuprind multe ștersături și, din loc în loc, chiar lipituri, câteodată chiar mai multe pe aceeași filă. Filă 267 are nu mai puțin de trei astfel de lipituri. Acestea la rândul lor reprezintă două situații. Scriitorul a păstrat mici fragmente mai curate dintr-o variantă anterioară (e posibil ca aceasta să fi fost cea pe care noi am numit-o A) pe care le-a lipit în locurile unde ar fi trebuit

¹ Aceste adaosuri sporesc considerabil valoarea romanului. Fără ele, G. Călinescu n-ar fi fost îndreptățit să scrie următoarea frază din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*: „Romanul este condus cu foarte multă abilitate în tot ce privește enigma sufletească a Niculinei” (p. 680).

² Nu s-au păstrat decât aceste pagini din grupul de file numerotate cu cifre romane.

să retranscrie textul, când lucra la varianta C. În această situație se află fila 267 din acest manuscris. Cazul contrar este reprezentat de filele care cuprind fragmente scrise îngrijit, lipite peste un text cu ștersături și adaosuri prea numeroase, care devenise greu de urmărit din această cauză. Cele mai multe fragmente lipite sunt scrise pe verso-ul unor file dintr-un manuscris anterior, probabil tot A.¹ Calitatea hârtiei, precum și faptul că textul de pe recto, îngropat la lipire, este anulat cu linii încrucișate și verticale, semn că, după transformările de rigoare, a fost trecut într-o variantă următoare, sunt probe care pot fi aduse în sprijinul acestei ipoteze. Așa se explică de altfel și faptul că multe din filele primei versiuni (A) din romanul *Rusoaica* sunt trunchiate.

Din varianta C se cunosc 56 de file, păstrate la Drăgășani. Aceste file (213 - 272) reprezintă doar o mică parte din manuscrisul integral. Trebuie să remarcăm de altfel că și din această parte lipsesc câteva file: 241, 264-266. Filă 272 cuprinde pe verso, în mod surprinzător, un mic fragment din finalul romanului: vizita Marusiei, în noaptea nunții, la Ragaic acasă.² Din acest manuscris se păstrează o parte suficient de întinsă ca să putem conchide, fără posibilitatea de a greși, că el cuprinde o variantă a romanului foarte apropiată de textul tipărit în 1933. Până și punctuația, atât de arbitrară în unele pagini scrise de Gib I. Mihăescu, este foarte apropiată de aceea din textul publicat. Pot fi semnalate, cu toate acestea, și unele mici deosebiri, rezultatul intervențiilor pe care le făcea autorul și în timpul corecturilor, începând cu cele din spalt.³ Pentru a ne putea da seama, nu atât de volumul, cât de natura modificărilor de la ultima variantă în manuscris la cea tipărită, credem necesar să cităm câteva exemple: *înțelegeți* (f. 213), *înțelegi* (III, 205); *ăstea* (f. 215), *astea* (III, 206); *femei d-ăștia* (f. 216), *femei d-astea* (III, 207); *dor*, *dor* (f. 217), *doar* (III, 208); *sireacul* (f. 217), *siracul* (III, 208); *mă linguși admirativ Gârneață* (f. 217), *mă linguși admirativ, după obiceul lui, Gârneață* (III, 208); *vineții* (f. 217), *vineți* (III, 208); *același* (f. 218); *acelaș* (III, 209); *urechiușa* (f. 219); *urechiușea* (III, 209); *Mi-aud* (f. 219); *Îmi aud* (III, 209); *moldovancă* (f. 223), *moldoveancă* (III, 213); *precum nu mai văzusem* (f. 232); *precum n-o mai văzusem* (III, 219); *grădinița* (f. 233), *grădinița* (III, 222); *aici* (f. 239), *aiși* (III, 227); *dosarul* (f. 239), *dosarul vechi* (III, 228); *tot* (f. 240); *tăt* (III, 229);

¹ Lipite prost, multe din aceste ștraifuri s-au dezlipit, iar unele s-au pierdut (v. filele 232, 243, 244). Lectura textelor îngropate la lipire se face cu ușurință, după cum se poate demonstra, printre altele, cu fila 244. Partea cea mai întinsă din această filă a fost acoperită cu un fragment pierdut din varianta C. Pe spațiul dezvăluit la căderea lipiturii se poate citi un text, destul de interesant, șters cu mai multe linii încrucișate, care aparține unei variante abandonate. Ca și în alte situații, scriitorul a recuperat hârtia, care prezenta și avantajul că nu era scrisă până la capăt, folosită ca suport pentru tăietura lipită deasupra. Reproducem aici acest text: „...cu soțul iubit, dar eu rânjeam calm și-mi reproduceam calculul pe care-l făcusem înainte. Dinspre ferestruică el nu putea trage; intrând pe ușă i-aș fi imobilizat orice mișcare cu cătarea la ochi. Putea să tragă totuși de-afară, din pâlmar, or dinspre grădină; dar trebuia atunci să tragă prin geamuri, și un țaran nu strică mai niciodată cu precugetare oricât de puțin din avutul lui. Pentru orice eventualitate trăseți cu o mână pe Niculina aproape de mine; cu cealaltă o amenințați cu revolverul să se dezbrace. Acum avea toate motivele să tragă în cineva pe care-l găsești noaptea în casă și care-i mai amenință și soția cu revolverul. Trebuia însă, dacă nu dorea să-și omoare soția, să intre înăuntru ca să lovească. Sau să fie un extrem de bun ochitor.”

² Ediția de față, pp.250-251.

³ Am atras atenția asupra acestor corecturi și în *Nota asupra ediției*, I, p. LXIX.

Să fură (f. 242), *Să fure* (III, 231); *locotent* (f. 242); *locotenent* (III, 231); *locotinent* (f. 242), *locotenent* (III, 231); *lăcrămile* (f. 242), *lăcrimile* (III, 232); *Alea* (f. 238), *Astea* (III, 238); *jițul cel greu* (f. 251), *jițul cel negru* (III, 240) etc.

Exemplele citate, fără nici o intenție de a le epuiza, demonstrează că scriitorul a oscilat, până în ultimul moment, între anumite particularități de limbă populară și echivalentele lor literare. A eliminat o serie de oltenisme accidentale, mai rar a introdus altele, și a îngroșat unele particularități ale graiului moldovenesc în vorbirea personajelor. De asemenea, a înlocuit sau a adăugat, din loc în loc, câte un determinativ, pentru clarificarea sensului sau pentru a spori expresivitatea frazei. Interesante sunt și unele intervenții directe în acest text. Rusoaica apare în relatarea unui personaj și cu numele Valia Iegorova. Scriitorul va tăia acest nume, scriind deasupra pe cel cunoscut: Valentina Andreevna (f. 240). Din loc în loc scriitorul abandonează idei și fraze care nu-l mai mulțumesc, ca în acest exemplu: „Ilia, care e moșnegel inteligent, reproduce de minune, chiar de la prima repetiție, tot ce i-am spus. El a înțeles perfect că în afară de regretul pentru alungarea ei, de muzică și mai cu seamă...” Nemulțumit de aceste fraze, scriitorul n-o mai duce până la capăt pe cea din urmă, le taie cu creion roșu pe amândouă, renunțând la amănunțele superflue și concentrează tot ceea ce are de spus într-o singură frază: „Îi explic lui Ilia de ce țin mult să-i spună numai aceste vorbe, și el pricepe de minune, și reproduce cu o exactitate uimitoare, chiar de la prima repetiție, tot ce i-am spus“ (f. 230). La fel procedează și în cazul altei fraze, concepută mai larg, și apoi redusă la un minimum necesar de informații. Fraza cuprindea, în varianta ștearsă, mai multe amănunte: „Dar tocmai atunci mâinile Niculinei căzură, ea începu să rădă stingherită și un vârful de curiozitate îmi inoculă atunci otrava lui, întinzându-se într-o clipită prin toate vinele, reîntorcându-se și crescând, îmi înfipse în suflet îndemnul unei ușoare zăbave“. Mai scurtă, fraza își clarifică înțelesul în varianta ultimă: „Dar tocmai atunci mâinile Niculinei căzură, ea începu să rădă stingherită și un vârful de curiozitate îmi înfipse în suflet îndemnul unei ușoare zăbave“ (f. 271).

Cercetarea manuscriselor lui Gib I. Mihăescu oferă o imagine nouă a acestui atât de interesant și de controversat scriitor. Autorul *Rusoaiicei* a dus o luptă permanentă și îndârjită cu textul.¹ Așa se explică numeroasele variante, păstrate din păcate parțial, care preced cele mai multe și mai importante dintre scrierile sale. Imaginea unui scriitor neglijent, care-și improviza cu ușurință, fără nici un fel de control critic, textele, scrise la repezeală, sub impulsurile unei inspirații prompte, este falsă. Frecvențele lui reveniri asupra aceluiași text, eliminările, interpolările masive, transformările de tot felul, care ajung să facă de nerecunoscut prima variantă față de ultima, nu sunt decât arareori rezultatul exigenței stilistice. Scriitorul nu întârzie să-și aleagă cuvântul și este mai degrabă nepăsător față de frumusețea frazei. S-a putut vorbi astfel chiar de lipsa conștiinței sale artistice (Camil Petrescu, Pompiliu Constantinescu, E. Lovinescu, Nicolae Manolescu). Autorul care își lucra cu atâta stăruință textele, scrise și rescrise, este preocupat numai de lărgirea și adâncirea obsesiei care pune stăpânire pe întreaga conștiință a personajelor sale. Simte de aceea mereu nevoia unor noi fapte cu care s-o ilustreze, într-un stil febricitant, până

¹ Referindu-se numai la un capitol din *Rusoaica*, Al. Oprea va consemna caracterul „muncit“ al acestui roman. *Op.cit.*, p. 186.

la supărătoare neglijențe. Din acest punct de vedere invenția lui narativă, într-o permanentă stare de ebuliție, nu pare niciodată epuizată. Romanele sale lasă impresia că pot continua la nesfârșit. Pentru a pune capăt acestei proliferări, scriitorul recurge la un sfârșit violent. Toate romanele pe care le-a scris se încheie cu moartea eroului principal sau a unor personaje care, prin sfârșitul lor neașteptat, curmă conflictul: Andrei Lazăr din *Brațul Andromedei* se sinucide, Valia din *Rusoaica* se înecă, dar urmărirea încetase o dată cu împușcarea lui Bălan, Arina din *Zilele și nopțile unui student întârziat* moare în urma unei intervenții chirurgicale nereușite, Georges Radu Șerban din *Donna Alba* se sinucide. Cum lumea interioară este fără capăt, istoria poate fi reluată oricând cu alte destine.

Rusoaica, cea mai de seamă operă a lui Gib I. Mihăescu, este romanul aspirației niciodată satisfăcute. Sensul metaforei pe care este clădit romanul a fost dezvăluit cu cea mai mare grijă de autor nu numai în paginile cărții, dar și în diversele sale mărturisiri consemnate pe larg în presa vremii.¹ Rusoaica nu aparține lumii concrete. Ea trebuie să se „întrupeze“, ne previne romancierul, „la un semn magic al destinului“. Imaginația eroului său „împrumută“ femeii visate chipul unor personaje celebre: „Și pentru a vedea mai bine, împrumutam fetei mult așteptate când trăsăturile Avdotiei Alexandrovna, sora lui Rascolnicof, când ale Zinei, ori Dariei din *Poseđații*, ale Natașei din *Război și pace*, ale Anei² Filipovna din *Idiotul*, ale Ecaterinei Ivanovna, ori Grușencăi din *Frații Karamazov*, sau ale Soniei, din *Crimă și pedeapsă*“ (ediția de față, p. 30). Ca și când această ilustrare n-ar fi fost suficient de convingătoare, sunt aduse îndată și alte mărturii literare pentru a da consistență visului: „rusoaica lui Turgheniev, a lui Dostoievski, a lui Tolstoi, a lui Kuprin, ori Andreev“ (p. 31). În special raportările la Dostoievski și Tolstoi se repetă cu insistență. Sunt puține paginile în care să se aducă, mai deschis și mai convins, un elogiu, în aceeași măsură frumos, femeii ruse, așa cum se desprinde chipul ei din opera marilor scriitori menționați: „acele rusoaice mândre din romanele pe care le cunoșteam cu toții“. Scriitorul opune această viziune „făurită din lecturi“³, „rusoaica gândurilor“, chipurilor din realitate: „Viziunea cea scumpă, țesută numai din fuiorul fără prihană al închipuirii și stărnită de iznoavă de vizita lui Iliad se înstăpâni iarăși absolută și exclusivă în sufletul meu. Niculina nu-i putea fi cel mult decât o palidă întruhipare pur fizică“ (p. 62). Rusoaica devine chiar o păvază care-l apără pe erou de realitate: „Mă refugiam atunci la sânul imaginarei mele zeițe, ce trebuia acum să coboare, căci când marea albă mă copleși sub fluturarea vălurilor nesfârșite de speranță, Niculina redeveni pentru mine doar trupul arzător al străngerilor

¹ Semnificativă este în special această declarație pe care i-o face lui Matei Alexandrescu: „Locotenentul Ragaic este setos de o nouă tate, de un eveniment neașteptat, care să prefacă complet obișnuințele lui sufletești, de un ideal care nu putea fi întrupat, cred, mai plastic decât printr-o femeie necunoscută și, desigur, frumoasă. În setea aceasta nepotolită de nou, chiar dacă împrejurarea îi aduce dinainte perspective inedite, el bănuiește totuși că, dincolo de ele, s-ar putea găsi ceva și mai minunat.“ (Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, Editura Minerva, 1971, *O oră cu Gib I. Mihăescu*, p. 56.)

² Nastasia Filipovna.

³ *Căutându-l pe Gib Mihăescu*, interviu consemnat de F. Lăstun, în „Cronicarul“, III, nr. 14, 6 decembrie 1932, p. 5. Cf. Gib I. Mihăescu, *Însemnări pentru timpul de azi*, Editura Dacia, 1975, p. 278.

sălbatică de sub nuc“ (p. 109). De la această dulce irealitate așteaptă eroul romanului vindecarea de cunoscut, de trăit.

Ragaiac n-o întâlnește niciodată pe Valia. El este în permanență nevoit să și-o imagineze: „În totalitate, figura ei e veșnic estompată pentru mine; un vâl înșelător o acopere. Izbutesc să-l dau la o parte pe-alocuri, dar niciodată de tot. Fața Valiei e o închegare sacră“ (p. 149). El n-o poate întâlni pentru că ar tulbura logica demonstrației, care-l obligă să rămână „în veșnică, neliniștită așteptare“¹ a extraordinarului. Rusoica² simbolizează „nostalgia neprevăzutului“, ilustrată de romancier numai în latura erotică, negată de fiecare experiență nouă ca să rămână întotdeauna biruitoare. Cum „marea întâmplare“ nu se produce și nu poate să se producă („evident, rusoica, așa cum o vrea el, acest nemulțumit de tot ce-i iese întâi în cale, întârzie să vină“³), Ragaiac este nevoit să ducă o viață dublă: în închipuire și în realitate. Pentru a putea ține sub observație ambele planuri, scriitorul va organiza foarte original materialul epic al romanului. Delirul imaginativ al lui Ragaiac își caută, în chip paradoxal, o realizare concretă în urmărirea polițistă, fixată solid într-un plan concret, a unui obiectiv himeric: capturarea femeii din vis. În jocul acestor două planuri, realitatea interioară și realitatea exterioară, Niculina ajunge s-o concureze pe Rusoică, niciodată s-o înlătore.

Sacrificându-i unitatea, obligați de nevoile analizei, observăm că tot romanul este ocupat, dacă facem abstracție de închipuirile eroului principal și ne concentrăm atenția numai asupra faptelor care se petrec în realitate, de intriga amoroasă dintre Ragaiac și Niculina, complicată de îndatorirea ofițerului de a-l urmări și aresta, ajutat de câțiva subordonați, siluete creionate cu siguranță, pe soțul ei, Serghe Bălan, un „contrabandist“ isteț și întreprinzător. Când acesta este ucis, romanul, structurat după tehnica literaturii polițiste, nu mai poate continua, înfruntarea dintre părțile angajate într-o acțiune de urmărire încetând. Niculina, care împrumută ceva din eposul popular în calitatea ei de ispititoare gazdă de haiduci, element principal în această țesătură epică polițistă, își încheie rolul și dispăre. În această construcție epică atât de riguroasă, în care femeia visată este mereu confruntată cu cea reală, pe toată durata filmului polițist, se ivesc câteva chipuri dintr-o lume pestră: mujiți, vagabonzi, oameni mânați de interese mărunte, profitori de tot felul, aventurieri, figuri tragice de înșelați alături de înșelători suspecti. Scriitorul manifestă un interes mai scăzut pentru această umanitate răvășită de evenimente. Ea formează un fundal în care detaliile își pierd semnificația concretă, având doar rolul să înlesnească apariția himerei, printr-o încălzire spectaculoasă a frontierei dintre lumea reală și cea imaginară: „Și priveam — remarcă undeva Ragaiac — într-acolo năuc, din mijlocul minusculului meu detașament imaginar, care era totuna cu cel real“. Urmăritori și urmăriti,

¹ Gib I. Mihăescu, *De ce am scris „Rusoica“?* în „Cronicularul“, V, nr. 22, 12-20 mai 1934, p. 10. Cf. vol. cit., p. 282.

² Gib I. Mihăescu îi dă Suzanei Dovalova, într-o scrisoare, aceste explicații care vizează, până la urmă, același sens metaforic: „Rusoica putea fi tot așa de bine o slovacă, o cehă, o poloneză sau nu știu eu ce anume naționalitate, dar o femeie evident îndepărtată, care să se deosebească de tot ce ai cunoscut, fără totuși a ști s-o definești, o femeie care îți-ar putea aduce așadar ceva nou și neașteptat“. Ciorna acestei scrisori se păstrează la Secția de manuscris a Academiei Române, cota 30874 - 30877.

³ *Căutându-l pe Gib Mihăescu*, „Cronicularul“, III, nr. 14, 6 decembrie 1932, p. 5.

„detașamentul“ și „contrabandiștii“ sunt mereu proiectați din planul realității în spațiul nebulos al visurilor lui Ragaiac. O anumită ambiguitate, care la origine rezulta din confuziile și confruntările, numeroase și dramatice, ale momentului istoric respectiv, o dată cu prăbușirea unei lumi și ivirea alteia, brutală și necruțătoare, este întreținută de Gib I. Mihăescu din calcul artistic. „Spionii“ (termen, de altminteri, echivoc în roman) sunt adeseori doar simple epave care trec fraudulos frontiera, ajutați de contrabandiștii ce se ocupă de fapt cu înlesnirea acestor treceri, iar „bolșevicii“ sunt confundați cu „niște bieți zdrențăroși cu fața suptă de mizerie“ sau cu oricine reprezintă lumea de dincolo de frontieră. Până și Valia devine, cu consimțământul lui Ragaiac, în această logică a desprinderii de realitate, o „spioană“. În această perspectivă, care ne conduce întotdeauna de la real la imaginar, interesează mai puțin dacă în unele biografii, cum este și aceea a Valiei, apar, în treacăt, elemente fastidios melodramatice, în care motivarea istorică este neadâncită. Cu toate că nu manifestă un interes deosebit pentru analiza sociologică, redusă la câteva fapte care țin de o experiență personală, dobândită pe frontiera de răsărit, sciiitorul nu transformă niciodată un adevăr dramatic într-o idilă. Eroul său, prins într-o țesătură de întâmplări pe care le înțelege, le judecă și le povestește ca un om al epocii, întreține de-a lungul întregului roman visul unei femei ideale care, ține să precizeze romancierul, „putea fi tot așa de bine o slovacă, o cehă, o poloneză sau mai știu eu ce“. Rusoica, această magnifică metaforă care stă la baza romanului cu același nume, o indiscutabilă capodoperă a literaturii române, aparține, oricum am privi lucrurile, lumii închipuite a poeziei, și nu avem dreptul s-o privim altfel.

Romanul *Rusoica* a fost bine primit de critica timpului. Chiar în momentul apariției, scriitorii și criticii dintre cei mai de seamă îl semnalează ca o biruință remarcabilă a prozei românești. Din 1933 și până astăzi bibliografia critică a romanului a sporit considerabil. Ne vedem nevoiți, prin urmare, să selectăm doar câteva din opiniile critice cele mai avizate asupra romanului care a stabilit definitiv faima scriitorului.

Perspicacius, ponderat în aprecierea primului roman al lui Gib I. Mihăescu, își regăsește, la apariția *Rusoiciei*, entuziasmul pe care i-l provocaseră, mai înainte, nuvelele scriitorului. Romanul îi apare, de la început, în cronica pe care i-o consacră în 1933, reluată în *Mențiuni critice*, V, 1946, „plin de sevă densă, de măiestrie rar întâlnită, de milenară patimă și de himere inaccesibile, de aventuri dramatice și de psihologie rafinată“ (p. 260). Criticul vede în *Rusoica*, înainte de toate, un excelent roman de aventuri, în care, întocmai ca în nuvele, autorul știe să creeze momente de mare tensiune dramatică, „de halucinare vecină cu visul și cu delirul“. Această calitate se leagă firesc de virtutea esențială a romanului, care trebuie căutată în profunzimea analizei psihologice: „Oricât de palpitate, câtă vreme nu-s încălzite de pasiuni lăuntrice, de suflete necomune, aventurile rămân tangențiale și nu operează mai mult de un miraj trecător. *Rusoica* este însă, în același timp, deci mai presus de toate, un roman psihologic. Psihologia unui amor ideal și psihologia unei pasiuni pământene, jocul de cumpănă între visul inaccesibil, deși permanent, și fericirea de la doi pași, trecătoare“ (p. 263). Dacă este mai greu să acceptăm imaginea idealizată a lui Ragaiac, „suflet superior“, „pur temperament de cavalier“, în schimb atenția pe care o acordă Perspicacius Niculinei merită să fie reținută, măcar și pentru încercarea de a o opune, scandalizând spiritele obișnuite cu ierarhizările didactice, unor personaje

celebre din galeria femeilor voluntare: „*Rusoaica* este nu numai romanul himerelor locotenentului Ragaiac, dar și romanul de dragoste al Niculinei, haiduceasa, răsărită ca o zână a nopții, într-un cătun înecat în mister și umbră, de pe malurile Nistrului. Ce departe și ce palide rămân, pe lângă această voinică și pătimașă întrupare a iubirii de codru, toate Vidrele și toate Chiajnele literaturii noastre istorice“ (p. 266). Perpessicius va conchide că romanul lui Gib I. Mihăescu stă, prin „însușirile de concentrare și implicație sufletească“, alături de cele mai bune nuvele ale sale, depășindu-le chiar „prin poezie și vigoare“. În planul dezvoltării literaturii contemporane, aceste merite fac din *Rusoaica* „una din cele mai tulburătoare licori ale epice de astăzi“.

Pompiliu Constantinescu va discuta mai nuanțat, și uneori chiar cu accente critice, aceleași calități, în cronica pe care o semnează în revista „*Vreemea*“, VI, 2 iulie 1933, p. 7. Abia cu *Rusoaica*, va observa și Pompiliu Constantinescu, se poate vorbi de „trecearea justificată a nuvelistului la forma amplificată a romanului, realizându-se astfel tentativa ratată cu *Brațul Andromedei*. „*Frenesia erotică*“ și „*nostalgia necunoscutului*“ sunt împinse de Gib I. Mihăescu, întocmai ca în atâtea nuvele, până în „straturile subconștientului“. Comparația romanului cu nuvelele se va face, spre deosebire de constatările lui Perpessicius, în neta favoare a romancierului și chiar cu o evidentă tendință de subapreciere a nuvelistului: „Cunoscuta sa erotologie, în care femeia e un complex de extaze și diabolism, un joc perfid de pasiune și calcul, un simbol de energie și de poetică expresie, iar bărbatul o împletire de brutalitate și reverie, de egoism erotic și uitare de sine în mrejele voluptății — se conturează în *Rusoaica* în figuri de o realizare viguroasă cu atât mai mult cu cât d. Mihăescu a rezolvat aici și acea rotunjime necesară a fragmentului de viață transpus în ficțiune, dispunând materialul în planuri bine încheiate. Sustragerea din hipnoza grotescă, din buimăcia nevrozelor, din dibuirea prin haosul instinctelor, prezintă, până la un punct, o izbândă a romancierului de calitate asupra deformativului prea obositor din nuvelistica anterioară.“ Recunoscând în autorul *Rusoaicei* un „pictor cu bogate dar inegale resurse“, un scriitor epic cu „atâtea riguroase însușiri“, Pompiliu Constantinescu va observa mereu piedicele care stau în calea realizării depline a unui prozator atât de bine dotat. Încearcă, în consecință, să respingă, în multe cazuri cu perfectă îndreptățire, alteori cu asprimi care pot apărea astăzi surprinzătoare, tot ceea ce i se pare excesiv în opera lui Gib I. Mihăescu. Apreciind calitățile reale pe care le vedește romancierul în „conturarea“ personajelor din *Rusoaica*, criticul remarcă, dintre „tipurile feminine“, tot pe „senzuala și enigmatică Niculina Bălan“. Mai puțin entuziasmat se arată, în schimb, față de „proiectarea lirică a necunoscutului feminin, întrupat în simbolul unei misterioase rusoaice, Valia, după care tânjesc ofițerii implicați în aventuros și obsesii erotice“. Vede aici chiar un mare neajuns sub raport estetic, rezultat din „permanentizarea unui lirism de patos fad și bombastic, coborând în foileton ținuta literară a romanului“. Se lasă impresia că este pusă în discuție întreaga concepție și construcție metaforică a romanului, dar criticul are în vedere, aici ca și în alte părți, doar deficiențe de ordin stilistic, după cum vom vedea.

Lăudându-l pe scriitor pentru că a realizat „o compoziție solidă în desfășurarea epică a subiectului“ și a ajuns la „limpezirea realistă a personajelor“, criticul respinge „unele rucuri tehnice“, „grotescul simplificator până la caricatură“, „incursiunile de verbozitate inutilă“ și „o dubioasă poezie, plasată pe substanța rudimentară, viguroasă, a fantomelor sale umane“. Cu cât crește dorința de a remarcă „disciplina interioară spre organizare

epică“, criticul se arată cu atât mai nemulțumit de lipsa „disciplinei expresiei“. Deficiențe stilistice reale sunt inventariate parcă cu prea mare insistență, alături de altele, discutabile, care aparțin altui gen de discurs decât limbajului curent, încât se creează impresia că cel care le colecționează uită că multe din personajele lui Gib I. Mihăescu vorbesc un limbaj aparte. Ragaiac remarcă undeva, în timp ce încearcă să-i inoculeze lui Iliad obsesia „rusoaicei“: „Și vorbesc înainte ca în prada unei halucinații“. Un anume patetism rezultat din aglomerarea determinărilor „bombastice“ capătă alte justificări stilistice în vorbirea acestor posedați. Febra interioară se răsfrânge într-un limbaj care, distanțându-se de cel obișnuit, pare artificial. Când personajul reintră sub controlul lucidității, aceleași formulări pot dezvălui un substrat ironic. La această dublă subordonare a limbajului, viziunilor halucinante și controlului ironic, se referă, destul de vag de altfel, Tudor Vianu în *Artă prozatorilor români*, Editura contemporană, 1941: „Fantazia lui Gib I. Mihăescu îi oferă imagini de groază, halucinante, care împreună cu asociațiile legate de vocabularul pe care îl întrebunțează de preferință creează atmosfera scrierilor lui, răcorită pe alocuri prin ironia sau autoironia autorului“ (p. 379). Fără îndoială că există „inestetice și nefericite formulări stilistice“ în romanul *Rusoaica*, așa cum există și în alte scrieri ale lui Gib I. Mihăescu. Pompiliu Constantinescu face însă greșeala de a reduce la același numitor fapte care își au explicații stilistice diferite, sporind inutil inventarul faptelor de limbă care ar proba ceea ce criticul numește „lirismul bombastic“ din *Rusoaica*.

Șerban Cioculescu așează romanul *Rusoaica*, în scurta sinteză asupra operei scriitorului pe care o publică în „*Revista Fundațiilor Regale*“, II, nr. 12, 1 decembrie 1935, printre cărțile de suprafață europeană din literatura română contemporană. Romanul acesta este considerat, fără nici o umbră de echivoc, cea mai reprezentativă operă din moștenirea literară a lui Gib I. Mihăescu: „*Rusoaica* este capodopera lui Gib I. Mihăescu. Cu un material în parte cules personal, în parte sugerat de povestirile unor camarazi militari, romanul a eșafodat construcția cea mai puternică a carierei sale.“¹ Criticul apreciază „minuțiozitatea cadrului“ exterior, dar va găsi, ca și ceilalți comentatori, partea cea mai originală a romanului, superior din acest punct de vedere nuvelelor, în modul în care organizarea elementelor epice încorporează și facilitează observația psihologică: „Nerevenind asupra procedeele sale de nuvelist, în care nebunia obsesivă rămâne oricum elementară, autorul a izbutit în *Rusoaica* să dea cea mai înaltă expresie gândului organizat după legile obsesiei erotice. Însuflețind, cu o egală stăpânire de romancier, toate personajele romanului, fără nici o deficiență de ordin epic, de la figurile cu totul secundare, la celelalte de însemnătate sporitoare, cu o economie remarcabilă în mișcarea eroilor, Gib I. Mihăescu a dat un roman perfect. Desăvârșind deci mijloacele sale epice până atunci numai promițătoare, el a știut să dea o prelungire romanului său în vis și în simbol“ (p. 317). Tocmai „prelungirea“ care i se părea criticabilă lui Pompiliu Constantinescu formează elogiul lui Șerban Cioculescu. Aici vede autorul *Aspectelor literare contemporane* și șansa europeană a romanului: „*Rusoaica* este o carte europeană, o contribuție care depășește hotarele literaturii noastre. Prin simbolismul ei implicit, ea îmbogățește nu numai literatura națională de care e legată prin limbă, dar însăși literatura continentală, prin adevărul general omenesc“ (p. 317).

¹ Șerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane*, Editura Minerva, 1972, p. 316.

Sub un titlu răsunător, „*Rusoaica în America, Franța și Cehoslovacia*”, Ștefan Vornicu reproduce într-un interviu pentru „*Naționalul nou*”, II, nr. 298, 11 mai 1935, p. 2, declarația romancierului cu privire la proiectele unor traduceri din scrierile sale în limbile engleză, franceză, slovacă și cehă: „În privința traducerii în limba engleză nu este încă nimic definitiv, deoarece de-abia am luat cunoștință de o propunere a unei edituri americane. De asemeni, d. Harie Voronca mi-a propus s-o traducă în franțuzește. Cât privește traducerea în slovacă, într-adevăr *Rusoaica* va apărea luna viitoare în editura «*Akademia*» din Bratislava. Tot pentru o editură cehoslovacă, de astă dată din Praga, mi se traduce și romanul *Brațul Andromedei*”. Romanul s-a tipărit în limba slovacă, în 1935, în traducerea Suzanei Dovalova². Moartea autorului, războiul și anii numeroși, în care *Rusoaica* nu s-a mai reeditat nici în limba română, sunt cauzele care au făcut ca această „carte europeană”, cum o numea Șerban Cioculescu, să nu fie suficient de bine cunoscută peste hotare.

Foarte interesante, cunoscând rezerva criticului față de acest scriitor³, sunt observațiile pe care le face asupra *Rusoaicei* Eugen Lovinescu, în *Istoria literaturii române contemporane*, 1900 - 1937, București, 1937. Fără să lase impresia că s-ar alătura criticilor care au văzut în *Rusoaica* o carte excepțională, Eugen Lovinescu scoate în relief, în puținele rânduri pe care le consacră romanului, câteva din calitățile lui fundamentale, arătându-se nemulțumit, ca și altă dată, când s-a ocupat de nuvele, în special de minima importanță pe care a acordat-o acest autor, atât de pasionat de tainele sufletului omenesc, expresiei artistice, „meșteșugului formal”, cum spune criticul: „Temperamentul scriitorului s-a realizat complet de abia în *Rusoaica*, 1933, în care unii critici au văzut o capodoperă. Valoarea romanului nu stă însă atât în expresie, în epizoade, în tehnică, ci în ideea unică ce o însușește și ni se transmite sub forma unei sugestii. Nu ne interesează, așadar, peripețiile locotenentului Ragaic, nesfârșita desfășurare de scene erotice într-o masă informă de fapte, pe care nu le poate reglementa obișnuita lipsă de simț critic și estetic a scriitorului, lipsa de stil și de stilizare; nu ne interesează ceea ce face Ragaic, ci febra vinelor lui, obsesia tipului de femeie ireală, de «*rusoaică*» scoasă din lectură sau din visări, pe care ne-o transmite, căci în fiecare din noi stă ascunsă «o rusoaică» adulmecată fără succes în toate tipurile femeilor întâlnite” (pp. 312 - 313). Ideea unei unice stări sufletești, dominante și dominante, prin puterea cu care aceasta se transmite, va apărea, de acum înainte, la toți comentatorii romanului *Rusoaica*. Eugen Lovinescu crede că această infuzie obsesivă nu se realizează deplin în nuvelele lui Gib I. Mihăescu din cauza evidenței demonstrației: „Putința transfuziei unei stări sufletești este, desigur, semnul unei mari arte; ceea ce scriitorul nu știa să ne comunice, didactic și aplicat, în *Urâul, Frigul, La „Grandifloră”*, a ajuns să ne împărtășească acum prin nu știu ce forță acumulativă și frenezie interioară” (p. 313). Frenezia aceasta interioară poate fi descoperită, cum a demonstrat în special critica mai nouă, și în nuvelele autorului. În *Rusoaica* ea ocupă însă treapta cea mai de sus.

¹ *Romancierul Gib I. Mihăescu despre „Donna Alba”* în Gib I. Mihăescu, *Însemnări pentru timpul de azi*, Editura Dacia, 1975, p. 292.

² *Ruska*, roman, z rumunciny preložila Zuzka Dovalova, Bratislava, 1935.

³ Gib I. Mihăescu scria, cu mai mulți ani în urmă, în „*Gazeta Ardealului*”, II, nr. 55, 56 și 57, din 14, 15 și 16 martie 1922, p. 1, la rubrica *Inscripții pe nisip*, cuvinte rele și nedrepte despre E. Lovinescu. Aceste foiletoane au fost reproduse în culegerea Gib I. Mihăescu, *Însemnări pentru timpul de azi*, ed. cit., pp. 160-167.

G. Călinescu s-a ocupat de romanul *Rusoaica* în mai multe rânduri. Semnalează mai întâi, în cronică literară din „*Adevărul literar și artistic*”, XII, seria a II-a, nr. 653, 11 iunie 1933, p. 7, apariția cărții lui Gib I. Mihăescu printre evenimentele literare de seamă ale anului. Romanul este abordat în această cronică dintr-un singur unghi de vedere: acela al construcției epice. Criticul admiră, dezvoltând mult aceeași metaforă, clădirea „tare”, durată după o „geometrie prestabilită”, pe un „teren real”. Progresele de la romanul anterior la noul roman le vede aici în primul rând: „Arhitectul a pus stăpânire, după întâia construcție, pe mijloacele sale și acum clădește liniștit, solid, pe legi experimentale”. Înaintând numai în această direcție, G. Călinescu ne surprinde astăzi cu unele din afirmațiile, ulterior revizuite, pe care le făcea, la o primă lectură, asupra romanului: „*Rusoaica* este un roman cu desăvârșire epic, fără psihologie analitică, fără lirism contemplativ, fără nici o interioritate care să nu provină din cel mai vizibil exterior”. Criticul vede aici un progres mai general „făcut de romanul românesc în ultimii ani”, fapt care-i permite să lărgescă teoretizarea asupra unei întregi direcții a genului: „Adevăratul roman ar fi acela senzațional, ieșit adică din fapte pure, explozii ultime ale unor frământări ce trebuiesc estompate ușor pe un al doilea plan de contemplație”. Romanul lui Gib I. Mihăescu se încadrează perfect în această direcție printr-o „plăcere acută a extraordinarului” și „un sentiment de explorare și de aventură”, însușiri care se fac simțite peste tot. Până în fraza finală atenția criticului se concentrează în special asupra închegării epice a romanului: „D. Gib I. Mihăescu este unul din romancierii noștri cei mai valoroși, care știe să facă o balanță justă între materie și tehnică”.

În 1939 G. Călinescu publică, în „*Jurnalul literar*”, I, nr. 14, din 2 aprilie, amplul studiu *Gib I. Mihăescu, romancier*. Puțini prozatori contemporani s-au bucurat de aceeași prețuire în faimoasa „foaie săptămânală de critică și informație literară” pe care o scotea criticul la Iași. Prozatorii despre care scria G. Călinescu se numesc: Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu. Studiile acestea au intrat, cu puține modificări, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941. Din studiul publicat în „*Jurnalul literar*”, *Gib I. Mihăescu, romancier*, lipsește în volum doar o frază, importantă pentru că fixează mai direct, cum o cereau necesitățile unei prezentări autonome, locul romancierului în proza modernă românească. O reproducem: „În istoria literaturii române Gib I. Mihăescu și-a câștigat un loc indiscutabil și cu greu s-ar putea tăgădui pașii enormi pe care i-a făcut literatura română prin Camil Petrescu, d-na Papadat-Bengescu, Gib I. Mihăescu și ceilalți, de la amabilele și superficialele narațiuni ale lui Duiliu Zamfirescu la gravele, meticuloasele sondări ale adâncimii omenești ale acestora din urmă”. În *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, G. Călinescu va adăuga un singur paragraf, de 11 rânduri, despre nuvelistica lui Gib I. Mihăescu, considerată „opera unui febricitant care scria «sinistrăți»”. Poate că și acest fapt a contribuit ca uitarea să se așteamă mult timp asupra unei părți importante din opera scriitorului, redescoperită abia în ultimele două-trei decenii!

Spre deosebire de cronică din 1933, în *Istoria literaturii române* G. Călinescu nu se mai arată interesat de materia epică a romanului *Rusoaica*, de „faptele pure”, cum spune el însuși, rezumate totuși, ci de semnificația acestora. În linia celor spuse de Lovinescu, nu se mai ocupă de ceea ce fac personajele, ci de mobilul acțiunii lor. Toată demonstrația se întemeiază pe definiția virilității. Cu o mare abilitate, noțiunea este întoarsă pe toate fețele, în adevărate jerbe verbale. Se va vorbi astfel de „bovarismul” romanului: „Gib I. Mihăescu

scrie un roman pe care l-am numi al situațiilor fundamentale. În *Madame Bovary* nu se zugrăvește o femeie, ci femeia în general. *Rusoaica* e un fel de *Madame Bovary* a virilității întrucât în Ragaiaic sunt întrupate aspirațiile oricărui bărbat, fără vreun accident mai deosebit“ (p. 679). În toți eroii romanului descoperă „virilitatea pură, fără alt aspect“. Calitățile romanului rezultă, în logica acestei argumentări, din concentrarea tuturor mijloacelor pentru a figura goana bărbatului după femeia ideală: „Scriitorul pare bântuit de o singură problemă, aceea de a figura pentru cititor goana după femeia inaccesibilă și în această obsesie pune obstinație, meticulozitate, gravitate și chiar delir, mergând la scop fără greș. De unde o impresie finală de copleșitor, de unic, care depășește analiza parțială“ (p. 679). Aceeași idee, mereu nuanțată, este reluată și în încheiere: „Fiindcă nu se preocupă să determine individualitatea eroilor, ci face monografia unei laturi sufletești, a aspirației bărbatului în genere pentru femeia necasnică, fugitivă, inaccesibilă, *Rusoaica* e un adevărat roman de analiză. Virilitatea aventuroasă e descrisă prin toți eroii deodată și prin urmare cu o rară multiplicitate de nuanțe“ (680). Primejdia, misterul, aventura, riscul, atributurile cavalerismului în general devin numai componentele „întreinderii erotice“.

Critica actuală reușește să dezvăluie și să adâncească aspecte necunoscute ale operei lui Gib I. Mihăescu și să nuanțeze unele din judecățile mai vechi asupra romanului care i-a adus scriitorului celebritatea. Dintre criticii care s-au ocupat constant de opera lui Gib I. Mihăescu trebuie menționat în primul rând N. Manolescu, pentru care „*Rusoaica* rămâne cartea excepțională“ a acestui scriitor. Capodopera lui Gib I. Mihăescu este considerată de autorul prefeței din 1967¹, „mai puțin romanul aspirației spre ideal și mai ales un roman al așteptării“ (p. XIV). Despre „așteptarea faptului uluitor“, „a întâmplării neprevăzute“, scria și Octav Șuluțiu în cronică din revista „Azi“, II, nr. 4, noiembrie-decembrie 1933, reluată în volumul *Pe margini de cărți*, Sighișoara, 1939. Interpretarea lui Nicolae Manolescu, care pătrunde dincolo de așteptarea concretă, ca fapt de viață, în universul creat de scriitor, este mult mai subtilă: „Așteptarea lui are, așadar, și o altă latură, îndreptată în afara vieții, într-un spațiu mut și imens ca și stepa rusească, în fața căreia se umple de tristețea necunoscutului sufletului lui Ragaiaic. *Rusoaica* exprimă această tensiune dublă și aici trebuie căutată valoarea ei infailibilă. Impresia uimitoare pe care romanul ne-o produce mereu, la fiecare nouă lectură, nu se datorează, desigur, subiectului, ci puținței de a face tensiunea palpabilă, de a o converti în așteptare concretă. *Rusoaica* e o dramă a așteptării. Structura chiar a cărții e teatrală, Ragaiaic, nu doar autorul, fiind un regizor“ (pp. XV - XVI). Reluând în „România literară“, după zece ani, în eseu *Cotidianul în roman*, această meditație despre „existența imaginară a lui Gib I. Mihăescu“, așa cum se oglindește în destinele eroilor săi, Nicolae Manolescu va comenta rezistența față de cotidian produsă de puterea obsesiei erotice în sufletul lui Ragaiaic.

Ov. S. Crohmăniceanu, care nu pare atras în mod deosebit de acest roman al lui Gib I. Mihăescu, remarcă încă o dată, în *Literatura română între cele două războaie*, I, Editura Minerva, 1972, o calitate esențială a cărții: „neegalata putere de a comunica sentimentul obsesiv“. Nicolae Balotă, în schimb, încearcă o răsturnare totală a imaginii cunoscute a romanului, în volumul *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, 1974. Conciliant din prudentă, când recunoaște că „nu e inexact să se

¹ Gib I. Mihăescu, *Nuvela*, I, Editura pentru Literatură, B.P.T., 1967.

vorbească despre platonismul aspirației spre o femeie ideală, nici de o conspirație a așteptării, în cazul lui Ragaiaic“, autorul nu acordă nici un fel de credit acestei idei chiar în pagina următoare: „Ragaiaic nu e contemplativul pierzându-se în aspirație și așteptare“ (p. 229). În comportamentul lui Ragaiaic, criticul descoperă o „trăsătură net masochistă“, prin care personajul se leagă de „figurile cele mai bine conturate din nuvelele lui Gib I. Mihăescu“. Tipul „sodomasochist“ este opus „bovaricului“, de care vorbea, într-un anume sens, G. Călinescu: „Drama sa nu este a «bovaricului» idealist, condamnat să trăiască într-un mediu care nu-l înțelege, care nu-i satisface — prin meschinăria condițiilor pe care le oferă — prea înaltele sale apetitii. Ragaiaic își află adevăratele satisfacții tocmai în imaginarul cu neputință de realizat. El nu caută compensări imaginare ale unor stări de frustrare. Dacă l-am supune unei analize psihologice, am găsi în acest personaj un fond de agresivitate pe care o reprimă într-o oarecare măsură, ca un om al disciplinei, o azvârle din câmpul conștiinței“ (pp. 229 - 230). Asumându-și obligația de a face în locul autorului această „analiză psihologică“, criticul descoperă peste tot silniciile lui Ragaiaic. Pe de o parte „el o urmărește cu luciditatea saducului care vrea să posedă subjugând“ pe Niculina, iar pe de altă parte „își proiectează patima“ pentru Valia în imaginar. Demonstrația păcătuiește însă prin exces: „E sigur că dacă ar fi putut afla și cuceri pe frumoasa Valia, «rusoaica», ar fi chinuit-o și ar fi izgonit-o“ (p. 230). Prin aspirația sa către idealul erotic care îl fascinează, Ragaiaic, cum observa G. Călinescu, rămâne un bovaric nemulțumit de ceea ce vede în jur, chiar dacă în urmărirea visului său nu-și cântărește mijloacele și provoacă, deliberat, și uneori chiar cu o satisfacție rea, suferința în jurul său (Marusea, Niculina). Dacă nu putem accepta până la capăt demonstrația lui Nicolae Balotă că în tot ce face Ragaiaic trebuie să vedem un „tipic demers sadic“, ea cuprinde și sugestii interesante, care ne introduc pe căi noi în universul lui Gib I. Mihăescu, practic, ineputabil în cazul unei opere literare excepționale.¹

Bucurându-se, în epocă, de un mare și meritat succes, romanul *Rusoaica* s-a tipărit în mai multe ediții, la început an după an, ajungând, în timpul vieții autorului, la cea de a III-a (În anul 1943, romanul ajunge la VI-a ediție: *Rusoaica. Bordeii pe Nistru al locotenentului Ragaiaic*, cu o prefață de Cezar Petrescu, Editura Gh. Mecu, București.) Dintre toate aceste ediții, am ales ca text de bază pe cea de a III-a, ultima revizuită de autor: *Rusoaica. Bordeii pe Nistru al locotenentului Ragaiaic*, Editura „Națională - Ciomei“, S.A., București, 1934.

În aparatul critic notăm în felul următor primele trei ediții ale romanului *Rusoaica*: R1, R2, R3.

¹ Vezi și: Gib I. Mihăescu, *Rusoaica. Bordeii pe Nistru al locotenentului Ragaiaic*, text îngrijit și postfață de Al. Andriescu, Editura Minerva, București, 1990: „*Rusoaica*“. *Lecturi paralele*, pp. 271-301. Acest studiu comparatist întregeste și este solidar cu comentariile de aici, completând, în mod necesar, și informația bibliografică referitoare la *Rusoaica*.

RUSOAICA

„Gândirea“, X, nr. 12, 1930, pp. 434 - 444 [G]

.....
Dar toate aceste lucruri n-ar avea nici o importanță și nu le-aș fi însemnat pe aceste file dacă o întâmplare, cu totul neașteptată și deosebită, nu ar fi întrerupt brusc și dureros acest monoton dar atât de plăcut fel de viață, făcându-mă să-mi scrutez în rândurile de față conștiința încărcată.

Mi-aduc atât de bine aminte seara aceea cu o lună enormă ce se desprindea din vastul necunoscutului răsăritean. Jerbele de plopi înalți și de sălcii ale Nistrului aruncau umbre lungi și apele leneșe, pe care razele roșii le atingeau răzându-le, aveau ceva într-insele de spaimă și de mister. Peste tot trenau funigii roșii și pe undele molcome se vedeau adânci brazde de sânge. Se părea că în fiecare sfor al râului, apa spăla sângele unui rănit pe moarte. Părea că se lăsase peste fire împărăția duhului roșu; soldații mei înșiși erau iluminați de această misterioasă colorare, pe care flăcările unui cuptor nevăzut o reflectau asupra lunei.

Eram toți ca niște draci și eu însumi mă simțeam ca un mic șef de echipă drăcească, încât, pentru a mă potrivi decorului, răsai drăcește, din ușa odăiței mele, celor doi prinși, având și ei pe față reflexul colorii iadului; două siluete subțiratece, parcă fluide, care așteptau între baionetele soldaților, ca între niște lungi frigări, vizita și întrebările mele de rigoare. Mă apropiai cu zâmbet poznaș căci lumina asta mă predispunea la glumă crudă și la puțin cabotinism.

Dar când fusei la doi pași, o altă priveliște, cu mult mai neașteptată ca cea dintâi, mi se deschise dinaintea ochilor, ca de după o perdea ascunzătoare de comori.

Erau doi tineri refugiați, pesemne frați — o, cât de repede m-am gândit întâi la această posibilitate! — sau logodnici — perspectivă care mă încrunță pur și simplu. Se țineau de braț și mă bravau cu privirile. El era un băiat înalt și firav, cu ochelari pe un nas ceva cam ascuțit. Dar sub șapca-i rusească, cozorocul mic dezvăluia o frunte înaltă, pură și elegantă, o frunte admirabilă, care se potrivea de minune cu privirea aceea mândră, semeată și în același timp simpatică.

Însă alături de el realitatea asta roșie și bizară din juru-mi se transforma într-o adevărată poveste. Era o făptură, măi copii, măi, și dragi prieteni, ființa aceea, de lângă dansul, atât de frumoasă și de fină, încât a trebuit să mă așez astfel încât s-o văd încadrată de talgerul lunei ca să pot să-mi explic prezența ei pe pământ.

La drept vorbind, când vezi o femeie frumoasă, e cu neputință să bagi de seamă din ce constă frumusețea ei, să vezi cum i-s ochii, cum i-e părul, cum sunt obrajii, buzele și surăsul. Destul că închizi ochii ca orbit de soare.

— Dumneavoastră sunteți frați? fură primele mele cuvinte, pe care le adresai în franceză, și știu că întrebând astfel, mi-amintii pentru prima dată că nici unul din ordinele primite de la comandantul batalionului meu nu prevedea categoric că refugiații de peste Nistru trebuie neapărat să fie trecuți îndărăt. Ci ele dispuneau numai ca vigilența noastră să fie îndoită, pentru a se evita pe cât va fi cu putință trecerea clandestină a frontierei. Ceea ce înseamnă, îmi dădui seama de minune,

acum, în fața acestei frumuseți lunare. că soarta acestor doi găsiți era în mâinile mele. Constatare care mă umplu de un fior de plăcere, dar și de neliniște în același timp.

Răspunsul fetei, printr-o șireată sclipire a ochilor, precum și al băiatului, tare, și într-o franceză admirabilă, mă mulțumi la culme, deși el era pur și simplu negativ...

— *Oh, non, monsieur...*

Abia pe urmă îmi dădui seamă de grozăvia lui... „*Oh, non monsieur, nous sommes des fiancés*“...

Eram atât de trist de conținutul lui, de parcă aș fi cerut undeva, într-o cumplită împrejurare, adăpost ori ajutor și-aș fi fost respins cu cruzime și cu brutalitate. Parcă înadins venise rusul acesta tânăr și semeț ca să răzbune pe toți acei cari ceruseră adăpost la mine și-i respinsesem înapoi, în largul pustiuului bântuit de vânturi și de năpaste de unde veneau.

Și simții atunci în mine fiara ancestrală, destinându-și ghearele.

Soarta rusului era hotărâtă.

Dar rămânea zâmbetul ei subtil, sclipirea adâncă de izbândă și măgulire, care persista încă în ochii întunecați și profunzi, ca însăși întreaga noapte aceasta. Din mijlocul cercănelor de mister mă domina privirea aceea și mă asigura.

Sunteți frați? întrebam. Asta era totuna cum aș fi zis: Aș vrea ca să fiți frați... Aș vrea să știu dacă eu, nemernicul vameș din aceste pustietăți, pot să aduc în voce omagiul meu acestei neașteptate și divine apariții...

La care răspunsul rusului sunase sec și semeț, și brav batjocoritor...

Dar mai era, vă spun, răspunsul ei, răspunsul ochilor ei, care, iaca, glăsuia încă, glăsuia întruna și mă țintuia pe loc, mă înrădăcina și mă înlemnea ca pe un copac mitologic, căci simțeam că nu mai m-aș fi mișcat o vecie din locul acesta și aș fi stat să privesc, înmărmurit de admirație și de fericire...

— Sunteți logodiți! am spus atunci tare, întorcându-mă spre rus. Ah, sunteți în epoca în care iubirea își arată într-adevăr cele mai frumoase colori ale ei, continuați cu glas bătrânesc de blagoslovenie. Sunteți în epoca sacrificiilor... și apăsați adânc pe acest cuvânt care avu o rezonanță atât de gravă, de parcă aș fi călcat cu toată puterea pe o pedală de orgă.

— Epoca sacrificiilor? făcu rusul nedumerit...

— Desigur, epoca în care logodnicul e în stare să străbată pentru ea kilometri întregi de mare înot, ori să lupte cu adversarul până la ultima picătură de sânge, să intre în groapa cu lei pentru o mânășă care i-a scăpat, ori să sară din cel mai înalt turn pentru a-i asigura viața și fericirea ei...

Și prefăcându-mă că nu văd răsul, care se prefăcea încă nedumerit, al lui, conchisei oftând, cu ochii la răsul ei, care suna ușor, fără nici o nedumerire, ca de-o glumă inofensivă:

— Ah... în sfârșit anotimpul fericit al vieții... anotimpul în care îți permiți să nu-i dai nici un preț și s-o arunci ca pe-un nimic, ca pe o avere pe masa de joc...

Rusul răsai și el amuzat de această izbucnire sentimentală a mea, dar nu știu, poate lumina aceea incertă care ne înconjura era cauza, însă mi se părea că în privirile lui plutește acum o neliniște vie, o teamă tot mai accentuată, făcându-l să tresară ca un șoarece la cele mai neînsemnate adieri de zvonuri.

Înțelegeam că mă înțelege, că a început să mă înțeleagă, că își dă seama de rostul vorbelor mele atât de puțin amuzante, atât de cumplite. Nevăzute antene se îndreptau din

sufletul lui spre sufletul meu, nerăbdătoare să afle cu un moment mai devreme sentința care i se pregătea.

Ah, sufletul lui era într-adevăr un mare ghicitor. Căci mâna lui apucă cu o mișcare sigură mâna ei și trase fata spre dânsul. Se alăturară măsurându-mă, umăr lângă umăr, fericiți că apropierea aceasta le dezvăluise puterea iubirei lor; o singură atingere de umeri îi descoperise unul altuia. Tari, gata să înfrunte orice pericol, ca unii ce erau împreună, ce se simțeau neconțenit împreună. Împreună puteau să intre — se amăgeau ei poate atunci — și în fundul Nistrului ori într-al iadului.

Iar eu, sceptic, cum m-au lăsat zeei, surâdeam, spre disperarea lor, cu o siguranță de mine fără pereche.

„Să vedem, să vedem“, spuneam în gând, spre disperarea lor. Iar când se reînfișeră, și mai cu tărie, unul într-altul, căutând tot mai în adânc azil pentru curajul lor (care mi se arăta astfel tot mai nesigur), spusei și cu voce tare, spre marea lor uimire, că într-adevăr noi, toți trei, ne cetisem de minune gândurile:

— Să vedem, să vedem...

Și începui calm și fără nici un alt ocol discursul meu obișnuit. Legea pașapoartelor, închisorile, generozitatea statului care redă libertatea infractorilor... E de prisos să mai spun că de astă dată mă delectam să urmăresc în trăsăturile lor impresiunile succesive ale vorbelor mele, cu voluptatea translatorului sau chiar a unui soldat de rând.

Când ei se priviră ușurați și plini de veselie la auzul vestei că de-acum înainte vor fi liberi, eu împărtășii de asemenea bucuria lor. Ei îmi strânseră mâna, cu multa, cu obișnuita efuziune a tuturor, iar eu, cu cel mai serviabil și îndatoritor aer de pe lume, îi întrebam dacă sunt dispuși să-mi facă în prealabil onoarea să ia o gustare în coliba mea de scânduri, ori țin să se urce chiar de acum în barcă, unde le voi da cei mai buni soldați ai mei drept cârmaci și văslaș...

Factul că-mi răspunseră amândoi deodată, ridicând capetele și privindu-mă consternați, nu mă miră câtuși de puțin, pentru că eram atât de sigur de bietele lor mișcări...

— În barcă?!?!...

Întrebarea asta involuntară o rostiră, cum spun, împreună. Iar apoi, el completează singur, cu voce sugrumată:

— Oare mai e vreo baltă, vreun lac, ori un alt râu pe aici prin apropiere? Și dădu din umeri ca omul care ignora profund configurația acestor locuri.

Mă grăbii să-l asigur, cu prietenesc surâs, că poate să rămână fără nici o îndoială asupra cunoștințelor lui geografice. Într-adevăr nu era prin partea locului nici o baltă, nici un lac și nici un alt râu afară de Nistru. Și ca să-i scot din nedumerire, arătați la spatele lor barca despre care era vorba.

— Dar faceți-mi plăcerea să luați înainte de plecare, cu mine, un păhărel de vin...

Ei nici nu se clintiră.

Eu insistai. Și-n ochii lui luci atunci o vagă lumină de înțelegere. Instinctiv își pipăi buzunarul de la piept, care părea destul de umflat. Asta îl asigură și-l înșenină. Și luând brațul fetei, o împinse ușor spre colibă, dând din cap ca omul care acum s-a dumiruit perfect de toate neînțelegerile.

— Haidem, Ninocika...

Le dădui din cel mai bun vin pe care-l aveam, căci alături de colecțiile mele de cărți, niciodată n-am ezitat să mă fudulesc față de lume și cu colecțiile mele de vinuri.

Le-a plăcut desigur vinul meu oltenesc — adus aci atât de departe — însă, chiar de la început, ea s-a repezit la cărțile mele și a rămas uimită de câtă variată și infinită știință poate să încapă într-un bordei de scânduri al unui ofițer păzitor pe malul Nistrului.

El însă nu se mișcă și părea că-și frământă mintea cu o cumplit de grea socoteală. După ce-i dădui lămuriri fetei cum îmi împart timpul cu fiecare din științele pe care le vedea reprezentate în dulapul și teancurile de volume aruncate alandala pe podea, băiatul înaintă spre mine, întrebându-mă cu obișnuitul lui ton grav, deși aproape stins de emoție, cât mă costă atâtea cărți, care parcă-s cumpărate de curând, și dacă n-aș fi dispus să mai am încă atâtea...

I-am tăiat repede orice speranță.

— O, nu, dragul meu domn, nu pot primi nici o carte, nici un ban, nici un ac măcar. Înțelegi? i-am complexat ironic. Eu trăiesc între cărți; alte viciuri ori ambiții îmi lipsesc. Iar cărțile sunt un viciu foarte ieftin. Cu un șfert din leafa mea pe lună pot să iau atâtea cât să nu le fac față cine știe câtă vreme... Dumneata știi foarte bine, când ele te stăpânesc, orice alte ispite sunt excluse cu desăvârșire. Parcă surprins cu o minciună, mă întorsei și privii la tovarășa lui de drum, care tocmai își reluate o figură încordată, plină de îngrijorare. Dar așa era nespuse de mult mai frumoasă, și privirile negre păreau atât de adânci pe fața mată, că plecându-mă în clipele acelea peste ochii larg deschiși, eu cred că aș fi putut vedea cu siguranță marginile înșeși ale nemărginitului către care neconțenit mă avântau nenumăratele mele volume, fără a izbuti vreunul să-mi arate ceva.

— Ordinele sunt foarte severe și categorice, continuai sec și îndârjit. E oprit sub gravă pedeapsă să mai primim pe cineva.

Pe fața lor, a lui mai ales, consternarea ceda tot mai mult locul disperării. Ceea ce mă făcu, pentru a-i ingenunchea definitiv, să par deodată curios, să-i întreb dacă într-adevăr e atât de rău acolo de unde vin, dacă e într-adevăr atât de cumplit, de groaznic, încât le e atât de greu să se întoarcă? Ținui să-mi verific toate cele ce aflasem anterior asupra vieții din Rusia, și-i asmuții să-mi povestească și să-mi descrie tablouri cât mai înfiorătoare, de care mă prefăcui mai înfiorat decât dânsii, sfârșind prin a mă îngrijii de soarta lor, dacă se va afla cumva la întoarcere că încercaseră să treacă Nistrul.

Atunci se reflectă în ochii rusoaicei, o clipă doar, culoarea aspră și incoherentă a groazei nebune, care de mult încă sticlea sinistru în privirile tovarășului ei, dar un moment numai, căci apoi genele căzură grele, ochii se mică brusc și mă măsurară cu profund dispreț.

Iar pe deasupra el avu imprudența să se scuture ca dintr-un vis de moarte; adăugând, pentru a brava privirile de compătimire cu care-l oblăduiam, de multă vreme, într-o doză destul de exagerată:

— Te rog să crezi că nu mi-e deloc de mine... Dar ea... ea... numai la ea mă gândesc...

— Sărmana fată, îl aprobai eu, într-adevăr e îngrozitor... Mă gândesc... dacă nu s-ar putea face ceva... pe deasupra ordinelor...

Luminile ochilor li se răscolii deodată, prinzându-mă strâns în focul lor concentric...

— O, te rog... te rog... domnule locotenent, făcu el, și chiar își împreună mâinile cu o mișcare nespuse de dramatică...

— Da, da... trebuie făcut ceva... reluai eu... pentru dânsa... Ai dreptate... La dumneata e mai ușor... vorba (!) ceea: te întorci și puțin îți pasă... Înțeleg, înțeleg... dar ea, sărmana... înțeleg, înțeleg, pentru un bărbat viața e mai ușoară... vorba ceea... chiar în cele mai cumplite împrejurări... dar pentru o femeie, în mijlocul atâtor privațiuni și umilințe...

— Ei bine, domnule, spusei deodată tare și hotărât, întinzându-i mâna, pe care el abia o primi, chiar mai posomorât ca înainte... Pentru prima oară în cariera mea voi călca și ordinele ce am, care, știi, pentru un militar... Mă rog... Pe scurt, voi face tot posibilul s-o țin ascunsă o zi, două, până voi primi permisiunea, pe care o voi cere înadins, de a mă duce la Chișinău... Și o voi duce la Chișinău... Pe mine nimeni nu mă va întreba cine mă însoțește... Se va crede soția... vreau să spun, logod... vreau să spun... o soră, sora mea, înțelegei...

Și-l bătui pe umăr prietenește:

— Așa că poți să te întorci liniștit...

Și când vei găsi vreo nouă ocazie, încearcă iarăși... poate vei fi mai norocos... Nistrul e destul de mare... și nu pot pune om lângă om ca să-l păzească pe tot...

Iar aci închisei ochiul cu înțeleș...

Urmă tăcere adâncă. Amândoi plecaseră privirile în pământ și păreau că reflectează. Așa că nu mai aveam cum să-i mai dobor, încă și mai zdravăn, cu privirile mele care se încercaseră de noi îndrăzneli: adică de ce nu?

Dar rușii se apropiară și începu între ei o vie conversație, de astă dată pe rusește. Înțelesei că trebuie să mă retrag. Leșii afară și pornii să mă plimb agitat.

Luna se ridicase mult, dar roșul acela de mister plana încă pe deasupra siluțelor de plopi. Vuietul Nistrului intra molcom și înzdrăvenitor în urechi. Aerul proaspăt îmi restabili judecata și mă făcu să văd că mersesem prea departe. Mi se păru atât de meschin ceea ce făcusem, încât mă miram ce mă mai reține încă să nu merg și să le dau drumul. Mai ales mă gândeam cu inima strânsă la propunerile pe care, desigur, tocmai le face el, cu vocea lui cea sugrumată și înduioșătoare.

— Rămâi tu, Ninocika... mă voi reîntoarce singur...

— Voi merge cu tine, Fedor... Nu te voi lăsa singur... Pentru nimic în lume nu voi rămâne în mâinile acestui ofițeraș cinic și libidinos.

— Trebuie să rămâi, Ninocika... Gândește-te, e viața ta în joc... rămâi, și te asigur că imediat ce mă vor trece dincolo, eu voi căuta îndată alt vad...

— Îl vom trece amândoi, Fedor...

— Nu, Ninocika... Gândește-te că ne-ar putea surprinde bolșevicii... nu, nu, de o mie de ori nu... Gândește-te la frumusețea ta în ghearele acelor nespălați...

— Dar crezi că domnul ofițer ăsta mă va ține în dulap...

— O, te rog, Ninocika, nu-mi spune ce se va întâmpla în lipsa mea... Viața ta înainte de toate...

Și el se vedea mai hotărât ca oricând să plece singur, cu toate insistențele ei de a-l însoți... Mai mult chiar: mizerabilul îmi cere chiar concursul meu s-o opresc... Mă face complect odios în ochii ei. Barca trece Nistrul în vreme ce ea mă privește cu dușmănie... Iar când el se trezește în noaptea de dincolo, rătăcind pe malul apei, grozăvia situației îi apare din ce în ce mai pustiitoare în teribila ei înfățișare. A doua zi apele Nistrului aduc chiar poate și un cadavru și-l depun pe mal, la picioarele ei... Îngrozitor de romantic!

„Imposibil, îmi spun... Mă duc să le dau drumul...”

Și pornesc cu pas hotărât spre coliba mea de scânduri. Dar mă întâmpină profilul ei care se desemnează, în cadrul ferestruiceii luminate, cu contur atât de puternic și atât de perfect, că mă oprește într-o mută și covârșitoare admirație. Trebuie să fiu nebun... îmi zic, și mă reîntorc mai decis și mai încăpățânat decât oricând...

Însă când mă trezesc cu luna în față, mă văd iarăși mic și josnic, de parcă razele ei au darul să-mi pătrundă până-n adâncul sufletului...

Și mi se pare că aud iarăși limpede glasurile celor doi...

„Ninocika, dacă tu zici astfel... fie... zarurile sunt aruncate... Haide, însoțește-mă... Și dacă ne va întâmpina moartea...”

O, Doamne, mi-e cu neputință să suport privirea pe care ea mi-o aruncă, de despărțire... vai, cum ar fi fost privirea asta dacă le-aș înlesni fuga în interiorul țării. În definitiv, câți nu scapă zilnic?... Ea mi-ar păstra atunci eterna amintire și poate, cine știe... Doamne... munte cu munte și tot se întâlnește...

Am venit iarăși hotărât asupra pașilor mei și asupra intențiilor mele. Chipul ei era tot în cadrul ferestrei... Stătea neclintit și aspru, ca de piatră. Ah, cum s-ar însufleți chipul acesta... cum s-ar desface între buzele acelea floarea celui mai delicios zâmbet, când ar răsună cuvintele mele mănuitoare... Un hohot puternic de râs și un:

„Am vrut numai să vă încerc... Sunteți liberi și primiți binecuvântarea mea...”

Desigur, numai pentru a vedea zâmbetul acela, am dat buzna în odăiță și, într-un suflet, de teama — care m-a urmărit în toate bunele mele intenții — de teama răzgândirii, le-am strigat, am apucat să strig cu putere, ca să nu mai fie posibilă nici o revenire:

— Sunteți liberi, sunteți liberi... M-am răzgândit, sunteți liberi!...

Urlam aproape. Și pentru ca ea să vadă și mai mult mărinimia mea, am scoborât apoi deodată vocea: Veți aștepta până când vom trece de miezul nopții... Atunci numai vă pot da drumul, ca să nu vă simtă soldații... Totul e să mergeți liniștiți câteva sute de metri... Pe urmă, nu vă mai poate întâmpina nici o patrulă...

Doamne, ce privire mi-a aruncat ea atuncea... Dumnezeule mare, privirea asta, atât de caldă, atât de plină de iubire, atât de minunantă... o, era cu totul peste așteptările mele...

Privirea asta, zâmbetul ăsta, atât de dulce, atât de recunoscătoare, m-au răscolit totuși în sufletu-mi ca ferul roșu într-o rană...

„Cin’ te-a pus, nenorocitul?... unde mai găsești tu vreodată făptura aceasta muiață de ursitoare în apa frumuseții... cum lași să-ți scape din mână...”

Dar, repede, în mintea mea năucită, în care băntuia acum ca o furie de nedescris regretul idioatei mele grabe, pasărea mică a răutății se așeză cu zbor posomorât pe-o cută de gând.

„Spune-le că i-ai păcălit, îmi șuieră ea în cap cu râs de ciuhurez...”

Încât buzele mi se întinseră într-un rânjet de satisfacție...

Dar numaidecât apoi un alt râs al ei, și mai sinistru decât cel dintâi, îmi șterse cruda veselie de pe față și mă readuse la dulceața expresiei de la început...

„Sau, mai bine, previne-ți soldații... răsă ciuhurezul... Și la miezul nopții... pe el să-l faci scăpat... pe lumea asta, pe lumea ailaltă, ce-are a face... Să-ți o aducă numai pe ea... singură... în adâncimea nopții...”

O, sinistrule ciuhurez, ce dulce, ce scumpă e vocea ta... Acuma mă simt într-adevăr un căpitan de haiduci...

— Sunteți liberi, sunteți liberi... întării din nou cuvintele mele de la început... Dar ssst...

Și terminai făcând semnul discreției și arătând afară. Mă gândii că o mărinimie nu trebuie însoțită de vorbă și paradă multă... cu cât e mai simplă și mai modestă...

Și rânjii din nou satisfăcut înlăuntrul sufletului meu... a bietului meu suflet ars de sete, care în sfârșit, în viul nopței aștia, avea să-și potolească arșița cea cumplită...

— Auzi tu, Ninocika, strigă rusul în culmea fericirii... Vom fi liberi, draga mea...

Dar ea nici nu se întoarse spre dânsul, nici nu-l privi măcar... Văzui că în luminile ochilor ei nu se scâlta atunci decât modesta, vreau să zic, meschina mea persoană. Mi-era scârbă de mine, mi-era cu atât mai mult scârbă de mine, cu cât acuma parcă nici nu mai exista tovarășul ei pentru dânsa, de parcă eu aș fi fost acela ce trebuia s-o însoțească miezul nopței; atât de aprins, de intens, de exclusiv, mă privea. Ghicea ea ceva, vrea oare să-mi citească gândurile?

Dar insistența acestei priviri mă întărea și mai mult în hotărârea mea nestrămutată...

„Mari canalii sunt femeile... Mai ales cele frumoase... Iaca, poftim cum crede tânăra asta că mă poate lega la ochi...”

— Ninocika, exclamă din nou rusul cel mândru și înalt în culmea fericirii... La miezul nopței, Ninocika... vom fi liberi și fericiți... vom scăpa de toate necazurile...

„Asta s-o crezi dumneata”, îl corectai eu în gând, de-a dreptul jignit de atâta egoistă exuberanță...

„Adică... posibil ca dumneata să scapi definitiv de toate necazurile... Cum ți-o fi norocul, tinere...”

— La miezul nopței vom porni în sfârșit mână în mână, pe drumul fericirii, șopti el transfigurat de un veritabil delir.

— Poți merge și singur pe drumul acela, se auzi deodată răspunsul, care răsună atât de ciudat, atât de pe neașteptate, încât eu mă întrebam dacă nu răspusesem chiar eu, involuntar, în locul celei care trebuie să răspundă. Și cu toate astea era gura ei, cea mică, o încrustătură de pumnal pe fața palidă, care rostea astfel și care continua hotărâtă...: Întrucât mă privește, eu rămân aici... îmi permit, domnule ofițer, să vă cer găzduire pentru toată noaptea...

Oameni buni, cred că mă socotiți de cea mai perfectă sinceritate, dacă vă spun că stupoarea mea, atuncea, întrecea chiar pe a rusului, care, așa frumos, îngrijit și măsurat cum era, rămăsese totuși — literalmente — cu gura căscată și cu mâinile suspendate caraghios în aer...

— Te mai și miri?... își scoase ea tovarășul din nedumerire. Nu fac decât să-ți îndeplinesc dorința...

Apoi întorcându-se spre mine. Într-adevăr, domnule ofițer, tânărul meu logodnic îmi propunea să rămân cu dumneavoastră, în schimbul libertății lui, până îmi va scrie că a ajuns cu bine la București...

— Ninocika, se auzi atunci stinsă și șovăitoare vocea lui. Nu ți-am propus asta... adică... dar nu așa... altfel... vreau să zic... (abia își mai putea stăpâni lacrimile)... Am spus numai că-mi voi călca pe inimă... îmi voi mușca degetele ca să-mi stăpânesc suferințele...

gândindu-mă... dar numai viața ta... să fie salvată... Ninocika... cum crezi că aș fi putut consimți să fiu a altuia...

Dar ea răsce, dulce ca ciuhurezul, care bătea violent din aripi în creierul meu...

— Dacă nu puteai consimți să fiu a altuia, de ce nu m-ai ascultat să trecem înapoi Nistrul, cum am hotărât...

— Poate că era mai grozav așa, Ninocika... gândește-te, dacă ei ne-ar fi prins...

Și rusul izbucni într-un plâns cumplit, nervos, căzu în genunchi, se ridică, pe urmă iar căzu, plânse și mai din belșug, se târi la picioarele ei...

Dar totul fu în zadar... rusoaica îl rugă să-i dea pace, pentru că vrea să se odihnească — și pentru a-i învedera că nu-i arde de șotii, se și trânti pe patul meu — și-l asigură că dacă nu o va lua pe drumul fericirii chiar în noaptea asta, oricât ar mai da târcoale în jurul colibei mele de acum înainte, pe ea n-o va mai vedea...

— Afară numai dacă, se răzgândi ridicându-se într-un cot, domnul ofițer n-ar putea să-mi ofere ospitalitatea pe care i-o cer...

Și parcă era gata să se ridice și mai mult, însă, vă închipuiți... i-am și luat-o înainte...

— Oricât și oricând, și locuința mea și orice e al meu vă stă la dispoziție...

Și întorcându-mă spre rusul care, acuma, doar mai suspina când și când cu capul în praful de pe scândurile podelei, dădui din umeri în semn de scuză.

— Ce vrei, *mon cher*, te poți pune cu rusoaicele?...

*

Ei, pe urmă, întrebarăm cu toții pe căpitanul Ragaiaș, care ne povestea în sfârșit după caietul amintirilor sale această obscură, pentru noi, parte a vieții lui...

— Cum și pe urmă, că n-ăți fi vrând să vă iau acum în șir nopțile care au urmat, făcu el vădit jignit...

— Nu nopțile... zilele...

— Ce s-a făcut cu rusoaica?

— Unde e acum rusoaica?... strigarăm noi din toate părțile...

— Ah... unde e? Și asta e bună... răspuse el obidit... închizându-și caietul. Și trase adânc în piept o bună cantitate de aer. Când am primit ordinul de întoarcere înlăuntrul țării, am dus-o ca un imbecil la Chișinău și m-am descotorosit acolo de dânsa cum m-am priceput... Credeam că de-acum înainte se revărsa zăgazurile fericirii peste mine și numai norocuri d-astea o să mă întâmpine în viață... Ei bine, n-am apucat să mă așez bine în noua garnizoană, c-a și trebuit să-mi cer permisie înapoi, ca să-i dau de urmă... Ce să-i mai dai de urmă! A fost cu neputință... Și pe unde n-am căutat-o...

Până într-o zi — hăt câțiva ani mai târziu — cu cine credeți că mă întâlnesc la București. Cu rusul.

— Unde e Ninocika, a fost prima mea vorbă...

El a început să râdă cu mare poftă, dar în fața nedumeririi mele a devenit serios și mi-a arătat spre un imens afiș, la intrarea unui cinematograful!

— E casierită aici? am strigat, gata să mă avânt.

Dar el m-a oprit repede, în vreme ce cu mâna cealaltă bătea de zor imensul afiș multicolor, lipit lângă intrarea cinematografului. Pe afișul acela era într-adevăr numele ei...

Nu era scris mare, desigur, cât al vedetei, dar era pus la loc onorabil... și nu știu ce mă face să cred, odată și odată tot va veni și rândul lui să fie scris deasupra și cu literele cele mai mari. Pentru că strașnică femeie era, mai băieți, mă...

He... c-așa mi-a fost soarta mea... oftă el adânc, drept încheiere.

A*

ff. 94r. — 96r., arhiva Drăgășani

(A 1) ... în loc de răs răsunară aceste vorbe.

— A da... dacă este așa, apoi ne pare bine... Iaca Niculina, nevastă-mea, puteți s-aveți credință într-însa că nu pune apă. Și pentru un ofițer de-al nostru moldovean, românesc cum se zice, noi dăm fără bani... D-apoi poftiți, domnul locotenant, îmi arată el să șed...

Dar înainte ca să pot face acest lucru, trebui să mă reculeg.

* *Textul de sus reprezintă varianta A 1, ștearsă de autor pentru a scrie, deasupra rândurilor tăiate, varianta A 2. Pentru înlesnirea comparației, reproducem, în josul paginii, și textul suprapus A 2, destul de asemănător cu varianta publicată în 1933.*

Abia acum aflai că Niculina era o cetitoare, ba chiar că începuse și învățătura gimnazială. Mă surprinde cu atât mai mult această noutate, cu cât mai demult, când mă cercetase cu ce-mi petrec ziua și-i vorbisem de cărți, ea păruse că acordă un interes respectuos spuselor mele, dar nu se grăbise să-mi arate că nici ea nu e o ignorantă, cum ar fi făcut orice femeie din lume. Dinaintea bărbatu-său ea dovedea însă mult interes acestui subiect în convorbirea noastră. Cunoștea romanele de seamă rusești și foarte multe de autori fără însemnătate sau pe care eu îi ignoram. Cetise și traduceri: *Mizerabilii*, *Germinal*, *Contele de Monte-Cristo*, *Madame Bovary*, *Quo Vadis*, *Bel Ami*, mult Zola, Dumas, Sienkiewicz, punea pe același plan *Cei trei mușchetari* cu *Război și pace* și mărturisea foarte natural că *Manon Lescaut* a impresionat-o la fel ca *Frații Karamazov* și se părea că poate și mai mult. Serghe cetise și el și avea mare admirație pentru *Suflete moarte*, *Taras Bulba* și câteva povestiri de Pușkin și Lermontov. Acorda totuși o cuviincioasă atenție răsnetului acestor nume ilustre, mai ales străine, și se simțea nespuse de onorat că se făceau auzite sub acoperișul lui.

E de la sine înțeles că din momentul acestor revelații ochii mei învăluiau pe Niculina în lumini irizate de culori cu totul noi. Mă simții nevoit să aduc vorba despre Olt și despre locurile mele, despre originea și viața mea de acum, să fac comparații între obiceiurile de-acolo și cele de pe aici, micșorând diferențele și mărirind apropierea. Fusesc ascultat cu luare-aminte, dar și cu oarecare rezervă când fu vorba de apropiere. Despre Serghe putui afla, ceea ce de altminteri știam, că e de fel chiar din acest cătun; cât despre originea Niculinei, afară de afirmația vagă că e fată de răzeși, nu mi se mai spuse nimic, cu toate că simțeam cum tocmai a început să mă devore o curiozitate cumplită. Pentru a-i îndemna să-și deschidă și mai mult sufletul, mai dădui încă drumul la al meu.

Dar nu primii nimic în schimb. Mă ridicai să plec deci, oarecum contrariat, când, spre complexa mea stupoare, mă pomenii rugat de Serghe ca nici de acum înainte să nu uit casa lor. Oricând doresc, ea mi-e deschisă, mă asigură el, și cum mă știa singuratec prin părțile

Auzisem eu, nu e vorba, și avusesem, slavă Domnului, destule prilejuri să mă conving de dulcea filozofie, de larga toleranță, de nemărginita încredere pe care soții basarabeni ruși o acordau soațelor și fiicelor lor. Cuvântul cel mai puțin plauzibil era luat în considerație fără cercetări suplimentare, dar trebuia să fie cât de puțin plauzibil. Însă ca să-ți găsești nevasta cu un ofițer tânăr în casă, la miezul nopții, și să convii atât de repede că acela a venit după lapte proaspăt, asta întrecea orice puțință de închipuire.

acestea, s-ar bucura mult dacă ar ști că din când în când, când mi-o poftit inima, să vin ca să-i cinstesc și masa lui. Chiar și fără veste, când nu mi-o place fieritura la cazan a bucătarului trupei, pot să vin aicea “și se va pricepe ea, Niculina, să pregătească ceva pe gustul dumitale”.

Cu puțin îmi lipsi să-l întreb: “chiar în lipsa dumitale”? Dar pentru că el nu făcea nici un fel de deosebire, mă crezui în drept să interpretez lucrurile oricum poate să-mi convie mie, deși cumpănindu-le astfel mai bine, uluirea mea crescuse în și mai mare măsură.

Auzisem eu, nu e vorba, și avusesem, slavă Domnului, destule prilejuri să mă conving de ospitalitatea basarabeană și de dulcea filozofie, de larga toleranță, de nemărginita încredere pe care soții și părinții basarabeni o acordau soțiilor și fiicelor lor. Nu o dată condusesem câte pe o barișnă acasă, după miezul nopții, și o predasem părintelui ce venise să-mi deschidă și să-mi mulțumească în persoană că-i distrasem odrasla. Dar ca să capăt carte-albă pentru casa lui, de la un soț cu aspectul așa de haiduceșc, asta chiar că întrecea de-a dreptul orice margine. Grăbii luarea bunului rămas de teamă să nu urmeze îndată și micile restrângeri.

Dar alungând de pe față o vagă lumină de răs, Niculina se asocie și dânsa dorinței bărbatului ei, care, cu o ultimă strângere de mână, mă asigură că el poartă o dragoste deosebită ofițerilor moldoveni, “cum se zice, românești”.

Nici când m-am trezit singur pe uliță nu-mi venea să cred că totul a putut ieși așa de frumos. Pășii voios înainte prin praful umezit de noapte, fluierând un marș triumfal. Fugarele zâmbete ale Niculinei, pe care mi le arunca pe deasupra capului și înțelegerei soțului său, îmi luminau calea ca niște licurici. Niculina, Niculina, comoară pe care n-am știut s-o prețuiesc, cât de fericit sunt că am descoperit în sfârșitul sufletul tău. Eu așteptam rusoaica de peste Nistru și ea era doar la un întâns de mână departe de mine; Iliad, băiatule, rusoaica mult așteptată a venit și, închipuiet, ea era o moldovancă. Iar sufletul ei s-a deschis acum pentru întâia oară la vederea mea. Degetul meu l-a atins și el s-a deșteptat: cu atât mai bine, el e încă fraged și nou, el încă ignorează cumpăna valorilor și ordinea ierarhiilor, dar lasă să se întrevadă bogate zăcăminte și posibilități surprinzătoare. Cu atât mai bine, o humă proaspătă și fină, atât de minunată pentru cel dintâi modelaj.

Am ajuns la cotul bumerangului, pradă acestor lirice efuziuni, și m-am ridicat pe dâmb ca să am în ochi linia întunecată a zăvoaielor. Înțelegi tu, Iliad, chiar și domnul colonel n-ar avea ce să zică în cazul de față... Totul e în regulă... nu-i la mijloc o venetică de peste Nistru... și precum vezi sunt invitat formal chiar de domnul soț în persoană...

Rămăsei deci prevăzător și cu mâna încleștată pe micul revolver cât ținu restul convorbirii pe care o condusei repede spre sfârșit. Ridicându-mă întrebai ca tot omul la sfârșitul consumației:

— Ce am de plătit?

Dar alungând o lumină de răs de pe față, Niculina pronunță o sumă foarte minusculă; dar Serghe Bălan protestă cu toată energia, declarând din nou că el nu ia bani de la ofițerii moldoveni, „cum se zice, românești”.

Nici când am ieșit nu-mi venea să cred că totul a mers așa de ușor. Pașii voioși pe hudiță, fluierând un cântec vesel. Dar îmi amintii că prea vesel nu aveam motiv să fiu. Și întorcându-mă cu gândul înapoi, nu putui deloc să-mi lămuresc de ce Niculina îmi rezistase cu atâta strășnicie, de ce tot timpul privise spre fereastră, de ce bărbatu-său se făcuse auzit tocmai în clipa definitivă, și de ce auzisem un scârțâit de ușă, care nu părea să fi fost al porței, înainte de a boncăni cizmele moldoveanului pe scăriță? Oare să fi fost înăuntru... alături... oare să fi fost înțeleși, îmi fulgeră deodată în minte ca din senin.

Dar atunci... atunci... și alte întrebări tot fără răspuns, de astă dată în sens contrar, mă năpădiră: dacă erau cu adevărat înțeleși, de ce ea nu-mi cedase... de ce el nu se îndepărtase... de ce, dacă dinadins o asistase de alături, dacă nu mă scuturaseră zdrăvăn de bani prin

Mă mustrai repede însă pentru ușurința cu care adusei în această divagație glumeață imaginea alcătuită din putere și bunăvoință a lui Serghe Bălan. Simții pentru el o simpatie violentă, pe care mă forțai s-o traduc în vreun fapt de recunoștință care să se poată ridica ia înălțimea bunăvoinței lui. De bună seamă acest om, pe care l-am înșelat și fără îndoială îl voi mai înșela, va merita totdeauna dragostea și respectul meu cel mai neprecupețit, ce vorbesc, cel mai deplin...

Fratele Măriucăi... hm... curios... ce poate fi cu omul ăsta? Unde a întâlnit el pe Niculina și cum a determinat-o să-l urmeze... cum a izbutit s-o facă să-l aștepte, în lungul deselor lui absențe, în acest cătun fără nume și cu mai puțin de douăzeci de case... Al acestor sfinte absențe pe durata cărora el mă face deplin și netăgăduit stăpân...

Doamne, Dumnezeu!... unde îl duc pe el aceste absențe... în ce lo[c]... în ce... unde... unde... unde... Eram așezat pe iarbă... rezemat de salcia unde mă așteptase Niculina, când îmi puneam aceste întrebări... Și priveam linia neagră a zăvoaielor și nelămuritul întunecat ce se întindea și mai departe... Fatal acest răspuns trebui să-mi vină în minte; dar mă scuturai de el ca de o presimțire rea... Haida-de... e cu neputință... un om atât de binevoitor și care totuși dacă ar fi cerut... he... he... un om... care... cu atâta mărinimie... cu atâta bunăvoință... cu atâta dragoste... pentru ofițerii... pentru toți ofițerii moldoveni... cum se zice... românești...

Am sărit ca ars, de parcă salcia pletoasă din spate-mi s-ar fi prefăcut pe nesimțite într-o imensă caracatiță, gata să ma apuce cu chica ei enormă de nenumărate și flexibile picioare: ha, va să zică eu nu eram primul... va să zică... obiceiul casei cerea... ca în vreme ce soțul... am înțeles... am înțeles până-n miezul miezurilor... Ha, ha... să vedem, să vedem...

amenințare cu scandalul, de ce... se temuseră cumva că sub pumnul meu se ascunde vreo surpriză... poate că intenția le era alta, poate că eu trebuia să câștig pentru alt scop... să închid cumva ochii pentru vreo plimbare pe la Nistru... și a vrut să mi-l prezinte ca să-l văd...

Da... da... da... aici era clenciul...

El a stat tot timpul alături și, înțelegi, când ție bărbatul alături nu mergi prea departe... Am înțeles...

Și totuși... acum aproape o lună aceste scene s-au petrecut identic... ea nu mă primea decât tot înăuntru și necontentit privea cu grijă la ochiul de albeață al fereștrăuței... și pe urmă deodată schimbare totală: nucul din grădină, drumul cel ascuns, salcia pletoasă. Plecase el în ciudatele lui călătorii, a căror țintă o înțelegeam de minune... și avea ea misiunea să mă țină strâns înlănțuit...?

Dar de ce-mi întârziase acum drumul cel ascuns și de ce îmi astupase brusc gura când, în fața scăriței, eu îi pretinsesem să mergem iarăși sub nuc... Mandatul i-era limitat să nu treacă de-o anumite margine, pe care ea totuși o călcase, dar nu vrea să se știe?

În sfârșit... toată cabala, cât era de ncurcată, era cusută prea cu sfoară groasă țărănească pentru a nu-i urmări ușor șerpuirea cu vremea. Deocamdată luare-aminte...

Și pornesc ca dus de-o sălbatecă vijelie... dar mă opresc și răd și pulpanele vijeliei mă înfășoară și trec pe delături... Mă întorc parcă să-i țin piept... nu, dinspre Nistru s-a stărnit o vie suflare... Mogâldeața caracatiței agită și amestecă picioare negre în fundul oceanului de întunerec... Cu cine am venit în astă-seară?... Cu Marinescu... el poate fi găsit la Măriuca...

Pornesc într-acolo și mintea mea nu e răscolită acum decât de picioare care se înlănțuie și se amestecă în întunerec... imaginea grețoasă a ...

La Niculina nu mă abăteam decât în treacăt, pentru a mă îndepărta după un ceas sau două, în grabă mare, strigându-i din prag:

- Mi-e frică să nu-mi scape bărbatu-tău. Și nu-l las nici mort...
- N-ai să faci una ca asta! mă amenința dânsa cu degetul șăgalnic și invariabil.

Uneori se năpustea după mine și mă oprea:

- Haide, făgăduiește aici că n-ai să-i faci nimic dacă-l prinzi...
- Eu sigur că n-am să-i fac nimic... Dar nu știu ce i-o face acolo unde-l voi trimete...
- Leagă-te aici că n-ai să-l trimeți...
- Ba o să-l trimet, nevăstuico dragă... numai așa, știi, să rămân singur cu tine...
- N-avea grijă, că nu mai calci pe-aici, dacă nu-ți vezi de treabă...
- Tocmai c-o să-mi văd...

Pentru prinderea lui Bălan aprinsei zelul plutonului meu până la exces. Aveam credința, trează din îngăimările Niculinei și din deducțiile mele, că el se află acum peste Nistru și va întrebuința sectorul meu ca să revină. Fără îndoială că înainte de venirea mea tot pe-aici i-era drumul, dar sistemul meu de pază îi zdruncinase socotelile. Cum ocolul pe la alte sectoare i-era firește peste măsură de greu, badea Serghe a trebuit în cele din urmă să pună drept miză pentru reușita întreprinderii și grațiile femeii sale. Stratagema nu era deloc extraordinară; rămânea de văzut apoi ce întreprindere finanța dumnealui cu un capital atât de scump. Dacă era cumva spionaj, atunci, cu tot regretul, dar chiar, scumpa-ne deopotrivă, Niculina cea plină de nuri își va însoși bărbatul în plimbarea pedestră spre Chișinău. Iată de¹...

¹ Neexistând o variantă suprapusă peste un text anterior, șters, ca în cazul filelor 94 r.-96 r, să se vadă, pentru comparație, textul ediției de față, pp.85-86.

A 1: în reîntorcerea lui Serghe, a devenit insuportabilă. Aprinsă de ironiile și contrazicerile mele, a devenit un fel de mit, cu atât mai bizar, cu cât își dă lămurit seama că întruchiparea lui va fi în primul rând groaznică pentru dânsa, pentru această halucinantă. Caut s-o conving despre acest lucru, dar, în aceeași măsură, nădejdea ei devine dorință aprigă și fără răbdare: să se prosterne umilită sub lovitura de grație a arhanghelului, care-a rupt lanțuri de temniță, a desfundat porți de fier și a călcat în picioare toate zăgazarile.

Aer, aer... miroase a busuioac și a sudoare țărănească toată această prostie. În încăperea strâmtă, cu cuptorul imens și sub oblăduirea țarului de hârtie, farmecul nopților de sub nuc e la mii de leghe departe. Vreau să mi se spună ceva de rusoaică. Ordinele care s-au întețit...

(Ștergând și adăugând, romancierul modifică substanțial acest text, pe aceeași filă, apropiindu-l de varianta publicată:)

A 2. Ironiile și contrazicerile mele mai mult întețesc această așteptare, ce a devenit un fel de mit de înviere, de reîncarnare, și el se înstăpânește cu atât mai adânc în sufletul ei, cu cât întruchiparea lui se vestește în primul rând groaznică pentru dânsa, pentru această halucinantă. Caut să-i implantez cât mai temeinic această idee, dar în aceeași măsură nădejdea ei devine dorință aprigă și fără răbdare: să se prosterne umilită sub lovitura de grație a arhanghelului, care-a rupt lanțuri de temniță, a desfundat porți de fier și a călcat în picioare toate zăgazarile.

Într-o seară a desprins deodată colacul brațelor de după gât-mi și a sărit de pe genunchii mei drept lângă perete. Ușa era zguduită cu putere de o forță sălbatecă, nerăbdătoare. Lampa era stinsă, dar la revărsarea roșie a jarului enorm i-am văzut acea figură stranie, care lua rând pe rând, cu o repeziciune insensibilă, culoarea groazei desăvârșite, a nădejdei împlinite, a dorinței impetuoase, a deziluziei amare. Ordinele colonelului care s-au întețit...

(Pe spatele aceleiași file scriitorul adaugă, la a doua redactare, un dialog între Ragaic și Niculina, aproape identic cu cel din varianta tipărită. Nu-l mai reproducem aici. Vezi ediția de față, p. 121.)

... asfixie, în așteptarea ofensei supreme, a pângăririi scumpului trup, prăbușit alături, a celei mai scumpe decât orice pe această lume. Ei se trezeau deodată spieraiți de distanța enormă pe care a făcut-o timpul, de când s-au așezat la vorbă, iar eu simt inima cum se contractă ca o măciucă de fier care se pregătește să izbească.

El se ridică stânjenit — oricum nu este o brută acest Iliad — nu rânjește, nu face nici o glumă stupidă, ci, elegant, nobil, oferă patul și întreaga încăpere pribegei. Fata îl privește uimită și încurcată, se scutură ca de-o tentație care a și început s-o ametească, dar el intervine din nou, prompt, pe aceeași linie de noblețe și eleganță: el își va găsi culcuș alături, în vreuna din maghernițele celelalte, a sergentului de serviciu bunăoară — în sfârșit își va face el loc. Îmi vine să-l sărut pe Iliad. Fata a roșit și a plecat ochii în jos: «Nu pentru asta», spune ea, și acest lucru nu poate să scape lui Iliad, și acest lucru îmi astupă beregata și mă face iar să-mi aud inima. «Nu pentru asta!» spune ea și râde ușor, poate chiar puțin decepționată, căci ea s-a hotărât poate la orice sacrificiu, și cel mai teribil lucru e să nu-ți ia nimeni în seamă până și supremul sacrificiu... Dar... și în picioare, nehotărâtă, chinuie sălbatec o batistă... și nu mai spune nimic, e încurcată, e zăpăcită, apoi îl roagă deodată, stăruitor, se apropie de dansul mai mult decât trebuie, îi apucă mâinile și-l roagă... să-i facă ei loc în magherniță și el să rămâie aci... dar Iliad o îndepărtează domol și elegant, urează noapte bună, salută și se ndepărtează demn și măreț... Iar fata își frânge degetele... de parcă ar sta să spună că altfel se aștepta ca să iese lucrurile... că ea ar fi gata la orice sacrificiu... sau cine știe ce ar putea să spună o rusoaică tânără, artistă și pribegă, gonită de toate spectrele morții, poposind într-un miez de noapte în coliba scăpărei, a unui ofițer tânăr și subtil... Dar ofițerul a ieșit și rusoaica a rămas cu adevărat copleșită de această cavaleriească purtare...

Canalia a adus-o bine, a știut s-o aducă bine, dar pentru asta, vai, nu mi-e ciudă pe el...¹

Până la prânz Valia nu s-a sculat. La masă și-a împărțit pâinea și bucatele lui cu dânsa. La început Valia era foarte stânjenită și se uita încurcată prin odaie și mai cu seamă la patul în care dormise și pe care ținuse să-l scuture la deșteptare, afară, în ger, cu mâna ei, ceea ce făcuse pe Iliad să protesteze, dar să se bucore foarte în inima lui [sters: iar pe mine să caut cu mâna un reazim în speteaza scaunului, la auzul acestui amănunt], văzând acest început de familiaritate și această înclinare spre gospodărie, mai ales că era exercitată asupra lucrurilor lui. Masa a fost din cale-afară de veselă, iar, spre satisfacția mea, Iliad

¹ Prima parte a acestui fragment este foarte mult dezvoltată în varianta tipărită. Câteva fraze de aici devin, în varianta tipărită, pagini întregi. (Vezi ediția de față, pp.129-131) În textul inițial, Ragaic nu mai întrecește, cu imaginația aprinsă de lecturi, în reclusiunea sălbatică din bordeiul său de grănicer, povestirea lui Iliad, camaradul care are șansa s-o întâlnească pe rusoaică. Faptul acesta face ca Valia, care este mai ales o izvodire a imaginației sale, să apară mai ștearsă în prima versiune, abia depășind rolul unei banale prizoniere care exercită, este adevărat, o anumită fascinație asupra cuceritorului. Partea a doua, în schimb, este mult mai apropiată de textul tipărit. Scriitorul a intervenit, direct, cu câteva modificări, adăugând cu creionul, deasupra unor rânduri întregi, tăiate, cuvinte și fraze pe care le regăsim în varianta definitivă.

s-a purtat cu demnitate tot timpul — căci acum încep să mă satisfac dovezile lui de bună purtare. Rusoaica [sters: după ce a întreat de plecare — „chestia d-tale e delicată... trebuie să mai rămâi“... iar s-a uitat încurcată la pat, pe urmă a gustat din vin] a gustat cu plăcere din vin și chiar a băut mai multe pahare. Pe urmă a scos vioara ei și a cântat, după dorința expresă a lui Iliad, numai bucăți rusești. Ah, șnapanul! A cântat multe cântece populare, dar ceea ce l-a impresionat extraordinar pe Iliad au fost două bucăți de Ceaikovski [sters: pe care el știa să le fluiera și să] care i-au rămas în memorie. Îmi fluieră începuturile [sters: și eu îl], pe care le recunosc și-l acompaniez cu ochii umeziți: e o romanță fără cuvinte și o barcarolă. Sunt atât de asemănătoare că le poți socoti un singur cântec, [sters: una singură]; dar sunt...

III, 222 *, arhiva Drăgășani

— Dar bătaia? întrebai tare și ea tresări deodată privind-mă cu totul spieraiță.

— Care bătaie?

— Bătaia care te-a ținut trei zile în pat...

Ea mă privi lung și confirmă:

— Ei da, m-a bătut... însă dacă ai dori într-adevăr...

Mă prefăcui că primesc:

— Ce te face să crezi că nu te-ar bate iarăși, după ce și-ar săvârși nevoile...

— Dacă tu ai vrea, nu m-ar mai bate...

— (Începutul frazei lipsește. Din puținul rămas după ce șirul a fost tăiat, pot fi reconstituite două cuvinte.) [Nici când] te-ar surprinde cu mine... goală.

* Scena în care Niculina este nevoită să recunoască pedeapsa pe care i-a aplicat-o Bălan după evadare este înfățișată într-o formă brută, în prima variantă. Ea apare complet modificată în textul tipărit, în care viclenia și ațăgarea erotică se întrepătrund mult mai subtil. Deoarece nu cunoaștem partea de sus a filei din care s-a păstrat acest fragment, pe care l-am numit convențional III, 222, reproducem, pentru a ușura situarea lui în corpul romanului, și textul tipărit, pp. 179-180, ediția noastră.

— Atunci cine te-a bătut?

Răsul îngheț, privirile poznașe se vitrifică. E rândul meu să râd în hohote. O împing ușor deoparte, sărutând-o, în semn că nu-i port nici un necaz pentru tăcerea ei, și strig triumfător:

— Dar nu va scăpa...

[...]

— Te-a bătut?

— M-a bătut... Și chicotind ușor, completează: Pentru tine...

Măinile-mi pătrund lacome, ca niște capete de șerpi, ca niște șerpi cu cinci capete spre sâni și apoi pe sub subțiori. Suntem încă în picioare și ea-mi desface înfrigurată centura și nasturii mantalei.

ușor și Niculina își smucește deodată capul spre mine readucându-mă din noianul visurilor. aci lângă dânsa, în odaie. Niculina e vădit neliniștită și neliniștea ei mi se comunică instantaneu: Doamne, semnalele pe care le-a încercat n-a[u] avut nici un ecou; nu s-au transmis deloc prin tavanul putred de egrasie și de timp al beciului.

(Fragmentul este reluat într-o formă foarte dezvoltată în varianta B, pp. 1 - 11, arhiva de la Drăgășani. Scriitorul face în dreptul șirului 12 A o trimitere cu creionul la p. 5, B:)

Iar peste trei zile... peste patru sau poate chiar numai peste două, vârful degetelor mele se vor înfiora la atingerea mâinilor ei... îi voi pipăi fruntea și obrații și voi cuprinde în sfârșit dintr-odată, cu o lacomă înghițitură a ochilor, pentru totdeauna, fața asta innsensibilă, pe care în sfârșit o voi avea...

Tresar iarăși uimit de apropierea acestei atât de dorite, de nostalgice fericiiri!

Descopăr pe Niculina vădit neliniștită, și calmul pe care mi-l dă siguranța că totul se va petrece atât de firesc, atât de ușor și atât de în curând, mi se pare de-un contrast prea izbitor cu neliniștea ei.

Cum se poate? Semnalele pe care le-a încercat, pe care le-am încercat amândoi, n-au avut oare nici un ecou, nu s-au transmis deloc prin tavanul putred de agrasie și mucegăit de timp al beciului? Nu e nimic, vom încerca din nou, voi izbi cu atâta putere de podea trupina aceea de lângă sobă... mă voi preface c-o ridic ca să-mi încerc puterile. Dar voi face oare bine să-mi schimb locul, să părăsesc acest unghi mort, pe care am știut să mi-l aleg așa de bine. Doamne, poate că tocmai asta așteaptă cel pe care Niculina îl crede încă în beci... cel de dincolo... Niculina însă a fost poate indusă în eroare, a fost făcută, fără să-și dea seama, uneala unui plan de răzbunare ale cărui ițe încep să le descurc... Dacă gloanțele lui ne-ar atinge și pe mine și pe ea, el e sigur că nici unul di omanei mei nu va ști să-i ia urma prin beci... Și el are dreptate... Singurii care știu sunt doar cei trei cari așteaptă în viroagă, lângă răpa cu ascuns coborâș... Ei îl vor urma însă nesimțit și-l vor conduce ca apărători invizibili spre vadul faimos, pe care poate de-acum nu-l va mai folosi niciodată...

Ochii-mi scormonesc ca un clește expresia stupefăcătoare pe care succesiv și gradat o imprimă până la trădare fața ei acum nesiguranței și neînțelegerii. Dacă n-ar fi poate masca unei noi arte fizionomice, ceea ce mi se pare absurd, nu-mi rămâne decât certitudinea că Niculina e însăși victima acestei înșelătorii, la care servise de complice

Încep să mă gândesc precaut la schimbarea planului de luptă. Va trebui să ies pe nesimțite, făcând semn Niculinei că mă voi întoarce îndată. Și voi da ordin ca toată casa și intrarea gârliciului să fie ocupate pe loc; iar eu, cu câțiva oameni, voi ieși înaintea banditului prin tranșeul săpat pe sub grădiniță; sau, astupându-i toate ieșirile, îl voi soma să iese amenințându-l cu gaze asfixiante...

Dar mi s-a părut?

¹ Textul de până aici a fost păstrat și în varianta definitivă (v. ed. de față, p. 203). Textul care urmează nu mai figurează în varianta tipărită. Din loc în loc, mai pot fi însă recunoscute fraze sau pasaje din textul tipărit (ed. cit., p. 203 și urm.).

Dar mi s-a părut, pe fața Niculinei, care stă acum pe pat și și-a aruncat în fugă ochii în direcția ferestruiceii, am surprins o ușoară alungare de umbre și linii, ca apa calmă într-un amurg pe care a[u] atins-o picioare de gâză. Nu mai începe înăoiială; acum figura ei e toată spre mine, răzătoare și asigurătoare...

Dar calmul, care ar trebui din nou să mi se așeze tihnit în suflet ca într-un jilț, încă nu-și găsește locul complet liberat. Nourașii unor noi neîncrederi mă asaltează deîndată: dacă se va întoarce chiar de la Nistru și va cădea chiar astăzi în mâna celor trei... sau dacă nu se va ajunge cu Valia în tocmeală... dacă va plânuși s-o jefuiască, or...

Trebuie să opresc această năvală de gânduri deșucheate care-mi năpădesc acum în dezordine, din toate părțile, străbătându-mi capul în iureș din ce în ce mai accelerat. Trebuie să mă înțeleg răspicat cu banditul...

— Niculina, strigai deodată, spune, este încă acolo... Oprește-l... Vreau să mă înțeleg cu el... Nu-i voi face nimic, dacă mă va asculta... Îl voi lăsa să plece...

Niculina s-a ridicat tremurând și țintește privirile înnebunite spre ochi-mi și spre țigănul pe care mâna mi-l apropie de buze.

— Ce faci? Îngăimă ea stins, frângându-și mâinile... să nu șuieri...

— Dacă-l vei opri, nu șuier. Vreau să-i vorbesc... să ne înțelegem. Dacă nu, urlai cu toată puterea, voi înconjura toată casa și toată ograda, până la salcia pletoasă de lângă răpă... Trebuie să mai fie o ieșire pe aici... însă o voi găsi eu.

Dar ea acum și-a revenit, e stăpână pe vorbele și pe mișcările ei, cu toată palorea ce i-a rămas pe față.

— N-ai decât să înconjuri și să cauți până mâine, mă înfruntă ea cu cerbicie, izbucnind pe urmă în râs... Ce ți-a mai venit? Ce vrei să zici? Că sunt înțeleasă cu Serghe... Cum? În ce chip sunt înțeleasă cu el... De unde să-l opresc?...

— Dacă nu-l oprești, șuier...

— Șuieră!... mă bravează ea, fixându-mă năprasnic și făcând un pas spre mine. Dar când fluierul mi-atinge buzele, ea se repede la mine și mi-l smulge dintr-o smucitură.

— Nu înțelegi că ești nebun? Ce ți-a mai venit? Ai să cauți degeaba. Casa n-are decât ușile astea; cea de aici și cea de dincolo... Unde poate să fie el? Și dacă ar fi, cum ar putea să plece, când te-ar ști aici.

— Niculina, sfârșește... El a fost acum dincolo... și te-a pus pe tine să mă ții de vorbă, ca să poată pleca peste Nistru cu cei cu cari s-a tocmisit... De aceea m-ai îndemnat să-mi aduc toți soldatii aici... Nu mai mă ține de vorbă... Oprește-l. În noaptea asta nu-i fac nimic... Pentru că stăpânirea de sine m-a cuprins și gândul lucid mă sfătuiește să prefer plecării neașteptate a lui Bălan o alarmă pripită are ar putea strica totul [sic]. Vreau să-i propun și eu ceva. Dacă îmi îndeplinește ce-i cer, din partea mea va fi liber totdeauna...

Dar Niculina, fie din neîncredere pentru ce-i spun, fie pentru a da timp lui Serghe să fugă, nu se dă deloc bătută. E la un lung de mână departe de mine, ținută de firetul fluierului

¹ Din loc în loc, pot fi recunoscute și în varianta A unele fraze, ca cele de mai sus, păstrate, mai mult sau mai puțin exact, și în textul tipărit (v. ed. de față, p. 203). Textul cuprinde multe ștersături și interpolări, cu creionul, pe care nu le-am mai reproduș. Pe margine se face o trimitere la p. 15 din ms. B. Scena a fost reluată de mai multe ori de autor.

Bănuiala are motiv să întunece în gându-mi orice altă preocupare contrară...

Ce dracu? are altă ieșire beciul? Sau are două? Sau dincolo, unde eu am cercetat deunăzi destul de sumar, e vreo ușă disimulată ce dă în dosul casei? Sau — și asta mă face să mă ridic și să mă alătur de perete, strâns — e alt plan la mijloc... Ah... acesta e gândul care pălește ca lumina de fulger pe celelalte... Niculina s-a ridicat și ea și țintește privirile înnebunite spre ochii-mi și spre țigănalul pe care mâna mi-l apropie de buze:

— Ce faci? îngăimă ea stins, frângându-și mâinile... Oprește-te...

— Cine-i acolo? tună vocea mea, cu cine ți-ai făcut semn?...

— Da ce ți-a venit, Doamne, ce semn... Doamne...

— Rămâi acolo, dacă mai înaintezi, șuier...

— Vai de mine și de mine...

— Cine-i acolo... spune... răspunde... Serghe, așa e? Asta ți-a fost înșelăciunea...

Dar ea acum și-a revenit, e stăpână pe vorbele și pe mișcărilor ei, cu toate că paloarea i-a rămas pe față.

— Serghei, ah, Serghei! râde ea cu poftă... D-apoi crezi că el ar sta așa cu mâinile-n sân dacă m-ar vedea cu dumneata aceea... și râde foarte înveselită de această trăsnăie. Râde și se contorsionează cu un chef sălbatec.

— Oho, fii încredințat că el o mare scărămăneală s-a jurat să-ți dea...

Râd și eu. Râdem amândoi; pe ea râsul meu a înnebunit-o.

— Atunci dezbracă-te! hohotesc sălbatec. Dar ea n-aude or se preface și eu repet:

— Dezbracă-te, dezbracă-te...

— Ce?...

— Dezbracă-te ...

— Nu mai pricep... Dar el trebuia să vină...

pe care-l ține strâns atârnat de zdravănă că-mi vine greu să nu sun. Dar nici prin gând nu-mi trece cu tot dinadinsul să-mi aduc amănințarea la îndeplinire. De aceea trebuie să mă stăpânesc, să nu scap cumva că aș ști de secretul beciului: totul trebuie să pară că numai mi s-a năzărit așa, c-ar mai putea fi vreo ieșire.

— Cum crezi că m-ar lăsa singură, cu un ofițer tânăr, de care se teme...

— Eu nu știu ce planuri și-a făcut, o întrerupsei brusc, dar eu vreau să știu dacă e încă aici sau nu... Spune, spune repede... Dacă nu, deschid ușa și strig...

— Dar nu înțelegi că e cu neputință să fie...

Cu o strânsoare bună a încheieturii, putui să-mi eliberez fluierul. Ideea ce-mi venise tocmai acum avea fără îndoială să-mi spună dacă Serghe apucase să coboare în pivniță or era încă alături. Pentru că oricât ar fi consimțit el, desemnat, să tragă cel puțin folos de pe urma înșelăciunii Niculinei, ea n-ar fi mers chiar până acolo cu îndrăzneala să se dezbrace pentru mine în fața lui...

— Atunci, dacă nu e aici... atunci dezbracă-te, iubita mea. Haideți, dezbracă-te.

Într-adevăr! Ea mă privește încremenită, uluită peste măsură.

Râd.

— Haideți, ce mai aștepți...

— Dar nu mai te pricep, prinde ea să bâiguie, dar nu înțelegi că el trebuia să vină... dintr-o clipă într-alta...

A. ff. 143-146, M.L.R., 91; f. 147, arhiva Drăgășani

Textul pe care îl reproducem în continuare se situează între varianta A, f. nenumărată (M.L.R., 91) și varianta B (μ1 - 11, arhiva de la Drăgășani). Avem aici o dovadă certă că scena aceasta l-a preocupat în mod deosebit pe romancier, de vreme ce o scrie de mai multe ori, de fiecare dată substanțial modificată, textul de la Drăgășani B fiind cel mai apropiat, departe însă de a fi identic, cu cel tipărit în 1933.

.....

... Rusciuk; să te dezbraci și să tremuri dinaintea mea. Și scoteam revolverul în chip de amenințare. Ea se lăsa nespuse de încântată jocului, cădea în genunchi de la distanță, se ruga frângându-și mâinile de iertare, asigurându-mă că are un soț iubit, dar la privirile mele amenințătoare și neclintite, trebuia să cedeze, hainele cădeau rând pe rând și ea se ridica goală din cercul vestmintelor. Îi porunceam să se apropie și se apropia sfioasă, cu genunchii tremurând. Pe genunchii mei însă nu mai putea de bucurie, mă strângea cu patimă, spunându-mi:

— Câte șotii nu-ți mai trec prin gând...

Tresăream gândind ca șotiile să nu-i abată iarăși fluxul cel mare al simpatiei spre mine; asta mă neliniștea acum îndeosebi, dar în răstimpul îmbrățișărilor, și chiar în timpul lor, vedeam sufletul ei alunecând printre noi, strecurându-se în noapte, lăsându-mă cu un corp inert, care se lăsa zbuciumului de senzații docil și saturat, ca un alcoolice iremediabil ultimelor sforțări de înviore.

Într-o noapte, când mă așteptam mai puțin, ea avu o tresărire atât de violentă, când îi cerui să se dezbrace, și ochii îi alunecară cu atâta spaimă spre ferestruică, încât nu-mi mai rămase nici o îndoială. Jocul devenise serios și degetul meu apăsa ferm pe limba trăgaciului. Ea încercă să repete vechile glume cu soțul iubit, dar eu rânjeam calm și-mi reproduceam calculul pe care-l făcusem din timp. Eram exact în unghiul strategic al odăii, cum îl numeam: el nu putea să tragă decât orbește, vârând mâna or prin ferestruică or printre gratiile de fier; de ochit încă nu mă putea ochi, căci ușa, bine încuiată, era așezată chiar la intersecția singurilor doi pereți care purtau toate aceste ferestre. Pentru orice eventualitate, mă ridicasem de pe scaun și mă lipisem de peretele cu ferestruică, pitindu-mă jos și gata să trag în mâna care ar ieși de-acolo; dinspre ferestrele celelalte mă așteptam mai puțin să fiu atacat, gratiile apropiate oferind spații și mai înguste de manevrat. Pe urmă aci geamurile se deschideau evident dinăuntru, așa că trebuiau sparte; or un țaran nu strică mai niciodată, cu precauție, orcât de puțin din avutul lui, cât de tragică o fi împrejurarea care-l determină să atace. În orice caz, între singurele două posibilități de-a ajunge la rezultatul propus, chiar în momentele cele mai dramatice, spiritul lui economic și conservator îl îndeamnă să prefere pe cea mai puțin costisitoare.

Abia acum Niculina păru că-și dă seama de ce recursesem până aci la acest fel de joc și de ce-mi alesesem tocmai acest loc ca să-i urmăresc mișcărilor. Îi răsai în tihnă pentru că ne cunoscusem.

— Dezbracă-te, ce mai aștepți, îi strigai tare.

Ea se codea vădit, cu toate că acum își oprea privirile înainte ca ele să se proiecteze pe ferestruică, spre care se îndreptau instinctiv, și cu toate că râsul ei calp și începuturi de mișcări [încercau] să mă asigure că nu se petrece nimic deosebit.

— Unde e? o întrebai.

Evident, el ar fi putut trage și prin lemnul ușei, dar tot eram apărat, pentru că mă lipisem mai mult de perețele colțului.

— Unde e? o întrebai cu acel calm care e menit în astfel de împrejurări să intimideze și mai mult pe cel întrebat...

— Cine să fie? Nu-i nimeni... îmi răspundea ea, făcându-se mirată de întrebare...

— De ce nu te dezbraci... Dezbracă-te, goală de tot, acolo... în dreptul ferestruiceii... Ha, ha, ha... Acolo, acolo... ca-n fiecare seară... Strigam acestea tare, aproape le urlam, ca să se audă unde trebuie... Dezbracă-te, dezbracă-te, sau dau semnalul?...

Și, cu mâna liberă, scosei țigănalul din buzunar.

— Stai, nu șuiera... țipă ea sugrumat. Nu șuiera... Ce te-o găsit...

Și aruncă o privire, fugară și desperată, spre ferestruică. Dar parcă atrasă din nou acolo, fața ei se întoarse iarăși spre ferestruică, nedumerită, cu un vădit semn de întrebare pe ochii și-n buzele ei. Pe urmă începu să rădă spre mine și trase șnurul fustei. Mai privi odată spre ferestruică, parcă să obțină de-acolo o aprobare, și fusta *căzu cerc negru în jurul picioarelor ei*. Chicoti spre mine și o *a doua fustă, aceasta albă și scurtă, căzu...* Pe urmă își întinse mâinile să le scoată rând pe rând din mânecile *cămeșii* cu altife. *Sânii se iviră unul după altul, apoi pântecul, coapsele cu împreunarea lor înnegrită, genunchii...*¹ Închise ochii așteptând detunătura destinată ei, precedând asaltul, cu ultimele eforturi ale furiei dezlănțuite, asupra ușei...

Dar nu veni nimic, nici după [o] secundă și nici după mai multe. Făcui semn Niculinei să se apropie. Ea-mi răspunse cu un semn la fel, dar mai apoi se răzgândi și se apropie. O apuca de un braț, iar corpul ei era acum un scut mai mult...

— Ți-a dat voie să te dezbraci, ca să vin lângă tine? îi șoptii.

Ea se prefăcu încă nedumerită de întrebările mele.

— Dacă mă apropiam de tine, trăgea în amândoi...

Ea râse negativ.

— Cine să tragă?... Nu-i nimeni să tragă...

Apoi își ciuli urechea și, la o mișcare a mea, îmi făcu imperios semnul tăcerii...

Ascultai și eu: auzeam într-adevăr ceva... Pași reținuți parcă... poate o convorbire. Probabil că ea avea auzul mai bun. Surâdea... Îmi făcu din nou semnul tăcerii. Ceva pârâi afară, un lemn călcat sau rupt. Ea tresări și ascultă iarăși... Pe urmă nu se mai auzi nimic... Atunci mă înlănțui cu brațele și mă trase spre crivat. Mă împotrivi...

— Haide, îmi spuse... Nu-i nimeni... N-a fost nimeni... Ce te-a găsit...

Și pentru că mă îndărătniceam, îmi servi ultimul argument menit să-mi risipească ultimele îndoieli:

— Crezi că dacă ar fi pe-aproape m-aș culca așa cu dumneata... Ne-ar răpune pe-amândoi dintr-un glonț.

Pentru că simțurile răscolite mă împingeau de asemeni, o urma. Eu însumi aveam lămurită impresia că aceea ce fusese într-adevăr s-a îndepărtat.

— Dacă se va întoarce? întrebai.

¹ Cuvintele și frazele subliniate, de altfel foarte puține, apar și în textul tipărit în 1933 (ed. de față, p. 206). În rest, asemănarea dintre varianta pe care o tipărim aici și cea definitivă (v. ed. de față, p. 203 și urm.) este numai de situație.

— Nu se întoarce... Cine să se întoarcă?... Și râse...

Căzurăm amândoi în pat. Când prăvala patimei se domoli vrusei să mă ridic, să ies. Dar ea mă opri, cu fața subit speriată, trăgând de mine cu o putere fără de seamăn.

— Trebuie să plec, îi spusei.

— Nu se poate, nu se poate... cum mă lași așa? șuieră dânsa...

Apoi, luându-și seama că e prea stăruitoare, schimbă tonul:

— Mai stai... încă un ceas, două, ce dracu...

Apoi râse desfrănat:

— Dacă m-ai învățat rău!

Și mă strânsă iar pasionat, dar hotărâtă să nu mă lase...

— Unde s-a dus? întrebai iară.

Și pentru că nu-mi răspundea, făcând neconținut pe mirata, continuai:

— Spre Nistru, nu...

—

— Spune, de ce n-a încercat să intre peste noi?

—

— ... cum m-a lăsat cu tine și a plecat?... Spune! Ce fel de bărbat este el?...

—

— ... sau avea vreun transport nou de făcut? ... ha, ha...

La mișcarea pe care o făcu acum, brațele ei se întinseră spre mine ca niște cângi. Mă lăsa docil încovoieturei lor și ascultam. Ascultam departe și râdeam. Încă nu ajunseseră la Nistru; era drum destul de lung.¹

f. 226 r, arhiva Drăgășani

A 1: ...plece cu o îndoială mai puțin. Și a plecat. N-am auzit nimic, dar am simțit că au plecat. Poate că încăperea de dincolo să aibe altfel ieșirile ei ascunse, dar gândul meu a văzut un chepeng ridicându-se sub un morman de lână, care era și dăunăzi acolo, apoi întunerecul unui beci care mai răspunde și în dosul casei, unde Niculina nu s-a gândit să mă sfătuiască a pune un moscal. Pe urmă drumul prin șențulețele întortocheate, adevărate tuneluri de mărăciniș din grădină și livadă, pe urmă salcia pletoasă, pe urmă scoborâșul abrupt și ferit, pe urmă ieșirea în câmp, între tufe și pâlcurile de sălcii... La distanță: Gârneață, Cebuc, Gherăscu... Inteligența, Îndârjirea și Forța...

(Ca și în alte situații scriitorul adaugă printre rândurile variantei A1, pe care o modifică profund, textul unei noi variante de redactare, mult mai aproape de cea tipărită în 1933:)

A 2: Am auzit lămurit, cu urechea încordată la cerceveaua ferestruiceii trosnet de scândură, apăsată greșit de călcătura ferită, și scârțâit ușor de balamale. Trăsese de bună seamă chepengul după dânsul.

¹ Ragaic nu pomenește în această variantă nimic, fapt extrem de interesant, de Valia. „Rusoica“ va ocupa un loc important în acest episod numai în varianta definitivă, realizată de autor în urma interpolării manuscrisului B (μ pp. 1 - 24, arhiva Drăgășani), în manuscrisul A.

M-am așezat pe scaun și gându-mi însoțește acum pe singurul și curajosul mesager la poarta culacului din Duboșani... Valentina Andreevna Grușina ascultă uimită vestea contrabandistului mult așteptat. Ea se dumirește acum de nepotrivirea dintre științele ei despre ofițerul care o așteaptă și descrierea mușicului cu barbă. Ea e încă nehotărâtă, dar Serghie Bălan e omul care știe să convingă...

De mâine-seară încolo, Inteligența, Îndărjirea și Forța vor aștepta cu mine, noapte cu noapte, la gura vadului lui Bălan. Ziua vor fi alte paze, dar noaptea trebuie să fim numai noi. Băieții vor avea consemn: toți pe el, pe contrabandist... Asta ne interesează; scape câți muștirea o aduce, că de aceia, câți or fi, am să mă îngrijesc eu...

Și ei, mușterei aceia, într-o atât de grea întreprindere, așa de insignifiantă pentru așa viteji, unul și unul, ca noi, nu vor fi decât o singură persoană...

Dar eu încă nu părăsii ferestruica, și cu capul rezemat de zid urmăream mai departe pe contrabandist... Mi se părea că simt mișcarea din beci și ieșitul rând pe rând prin fereastra care da sub încurcatele coșare. Pe urmă drumul prin șențulețele întortocheate și tunelurile de mărăciniș din grădină și livadă, pe urmă salcia pletoasă, pe urmă ieșirea în câmp, între tufe și pâlcurile de sălcii. Și în momentul ăsta, din grupa lor, țâșnind cei trei...

Dar gându-mi a sărit dintr-o dată toate obstacolele și depărtările și însoțește acum pe singurul și curajosul mesager la poarta culacului din Duboșani... Mi-am lipit capul lângă ferestruică... Valentina Andreevna Grușina ascultă uimită vestea contrabandistului mult așteptat. Ea se dumirește acum deplin de povestea mușicului cu țepi de arici. Ea rămâne încă nehotărâtă, dar Serghie Bălan e omul care știe să convingă. O, e prea inteligent contrabandistul ca să nu te poți bizui pe el; și afară de asta, dansul din noaptea asta al Niculinei îi poruncește să se zorească. [Șters: Un om abil și un specialist ca dansul poate că nici nu se va grăbi să povestească ceva fetei înainte ca să n-o fi adus în beciul sigur, care începe să-mi devină familiar și simpatic. Atât de familiar și simpatic, că aproape uit pe cei trei urmăritori ai mei, pe care sunt convins că dibăcia și rutina lui Bălan va ști să-i rătăcească ușor prin zăvoaie, dacă-i va simți cumva în urmă-i.] [Începutul frazei care urmează, adăugat cu creionul pe marginea filei 226 r, este ilizibil.] ... cu mine noapte cu noapte la gura vadului lui Bălan. Ziua vor fi alte paze, dar nopțile, fiecare noapte de acum înainte, va fi acolo numai acest post, voi sta și eu. Băieții vor avea consemn: toți pe el, pe contrabandist. El e tăria și pericolul. El ne interesează în primul rând; scape câți muștirea o aduce, de unul, doi, m-oi îngriji eu, de ăilalți, cum le va fi norocul, numai Bălan ne va trebui... unul, dar ceilalți nu vor fi decât o singură persoană... (Să se compare acest text cu pp. 210 - 211, ed. de față.)

f. 231 r., arhiva Drăgășani

În varianta B, autorul face o trimitere la p. 231 a primei variante (A), notând și semnul sub care cele 15 pagini noi, scrise cu creionul, urmau să fie intercalate în vechiul manuscris. Nota aceasta (p. 231 vechi) înseamnă „de introdus la p. 231 din vechiul manuscris“. Transcriem textul variantei A (f. 231 r.), urmat de modificările autorului, care realizează pe aceeași filă și o variantă mai apropiată de textul tipărit:

A 1: fac decât să smulg o velință de pe mormanul de plocate păturite pe-o ladă și s-o aștern pe dânsa, o decepție care nu mai poate scăpa i se așează pe față. Cu o smucitură aruncă velința, tocmai dincolo de picioare, și privirea ei de ură mă izbește între sprâncene ca o piatră.

— Niculina, dar ce e cu tine...?

Mă apropii s-o mângâi, dar mă respinge cu violență...

— Ce e cu tine? Spune!... Ce ai...

Se scutură cu dezgust de atingerea mea și se retrage tot mai spre părete, înghemuindu-se necontenit; mă mir unde mai găsește loc pentru această contractare, care-i strânge în ochi toate puterile trupului și ale membrilor.

— Du-te la Valea ta (ea pronunță și accentuează numele Valiei corect rusește)... la orășanca ta care cântă din scripcă... la bărbați... ca toate curvele... dar îți spui că n-ai s-o găsești... și nici pe mine n-ai să mă mai găsești... aici.

— Ești ne bună, Niculina... dar ce ai cu ea?... Tu ai pe Serghe, pe care astă-seară am văzut cât îl iubești... Și am înțeles de-atunci, de când ai venit chipurile să mi-l vinzi... Vicleano, strașnică șireată... cum credea că mă păcălește ea... ha, ha, ha... ea nu știa că-n același timp îmi pregătește venirea Valiei... ha, ha, ha, ha...

Dar ea scrâșnește cu scârbă și aruncă la adresa Valiei cele mai murdare insulte...

— De ce vorbești așa de dânsa, nici n-ai văzut-o...

— Când oi vedea-o... o s-o stupesc între ochi.

Pornirea asta neașteptată începe să mă intrige; o, de bună...

(Reproducem de pe aceeași filă a manuscrisului A și textul modificat prin numeroasele adaosuri scrise deasupra șirurilor tăiate:)

.....

A 2: fac decât să-i apuc o mână și să i-o mângâi, căci atât de aproape și atât de liniștit, capul ăsta e cel știut, cel prea bine cunoscut, pe care acum pot să-l consider cu răbdare și calm. Cu o smucitură, trag macatul de dedesupt deasupra-i, și privirea ei de ură mă izbește între sprâncene ca o piatră, căci cuprins de-o excesivă galanterie m-am grăbit s-o ajut... l-era frig, mititica...

Încercai s-o mângâi, dar mă respinse cu violență...

— Niculino, dar ce e cu tine? spun iarăși... ce ai?...

Se scutură cu dezgust de atingerea mea și se retrage tot mai mult spre părete, înghemuindu-se necontenit; mă mir unde mai găsește loc pentru această contractare, care-i strânge în ochi toate puterile trupului și ale membrilor.

— Așteaptă pe Valea ta (ea pronunță și accentuează numele Valiei corect rusește)... Ce dorești de la mine?...¹

f. 308 r., arhiva Drăgășani

A 1: covârșitor de trist. Ridică ochii spre movila strălucitoare, de-abia conturată în noaptea albă, a cătunului fără nume; Gârneață îmi vestise că Niculina plecase în satul ei și casa lui Bălan rămăsese întunecată și pustie.

Când revenii, prinsei scârțâit de scripcă în magazia gradaților. Jucau cărți desigur și Gherăscu îi distra. Dar cine să-și fi permis?...

Intrai repede în bordei și pe întunec dădui florile deoparte de pe capacul sicrișului. Vioara era acolo; o ridicai și-o mângâiai cu obrazul pe dosul lucios și moale. Când am aprins, hârtia mă aștepta albă și întinsă pe masă, gata pentru procesul-verbal.

Am ieșit afară. M-am apropiat de Nistru. Ce putuse...

(Textul modificat de autor pe aceeași filă:)

A 2: covârșitor de trist. Ridicai ochii spre muchia movilei scânteietoare, abia umflată în noaptea albă, a cătunului fără nume; și de la sine, pe fondul luminat o clipă al minței, se zugrăvi cu cărbune gros casa întunecată și pustie. Gârneață trecuse și ieși pe acolo; lacătele cele grele rămăseseră neclintite de la locul lor.

Când pornii să revin, trebuia să fi fost enorm de târziu; prinsei totuși scârțâit de scripcă în magazia gradaților. Ah, aveau sindrofie. Jucau cărți desigur și Gherăscu îi distra. Dar... cine să-și fi permis?... Parcă spunea că strunele diblei lui s-au spart.

Intrai repede în bordei și pe întunec dădui florile deoparte de pe capacul sicrișului. Vioara era acolo și coardele îmi [răspunseră pe vo]cile lor felurite, scurt, nemulțumite [de tulburarea regretului adă]nc, că sunt de față toate. O ridicai și-o mângâiai cu obrazul pe dosul lucios și moale! Când am aprins, hârtia mă aștepta albă și întinsă pe masă, gata pentru procesul-verbal.

Am ieșit din nou afară și m-am apropiat de Nistru. Parcă aș fi avut nevoie de mărturia lui ca să-mi pot întocmi raportul. Ce putuse...

.....
Căci ea călătorea acum cuminte și domică spre mare, unde o aștepta tatăl ei... își ducea toată arta baletului legat cu sfoară în dumbrava tăinuță de alge și mărgan.

Dar scripca lui Gherăscu bătăi iarăși deodată exagerat și displăcut în mijlocul armoniei solemne a cortegiului de ape.

Intervenția ei completă imaginea cu sumbru și lugubru: statura minunată a fetei, umflată acum de gaze, îmbracă neconținut contururi din ce în ce mai diforme și caraghioase, pe care zadarnic încercam să le astup în minte cu vâluri compacte de doliu; figura pe care

¹ În locul textului eliminat din varianta A, după ultima frază, scriitorul introduce cele 15 pagini din ms. B, apropiindu-se de varianta definitivă (v.p. 213 și urm. din ed. de față). Compararea variantelor A și B ne ajută să vedem enormele diferențe dintre ele. Autorul își scria de fapt de mai multe ori cărțile.

Dar scripca lui Gherăscu bătăi deodată displăcut în mijlocul armoniei solemne de ape. Intervenția ei completă totuși imaginea cu sumbru: Valia călătorea departe, spre mare, unde o aștepta tatăl ei... unde o aștepta baletul de păpuși legate cu sfoară... Se ducea cu arta ei toată...

Dar Gherăscu schimbă brusc cântecul și glasul lui țigănesc sfășie noaptea luminoasă ca o gheară:

Luna ști-i-ie...
Dar nu spo...o-o-ne...
Mo-olte... taine...

.....
n-o văzusem niciodată căpăta expresia de lepros a lui Ilia și fixitatea stranie a ochilor lui de arici. Doamne, era oare cu puțință ca...

.....
Din scârțiala stridentă și nehotărâtă a începutului, Gherăscu alege în sfârșit cântecul, și glasul lui țigănesc sfășie noaptea luminoasă ca o gheară:

Lume ști-i-ie...
Dar nu spo...o-o-one...
Mo-olte... taine...

(Să se compare acest fragment cu pp.232-233, ed. de față.)

B (arhiva Drăgășani)

(§ 10 - 11)

Pentru ca Serghe, care probabil că-și păstrează prudent culcușul în odaia de la mijloc, separat de al Niculinei, să aibe timp s-o șteargă în vreme ce ea va parlamenta și va primi pe plutonier întâi în camera ei. Va merge pe urmă să descuie pe din afară și la odaia din mijloc, chicotind amuzată, așa cum a făcut deunăzi, și va lumina singură în toate părțile dând ajutor la percheziție. Iar Cebuc va avea consemn să se prefacă mulțumit și să nu dea nici o luare-aminte acelei bucăți patrate de preș de sub pat, de care acum îmi amintesc perfect de bine, dar sub care nu mi-a dat în gând să scotocesc, pentru că nu puteam doar să-mi închipui că Serghe s-a prefăcut în spiriduș. Cu siguranță că bucata e bătută în cuie pe suprafața exterioară a chepengului, dar pentru a te gândi la așa ceva era necesar în prealabil să bănuiești că dedesubt ar fi un chepeng. Ceea ce, spre marea rușine a spiritului meu de investigație, cu el, săracul, n-a fost cazul.

(§ 14-17)

Vreau să înfrâng un suflet nou în întregime și-mi trebuie lupta pe câmp deschis, cu arme mai subtile decât cele cu care am plecat să câștig pe Niculina, și care-mi miroase a beci umed, a subsoluri de cotețe, a iuft de mult nedescălțat. Haide, Iliad, aici vreau să te văd adversar... Ah, și necunoscutul ăsta... imaginea asta pe care n-o pot cuprinde cu toate eforturile închipuirii mele, cu toată puterea acumulată din toate vrafurile ăștia de cărți, pe care nici o metodă diferențială sau integrală nu mi-o poate¹ — ca pe cele mai grele secrete ale naturii, a figurei aceleia pe care orice descriere și oricâte amănunte — sunt incapabil să mi-o puie în minte. Cum trebuie să fie?... Care e culoarea zămbetului ei, care va fi tonul celei dintâi priviri, care lumina ce-mi va aprinde în suflet primul ei cuvânt?

Năvalnic, dorința însălbătecită își dă drumul în adâncul sufletului meu ca într-o fântână întunecoasă și cu fund depărtat. O aud căzând acolo, cu mare bufnec de ape, cu creste spumoase și întăritate, care sar până sus, mă izbesc în plină conștiință. De mult o simțeam zbătându-se în lanțurile în care trebuia să stea legată, dar în beciul lui Bălan ea da adevărate semne de neliniște și de încordare. Nu vreau să-i dau nici o luare-aminte, dar ea se agită din ce în ce mai puternică și însălbătecită. Mi-am întors deci gândul de la [dorința aceasta]² și iat-o acum căzând cu toată puterea, clătînând și spumegând toate zăcămintele de dedesubtul sufletului meu. Pe ce oare se va mai rezema bietul meu suflet, dacă nu voi împlânzi această furie oarbă?...

¹ Reproducem peste tot, cu alte caractere, și cele câteva fraze păstrate de autor în textul tipărit (pp. 193-194, ed. de față), pentru a nu trunchia fragmentul și, mai ales, pentru a putea fi urmărit mai ușor procesul de filtrare artistică de la o variantă la alta.

² În text *iată*, evidentă neatenția, care conduce, prin anticiparea sintagmei următoare (*iat-o acum*), la eludarea obiectului meditației, pus de noi în paranteze drepte.

Să nu-l arestez oare?... Să calc alături de dreapta linie a împlinirii îndatoririlor mele de până acum?... Să uneltesc împotriva datoriei și zelului propriilor mei soldați?...

Și cum îi voi da de veste?!... Asta e foarte ușor, prin Niculina... Adică prin Niculina îi voi pretinde o întâlnire, dar va veni el oare? Poate că da, bizuindu-se pe beciul și pe coridorul lui subteran, în cazul când ar mirosi vreo capcană! Dar dacă totuși nu se va încrede? I-aș putea transmite prin Niculina povestea acestei curioase idile și dorința mea aprigă de a o avea pe Valia. Doamne, care ar fi surpriza Niculinei în fața acestei revelații?... Iată ceva cu totul neașteptat de interesant...

Dar oare Bălan va primi să mă ajute? O, desigur... Gândul că o alta m-ar putea îndepărta de Niculina... O, asta fără îndoială, fără îndoială...

Însă Niculina... Niculina cum va reacționa?...

(λ 1-2)

— De ce să nu-l urmărim la noapte, dacă are de făcut transport... Eu mi-am și găsit post bun de observație, chiar aproape de răpă, dar foarte bine ferit...

Totuși gândul meu a rămas, ca ochii mortului cu ultima imagine a groazei, la căzăceasca Niculinei în jurul soțului legat. Și numai încăpățănarea lui Gârneață, de a nu-mi împărtăși prea repede întoarcerea bruscă a ideilor, mai pune, în cumpăna perspectivei pe care mi-a deschis-o Niculina, imaginea cealaltă, atât de mângâiată până acum în nopțile mele...

(λ 4 - 6)

Îl mai întreb dacă pe-un astfel de întunec cred că poate ajunge la vreun rezultat: ar fi un dezastru dacă l-am scăpa și pe Bălan, și nu i-am descoperi vadul.

— Măcar dacă o avea el ochi mai buni ca ai mei, răspunde sigur Gârneață...

— Dar dacă Niculina mi-l va preda totuși... va trebui să-l refuz... să-i dau drumul... să-l las să scape?... strig deodată la dânsul. Poftim ce-ai de răspuns la asta... Ce-ai face în locul meu?...

— L-aș aresta, fără îndoială. Numai să-l dea Niculina. Însă ca să nu pierdem noaptea degeaba — îmi răsese el în nas — eu, cu Cebuc și cu Gherăscu trebuie s-o luăm înaintea... Putem pleca, domnule locotenent?

Îi întorsei spatele:

— Duceți-vă!

— Dumneavoastră veniți cam la o jumătate de ceas și întrebați ca și când nici n-ați ști de ei...

— Mulțumesc, știu ce-am să fac.

— Să trăiți...

(σ 1)

Sunt fericit.

Și sunt acum singur cu Niculina.

Sunt într-adevăr atât de singur? Aș vrea să pun capul în dreptul ferestruice negre ca să mă conving dacă el nu va zbura îndată... Aștept cuvântul Niculinei, prima ei

mişcare, care să mă asigure că pot să mă apropiu liniștit, că de dincolo nu mi-au fost trimise doar câteva trosnituri de scândură dibaci simulate, scârțâitul de balama al închipuței uși secrete, numai ca să-mi dea ghes și curaj a ieși în câmpul ferestrei mohorâte, cu scuipat de fier și moarte.

Dar Niculina a rămas în aceeași nemîșcare de la început, acum nici chiar sînul nu i se mai bate. Poate nici ea n-a prins de veste dacă justițiarul, intimidat de îndrăzneala ei, a fost înfrînt pentru totdeauna și și-a luat drumul.

VARIANTE EDITORIALE

Sigle

Mss. fragmentare: A, B, C (versiunea cea mai apropiată de textul tipărit și din care se păstrează cele mai multe file); „Gîndirea“, 1930: *G*; *Rusoaica*, 1933: *R1*; *Rusoaica*, ed. II (1934): *R2*; *Rusoaica*, ed. III (1935): *R3* — textul de bază (ultima ediție din timpul vieții autorului).

9 1 detașamentul *R1, R2, R3*: plutonul *G*; 6 strîmt *R1, R2, R3*: strîmb *G*; 9 mă găsiră lângă o lungă masă *R1, R2, R3*: mă găsiră în jurul unei mese *G*; 10 de mii de ori *R1, R2, R3*: de mii de ori *G*; 15 năprasnicia *R1, R2, R3*: năprasna *G*; 16 subite *R1, R2, R3*: bruște *G*; 22 - 23 ca oricare altele *R1, R2, R3*: orice alte vremuri *G*; 25 - 26 de fumul țigaretelor și de vinul văpsit cu astringente boieli sîngerii *R1, R2, R3*: de vin văpsit și de fumul țigaretelor, căci *G* 29 teatral *R1, R2, R3*: puțin teatral *G*.

10 8 matematică *R1, R2, R3*: matematici *G*; 11 cetit *R1, R2, R3*: citit *G*; 15 pierdute *R1, R2, R3*: pierdute la micul club al orășelului *G*; 15 - 16 Chemam în ajutor literatura să mă scape de setea de viață! Acum însă *R1, R2, R3*: Acum însă *G*; 19 că aceea ce întreprindeam *R1, R2, R3*: că ceea ce făceam *G*; 22 încât, după câteva zile *R1, R2, R3*: încât *G*.

10 - 11 (*Textul cuprins între 24* În primele momente și 29 ce distanță... *R1, R2, R3 lipsește în G*)

11 22 ha, ha *R1*: hm, *R2, R3*; 28 Pe când, he, he, rusoaica *R1*: Pe când rusoaica *R2, R3*; 29 ha, ha, ce distanță... *R1*: Doamne ce distanță... *R2, R3*; 30 Sectorul *R1, R2, R3*: Mai mult chiar, sectorul *G*.

11 - 15 (*Textul cuprins între 3* — Și pentru a-mi stimula și 36 solemnă singurătate *R1, R2, R3 lipsește în G*.)

12 9 temerilor *R1*: temerei *R2, R3*; 15 hîrtiei *R1*: hărței *R2, R3*.

13 20 sprincenelor *R1*: sprîncenelor *R2, R3*; 22 țigare *R1, R2*: cățuie *R3*; 42 destul de lungă perioadă de vreme *R1*: un destul de lung răstimp *R2, R3*; 42 se da *R1*: i se da *R2, R3*; 32 cu *R1, R2*: ca *R3*.

15 2 se lasă *R1*: se lasă *R2*: se lasă *R3*; 17 victimă directă *R1*: victima *R2, R3*; 36 Detașamentul *R1, R2, R3*: Plutonul *G*; 37 plecau în patrulare *R1, R2, R3*: se duceau în posturi *G*.

16 29 - 30 odaia mea de scînduri, săpată într-un mușuroi de pămînt, tapetată cu ziare *R1, R2, R3*: odaia mea de scînduri tapetată în ziare *G*; 38 - 39 artă, istovitoare de nervi ca orice artă *R1, R2, R3*: artă istovitoare de nervi *G*.

17 4 celui căruia *R1, R2, R3*: celor cărora *G*; 5 Dinaintea-mi *R1, R2*: dinainte-mi, *R3, G*; 15 pe care-o atrag *R1, R2, R3*: pe care-l atrag *G*; 16 complicație *R1, R2, R3*: complicațiune *G*; 17 mosafirul trimis dinadins *R1, R2, R3*: mosafirul care ne vizitează trimis dinadins *G*; 22 complicațiilor *R1, R2, R3*: complicațiunilor *G*; 37 amuzante *R1, R2, R3*: interesante *G*; 40 care *R1, R2, R3*: cari *G*.

18 9 vieții *R1*: vieței *R2, R3, G*; 12 coercițiune *R1, G*: corecțiune *R2, R3*; 14 milostivenia *R1, G*: milostenia *R2*; milostenie *R3*; 31 - 39 La început soarta refugiaților mă înduioșă. Mă întrebam dacă aceste reprezentații pe care le dădeam oștenilor mei nu frizau oarecum ridicolul și mai cu seamă cruzimea. Dar înainte ca să mă hotărîsc să le pun capăt, găsii la un întins de mână ideea care mi le scuza. Dacă i-aș fi trecut doar în revizie și, fără să le dau nici o explicație, i-aș fi somat apoi să ia îndărăt peste apă, ar fi fost oare mai blînd ori mai civilizată? Pe când așa, după sarcasmul inevitabil al micilor spectacole aproape cotidiene, aveam grijă *R1, R2, R3*: La început soarta refugiaților mă înduioșă. De aceea chiar, aveam grijă *G*.

19 10 descoperirii *R1, R2, R3*: descoperirei *G*; cari *R1, R2, R3*: care *G*; 14 dînșii *R1, R2, R3*: ei *G*; 17 - 18 acel ce mi se raportase *R1, R2, R3*: acel de care mi se raportase *G*; 19 era *R1, G*: erau *R2, R3*.

20 33 zădarnic *R1*: zadarnic *R2, R3*.

21 6 ceastălaltă *R1*, cealaltă *R2, R3*.

22 3 - 4 cu urechea fină și cu ale căror raite *R1*: cu urechea fină și cu pas de copoi, ale căror raite *R2, R3*; 16 prinseseră *R1*; prinseră *R2, R3*.

23 7 scoaseră *R1, R2*: scoseseră *R3*.

25 20 stricta *R1*: strictă *R2*; 20 pluton *R1*: ostași *R2, R3*; 25 călcăiele *R1, R2*: din călcăiele *R3*.

26 22 convulsiiuni *R1*: convulsii *R2, R3*; 29 namiază *R1, R2*: namiaza *R3*; 6 salciilor *R1*: sălciilor *R2, R3*.

27 23 planșe *R1*: planșă *R2, R3*; 31 țigăncușe *R1*: țigăncușă *R2, R3*; 34 înhamat *R1, R2*: înhămat *R3*.

28 25 Cruce *R1*: Carte *R2, R3*; 32 ucigașe *R1*: ucigașă *R2, R3*.

30 9 sălbatece *R1*: sălbatică *R2, R3*; 15 iarnatec *R1*, iernatic *R2, R3*.

31 16 plumbuit *R1*: plumburiu *R2, R3*; 21 a lui Tolstoi *R1*: a lui Tolstoi, a lui Kuprin *R2, R3*; 27 cu nepusă *R1*: pe nepusă *R2, R3*.

32 26 evenimente *R1, R2*: evenimentele *R3*.

33 35 umple *R1, R2*: umflă *R3*; 42 nălucilor *R1, R2*: nălucirilor *R3*.

34 4 plimbărei *R1*: plimbării *R2, R3*; 10 ciurez *R1*: huhurez *R2, R3*; 24 răspunsese *R1, R2*: răspunse *R3*.

35 20 de-acolo *R1, R2*: d-acolo *R3*; 29 - 30 va s'zică *R1*: va să zică *R2, R3*; 37 Serghe *R1*: Serghie *R2, R3*.

36 34 Niculină *R1, R2*: Niculina *R3*.

37 9 lucrul *R1*: lucru *R2, R3*; 24 da dacă *R1*: dacă *R2, R3*.

38 41 sprâncenile R_1 : sprâncenele R_2, R_3 .
 39 37 mă apucă R_1 : mă apuca R_2, R_3 .
 40 12 ăstea-s R_1, R_2 : astea-s R_3 ; 19 ca să stea R_1 : să stea R_2, R_3 ; 24 încăperei R_1, R_2 : încăperii R_3 ; 30 ochi R_1 : ochii R_2, R_3 .
 41 4 - 5 la loc de onoare, în negru era portretul R_1 : la loc de onoare, dedesubtul paraclisului, era portretul în negru R_2, R_3 ; 15 încrețite R_1 : încrețite și strânse R_2, R_3 ; 16 transperante R_1 : transparente R_2, R_3 ; 26 încăpăținare R_1 : încăpățănare R_2, R_3 .
 42 3 uimirea R_1 : uimirea ei R_2, R_3 ; 4 zădarnice R_1 : zadarnice R_2, R_3 ; 13 poștei R_1, R_2 : porțiței R_3 ; 19 o înfrângere R_1 : înfrângere R_2, R_3 .
 44 12 - 13 prea puține și prea izolate R_1, R_2 : prea izolate R_3 ; 22 văzurăm R_1 : văzuserăm R_2, R_3 ; se bucură R_1 : se bucura R_2, R_3 .
 45 28 din viul nopței R_1 : din timpul nopții R_2, R_3 .
 47 33 Plecai R_1 : Plecam R_2, R_3 .
 48 39 ține R_1 : ținea R_2, R_3 ; 41 porțiței R_1, R_2 : porței R_3 .
 49 8 adăugă R_1, R_2 : adăogă R_3 .
 51 36 golite R_1 : goale R_2, R_3 .
 53 2 încă R_1, R_2 : însă R_3 ; 10 îndelungă R_1 : îndelungată R_2, R_3 ; 35 munițiunile R_1, R_2 : munițiile R_3 .
 54 28 îndemnă R_1, R_2 : îndeamnă R_3 ; 34 astfel încât R_1, R_2 : astfel R_3 .
 56 14 amețit R_1, R_2 : amețiți R_3 ; 21 cu batalionul pe care-l înlocuisem R_1 : cu cancelariile și trenul regimentar R_2, R_3 .
 57 6 percheziție R_1, R_2 : perchiziție R_3 ; 22 găsisei R_1, R_2 : găsiseseși R_3 ; 28 ale R_1 : ale R_2, R_3 .
 58 22 vremei R_1 : vremii R_2, R_3 ; 32 decât chiar R_1, R_2 : decât R_3 ; 40 la oraș R_1, R_2 : în oraș R_3 .
 59 22 de orice R_1, R_2 : decât orice R_3 ; 29 încăpăținare R_1 : încăpățănare R_2, R_3 .
 60 11 I-am prins R_1 : I-au mai prins R_2, R_3 .
 61 29 dogorâți R_1, R_2 : dogoriți R_3 .
 63 27 — E la vecini? R_1, R_2 : — Adormisei? R_3 ; 42 ferestuca R_1 : ferestruica R_2, R_3 .
 64 9 aci R_1, R_2 : aici R_3 ; 28 și 29 Gheorghe Afanasovici R_1 : Gheorghe Ivanovici R_2, R_3 .
 66 10 bucătarului R_1 : bucătăriei R_2, R_3 ; 18 acordare R_1 : acordă R_2, R_3 ;
 67 40 he, he... un om... R_1 : un om... R_2, R_3 .
 69 42 revelații R_1 : mântuirii R_2, R_3 .
 70 13 respirațiile R_1, R_2 : respirația R_3 .
 73 15 în seamă R_1, R_2 : de seamă R_3 ; 30 reîncepere R_1, R_2 : începu R_3 .
 74 27 ea R_1 : dânsa R_2, R_3 ; 37 nu putu R_1 : nici acum nu putu R_2, R_3 .
 76 5 același R_1, R_2 : aceleași R_3 .
 79 8 îmbrățișerile R_1, R_2 : îmbrățișările R_3 ; 15 constatăi speriat R_1, R_2 : constatăi R_3 ; 30 trăsărea R_1, R_2 : tresărea R_3 ; 38 lămuriri R_1 : explicații R_2, R_3 .
 81 6 la capăt R_1 : la capătul R_2, R_3 ; 20 deschise R_1, R_2 : deschisese R_3 .
 82 18 — Ha, Ha, spuneam eu... R_1 : — Vezi, asta spuneam eu!... R_2, R_3 .
 83 8 vieții R_1, R_2 : vieței R_3 .
 84 8 să-i supravegheze R_1, R_2 : să-i supraveghezi R_3 ; 18 interdictului R_1, R_2 : interdicției R_3 ; 22 și mi se raportă R_1 : și de astă dată mi se raportă R_2, R_3 ; 33-34 chiar eu R_1 : chiar eu pe nebună R_2, R_3 .

85 12 decât comprimă și dezdoi R_1 : decât să comprime și dezdoaică R_2, R_3 ; 28 de linia R_1, R_2 : linia R_3 .
 86 3 a plecat R_1, R_2 : e plecat R_3 ; 31 ce-mi R_1 : care-mi R_2, R_3 .
 87 9 percheziție R_1, R_2 : perchiziție R_3 ; 11 L- am dezbrăcat la piele, i-am cercetat hainele centimetru cu centimetru pătrat R_1 : L-am dezbrăcat la piele R_2, R_3 ; 30 dolmanul R_1 : dolman R_2, R_3 .
 88 31 venii R_1 : revenii R_2, R_3 .
 89 3 era R_1, R_2 : erau R_3 .
 91 2 zdrențele R_1 : zdrențe R_2, R_3 ; 9 trimete R_1, R_2 : trimite R_3 ; 20 avalanșe R_1 : avalanșă R_2, R_3 ; 24 ceva — ceva R_1, R_2 : ceva R_3 ; 25 ceea ce R_1 : tocmai ceea ce R_2, R_3 ; 28 ofițir R_1 , R_2 : ofițer R_1 .
 92 1 da, da R_1, R_2 : da R_3 ; 25 mai bine dispus R_1 : mai dispus R_2, R_3 .
 93 3 astea R_1, R_2 : asta R_3 ; 7 înecat R_1, R_2 : încet R_3 ; 19 figura-i R_1, R_2 : figură-i R_3 ; 24 supremă R_1, R_2 : suprema R_3 .
 94 9-10 se pusese R_1 : se puse R_2, R_3 .
 98 12 ar fi fost R_1, R_2 : ar fi R_3 ; 20 cu o coadă R_1 : ca o coadă R_2, R_3 .
 99 27 sub R_1 : pe sub R_2, R_3 .
 102 27 ofițir R_1 : ofițer R_2, R_3 ; 30-31 și saldații lui nu stau o iacă R_1, R_2, R_3 .
 103 2 a fost înaintea mea R_1 : a fost înaintea mea... când a mai fost pe-aici tot un detașament din regimentul nostru... R_2, R_3 ; 34 nu fu mică deloc R_1, R_2 : nu fu mică R_3 .
 105 2 să pășesc înainte orbește R_1 : să pășesc orbește R_2, R_3 ; 33 Era om din popor R_1 : Era, cu adevărat, om din popor R_2, R_3 .
 106 34 pe-aia R_1 : pe-așea R_2, R_3 ; 36 n-aș mai vrea eu R_1 : n-aș vrea eu R_2, R_3 ; 40 de-aci R_1, R_2 : de-aici R_3 .
 107 14 îmbrățișeri R_1, R_2 : îmbrățișări R_3 ; 34- 35 îmi venea atunci R_1, R_2 : îmi venea R_3 .
 108 8 încăpăținat R_1 : încăpățănă R_2, R_3 .
 111 15 zăvorite R_1 : zăvorâte R_2, R_3 ; 27 Boldurul R_1 : Volburul R_2, R_3 ; 32 Boldur R_1, R_2, R_3 ; 35 găsiseră R_1, R_2 : găsiră R_3 ; 40 Boldurul R_1, R_2, R_3 .
 113 33 a hotărât R_1, R_2 : e hotărât R_3 .
 114 22 toate trei revolve R_1, R_3 : toate trei revolvele R_2 ; 31 acestea R_1, R_2 : aceasta R_3 .
 115 11 perchiziție R_1, R_2 : percheziție R_3 ; 14 colonel R_1, R_2 : colonelul R_3 .
 116 5 servesc R_1, R_2 : jertfesc R_3 ; 8 Europa R_1 : Evropa R_2, R_3 .
 117 4 ca un R_1, R_2 : și ca un R_3 ; 30 oaspetele R_1, R_2 : oaspele R_3 ; 37 pe care-l R_1, R_2 : ce R_3 ; 39-40 abagiul R_1, R_2 : și abagiul R_3 .
 118 12 ca la R_1, R_2 : ca R_3 ; 24 păreții R_1, R_2 : pereții R_3 .
 119 41 veșteji R_1 : vesteji R_2, R_3 ;
 120 9 acesta R_1, R_2 : aceasta R_3 ; 11 acea R_1, R_2 : aceea R_3 .
 121 2 cu sarcasm R_1 : cu batjocură R_2, R_3 ; 21 reviu R_1, R_2 : revin R_3 ; 31 ordinile R_1, R_2 : ordinele R_3 ; 38 închipuirei R_1, R_2 : împlinirii R_3 .
 122 4 nu-i mai R_1 : nu-i R_2, R_3 .
 123 39 să-și țină R_1 : să-și ducă R_2, R_3 .
 124 16 atât de promptă R_1, R_2 : de promptă R_3 .
 125 4 din adolescență R_1, R_2 : de adolescență R_3 ; 22 Răznovan Alexe R_1 : Potroc Alexe R_2, R_3 ; 33 proprietărașilor R_1, R_2 : proprietarilor R_3 .

126 4 geamantanul R_1, R_2 ; geamandanul R_3 .
 128 1 a fost R_1 : a fost cu adevărat R_2, R_3 ; 6 A... rusoaica R_1 : A... R_2, R_3 : poate R_1 : poate auzisei ... de R_2, R_3 .
 129 19 grotescă R_1, R_2 ; grotescă R_3 .
 130 20 sarcastic R_1 : sardonice R_2, R_3 .
 132 7 lacrimi R_1 : lacrimi R_2, R_3 .
 133 18 departe R_1, R_2 : repede R_3 ; 34 aici R_1, R_2 : aci R_3 ; 37 prea rud R_1 : oarecum plat R_2, R_3 ; 41 n-a mai știut R_1, R_2 : n-a mai putut R_3 .
 136 24-38 Ah, blestemată, scârboasă, ah, canalie de insectă!...
 — Infectă idilă, dragă Iliad, iartă-mă că nu te pot felicita pentru această aventură... R_1 :
 — Infectă idilă, dragă Iliad, gem întru târziu, respectându-i tăcerea în care căzuse — iartă-mă că nu te pot felicita pentru această aventură...
 Abătut peste fire, îmi acoperisem ochii. Și îndată acolo, în dosul degetelor strânse, mă revăzui în cea dintâi zi de Crăciun a războiului, în cazarma de infanterie transformată în școală militară: repaos și păduchere. Stăteam turcește pe patul comun și suprapus, ferindu-mi lacrimile, cu nesecat izvor, de ironia camarazilor amuzați extrem de penibila activitate. Ochii mișcătoarelor boabe de orez, surprinse de lumină, mă fixau straniu și desigur, dacă m-ar fi asasinat cineva în acele clipe, mi s-ar fi părut lucrul cel mai firesc cu putință.
 Sărmana fată! Ah, blestemată, scârboasă, ah, canalie de insectă! R_2, R_3 .
 137 4 dă R_1 : oricum, dă R_2, R_3 ; 6 Rusoaica R_1 : Haida-de! Rusoaica R_2, R_3 ; 12 he, he R_1 : he, he, barișnia R_2, R_3 ; 30 cămășei R_1, R_2 : cămășii R_3 .
 139 24 nu, nu... R_1 : nu, nu... nu asta... R_2, R_3 ; 32 dar cum priveam în ochii ei, mă apuca iar fericirea... Atunci am simțit R_1 : dar am simțit R_2, R_3 ; 35 e R_1 : e încă R_2, R_3 .
 140 3 Să vie R_1 : Să fie R_2, R_3 ; 7 căruia să-i spun R_1 : măcar i-aș fi spus R_2, R_3 ; 13 și-l văzu R_1 : și păru că-l revede R_2, R_3 ; în R_1 : de R_2, R_3 ; 16 eu tocmai R_1, R_2 : tocmai R_3 .
 141 12 reglementele R_1 : regulamentele R_2, R_3 ; 15 reglementele R_1 : regulamentele R_2, R_3 .
 142 5 îndeplinești R_1 : împlinești R_2, R_3 .
 143 15 Cum R_1 : Când R_2, R_3 ; 18 bunda R_1 : bundra R_2, R_3 .
 144 10 răspunde R_1, R_2 : răspunde R_3 ; 40-41 *Barcarola* R_1 : *Romanța fără cuvinte* R_2, R_3 .
 145 30 țigări R_1, R_2 : țigărituri R_3 .
 146 20 Să-mi R_1 : Să mi-i R_2, R_3 .
 148 27 reconstruit R_1 : reconstituit R_2, R_3 ; 28 două mingii R_1, R_2 : două mingi R_3 ; 30 care ni se pare un fel de ritual R_1 : care a rămas în ordinea intîmelor ceremonii R_2, R_3 .
 149 (31) - 150 (1) Valia. Seara imaginile sînt extrem de lascive R_1 : Valia. Cu năluca ei alături, construiesc milioane de ipostaze: gesturi neașteptate și blânde la oricare din mișcărilor mele, chiar lipsite de eleganță, răspunsuri cu totul neprevăzute la ritualul banal al galanteriilor, ingenuitate virgină de orice intenție în expresia cotidiană a noutății lăuntrice. Încheg astfel, în necurmată elaborare, sute de situații idilice ori dramatice, pe care se proiectează umbre sinistre din afară, figura de bulldog pietrificat a domnului colonel, ochii jucăuși ai lui Gârneață și ai celorlalți subalterni urmărindu-mi cu prefăcut dezinteres mișcărilor de disimulare, chipul tragic și sumbru al Niculinei, dinaintea înfățișării de candoare și mândrie senină, care caută azil. Seara, imaginile sunt extrem de lascive R_2, R_3 .
 150 14 spasmurile R_1, R_2 : spasmele R_3 ; 23 putea-o R_1 : o putea R_2, R_3 .

151 8 Tiraspolul R_1 : Tiraspol R_2, R_3 ; 27 în R_1, R_2 : la R_3 .
 152 21 samaritean R_1 : samaritan R_2, R_3 .
 153 27 moldovanca R_1, R_2 : moldoveanca R_3 ; 29 botfori R_1 : botforii R_2, R_3 ; 31 mîngăietor R_1, R_2 : mîntuitor R_3 ; moldovancă R_1, R_2 : moldoveancă R_3 ; 39 Izbutesc astfel R_1, R_2 : Izbutesc R_3 .
 154 7 viziunilor R_1 : visurilor R_2, R_3 ; 15 respectuoasă R_1 : respectoasă R_2, R_3 ; 16 raportul R_1, R_2 : raporturile R_3 .
 155 25 nici de perchezițiile cari R_1 : nici de percheziție, care R_2 : nici de percheziție, care R_3 .
 156 7 Era tot atât de firesc din partea lor, în această R_1 : Era tot atât de firească din partea lor, această R_2, R_3 .
 157 7-8 de a ne aminti că avem R_1, R_2 : de a ne aminti măcar o dată că avem R_3 ; 35 răspunde R_1, R_2 : răspunde R_3 .
 158 12 vroiau R_1 : voiau R_2, R_3 ; 17 Nimic, domne locotenent... ia numai așa... Unde vă vedeam... R_1 : — Unde vă vedeam... R_2, R_3 ; 34-35 plutonierului R_1, R_2 : plotonierului R_3 .
 159 8 nici o comunicare privitoare la vreo femeie anume B : nici o comunicare R_1, R_2, R_3 ; 10 Nu-mi amintesc nimic B : nu-mi amintesc R_1, R_2, R_3 ; 12-15 I-ați dat drumul în seara când v-ați întors de la domnul locotenent Iliad... B : Care i-ați dat drumul ... în seara când v-ați întors de la domnul locotenent Iliad... Când v-ați dus dumneavoastră întîi la dănsu... Era Gârneață de serviciu... iar eu stam aicea și-i prajoneam pe ruși... Ș-a fost și ardeleanul ăsta... R_1, R_2, R_3 ; 16-17 — Da, mi-aduc aminte... Ce-a fost cu el?... — Hm... B : — Da, mi-aduc aminte... Am și vorbit cu el, mi se pare... Eram și eu nițel dispus atunci... — Păi da... R_1, R_2, R_3 ; 25 Mi-aduceam R_1, R_2 : Mi-aduc R_3 .
 160 3 — Fotografia cu el? B : — O cutie lun... Fotografia cu ea? R_1, R_2, R_3 ; 4-6 Îl ținea în mână... B : Că și eu l-am întrebat, zicea că-l ținea în mână de-o toartă... Al dracului ardelean, toate le-a băgat de seamă... R_1, R_2, R_3 ; 9 trecuse B : a trecut R_1, R_2, R_3 ; 20 prea ați tăiat-o B : prea ne-ați tăiat-o R_1, R_2, R_3 ; 40 s-o mai ascund R_1, R_2 : s-o ascund R_3 .
 161 14 ca o țârie R_1, R_2 : o țârie R_3 .
 163 10 răspunde R_1 : răspunde R_2, R_3 ; 20 înapoi R_1 : îndărăt R_2, R_3 .
 164 37 deși îi știam R_1, R_2 : deși-i știam R_3 .
 165 6 răzbeam R_1, R_2 : răzbateam R_3 ; 13 paginile lui Dostoievski R_1 : paginile lui Dostoievski sau ale lui Tolstoi R_2, R_3 ; 28 înțelegeți C, R_1, R_2 : înțelegi R_3 .
 166 5 la urmă C, R_1 : pe urmă R_2, R_3 ; 6 aprobare C : aprobări R_1, R_2, R_3 ; 17 basarabeni C : basarabeeni R_1, R_2, R_3 ; dispuși C : dispune R_1, R_2, R_3 ; 27 d-ăștia C : de-astea R_1, R_2, R_3 ; 37 fericea C : fericirea R_1, R_2, R_3 .
 167 4 ăștea C : astea R_1, R_2, R_3 ; 22 te cred C : cred R_1, R_2, R_3 ; 33 d-ăștia C : d-astea R_1, R_2, R_3 ; 42 eu sunt C : că sunt R_1, R_2, R_3 .
 168 11 sireacul C, R_1, R_2 : sireacul R_3 ; 12 Gârneață C : după obiceiul lui, Gârneață R_1, R_2, R_3 .
 169 23 urechiușa C, R_1 : urechiușa R_2, R_3 .
 170 22 cu cel dintâi caz prielnic C, R_1 : în cel dintâi moment prielnic R_2, R_3 .
 172 10 șelălant C, R_1, R_2 : șelălalt R_3 .
 173 22 răsplăței C, R_1, R_2 : răsplatei R_3 ; 41 camandant C, R_1 : camandament R_2, R_3 .
 174 3 și un calic C, R_1 : și calic R_2, R_3 .
 175 5 asta C, R_1 : aiasta R_2, R_3 ; 6 mulțumit C, R_1 : mulțămîit R_2, R_3 .
 176 22 liberat C, R_1, R_2 : eliberat R_3 .

177 25-26 dimpotrivă *R*₁, *R*₂: dimpotrivă... și noaptea însoțit de moscali... *R*₃: 36 să nu să pună *C*: să nu se pună *R*₁, *R*₂, *R*₃.

178 11 – A... Tăcere *C*, *R*₁, *R*₂: Tăcere *R*₃; 40 grădinața *C*, *R*₁: grădinița *R*₂, *R*₃; 41 ninse *C*, *R*₁, *R*₂: întinse *R*₃.

179 3 Mie mi-e frig *C*, *R*₁, *R*₂: Mi-e frig *R*₃.

180 36 nu i-am mărturisit totul limpede, când m-a luat la socoteli... Și de aceea nu-i voi spune cât timp tu vei mai rămâne pe-aci... *B*: nu i-am mărturisit totul limpede *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 41 — Și dacă totuși? — Prinde-l... *B*: — Și dacă totuși? Ridică din umeri *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃.

181 3 — Nu, nu... prinde-l *B*, *C*, *R*₁: Râse: — Nu, nu... prinde-l *R*₂, *R*₃; 24-25 pentru a-mi para orice luare-aminte *B*: pentru a-mi para vreo bănuială față de dânsa *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 31-32 așa duce lupta cu bucurie *B*: așa începe asaltul final cu entuziasm *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 34-35 cum așa vrea *B*: cum așa dori *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 36 ce-mi stă deschisă acum *B*: ce mi se deschide de-abia acum *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 39-40 Așa fi preferat să n-am îndoielile ăstea, așa fi dorit să rămân intact consacrat dulcelui vis al venirii rusoaicei *B*: Așa fi preferat să nu mai mi se arunce în picioare îndoielile ăstea, așa fi dorit să păstrez intact pasul meu săltat spre dulcele vis, pe care-l taie în două râul de gheață. *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃.

182 3 în carne și oase *B*: când va fi aievea *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 5 cumplit *B*: stăruitor *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 6-7 acoperită, până la confuz, de misterioase văluri *B*: acoperită de mister și confuz *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 16 rachiul *C*, *R*₁: rachiul *R*₂, *R*₃. 25 aici *C*, *R*₁, *R*₂: aci *R*₃; 36 Cu bundra grea, turchează *R*₁: Cu bundră turchează *R*₂, *R*₃; 36-37 repetă *R*₁: nu? repetă *R*₂, *R*₃.

183 14 soldat *C*, *R*₁: soldat *R*₂, *R*₃; 28 ala *C*: ăla *R*₁: așela *R*₂, *R*₃; 34 Marinescu *C*, *R*₁: Marinescule *R*₂, *R*₃; dosarul *C*: dosarul vechi *R*₁, *R*₂, *R*₃; 35 cei dinainte *C*: cel dinainte *R*₁, *R*₂, *R*₃.

185 1 tot *C*, *R*₁: tăt *R*₂, *R*₃; 6 Nistru *C*: Nistrul *R*₁, *R*₂, *R*₃.

186 4 de nici *R*₁: că nici *R*₂, *R*₃. 15 altu *C*, *R*₁: altul *R*₂, *R*₃; 16 Eu *C*: Iu *R*₁, *R*₂, *R*₃; 20 S-a găsit *C*, *R*₁: S-o găsit *R*₂, *R*₃; 22 să teme *C*: se teme *R*₁, *R*₂, *R*₃.

187 2 lacrimile *C*, *R*₁, *R*₂: lacrimile *R*₃. 20 zășeau *C*: zăceau *R*₁, *R*₂, *R*₃.

189 10 găsirăm *C*, *R*₁, *R*₂: găsim *R*₃; 37 se iubeau *C*: se întâlneau *R*₁, *R*₂, *R*₃.

190 5 sălciiile *B*, *C*, *R*₁: salcia *R*₂, *R*₃; 12 Și apoi așa *B*: Și-așa *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 20-21 de la salcia *B*, *C*, *R*₁: din dreptul sălciei *R*₂, *R*₃; 21 din afară *B*: exterior *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 22 și pe sub rândul de ostrețe dintre curte până sub hambarele *B*: de-a dreptul sub hambarele *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 25 larg și înalt *B*: larg *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 26 ba chiar *B*: ba, de la o vreme, chiar *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 29 cocoșați de-a lungul *B*: cocoșați multă vreme de-a lungul *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 31 și drumul ținu multă vreme. În dreptul grădiniței *B*: în dreptul grădiniței *C*: în dreptul grădiniței *R*₁, *R*₂: în dreptul grădinilor *R*₃; 32-33 și înalt *B*: și ceva mai larg *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 34-39 Îndată apoi perețele din stânga se prefăcu din cărămidă; în locul unde înceta acest coridor subteran dădurăm peste o ferestruică de pivniță destul de largă, cu cercevele noi de stejar și cu gratii. Băgai de seamă însă că gratiile nu se înfingeau în lemn, ci formau un fel de grătar *B*: Perețele din stânga era aci din zid tencuit; ne găseam deci exact în dosul casei. Coridorul înceta în curând în dreptul unei ferestruici sparte, de pivniță, largă cât să treacă fără greutate un corp omenesc oricât de voluminos printr-însa, cu cercevele noi de stejar și gratii solide, formând un fel de grătar *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 41 Vârâi felinarul electric prin gratii *B*: Dădui drumul felinarului electric *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 40 la dânsul *B*: către el *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃.

191 2-3 hambare mobile or mișcătoare, cu rost or fără rost alăturate. *B*: hambarele mișcătoare ori nemîșcătoare, cu rost or fără rost trântite alături! *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃. 4-6 Înspre uliță se vedeau acoperite cu scânduri alte două ferestruici, însă obișnuite pentru beciuri, negrăit mai mici decât acea prin care priveam noi acum, și pe unde, dacă am fi avut cheia grătarului, chiar Gherăscu ar fi putut trece în voie. *B*: Înspre uliță puturăm vedea încă două ferestruici, acelea însă foarte înguste și înfundate cu bucăți de cărămidă. Probabil pe din afară erau și vărute. *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 6-7 butoaie *B*: butoaie și câteva scăunele scurte, țărănești, cu trei picioare *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 22 Alea trebuie să fie goale *B*: Alea trebuie să răsune a gol *C*: Astea trebuie să răsune a gol *R*₁, *R*₂, *R*₃; 30 se putea înălța *B*: se înălța ușor *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 35 îndată de ce se petrece *B*: fără veste, ce se petrece *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 41 aveau de gând să treacă *B*: aveau gând să treacă *C*: aveau gând să treacă dincolo *R*₁, *R*₂, *R*₃; 42 neașteptată *B*: neprevăzută *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃.

192 4 drept acoperământ *B*: drept acoperământ al iubirei noastre *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 6 amantă *B*: adevărată amantă *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; ca o gazdă binevoitoare *B*: binevoitoare *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 19 fără a lăsa deocamdată *B*: fără zăbavă, fără să las *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 25-26 puteam să prindem pe *B*: ne poate cădea în mână acest *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 29-30 în pivniță unde ne cădea de-a dreptul în brațe, sau dacă găseam fereastra cu gratii încuiată pe dinăuntru, în dosul ei *B*: sub hambare, lângă fereastra cu gratii *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 31 noi n-aveam decât *B*: nu ne rămânea decât *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃; 35-37 să coboare fie în pivniță, fie în coridorul lui de cârțiță harnică și prevăzătoare. Un post va trebui pus la intrarea obișnuită a gărlieului — pe care acum știam unde s-o găsim — și când totul va fi în regulă, un agent de legătură va înștiința pe Cebuc, care cu echipa lui va bate în cele două uși deodată, care dau în săliță. Nici nu trebuie să facă prea mare tâmbălău. Decât să strige: „Deschideți, grănicerii!“ *B*¹: să coboare. În vremea asta, la ușa gărlieului, pe care va fi ușor s-o găsim, un post mic putea fi fixat pentru orice eventualitate, pe când deasupra, la ușa din mijloc, Cebuc bunăoară avea să facă un târâboi fără pereche: „Deschideți, am venit să facem percheziție!“ Mai rămânea să aflăm în ce moment anume Bălan poate fi găsit la domiciliu. *C*, *R*₁, *R*₂, *R*₃.

193 5 greu *C*, *R*₁, *R*₂: negru *R*₃; 34 or *C*, *R*₁: ori *R*₂, *R*₃.

194 41 sâr *C*: sar *R*₁, *R*₂, *R*₃; 34 ei *C*, *R*₁: el *R*₂, *R*₃.

195 42 a redeveni îndată *C*, *R*₁: a redevenit *R*₂, *R*₃.

196 22 cu caicul pe Nistru *C*, *R*₁: printre ostroave, pe Nistru *R*₂, *R*₃; 23 debarcă *C*, *R*₁: alunecă *R*₂, *R*₃; 30 astragan *C*: astrahan *R*₁, *R*₂, *R*₃.

197 11 ce mi-a fost dat *C*: ceea ce mi-a fost dat *R*₁, *R*₂, *R*₃.

198 4 mi-e și rușine *C*: mi-e rușine *R*₁, *R*₂, *R*₃.

199 12 or *C*: ori *R*₁, *R*₂, *R*₃.

203 21-22 spre ferestrele *C*, *R*₁, *R*₂: ferestrele *R*₃; 22 inervare *C*: enervare *R*₁, *R*₂, *R*₃.

205 20 Pentru că... ha, ha... *C*, *R*₁: Pentru că... *R*₂, *R*₃.

¹ Pentru variantele *B*, vezi ediția de față, p. 312-313, unde sunt reproduse fragmentele cele mai semnificative. Comparăm, în continuare, numai manuscrisul *C* cu cele trei ediții tipărite în timpul vieții autorului (*R*₁, *R*₂, *R*₃). Suntem nevoiți să procedăm astfel deoarece deosebirile dintre *B* și *C* sunt atât de mari, încât ar trebui, de fapt, să reproducem întregul manuscris *B*.

206 22 sacade *C*, *R*₁: cascade *R*₂, *R*₃; 24 ferestruică *C*, *R*₁: fereastră *R*₂, *R*₃; 29-30 nu mai (în seamă nici de prezența lui *C*, *R*₁: nu mai (în seamă de nimic *R*₃; 32 pe care *C*, *R*₁, *R*₂: care *R*₃; 34 mă îndeamnă încă să aștept *C*, *R*₁, *R*₂: să nu mă îndemne încă să aștept *R*₃; 39-40 Atunci ea-și trage *R*₁: Dar ca și când nici nu m-ar fi auzit, ea continuă să-și tragă *R*₂, *R*₃.

207 25 împiedecă *R*₁, *R*₂: împiedică *R*₃.

209 8 și din *R*₁, *R*₂: din *R*₃; 11 oacheșe *R*₁: oacheșă *R*₂, *R*₃; 15 Repeta: Valentina Andreevna Grușina *R*₁, *R*₂: Și repetai *R*₃.

210 15 pe urmă salcia pletoasă, cu scoborâșul abrupt și ferit *R*₁: pe urmă scoborâșul abrupt și ferit, din dreptul salciei pletoase *R*₂, *R*₃.

211 26 amorțirea *R*₁, *R*₂: amorțeala *R*₃.

214 26 lăsa *R*₁: lasă *R*₂, *R*₃.

215 20 pălpăirei *R*₁: pălpării *R*₂, *R*₃; 25 ferestruică *R*₁, *R*₂: fereastră *R*₃.

217 39 perine *R*₁: perne *R*₂, *R*₃.

218 24 pală *R*₁, *R*₂: palme *R*₃.

219 14 dar răscolită *R*₁: și răscolită *R*₂, *R*₃; 37 santinelă *R*₁: sentinelă *R*₂, *R*₃.

220 1 introducerei *R*₁: introducerii *R*₂, *R*₃. 32 să mă anunți *R*₁: să mă scoli *R*₂, *R*₃; 34 să mă anunți *R*₁: să mă trezești *R*₂, *R*₃.

221 25 fețe *R*₁, *R*₂: fețele *R*₃; 25 de lei *R*₁, *R*₂: lei *R*₃.

224 20 patrat *R*₁: pătrat *R*₂, *R*₃.

225 10 de-a-nderetelea *R*₁, *R*₂: de-a-nderatelea *R*₃.

226 23 e o cutie *R*₁, *R*₂: e cutie *R*₃.

227 20 perine *R*₁, *R*₂: perne *R*₃.

228 3 îmi par *R*₁, *R*₂: par *R*₃; 31 trebuie să fie *R*₁, *R*₂: să fie *R*₃.

229 19 amintiri *R*₁, *R*₂: amintire *R*₃; 28 Dar cum am simțit *R*₁: Dar cum a simțit *R*₂, *R*₃;

30 să-i *R*₁, *R*₂: să-l *R*₃; 36 sensibilă *R*₁: sensibilă *R*₂, *R*₃.

230 8 să mi-o aduci *R*₁: să mi-o aduci, care-o scăpa... *R*₂, *R*₃; să nu vă prind *R*₁, *R*₂: să nu te prind *R*₃; 23 Afanase *R*₁, *R*₂: Afanasie *R*₃. 30 și 36 Afanase *R*₁: Afanasie *R*₂, *R*₃; 37 încăpăținat *R*₁: încăpățânat *R*₂, *R*₃; 39 același *R*₁: acelaș *R*₂, *R*₃; 41 să mai rămâie *R*₁: să mai fi rămas *R*₂, *R*₃.

231 Afanase *R*₁, *R*₂: Afanasie *R*₃.

232 35 barcarolei *R*₁: romanței *R*₂, *R*₃; 40 bizăi *R*₁: bâzâi *R*₂, *R*₃.

233 5 fășii *R*₁: fășii *R*₂, *R*₃; 10 naufragii *R*₁: naufragiu *R*₂, *R*₃.

235 1 scârșnite *R*₁: scrâșnite *R*₂, *R*₃; 4 După-amiezele *R*₁: După-amiezile *R*₂, *R*₃; 11 dughenelor *R*₁, *R*₂: dughenilor *R*₃; 12 ce s-ar fi cuvenit *R*₁, *R*₂: ce s-ar cuveni *R*₃; 33 clopoțel *R*₁, *R*₂: clopoței *R*₃; 36 din *R*₁, *R*₂: în *R*₃.

236 21 de *R*₁: din *R*₂, *R*₃; 38 Eden *R*₁: Paradis *R*₂, *R*₃.

237 9 făcea un haz *R*₁: făcea haz *R*₂, *R*₃; 15 pentru a doua zi *R*₁, *R*₂: a doua zi *R*₃; 18 fără ca *R*₁: fără *R*₂, *R*₃.

240 17 teorii *R*₁: opinii *R*₂, *R*₃.

241 3 periculoase *R*₁: periculoasele *R*₂, *R*₃; 30 mai complex *R*₁: și mai complex *R*₂, *R*₃; 38 cetesc *R*₁: citesc *R*₂, *R*₃.

243 6 ochi *R*₁, *R*₂: ochii *R*₃; 23-24 sau de ce te mai gândești *R*₁: sau de ce mai gândești *R*₂, *R*₃.

244 21 să ofer reparații *R*₁: să ofer reparații. (Mai târziu a revenit ea singură la mine.) *R*₂, *R*₃; 23 Acum era însoțită *R*₁: Acum însă, după reîntoarcerea noastră, era însoțită *R*₂, *R*₃; 38 disperate *R*₁: desperate *R*₂, *R*₃.

245 9 aprobator *R*₁: aprobător *R*₂, *R*₃; 37 colțul buzelor *R*₁: colțul gurei *R*₂, *R*₃.

246 7 care acum îi deveniseră reci, și-și înfipse degetele între ale mele *R*₁: și-și înfipse degetele, care acum îi deveniseră reci, între ale mele *R*₂, *R*₃.

248 24 piciorului înalt *R*₁: piciorului *R*₂, *R*₃.

251 22 mă duc să-i duc castitatea *C*: plec să-i duc castitatea *R*₁, *R*₂, *R*₃; 26 îndatinări *C*: *R*₁: îndatoriri *R*₂, *R*₃; încăpățâneze *R*₁: încăpățâneze *C*, *R*₂, *R*₃; 27 în glumă *C*: în glumă poate *R*₁, *R*₂, *R*₃.

252 10 porțile *R*₁, *R*₂: porțița *R*₃; 22 cămeșuica *R*₁, *R*₂: cămășuica *R*₃.

253 15 Marusiei *R*₁: Marusei *R*₂, *R*₃.

255 13 mijlocu-i *R*₁, *R*₂: mijlocul *R*₃; 25-26 le cedează bucuros în cinstea clienților *R*₁, *R*₂: le cedează bucuros, nopțile cu dever în cinstea clienților *R*₂, *R*₃.

CUPRINS

<i>Nota editorului</i>	5
RUSOAICA (Bordeciul pe Nistru al locotenentului Ragniac)	9
<i>Note, comentarii și variante</i>	259

Lector: DACIANA VLĂDOIU
Tehnoredactor: GEORGETA CÂRSTEA

Tipărit la
Editura și Atelierele Tipografice
METROPOL